Paměti na vznik Československé republiky

Josef Prouza, italský legionář

(* 14. 9. 1896 na Lipí u Náchoda – † 3. 10. 1974 v Krčíně u Nového Města nad Metují)

Stručný životopis italského legionáře Josefa Prouzy

Josef Prouza se narodil 14. září 1896 na Lipí (č. p. 11), v malé vesnici u Náchoda, jako syn tkalce Antona Prouzy (12. 6. 1859 Lipí – 3. 5. 1921 Lipí), jehož předkové přišli na Lipí již na konci 18. století. Matkou Josefa Prouzy byla sudetská Němka Agnes, rozená Zeidler (9. 1. 1858 Slané (něm. Schlaney) v Českém koutku – 18. 11. 1918 Lipí), jejíž rodina žila v obci Březová (dnes Brzozowie) v Českém koutku.[1]

Josef Prouza měl starší sestru Annu Matyldu (16. 5. 1892 – 2. 8. 1977), která se později provdala za Antonína Lyera a žila až do své smrti na Lipí v č. p. 32, dále bratra Antonína Prouzu (18. 5. 1894 – 18. 6. 1918), který musel rovněž narukovat jako voják rakousko-uherské armády a který padl jako rakouský voják v posledním roce první světové války na Piavě, a bratra Františka Prouzu (25. 3. 1900 – 15. 2. 1978), který byl od narození nemocný.

Základní osmiletou školní docházku Josef Prouza absolvoval ve venkovské škole na Lipí. Poté se vyučil tkalcovskému řemeslu a začal pracovat jako dělník v tkalcovském závodě u Bartoňových v Náchodě. Po vypuknutí první světové války musel v dubnu 1915 narukovat. Po vojenském výcviku odjel se svým útvarem do Spittalu an der Drau (31. 5. 1915 – 16. 6. 1915), odkud 18. 6. 1915 nastoupil na korutanskou frontu k osmnáctému pěšímu pluku rakouské armády. V období 19. 6. 1915 – 31. 7. 1915 byl na frontě v Karnských Alpách, na hoře Köderhöhe (= „Kherdhe“) (2228 m. n. m.), odkud jeho útvar přešel 31. 7. 1915 na nedalekou horu Zollnerhöhe (= „Colnohe“) (1931 m. n. m.), kde byl 4. 8. 1915 vážně raněn (průstřel pravé ruky). Následovalo léčení v nemocnici v Hermagoru a Knittefeldu (7. 8. 1915 – 21. 9. 1915) a následně rekonvalescence v Klagenfurtu (21. 9. 1915 – 11. 10. 1915). Od. 11. 10. 1915 byl zpět na frontě u svého útvaru, který byl na konci října 1915 přesunut na sočskou frontu. Od října 1915 do 25. 11. 1915 byl na frontě v místě Mrzli vrch (= „Zmrzlý vrch“) u Tolminu v dnešním Slovinsku. 25. 11. 1915 se jeho útvar přesunul ke Gorici a dne 27. 11. 1915 se účastnil ofenzivy u Gorice. Při této ofenzivě padl do italského zajetí. 28. 11. 1915 byl přepraven do zajateckého tábora v Cerviamu a přes Udine přišel na začátku ledna 1916 do zajateckého tábora ve Forte Bogato u Janova, kde byl jeden rok, až do začátku ledna 1917. Zde prodělal břišní katar. Dne 10. 1. 1917 přešel spolu s dalšími československými zajatci do zajateckého tábora Santa Maria Capua Vetera, který byl soustřeďovacím táborem pro české a slovenské vojáky. Zde prodělal nemoc očí a malárii. Tento tábor byl kolébkou československých legií. Zde se Josef Prouza 12. 4. 1917 přihlásil jako dobrovolník československých legií. V tomto táboře pobývat s přestávkami až asi do září 1917, kdy přešel do většího tábora pro československé vojáky v nedaleké Padule. Odtud byl od února 1918 jako československý dobrovolník poslán k frontě na opevňovací práce. 25. 4. 1918 podepsal slib československých legií, který je uložen ve Vojenském historickém ústavu v Praze, a nastoupil k třicátém druhému československému pluku, s nímž absolvoval výcvik ve Spele. V červnu 1918 byl se svým plukem nasazen na frontu u Lago di Garda u hory Altissimo, kde se dočkal kapitulace Rakouska-Uherska a vzniku samostatného Československa. 5. 12. 1918

1Jako Český koutek se označovala oblast Kladska v příhraničí u Náchoda, která v dané době náležela k Prusku, po roce 1945 se stala součástí nově vzniklého Polska. V Českém koutku sídlilo jak obyvatelstvo mluvící kladským nářečím češtiny, tak německé obyvatelstvo. Anton Prouza se se svou budoucí manželkou Agnes Zeidler seznámil zřejmě v Březové, kam se šel učit tkalcovskému řemeslu. Kontakty mezi obyvatelstvem Českého koutku a sousedním Náchodskem byly velmi čilé a ani přeshraniční sňatky nebyly výjimkou. Mateřštinou Agnes Zeidler byla němčina; sice se naučila základy češtiny, podle pamětníků však nikdy nemluvila česky plynně. Její němečtí příbuzní ji na Lipí navštěvovali, zvláště při příležitosti lipské pouti, která se konala na svátek Navštívení P. Marie. Z Českého koutku na Lipí nebylo nutné chodit přes Náchod, kratší cesta vedla přes Českou Čermnou a Dobrošov. Příbuzní Agnes Zeidler jsou pohřbeni na starém hřbitově v Březové a na hřbitově v Malé Čermné v Českém koutku. Ostatní byli po druhé světové válce násilně odsunuti.

byl přeložen k třicátému prvnímu československému pluku, se kterým se vrátil do Československa, a to až 24. 12. 1918. Se svým oddílem pokračoval ihned na Slovensko, kde konal službu až do ledna 1919. Zde ho zastihl dopis od sestry – zmínkou o něm končí rukopis jeho *Pamětí*. Není přesně známo, co stálo v tomto dopise, patrně zde byla zpráva, že zemřela jeho matka († 18. 11. 1918), se kterou se viděl naposledy před svým narukováním a s níž se již nesetkal.

Po válce se přihlásil k četnictvu a konal službu v Čížfurdě u Rimavské Soboty, v Liptovském Mikuláši a Martině. Roku 1923 nastoupil do Topolčan, kde se 7. 2. 1925 oženil s Florou Márií, rozenou Kleinovou (4. 5. 1905 – 5. 5. 1988 Krčín u Nového Města n. Metují), která byla dcerou mlynáře Jana Kleina (1882–1915), který padl na začátku první světové války na italské frontě, a Anny Wilhelminy, rozené Doskočové (1880–1914).

V září r. 1925 nastoupil na deset měsíců do četnické hodnostní školy v Bratislavě, aby si doplnil vzdělání pro službu velitele u četnictva. V té době se mu narodil první syn Aurel, který záhy zemřel (22. 1. 1926 – 13. 4. 1926). V srpnu 1926 byl přeložen do Fačkova u Žiliny jako velitel četnické stanice a po roce dostal definitivu jako vrchní velitel. Zde se mu narodil syn Josef Prouza (7. 8. 1927 – 4. 11. 2004). 15. prosince 1937 byl přeložen na žádost manželky do Lietavské Lúčky u Žiliny, kde se mu narodil syn Miroslav Prouzu (10. 2. 1929 – 11. 9. 2009) a dcera Flora Prouzová (11. 6. 1930 – 16. 11. 2017), která se později provdala za Jana Víta z Krčína u Nového Města n. Metují.

V roce 1939 rodinu postihla rána v podobě nuceného odsunu Čechů z nacistického Slovenska. 18. 3. 1939 byl vydán rozkaz, že Češi musí do dvaceti čtyř hodin opustit zemi. Dne 9. 5. 1939 přišel i s rodinou zpět ke své sestře do rodné obce Lipí u Náchoda. Po příjezdu do Čech se hlásil na četnické stanici v Náchodě, ale Praha tyto „navrátilce“ zatím nepřijímala. Až později bylo rozhodnuto o přijetí na stanici v Náchodě, potom pracoval jako četník v Malém Poříčí u Náchoda. 23. srpna 1939 se rodina nastěhovala do nového domu č. p. 210 v Krčíně u Nového Města nad Metují.

Od léta 1939 až do roku 1942 byl vrchním velitelem četníků v Bohuslavicích nad Metují. V roce 1942 musel jako legionář odejít již ve svých čtyřiceti pěti letech do důchodu s penzí 2 200 Kčs. Chodil pracovat k sedlákovi Samkovi do Dolska za trochu zrní a mléka pro rodinu, v zimě vypomáhal na obecním úřadě.

V květnu 1945 byl odvelen do Rokytnice v Orlických horách, kde velel asi dvaceti dvěma mužům. Na podzim roku 1945 byl přeložen do Poříčí u Trutnova.

Po únoru 1948 musel ve věku padesáti dvou let zůstal doma, protože onemocněl na ischias. Do roku 1954 pobíral důchod jako příslušník sboru národní bezpečnosti a při tom pracoval jako tkadlec v Tepně. V roce 1954 byl poslán do Prahy na kontrolu, byl uznán schopným, a tak v padesáti osmi letech byl zbaven penze a zůstal mu jen vlastní výdělek, asi 900 Kčs. Od roku 1956, kdy byl již dělnický důchodce, měl k tomuto výdělku ještě třetinou krácený důchod. Do práce v Tepně chodil do svých jednasedmdesáti let, tedy do roku 1967, kdy pro nemoc srdce zůstal definitivně doma s penzí 924 Kčs. V roce 1969 byly s uvolněním komunistického režimu revidovány důchody legionářů podle započítané doby v legiích, kdy mu byla penze zvýšena na 1260 Kčs.

Dle svědectví těch, kdo ho znali, to byl člověk velice mírný a dobrý. O jeho povaze svědčí také poznámka jeho ženy Flory Prouzové, kterou napsala ve svých vzpomínkách: „Co mně bylo ujmuto na rodičích, to mně Pán bohatě nahradil na dobrém manželovi.“ Byl velmi nenáročný, po celý svůj život si nesmírně vážil jídla, nesnesl, aby před ním někdo s jídlem zacházel nešetrně a děti vedl i k úctě k obilí. Dle vyprávění dcery se jednou nesmírně rozčílil, když si jako děti hrály v poli a nadělali si v obilí pěšinky. Byl spokojený, že má svou střechu nad hlavou, že má doma čisto a teplo. Vnoučatům často vyprávěl příhody z „vojny“ a rozčílil se vždy, když viděl nespravedlnost.

Zemřel 3. října 1974 ve čtyři hodiny odpoledne, klidně, v přítomnosti manželky a dcery. Pohřben je na hřbitově v Krčíně u Nového Města nad Metují v hrobě rodiny Prouzových, naproti vchodu do krčínského kostela.

K sestavení tohoto rukopisu byly použity mimo jiné zápisy manželky Josefa Prouzy Flory Prouzové a dcery Flory Vítové.

O *Pamětech* Josefa Prouzy

Paměti na dobu strávenou na italské frontě, italské legie a vznik Československa sepsal Josef Prouza až v letech 1968–1970. Bezprostředním podnětem k sepsání jeho *Pamětí* byla invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968 a následná normalizace, během které byly překrucovány československé dějiny. Svými *Paměťmi* chtěl Josef Prouza zanechat budoucím generacím očité svědectví o událostech, které vedly ke vzniku samostatné Československé republiky. Třebaže své *Paměti* sepsal až ve svém stáří, po celý život si zcela přesně pamatoval četná data, jména osob i místa, kterými prošel. Vzpomínky na válečné události si během doby nijak nezidealizoval, ale zapsal je věrně tak, jak se původně odehrály a jak se mu tenkrát vtiskly do paměti.

Paměti jsou psány formou velmi podrobné reportáže s uvedením dat a místních jmen, které umožňují poměrně přesně lokalizovat v místě a čase události, o kterých Josef Prouza ve svých *Pamětech* píše. Tato reportáž zachycuje drobné každodenní události, které umožňují učinit si velmi přesnou představu o životě vojáka v rakouské armádě a v italských legiích. Josef Prouza měl pouze základní osmileté vzdělání a neovládal ani základy němčiny nebo italštiny, jak je však zřejmé z jeho *Pamětí*, měl dobrý všeobecný přehled a vyznačoval se zdravým úsudkem. Kromě toho byl schopen události, které prožil, vidět v širších politických a historických souvislostech. Dokázal se velmi dobře zorientovat v tehdejší situaci a učinit si pevný vlastní názor. Jeho vstup do československých legií nebyl výsledkem náhody nebo nutnosti, ale byl to vědomý, svobodný a zodpovědný čin, který učinil ještě v době, kdy Rakousko-Uhersko na válečném poli spíše postupovalo. Dokázal si opatřit informace i o dalších bojištích a válečných událostech, takže si byl vědom všech významných zlomových událostí své doby, v jejichž kontextu činil svá rozhodnutí. Svým smýšlením byl demokrat a velmi přesně dokázal vidět a popsat zločiny komunistického režimu.

Ve svých *Pamětech* popisuje velmi konkrétní události, které sám zažil. Zachycuje také své tehdejší pocity, píše bez příkras a pravdivě, takže jeho svědectví má historicky velkou cenu. Paměti Josefa Prouzy nejsou uměleckým ztvárněním hrůz první světové války, nýbrž velmi podrobnou a velmi konkrétní reportáží, až zpovědí řadového vojáka, který se dostal v mladém věku z klidného prostředí českého venkova do nelidských podmínek bojišť první světové války. Popisuje každodenní útrapy vojáků v rakouské armádě: hlad, ponižování, nespravedlnost, nedostatek hygieny, neustálé nebezpečí smrti, nepřízeň počasí, mráz a sníh, materiální nouzi. Popisuje zoufalé snahy vojáků vyhnout se frontě, jejich sebepoškozování, sebevražedné myšlenky a pokusy o sebevraždu. Líčí atmosféru v rakouské armádě, neschopnost velení i pocity českých vojáků v rakouské monarchii.

Cenné jsou také jeho zápisky z doby zajetí.

Patrně největší cenu a zajímavost však má především jeho podrobné a konkrétní líčení atmosféry a událostí v zajateckých táborech československých vojáků, které vyústily ve zformování československých legií. Líčí zde konkrétní události a smýšlení vojáků před a po vzniku italských legií, které představují velice cenný historický pramen ke studiu této významné kapitoly československých dějin.

Josef Prouza své *Paměti* napsal v ruce. Tento rukopis je uložen v archivu rodiny. Zde uvedený přepis *Pamětí* vznikl na základě rukopisu. Při přepisu rukopisu byla zachovávána tato pravidla: byla ponechána zvuková podoba slov, včetně nespisovných tvarů, hovorových výrazů, dobové terminologie nebo anakolutů, pravopis však byl přizpůsoben pravopisné normě současné češtiny. Současně byla doplněna interpunkce: Josef Prouza psal prakticky bez čárek ve větě, a protože jeho syntax odráží lidovou mluvu, bylo nutné pro hladší čtení textu věty členit pomocí interpunkce. Výjimečně, pokud bylo zřejmé, že v textu je neúmyslná chyba, byla tato chyba odstraněna a nahrazena gramaticky a věcně správným tvarem nebo slovem. Protože Josef Prouza někdy v textu omylem vynechal slovo, které vyžaduje gramatika češtiny, byla taková slova, nutná pro zachování smyslu sdělení, v textu doplněna: všechna taková slova jsou v ostrých závorkách <>. Rovněž německá a italská slova, která autor zapsal foneticky, jsou uvedena ve správných pravopisných formách, pokud je bylo možné dohledat. Místní názvy, které autor rovněž zapisuje foneticky, jsou taktéž opraveny podle současných geografických názvů, kde se je podařilo dohledat. Josef Prouza napsal *Paměti* jedním tahem bez dalšího vnitřního členění. Pro snazší orientaci v textu byly jednotlivé epizody jeho anabáze opatřeny nadpisy, které jsou všechny redakční, a text byl rozčleněn do odstavců.

Monika Recinová

Na přepisu rukopisu se podílely pravnučky Josefa Prouzy Mgr. Pavla Ťuková, roz. Recinová, a PhDr. Monika Recinová.

Josef Prouza

Krčín u Nového Města nad Metují, roku 1968

Moje Paměti na vznik Československé republiky

Důvod vzniku těchto *Pamětí*

Druhý den po oslavách padesátiletého výročí vzniku Československé republiky, tj. 29. 10. 1968, řekla mi moje manželka, že všechny ty řeči okolo vzniku naší samostatnosti, které jsme slyšeli mluvit z televize od prvních představitelů státu, jsou přinejmenším hodně překroucené, zdeformované, a proto že by bylo dobré, abych já jako pamětník té doby a přímý účastník první světové války jako rakouský voják a později jako voják československého zahraničního vojska napsal své paměti, aby naše vnoučata mohla si to přečíst a učinila si správnou představu o tom a dověděla se pravdu. Neuškodí to ani našim dětem, které sice vědí, jak vše bylo, ale proto přece, když to bude napsané, mohou si to, budou-li chtít, přečíst. Konečně, když se něco vypravuje, na něco se zapomene při vypravování a také i posluchači na něco zapomenou a když je to napsané, mohou si to znovu přečíst.

Možná, že některý čtenář těchto řádků si pomyslí, že co si ten děda vzpomněl, že chce psát dějiny národa, vždyť ty se učí ve škole a jsou napsány osobami k tomu povolanými, tj. historiky. Ano, mělo by to tak být, ale protože to tak není, proto tyto řádky píši. Je to velice smutné, když ve škole učí učitel děti dějepis, který je překroucený a neodpovídá pravdě, a musí vyučovat tak, jak mu to vláda nařídí, a ta dovolí jen to, co se jí hodí do krámu. Ještě smutnější je to, že se jedná o dobu nedávnou. Padesát let je sice půl století, ale žijí ještě pamětníci a těmto lidem říkat něco jinak, než jak to bylo, to je přinejmenším veliká drzost. Nejsem žádným spisovatelem, natož historikem, nemám k tomu vzdělání, chodil jsem pouze osm roků do školy, ale přesto dovedu rozeznat pravdu od lži. Chci psáti jen to, co jsem sám zažil a jak jsem to sám viděl a svým rozumem chápal. Nechci nic dělat lepšího ani horšího, prostě jen tak, jak jsem to chápal a se na to díval.

V době, kdy tyto řádky píši, je naše Československá republika okupována cizími armádami, a to ruskou, polskou, maďarskou, bulharskou a východoněmeckou. Během padesáti let je to již podruhé, co do naší vlasti vnikla cizí vojska, a vždy pod nějakou lživou záminkou. Nejprv to byla vojska německá, která 15. 3. 1939 vtrhla k nám, že prý nás bere pod ochranu, ale nikdo neřekl, před kým a proti komu nás brali pod ochranu. No a 21. 8. 1968 vtrhla v noci do naší země vojska pěti armád nás bránit a zase nebylo proti komu. Jak prvá, taktéž i druhá okupace nebylo a není nic jiného než násilí na malém národu, který se neprovinil ničím jiným než tím, že jeho vlast leží uprostřed Evropy v zájmové sféře německých nacionalistů a ruských bolševiků.

Zda byla horší první okupace, nebo druhá, to může posoudit zase jednom budoucnost. Jedna věc je jistá, je ta, že před první okupací byl tehdejší představitel státu prezident republiky Dr. Emil Hácha povolán do Berlína den před okupací a tam byl donucen k podpisu, že s tím souhlasí, říkalo se, že Hácha podepsat nechtěl a že ho Hitler honil kolem stolu, aby podepsal. Druhý den ráno německá armáda vtrhla do Čech a na Moravu.

Když nás okupoval Sovětský svaz, jak oni říkali „armády pěti států Varšavské smlouvy“, nebyla o tom vláda naší republiky vyrozuměna a oni přišli jako chodívají lupiči v noci, když národ nic netušící spal. Prý byli pozváni a přišli zabránit kontrarevoluci, oni naši spojenci. S tou kontrarevolucí to nebylo tak zlé a o nějaké kontrarevoluci nedá se mluvit.

Bylo to takto: Němci při jejich okupaci v roce 1939 okupovali nás proto, že národ český, jak oni říkali, je vředem v německém těle, a proto země česká a moravskoslezská musí býti zapojena do německé říše. Tehdy když Hitler zabral Rakousko a připojil ho k německé říši, tak mu naše země překážela, a proto to učinil. Když se někdo podíval na mapu, byli jsme skutečně kolem dokola ze severu, ze západu i z jihu obklopeni samými Němci, ale to nebylo jen v roce 1939, to, že naše země je obklopena Němci, trvá již půldruhého tisíciletí.

Boj o bytí a nebytí trvá již tak dlouho, jak dlouho je náš národ usazen v této zemi, a že to byl boj o žití jen s Němci, to je samozřejmé, protože z větší části jen s nimi hraničíme a oni vždy a za každých okolností chtěli býti našimi pány. Boje s jinými národy také byly, ale ty už byly podřadnější a nebylo jich tolik. Jak dále se budeme s Němci snášet, nemůže nikdo vědět, ale myslím, že nikdy na dlouhou dobu od nich pokoj nebude. Je to národ početně velký, povahy rozpínavé, panovačné, a přitom si myslí, že jen on je povolán k tomu, aby řídil svět. Snad pozdější generace budou jiné, ale kdo ví, nebudou-li ještě horší. Nyní, když v roce 1946 bylo od nás odsunuto do říše okolo třech milionů Němců, usazených v našem pohraničí, to teprve nebude dobré, protože oni chtějí zpět, a potom by chtěli pohraničí připojit k říši. S tím nikdy nemůže český národ souhlasit, a proto dohoda nikdy nebude.

Sovětský svaz okupoval nás proto, aby zachránil světový komunismus. Kdyby u nás byl komunismus poražen, a to by, jak to vypadalo, byl, rozšířila by se protikomunistická vlna dále na sousední komunistické státy, a potom dále do Ruska. Komunismus vznikl násilím a tím se dále udržuje. Je to tak, jak to řekl Masaryk, každý stát se udržuje těmi ideály, jakými vznikl. Na komunismus to platí stoprocentně. Tím, čím vznikl, tím se udržuje a tím také zahyne.

A co je to komunismus? Nechť mně to čtenář promine, že užiji slova anglického ministerského předsedy Churchilla, který řekl toto: „Komunismus je ostuda lidstva dvacátého století.“ Myslel to asi tak s tou ostudou, že lidstvo dovolilo, aby se komunismus takto rozmohl. Já s tímto výrokem, po tom, jak jsem to poznal, plně na sto procent souhlasím a se mnou jistě každý nezaujatý rozumný člověk. Jak je to možné, že komunismus se dostal k moci a dodnes se u moci udržel, a ještě do sousedních států se rozšířil, se čtenář také dočte.

K nám, do Rumunska, Polska, Maďarska, Bulharska, do Německa, rozuměj východního, okupovaného sovětskou armádou, byl násilím udržován a ustanoven sovětskou armádou. Ve všech těchto státech v době, když se komunismus dostal k moci jako vládnoucí strana, byla sovětská vojska a ta nastolila to, co chtěla. U nás sice v době, když se komunistická strana dostala k moci, sovětská vojska nebyla, ale byla ve všech okolních státech vyjma západního Německa, a kdyby se československý lid postavil na odpor, sovětská vojska by sem vtrhla. Naše armáda byla v tu dobu úplně nespolehlivá, protože velení a vedení naší armády bylo již v rukách lidí, kteří na vedoucí místa byli dosazeni podle přání sovětů, to jest byli to komunisti, a rovněž tak to bylo i u ministerstva vnitra s četnictvem i s policií. Je sice pravda, že při volbách do poslanecké sněmovny v roce 1946 komunistická strana dostala nejvíce hlasů, a to třicet devět procent. Nebyla to však většina. Je to stejně velká ostuda československého národa, že u nás ze všech států na celé zeměkouli bylo nejvíce komunistů. Po nás je to Francie, kde bylo osmnáct procent, a v Itálii asi sedmnáct procent komunistických hlasů. Jediné ospravedlnění pro nás při takovémto zblbnutí voličů je jen to, že jsme byli šest let okupováni a že Němci tak surově, bezohledně, barbarsky jednali s naším národem a že se ani neskrývali tím, že náš národ chtějí úplně zničit, a proto mnoho lidí volilo se sověty, aby jim za to, že proti Němcům bojovali, a tak velkou částí přispěli k našemu osvobození, zalichotilo a tím bylo vděčno. To, co komunismus je a co umí a co u nás učiní, to asi velmi

mnoho lidí nechtělo, a tak si to nepředstavovalo. V samotném Sovětském svazu, který má nyní asi dvě stě milionů obyvatel, je pouze třináct milionů komunistů. Kdyby nedospělých byla třetina, tj. asi osmdesát milionů, tak by zbylo sto padesát milionů dospělých a z těch jen třináct milionů je komunistů, to je asi devět procent. Tato menšina tam vládne a chce vládnout celému světu. Proto komunisté nikdy nedovolí, a také nemůž<ou> v žádném komunistickém státě dovolit svobodné volby, neb to by byla jejich sebevražda.

Milý čtenáři promiň, že píši o komunismu jako o ostudě lidstva dvacátého století, vždyť ona to skutečně ostuda lidstva je. Komunismus, jak byl u nás proveden, není nic jiného než násilím provedená prachsprostá zlodějina. Tato zlodějina se zákonem uzákonila. Zlodějina je vždy a zůstane vždy zlodějinou, i když ji provádí stát pod záminkou, že to zákonodárný sbor uzákonil. Zákonodárný sbor, tj. poslanecká sněmovna, odhlasuje vždy, co se jí nařídí. Jednak to odhlasuje, že musí, a jednak jsou tam jen takoví, kteří tam jsou dosazení, kteří vládě, tj. komunistům, vyhovují a jsou z velké většiny takoví jako vláda. Komunismus vznikl násilím a udržuje se zase jenom násilím a bezohledným terorem. Marx, Engels a Lenin něco napsali, aniž by o tom přemýšleli. Nikdo jejich psaní, myslím velká většina lidí, to nebral vážně, neb si čtenář myslel: „Je to utopie a papír snese všechno." Nikdy by se nedostal k moci, nebýt první světové války. O tom, proč a jak se dostal komunismus k moci, napíši něco až později.

Já jsem z chudé rodiny, byl jsem dělníkem a byl jsem živ jen z toho, co jsem si vydělal, ale nikdy jsem nesouhlasil a ani nikdy nemohu souhlasit, a se mnou každý rozumný člověk, s tím, když někdo pracuje, zbytečně neutrácí, je snaživý, nenáročný, když výsledek jeho snaživosti a práce mu nějaký lajdák nebo několik lajdáků vezme. Oni to si nebrali, ale podle jejich mluvy to znárodňovali. Znám sám případ, kde dva lidi chodili do továrny, dobře pracovali a zbytečně neutratili ani halíř a asi po patnácti letech práce si našetřili tolik, že si mohli koupit domek a pár kousků polí, na kterém uživili tři kusy dobytka. To bylo před první světovou válkou. Když se dostal komunismus k moci, vzali jim pole do družstva, a protože oba byli již přes sedmdesát let staří, v družstvu již pracovat nemohli, a tak neměli být z čeho živi. Důchod jim nenáležel, protože si na něj neplatili, a tak z milosti dostali jako žebráci sto devadesát Kčs. měsíčně. Takových případů bylo na tisíce a snad v celé republice na statisíce. U živnostníků, obchodníků, řemeslníků to bylo to samé. Pracovitý a šetrný řemeslník, když si nějakou korunu ušetřil a po letech si zařídil dílnu, byla mu dílna se vším, co bylo v ní, znárodněna a měl-li i svůj vlastní byt, byl mu také znárodněn. V mnoha případech musel se ze svého bytu vystěhovat. Jeden občan, dobrý řemeslník z Krčína, znárodnění dílny snesl a pracoval dále jako kvalifikovaný dělník, ale když mu znárodnili i byt, tak to nesnesl a vzal si život, oběsil se. Mladí lidé, myslím ti, kteří mohli ještě pracovat, to snesli, zapojili se do práce a uživili se, ale kteří byli již přestárlí a pracovat nemohli, s těmi bylo zle, ti při těch sto devadesáti Kčs. živořili.

Komunismus je veliká závist. Ten, kdo nic neměl, vše, co vydělal, utratil, nebo nedokázal se v životě uplatnit tak, jak by chtěl, a ani se nesnažil poctivým způsobem k něčemu přijíti, záviděl těm, co si něco nahospodařili, a proto při příležitosti stal se z něho komunista a znárodňoval. Ovšem křivdil bych všem nemajetným, nebyli všichni takoví, to byli jen ti drsnějšího charakteru, kteří měli již v krvi sklon k násilí. Komunisti říkají, že každý neměl možnost se učit, rodiče na to neměli, aby mohl studovat, a tam, kde na to bylo, tak tam se vystudovalo. Něco na tom pravdy je, ale kdo byl šikovný, snaživý, vždy a všude se uplatnil a dovedl si život ku své spokojenosti zaříditi. Potom zase záleželo i na těch rodičích, jak se uměli o své děti postarat a jací sami byli. Většinou vše záleželo na samotném jedinci. Vždyť T. G. Masaryk byl syn panského kočího a sám se životem protloukal, vystudoval a stal se z něho profesor na universitě. Je to nadání, píle a pevná vůle. Nadání a pevnou vůli každý nemá, ale státi se nějakou osobou význačnou dobře se mající, na takovou věc se najde dost lidí. To jsou ti nevzdělanci a z těch povstali komunisti. Říká se, že také udělali něco dobrého a

že za komunismu mají se lidi dobře a žebrota již není. K tomu bych chtěl říci to, že když se někdo okrade o majetek, tak ten majetek zase někdo dostane, tudíž jeden byl ožebračen a druhý z toho něco dostal, a tak je to samozřejmé, že někdo, kdo nic neměl a ničím nebyl, nic pořádného neuměl a stal <se> něčím významným, dobře situovaným, a přitom dohromady o nic nebo o málo se starajícím, že takový je nanejvýš spokojen. Vždy při každém režimu, ať je takový nebo makový, má se někdo lepší a někdo hůř. Ovšem aby národ byl spokojený, je zapotřebí vládnouti tak, by těch spokojených bylo co nejvíce a těch nespokojených co nejméně. U nás je to obráceně, a proto je to chyba.

Komunisti tvrdí, že první republika neodstranila bídu, nezaměstnanost, byla to republika buržoazní, protilidová, K tomuto chci říci toto: Nechť si laskavý čtenář uvědomí a pakli to neví, tak to těmito řádky připomínám. První republika vznikla z rozpadnutí říše rakousko-uherské, která byla přes čtyři roky ve válce, byla hospodářsky úplně vyčerpána. České země jako nejbohatší země této říše nesly největší podíl na této válce, a když válka skončila, nebylo dostatek potravin a o jiných spotřebních předmětech, jako šatstvu, obuvi a vůbec všeho ostatního ani nemluvě. Továrny stály, vyjma těch, co pracovaly na válečnou potřebu. Nebyly suroviny, nebylo ani dostatek pracovních sil, neb muži od osmnácti do padesáti let byli na vojně. Ztráty na lidských životech, padlých, zemřelých šly do statisíců. České země zase dle statistiky měly největší procento padlých. Průměrně v Rakousku-Uhersku bylo na tisíc obyvatel dvacet dva až dvacet tři padlých na bojištích, kdežto v českých zemích to bylo dvacet pět padlých na tisíc obyvatel. Jak je vidět, i náš národ nesl největší břemeno. Bylo to tím, že vojáci české národnosti byli element pro Rakousko nespolehlivý, nikdo nikdy českého vojáka nešetřil a potom také tím, že nás voják bojoval na všech možných bojištích jak v rakousko-uherské armádě, tak také jako dobrovolník v armádách bojujících proti Rakousko-Uhersku i proti Německu. Ze zahraničních dluhů říše rakousko-uherské musela republika zaplatit na ni připadající částku, a kromě toho musela zaplatit i svoji dobrovolnickou armádu (legii) jak v Itálii, tak i ve Francii i v Rusku. K tomuto někdo řekl, že naši legionáři bojovali za spojence a národ musel za to ještě zaplatit. Tak to tedy není. Naše legie bojovaly právě tak za spojence, jako oni za nás. Bojoval každý za sebe a kdyby jsme nebojovali, svobodu by jsme neměli, nikdo by ji nám nedal. Nechť si čtenář přečte *Světovou revoluci*,[2] kde se dočte, co to dalo T. G. Masarykovi za práci přesvědčit vedoucí činitele Francie a Anglie i Ameriky, tj. USA, aby bylo Rakousko zničeno. A bez zničení říše rakousko-uherské by naše republika nebyla.

Takto to vypadalo u nás 28. října 1918. Co by tenkrát komunisti znárodňovali, když nikde nic nebylo, leda že by to chtěli dělat jako v Rusku, zabíjet kde co bylo co kloudného, a výsledek? V roce 1924–1925 byl tam hladomor, při kterém zahynulo přes pět milionů lidí. To si náš národ nemohl dovolit. Potom naše svoboda mohla býti jen porážkou Rakouska-Uherska a Německa. A kdo je porazil? Ruští bolševici to nebyli, a proto ani nemohli u nás rozhodovat. Byla to Francie, Itálie, Anglie a Spojené státy severoamerické, které byly vítězi, a kdyby se náš národ proti jejich vůli postavil a zavedl u nás komunismus, byl by smeten. Jak by jsme se mohli udržet proti nim, když Němci chtěli odtrhnout od nás kraje, kde bydleli jejich soukmenovci. Poláci chtěli celé Těšínsko i s Ostravou a Maďaři vůbec neměli v úmyslu ze Slovenska odejíti. Kdyby byl u nás zaveden komunismus, dovolili by západní mocnosti, by nás naši sousedé si rozebrali. Chutí k tomu měli více než dost. A naše armáda tehdy neexistovala. Zbytky rozpadlé rakousko-uherské armády, mezi nimi příslušníci z českých zemí, zahazovali zbraně a prchali domů ke svým rodinám. Nová republika byla bez armády, beze zbraní, její zahraniční armáda početně nevelká nebyla doma, neměl tu mladou republiku kdo bránit. Hlásili se sice dobrovolníci z řad sokolstva, ale kolik jich bylo, a potom to nebyli vojáci. Národní výbor v Brně nařídil mobilizaci několika ročníků. Vojáci nastoupili, ovšem jen české národnosti, ale morálka, disciplína žádná. Důstojníků Čechů bylo málo, vojáci je

2Tj. Masarykův spis.

nechtěli poslouchat, protože to byli důstojníci bývalé rakousko-uherské armády a někteří z nich se právě nejlepší vůči českému národu nechovali. Vojáci se dostavovali do kasáren, jen když se vydávalo jídlo, aneb se vyplácel žold. Byli mezi nimi také dobří vojáci, kteří nastoupili a šli obsazovat kraje obývané německou národností a utvořil se pluk svobody, který šel obsazovat Slovensko. Bylo jich však málo. Nikdo se jim nemůže divit, neb čtyři roky být ve válce v těch hrozných trampotách o hladu, mrazu, v dešti, v blátě, v tom nelidském šikanování rakouských důstojníků a nevěda, kdy bude jeho konec, nebo zda se zachová, tak takový voják, ten měl toho všeho dost a nechtělo se mu znovu do toho. Každý byl rád, že je konec války. Slovensko na tom bylo mnohem a mnohem horší. Tam vůbec vojáci měli ku všemu apatii a snad i národ slovenský, kromě několika desítek intelektuálů, byl apatický. Český národ měl vůli ke svobodě, byl nadšen získanou svobodou, vážil si ji, staral se, a přece se mu podařilo během několika týdnů armádu dát dohromady, a tak na jaře 1919 byla již dost dobrá armáda, která po příchodu legií: italské, šest pluků, a dvou pluků francouzské legie, byla schopna obsadit celé Slovensko a odrazit maďarský útok na Slovensko. Ať si říká, kdo chce, co chce a jak chce, kde chce, pravda je ta, že Rusko se na naší svobodě podílí jen tím, pokud ruská armáda bojovala, a to bylo do té doby, než se moci uchopili bolševici. Jejich příchodem k moci byl uzavřel separátní mír v Brestu Litevském, zajatci propuštěni do Německa a Rakousko-Uherska, a tím tyto státy byly vojensky i morálně posíleny a osvobození naší vlasti bylo oddáleno. Německem bylo bolševikům nadiktováno odzbrojit českou legii v Rusku a poslat je domů, kde by byli fyzicky likvidováni. Bolševici tyto podmínky chtěli provést, ale nedostačovala jim k tomu jejich armáda. Čechoslováci byli přepadeni od bolševiků, ale ubránili se. Takto vznikl boj mezi Čechoslováky a bolševiky v Rusku.

Nyní něco o tom, proč rudá armáda provedla u nás dne 21. srpna 1968 se svými satelity Polskem, Východním Německem, Maďarskem a Bulharskem okupaci. Odůvodňovali to tím, že v Československu byla kontrarevoluce. Bylo to takto: Po ukončení druhé světové války v květnu 1945 byly povoleny čtyři politické strany, které se ujaly vlády, a to komunisté, sociální demokraté, národní socialisti a strana lidová. Komunisté však měli v moci hlavní ministerstva, národní obrany a vnitra. Zdálo se, že by to mohli jíti, ale nešlo to. Hned v roce 1945 na podzim byla výměna peněz, na každého občana připadlo tři sta Kč v nové měně a zbytek byl tak zvaný „vázaný vklad“. Vláda zamýšlela zbavit se spousty oběživa, kterého bylo na sto dvacet miliard. Za první republiky bylo oběživa šest miliard. Vázaný vklad měl býti uvolněn až po vyšetření, jak k tomu ten který občan přišel, a podle okolností také zdaněn. Podle potřeby byly peníze lidem potřebným uvolňovány. Proslýchalo se, že to bude jako v Belgii. Tam peníze, kdo měl v záložnách před 10. květnem 1940, nebyly vůbec zdaněny, a vklady uložené po 10. květnu 1940 byly postupně zdaňovány. 10. května 1940 vstoupila Belgie do války s Německem. U nás to měl býti 15. březen 1939, to jest dnem okupace. Toto se však stále protahovalo, vláda měla jiné dohadování, až v únoru 1948 přišlo to tak daleko, že ministři strany národních socialistů a strany lidové podali demisi. Komunisté se toho chytili a dostali se nekrvavou revolucí k moci. Pomohli jim k tomu sociální demokraté, kteří demisi nepodali, a tak počet ministrů na jedné i druhé straně byl stejný. Dnes po dvaceti letech je těžko říkat, kdyby to bylo tak nebo onak. Jedna věc je jistá, že v Maďarsku bylo jen asi patnáct procent komunistů a dostali se k moci a u nás by se dostali k moci také, a to když ne klidnou cestou, tak by to Sověti provedli násilím a nikdo by nám nepomohl. Západ se bál a dodnes se bojí armády sovětské. Dokud se západní státy nesjednotí a dokud budou takoví poserové jako jsou, do té doby klid na světě nebude.

Po uchopení moci začali komunisti hospodařit po svém. Kde co bylo znárodnili a na vedoucí místa dosadili svoje neschopné lidi, a tak to tak vypadalo. Dělníkům nabulíkovali, že všechno je jejich, a nyní, když je to jejich, aby si to chránili a aby hodně pracovali. Protože všechny úředníky vyhodit nemohli, tak je nechali na jejich místech, aby pracovali dále, a sami

se začali od nich učit, a tak se stalo, že administrativní aparát se nebývale rozmnožil, a to proto, že noví mocipáni pracovat buď neuměli, a také se jim moc nechtělo. A tak staří ouřadové na mnoha místech zůstali a noví byli dosazeni. To stálo mnoho peněz. Protože byla hlásána hesla „každý má žaludek a každý chce jíst, a tak si musí každý vydělat," a tak se začalo dělníkům stejně platit až na ty vedoucí, ti si to odhlasovali pro sebe jinak. A protože lidi nejsou stejní, tak někdo dělal svoji práci dobře a někdo se flákal a plat měli stejný. Když na to přišli, že to tak nepůjde, tak to zařídili jako za kapitalismu, od kusů, to jest mzda úkolová. Ani toto nevyšlo, protože bylo zapotřebí zboží, tak se hlásalo dělat, dělat, a kdo toho hodně nadělal, dostal prémie. A zase dobrý poctivý dělník na to doplatil. Kdo toho hodně naflákal, více vydělal, a ještě dostal prémie. Kdo dělal pořádně, udělal toho méně a vydělal málo. Následek byl, že i dobrý dělník se pokazil, a aby si vydělal, pracovat špatně. Takto se u nás začínaly vyrábět zmetky. Špatný dělník za to, že zkazil materiál, dostal [za to] ještě zaplaceno. Výsledek tohoto hospodaření se dostavil brzy. Zřizovaly se nové úřady ne pro lidi, ale jen pro další úřady, a tak se administrativa rozrostla do nemožnosti, a to všechno stálo peníze. Když nebyly, tak se natiskly. Tím se stalo, že za sedm let jich bylo zase tolik, jako v roce 1945, tj. sto dvacet miliard oběživa. Komunisti si s tím věděli rady. Dali natisknout jinou měnu a udělali tak zvanou měnovou reformu. Za padesát Kč dali jednu korunu. Byla to taková zlodějina, že něco takového, co svět světem je, se nestalo. Vzali lidem devadesát osm procent majetku. K tomu řekl tehdejší prezident republiky Antonín Zápotocký, že kdyby neudělali měnovou reformu, že by stát udělal krach. To už teda nevím, co to u nás bylo, když to nebyl bankrot. Při této zlodějině byly sníženy platy a důchody na pětinu, ale životní potřeby na pětinu sníženy nebyly. V tu dobu, osm let po válce, byly ještě potraviny i jiné spotřební věci na lístky. Kromě toho byl ještě volný trh, na kterém bylo všechno velmi drahé. Po měnové reformě byly potraviny uvolněny, a též i jiné spotřební předměty, které byly na poukazy. Cena byla potom u všeho stejná. U toho zboží, které bylo na volném trhu, tam klesla cena na pětinu, ale to, co bylo na lístky a na poukazy, tam se cena celkem nezměnila. Kdo měl peníze v záložně, tak dostal za pět tisíc Kč tisíc Kč, za další to bylo odstupňované a co kdo měl přes sto tisíc Kč, za to už nedostal nic. Životní pojistky a vůbec všechno bylo anulováno. Též cenné papíry staly se bez ceny. Jen cizí valuty neztratily na ceně, ale ty nesměl nikdo míti. Ty se musely už dávno před tím odevzdati. Když někomu přišel dopis z ciziny, byl prohlédnut, a byl-li tam nějaký dolar, tak adresát ho musel do osmi dnů odevzdat za cenu, jakou stát určil. Nájemné bylo u bytů také sníženo na pětinu, a tak se stalo, že nájemníka nikdo nechtěl.

Byly nové peníze, ale hospodařilo se dále po staru, a tak je to samozřejmé, že spokojenost mezi lidmi nebyla. Lid nemohl nic dělat, protože pro každou maličkost hrozil mnohaletý kriminál, ale přece jen ta nespokojenost byla a když se upravovaly ceny zboží, to upravování znamenalo zvyšování, tak se začalo nadávat a šlo to tak daleko, až si toho chtě nechtě museli všimnout aj komunisti, kteří byli u moci. Ovšem přímo udeřit na vládní činitele se oni obávali. Když potom spisovatelé napsali rezoluci s dvě stě šedesáti podpisy a odeslali ji do anglických novin do časopisu *Times*, který to v létě 1967 uveřejnil a provolání československých spisovatelů se dověděl celý svět, tak to už jim šlo na nervy. V listopadu potom zase vysokoškolští studenti, když v kolejích byl jim stále vypínán elektrický proud a oni se nemohli učit a trvalo to již druhou zimu, šli protestovat na Hrad. Šli večer v průvodu a každý nesl v ruce rozsvícenou svíčku. To znamenalo, že nemají elektrické světlo a že by chtěli, aby jim to bylo opraveno. Průvodem šli proto, poněvadž všechny upomínky a všechno dožadování bylo marné. Na Hrad se však nedostali, neb policie tvrdě zakročila. Studenty zbila, rozehnala a mnoho jich pozavírala. Toto všechno vládě na sympatii nepřidalo. Cizina o tom hodně psala, a to našim mocipánům se nelíbilo. A tak všechno dohromady, spisovatelé, studenti, stoupající drahota způsobilo, že se s tímto stavem začal zabývat ústřední výbor partaje, to je komunistů. Doposud všichni mlčeli a slepě poslouchali hlavního matadora

tajemníka strany a prezidenta republiky Antonína Novotného. V listopadu 1967 odhodlal se projeviti nespokojenost první tajemník komunistické strany Slovenska, který jako Slovák si to mohl dovolit. A tak Alexandr Dubček jako první tajemník komunistické strany Slovenska první projevil při zasedání ústředního výboru strany nespokojenost s vedením státu, tj. s Antonínem Novotným. K němu se potom přidali i někteří členové další, a to jak Slováci, tak i Češi, a výsledek byl, že v lednu 1968 ústřední výbor komunistické strany pokračoval v jednání, při kterém většina byla při Dubčekovi a Novotný byl zbaven funkce prvního tajemníka strany. Zvolen byl Alexandr Dubček. Když se to stalo, tak progresivní komunisté, to jest ti, co šli s Dubčekem, protože jich byla jen malá většina, potřebovali souhlas od národa, jak oni říkali „od společnosti“, a tak veřejně začali schůzovat, a přitom se také obrátili na komunikační prostředky, na rozhlas, televizi a na noviny. Protože drtivá většina našeho národa byla a je protikomunistická, tak všichni lidé, vyjma těch skalních partajníků, šli za Dubčekem. Proti byli jen ti, co měli a byli na takových místech, na která nepatřili, a dostali se tam za vedoucí jen proto, že byli komunisté. Tenkráte nezáleželo na tom, jestli někdo něco umí, aneb je-li schopen místo, kde ho posadili, zastávati, stačilo, když byl dobrým komunistou. Toto je ještě dodnes, co tyto řádky píši. Když potom, co se komunisti mezi sebou pohádali a zbavili Novotného z funkce prvního tajemníka strany a zvolili Dubčeka, tak se ti progresivní obrátili k lidem, a to jak komunikačními prostředky, novinami, rozhlasem, a televizí, a začalo se schůzovat. Je samozřejmé, že lid šel s těmi, kdo šel proti těm, co tu kalamitu způsobili. V tom byla v národě naprostá jednota. Nesmí se to ale vykládat tak, že lid souhlasil s komunity, to ne, lid šel s těmi, co začali na ten nešvar upozorňovat, a když se mohlo beztrestně o tom <začalo> na shromážděních (komunistických) mluvit, mohly psát noviny volně bez obavy, i rozhlas a televize, tak lid byl spokojen a najednou se kde kdo zajímal o politiku.

Zaměstnanci rozhlasu, televize i novináři uměli toho využít a třebaže byli partajní, byli v tomto případě dobří. Oni byli sice partajníci, ale asi jenom matrikoví, a také proto, aby se udrželi v zaměstnání. Takových bylo myslím velice mnoho.

A tak to začalo. O čem však měli psát? Psali jen o tom, co by lid zajímalo, a to bylo proti komunistům, co všechno natropili, a bylo toho mnoho. Nejvíce se psalo a hovořilo o tom, jak byli lidé v padesátých letech, tj. v prvních letech co se komunisti dostali k moci, žalářováni, souzeni a mučeni. Bylo to tak strašné, že ani gestapáci to tak nedokázali. Němci byli strašní v žalářování, ale přece v soudnictví soudili podle zákonů a trestné činy proti obžalovaným si sami nevymýšleli, jako to uměli naši lidé. V tom byli Němci za námi a před námi byli jen naši sovětští učitelé. A nyní vyvstává myšlenka, jak to je možné, že se člověk může propůjčit k tomu, aby soudil a odsoudil pro vymyšlený trestný čin, o kterém ví, že byl vymyšlen. Těch odsouzených pro vymyšlené činy bylo odsouzeno stovky, ne-li tisíce nevinných lidí, a desítky jich bylo popraveno. To nebyly justiční omyly a vraždy, ani obyčejné vraždy, to bylo něco tak hrozného, že pro to nenalézám slov. Lidé byli souzeni a popravováni jen a jen proto, aby ti druzí ještě živí měli strach, a jen a jen proto, aby byli lidé zastrašeni, se soudilo, trestalo, a co nejhorší, i popravovalo.

Jak jenom bylo možné, že bylo odsouzeno a popraveno jedenáct komunistů na vysokých státních místech, z nich jeden byl zástupcem prvního tajemníka strany tehdejšího prezidenta republiky Klementa Gottwalda, Slánský, dále byl popraven ministr zahraničí Vlado Clementis, a ještě devět jiných hodnostářů. Všichni byli popraveni jen proto, aby ti druzí byli zastrašeni a aby nikoho ani nenapadlo ani v duchu pochybovat o moci a neomylnosti strany. Jak je vůbec možné, že prezident republiky Gottwald s tím souhlasil, rozsudky smrti podepsal, když věděl, že všechno bylo vymyšleno. Ať nikdo neříká, že o tom nevěděl. Co by to bylo za prezidenta, když by nevěděl o tom, že jeho první náměstek je souzen. Není možné, aby nevěděl o tom, co se děje. Vždyť po rozsudcích při partajní schůzi se ho partajníci ptali, komu mají věřit, když takoví vysocí státní hodnostáři byli odsouzeni. Na

to jim Gottwald odpověděl: „Věřte straně, strana vás nezklame.“ Bylo to takto: Stalin nařídil straně, to jest vedení strany, a to byl v prvé řadě Gottwald, že v Československu musí býti také vymyšlen nějaký proces soudní proti některým činitelům strany, aby to ostatní se báli a prováděli všechno, co se jim nařídí. Co si mám myslet o Gottwaldovi, proč se k tomu propůjčil, proč to s klidem dopustil, když právě ti odsouzení byli jeho největší a nejspolehlivější pomocníci. Ne že bych je litoval, ale přece byli to lidé, kteří se toho, co jim bylo kladeno za vinu, nedopustili. Byli odsouzeni za čin, který si na ně někdo vymyslel, a Gottwald, když to sám vymýšlel, tak o tom věděl a musel to nařídit, jinak to není možné. Co to bylo za člověka, pro něho nemám slov. Všechna naše slova na takového člověka je málo, výraz na to se ještě nenašel, alespoň já nevím, jak bych ho nazval. Byl to nejhroznější vládce, který kdy našemu národu vládnul. Snad ani na celém světě by se nenašel člověk, který by své přátele a pomocníky nechal popravovat. Vždyť o jeho osobu a o jeho vládu nikdo neusiloval, v jeho vládě ho podporovali, neb oni sami tím, že on byl u moci, se měli dobře, a oni to dobře věděli. Jenom proto to bylo, že jeho pán Stalin, který ho držel u moci, si to přál.

Partajníci říkají, že to bylo v době kultu osobnosti. Co je to kult? Oslava, ne-li oslavování osoby. Kdo ale to dělal? Kdo oslavoval? Stalin se přece nemohl sám oslavovat, ani Gottwald. Oslavovali ho zase jenom jeho partajníci, ať už Stalina nebo Gottwalda. Konečně, když se to vezme, tak celá komunistická strana od počátku až dodnes u nás nic jiného není, než kult. Nic jiného o sobě neříkají, jenom samou chválu a oslavování jejich činnosti. Třeba drtivá většina národa na jejich vládu nadává, je nespokojená, a to odůvodněně, oni stále, i ti progresivní, vychvalují, jak to dobře udělali. Sice někdy přiznají, že to v ekonomice neklape, ale hned vychvalují, co všechno udělali dobrého pro pracující lid a pro inteligenci. Pořádnému člověku se dělá až špatně, když to poslouchá. Když mluví i Dubček a třeba jiný řečník ten progresivní, tak vychvalují všechny ty komunistické zlodějiny jako nějakou světobornou vymoženost. Gottwalda, největšího bídáka naší vlasti, vychvalují ještě stále. Zlín, české jméno, předělali na německé Gottwaldov a nemění to. Podle mého nejsou o nic lepší, než byl on. Jenom se chtěli dostat k moci, a tak za pomoci většiny národa se jim to podařilo. Komunismus chtěli dál a jak říkali (Císař, Černík, Smrkovský), že by použili i moci, tj. moci vojenské, aby stranu a sebe udrželi u moci. Ovšem jak to vypadalo, jak byl národ dík novinám, rozhlasu a televizi proti partaji zaujat a jak se začali i jiné strany, a to národněsocialistická, lidová i strana sociálnědemokratická formovat, a jak žádali angažovaní nestraníci také míti účast na rozhodování a řízení státu, byli by nuceni komunisté povolit svobodné volby, a to by byl jejich konec.

Oni se tomu bránili, všechno oddalovali, ale tu živelnou touhu národa po svobodě by už nezadrželi. Národ pomohl svou vůlí progresivním komunistům k moci i k tomu, že Novotný na nátlak komunikačních prostředků se vzdal prezidenství a byl zvolen armádní generál mimo službu Ludvík Svoboda. Po uchopení moci ve straně, a tím i ve státě, jinými komunisty, když tito dosáhli, co chtěli, tedy moc, nestáli již o to, aby se národ dále pletl do jejich záležitostí a nejraději by byli, kdyby to bylo zase jako dříve. Chtěli jen soudní rehabilitaci pro ty, co byli za panování Gottwalda nevinně odsouzeni. Většinou to byli jen komunisti, no a s nimi se ohřáli i ti druzí. Ovšem o ty už jim tak nešlo.

Lid nekomunistický, a to byla drtivá většina, se již nechtěl nechat ovládat tak jako to dobytče, a tak zase někteří novináři uveřejnili v některých časopisech článek pod názvem „Dva tisíce slov“, ve kterém žádali o další pokračování k demokracii, a vybízeli lid, aby žádal všemi dovolenými prostředky, případně i stávkou, výměnu těch činitelů, kteří se neosvědčili a zapříčinili nynější špatný stav v republice, a to jak v hospodaření, tak i v soudních vymyšlených procesech. Článek byl podepsán mnoha vynikajícími osobnostmi, a to ze všech složek národa. Uveřejnění tohoto článku působilo na ně, jako když píchne do sršní. Ačkoliv v článku nebylo nic protistátního, začalo se o něm mnoho psát a debatovat. Byl odsouzen i v parlamentě, a i Josef Smrkovský, jeden z těch progresivních, byl proti němu. A tak když

noviny, rozhlas, televize i národ nedal se již umlčet a těm novopečeným vládcům se to nedařilo je zakřiknout, a také by se jim to asi nepodařilo, nastoupili spojenci komunistů. Bylo to pět armád, a to Bulhaři, Maďaři, Poláci, Němci z východní okupované zóny a SSSR. Je samozřejmé, že všechny státy poslaly k nám vojsko na nařízení SSSR. Co o tom soudit? Ruský zástupce OSN řekl, že to bylo nutné pro samotný SSSR. Tomu tedy plně věřím. To, co se dělo u nás, zajímalo celý svět a nejvíce státy komunistické i SSSR. Ve všech těchto státech lid má komunismu až nad hlavu a rád by se ho zbavil, a tak kdyby se to u nás podařilo, chtěl by to také. Vždyť v roce 1953 se vzbouřili východní Němci a musela to potlačit armáda SSSR. V roce 1956 to byli Maďaři i Poláci, kde museli Rusové zakročit, a nyní to bylo u nás. Jugoslávie a Rumunsko už s námi nejdou dlouho a Albánie, také stát komunistický, je proti SSSR. Socialistickou společnost, jak oni o sobě říkají, musí držet ruská armáda pohromadě, jinak by se to rozsypalo. Co je to za spojenectví, když ten nejmocnější partner musí všechny ty svoje spojence hlídat a stále jim hrozit svojí armádou. A tak, aby se komunismus udržel, to jest, aby se udrželi u moci vedoucí strany, všichni ti, kteří proto, že jsou u partaje, mají se dobře, musí je udržet u moci armáda.

Proto došlo u nás k okupaci! Bylo to strašné. V noci na 21. srpna 1968 přátelé spojenci poslali na československý lid vojsko, aby náš lid byl vražděn proto, že chtěl žíti svobodně jako jiní národové, a ne, aby byl spoután a uvázán na řetěze, jako ten dobytek. Nikdo proti okupantům se na odpor nepostavil, nepadla ani jedna střelná rána na obranu a vzdor tomu 70 – slovy sedmdesát občanů bylo těmi ruskými vrahy zabito a přes čtyři sta zraněno. Nikdo jim nic nedělal. Jak nejhorší divoši stříleli ti blbí Ivanové do oken po lidech! Rozbíjeli rozhlas, televizi, Muzeum a jak pomatení stříleli do lidí a po domech. To nejsou naši přátelé, to jsou naši vrahové. Jak je možné, že se tito zločinci udrželi dosud u moci přes drtivou většinu obyvatel, napíšu v další části.

Rakouská monarchie

Nyní budu psáti něco o rakousko-uherské monarchii. Naše země byly až do 28. října 1918 součást říše rakousko-uherské, a proto naše dějiny chtěj nechtěj jsou spojené s touto říší. Stát rakousko-uherský byl v době před první světovou válkou dle velikosti druhý v Evropě, ihned za Ruskem. Podle počtu obyvatel byl třetí za Ruskem a Německem. Protože již nyní se těžko sežene mapa Rakouska, chci čtenáři napsati asi jak to Rakousko-Uhersko vypadalo a jak bylo asi veliké. Rozměr byl asi šest set sedmdesát tisíc kilometrů čtverečných a obyvatel padesát jedna milionů. Patřilo k němu nynější celé Rakousko, Maďarsko, Československo. Z Polska část Těšínska a celá bývalá Halič, dále veliký kus z Rumunska, asi z nynějšího polovička, potom více než polovina dnešní Jugoslávie a něco má také Itálie. Nyní napíši, pokud se budu pamatovat ze školy, z kterých zemí se Rakousko-Uhersko skládalo, a u každé země uvedu hlavní město, které v tu dobu v té zemi bylo.

Jsou to: Čechy – Praha, Morava – Brno, Slezsko – Opava, Halič – Lvov, Bukovina – Černovice, Horní Rakousy – Linec, Dolní Rakousy – Vídeň, Solnohrady – Solnohrad (Salzburg), Tyroly – Innomosti (Innsbruck), Wolamberk – Volamberk, Štýrsko – Štýrský Hradec, Korutany – Celovec (Klagenfurt), Krajina – Lublaň, Gradičko – Gorice, Istrie – Terst, Přímoří – ?, Dalmácie – Zadar. Potom byly země patřící k Uhersku, byly to: Uhry se Sedmihradskem – Pešť, Sibiň, Chorvatsko a Slavonie – Záhřeb a Osek, a země, jak se jim říkalo, společné, a to Bosna – Sarajevo, Hercegovina – Mostar. Bosna s Hercegovinou byly země, které do roku 1878 patřily Turecku. Byly v roku 1878 okupované říší rakousko-uherskou a po třiceti letech, to jest v roku 1908 byly přivtěleny, asanovány k říši a kvůli těmto zemím později vznikla první světová válka, jak později napíši.

Slovensko a ani Podkarpatská Rus samostatné země nebyly, to byla součást Uherska obývaná Slováky a Ukrajinci. Dnes, co tyto řádky píši, je značná část bývalé říše rakousko-uherské okupována Ruskem. Je to východní Halič, několik okresů z Bukoviny a celá naše bývalá Podkarpatská Rus. O toto území bylo okradeno Polsko, Rumunsko a Československo, věrní spojenci Ruska. To je jenom okupace a není to nic definitivního.

Náš národ byl spojen s Rakouskem prostřednictvím panovnického rodu habsburského. Český stát, Čechy, Morava, Slovensko, byl stát stavovský, to jest, že české stavy, to jest šlechta, si volily samy panovníka. Proto když v roce 1526 český král Ludvík Jagellonec padl, vlastně utopil se v bahně v bitvě s Turky u Mohuče, český trůn osiřel, a tak byl zvolen českou šlechtou za českého krále Ferdinand Habsburský, panovník v zemích rakouských. Protože Ludvík Jagellonec byl také králem uherským, zvolili si Uhři po jeho smrti za krále také Ferdinanda Habsburského, a tak vlastně byla založena říše rakouská. Habsburkové vládli zemím českým až do roku 1618, a protože se již českým pánům nelíbili, tak si zvolili jiného, a to Bedřicha Falckého, tak zvaného „Zimního krále".

Jenže Habsburkové byli jako naši komunisté, jak jednou se dostali k moci, tak již je odtamtud nikdo po dobrém nedostal. Jednou byli zvoleni, a tak to platí. Proto Ferdinand Habsburk toto nevzal na vědomí a vojenskou mocí tuto vzpouru Čechů potlačil a na Bílé Hoře vojsko české porazil, a tím byl konec českého samostatného státu. Komunisti jsou také takoví, jak se dostali k moci, tak je od toho také po dobrém nikdo nedostane. Podle mého jsou však horší než Habsburkové. Habsburkové byli zvoleni dobrovolně a po tom zvolení si drželi moc a již žádné nové volby nepřipustili a říkali, že panují z vůle Boží. Komunisté však dostali se k moci násilím, proti vůli většiny národa, a přitom říkají, že si je lid zvolil, a tak když si to lid přál, již národ musí jíti touto cestou stále dál. Pod slovem „lid" si však myslí je ty, co šli s nimi, ti ostatní, to není lid. Jejich tvrzení správné není, protože i když je někdo zvolen, tak je zvolen jen na jistou dobu, a potom když nevyhovuje, tak má býti zvolen zase jiný. V tomto případě byli Habsburkové takoví jako komunisté. Jenomže Habsburkové již nikdy žádné volby nepřipustili, kdežto komunisti ano. Každý čtvrtý rok zorganizovali něco, čemu říkali „volby". Někdo tomu říkal „komedie", jiný zase, že je to „legrace". Ona to však komedie nebyla, bylo to něco tak ubohého, nesmyslného, že je pro to těžko hledati slova. Volba přece znamená, že volič volí a že si z něčeho něco vybere, a to, co se mu zdá býti nejlepší. Takto to nebylo. Volič dostavil se se svojí volební legitimací do volební místnosti, kde bylo asi dvacet vážně se tvářících soudruhů a jednomu hned, který seděl u stolu na kraji, ukázal svoji voličskou legitimaci, a nato obdržel kousek papíru, na kterém bylo uvedeno jedno jméno kandidáta, a jednu obálku. Nyní se mohl volič rozhodnout, zda volební lístek dá do obálky a hodí do urny, anebo mohl jíti za plentu a tam mohl jméno kandidáta škrtnout, volební lístek dát do obálky a potom hodit do urny. Na počínání voliče dívalo se dvacet párů očí přísedících soudruhů.

Protože si volič neměl co vybrat, tak vzal volební lístek, dal do obálky a hodil do urny. Většina, a to drtivá většina voličů, si ani nepřečetla jméno kandidáta a odvolila. Ono to stejně nemělo žádnou cenu, protože kdo jednou byl na volebním lístku, byl zvolen. Vládní statistika pak udávala, že k volbám dorazilo 99,9 procent voličů a z nich pro navrhnuté kandidáty hlasovávalo 99,88 procent. Člověk by se tomu zasmál, kdyby to bylo k smíchu. Když se hraje nějaká komedie, tak se u toho také herci tváří vážně, ale obecenstvo se mohlo tomu alespoň později po hře do vůle zasmáti. Těmto volbám se nikdo smáti nesměl a ani sebemenší kritika nebyla přístupná. Na všechno byl kriminál. Jen málo jedinců, a to těch nejodvážnějších, si dovolilo k volbám se nedostaviti, anebo ve volební místnosti jít za plentu a kandidáta na volebním lístku škrtnout. Každý na to doplatil, a když ne kriminálem, tedy to pocítil při zaměstnání. Kdo měl slušné zaměstnání, tak ten volil, jak musel. Nyní, po výměně komunistů ve vládní moci a ve straně, chtějí bezpartajní, aby byly svobodné volby, ale to jim nebude vyhověno. Komunisti chtějí se udržet u moci, kdyby jich bylo jen kolik, kolik jich je třeba na

vedoucí místa. Oni jsou předurčeni k tomu, aby vládli. Proto myslím, že jsou horší než Habsburkové, neb ti alespoň netvrdili, že je volil lid, a národ nebalamutili. Naše komunisty drží a držela u moci Moskva, a ne lid.

Po porážce na Bílé Hoře ztratil náš národ všechno, samostatnost i svobodu. Ti, co se postavili proti, když neutekli, tak byli popraveni. Též těm, kdo se nechtěli přizpůsobit, pšenice nekvetla. Protože každý neuměl ohnout hřbet, jak musel, a tak utekl do ciziny. Tenkrát vznikla první česká emigrace. Mezi touto první emigrací byl i Amos Komenský. Kolik lidí emigrovalo tenkráte, nikdo neví.

Druhá emigrace byla po únoru 1948 po komunistickém převratu a trvala skoro pořád až do roku 1968. Kolik lidí tenkráte uprchlo za hranice, se neví, nikdo je nepočítal a jestli ano, tak to vláda neuveřejnila. Oni lidé utíkali hned po převratu a později utíkali tak, že když byly povoleny turistické zájezdy do ciziny, tak při každém zájezdu někdo se nevrátil. Těchto bylo do roka několik set.

Třetí emigrace byla po okupaci ruskou armádou. V tu dobu bylo hodně našich turistů v cizině a mnoho tam uteklo, a nejvíce do sousedního Rakouska. Dle údajů bylo koncem srpna 1968 v Rakousku devadesát pět tisíc československých občanů, z nichž šest a půl tisíce požádalo o azyl a domů se nevrátilo. Ti ostatní vyčkávají, co bude dál, a mnozí se již navrátili. Nejvíce utíkala inteligence. Z příbramské nemocnice uteklo devět lékařů i s primářkou. Noviny o tom psaly s různými úvahami. Také jsem četl článek, že to jsou dezertéři a že za peníze lidí vystudovali a potom utekli, a ne aby byli vděčni národu za to, že jim dal možnost vystudování.

Nejsem ani při nich, ani proto nim. Myslím, že každý má svůj rozum a právo, aby si zvolil, kde chce bydlet. Ti, co neutekli po únoru 1948 a byli proti komunistům a nesouhlasili s nimi a dali to veřejně najevo, ti na to doplatili svojí osobní svobodou, a někteří, a bylo jich dost, i životem. Proto se nikdo nemůže divit, že lidé, kteří se nějakým způsobem provinili proti komunistům, a to jen třeba tím, že něco proti nim řekli nebo něco napsali, necítili se po příchodu rudé armády bezpečnými, a protože každý měl v dobré paměti, co komunisti umí, jak lidé byli bezdůvodně žalářováni a tam mučeni, proto, aby se tomu vyhnuli, utekli.

Kdyby byla u nás svoboda a mohl si jíti kdo chce, kam chce a kdy chce a mohl se kdykoliv bez obav vrátit, tak mohou být naši soudruzi jisti, že nikdo utíkat nebude, a když by někdo odešel to zkusit, tak by se po čase zase vrátil zpět. V cizině by zůstalo jen málo jedinců. Vždyť domov je domov, z domova utíká jen ten, komu je doma zle a má se špatně. Tato stálá emigrace za panování komunistů je jejich vysvědčením. O tom nemusí nikdo více debatovat. Je pravda, že dříve také odcházeli lidé do USA za prací, tedy z hospodářských důvodů. Chodili i na práci do Francie a do Belgie, ale z těch se většinou vrátili a též i z Ameriky se mnozí navrátili, když si něco našetřili. Dnes se nevrací nikdo. Ten, kdo si v cizině něco našetří, nevrátí se proto, že by o své mozoly přišel. Za cizí tvrdou měnu by dostal naše koruny, o které by mohl časem přijíti, a to se nikomu nechce.

Za panování Habsburků byla pro náš národ situace jiná. Tehdy pokud se týče věcí ekonomických i osobní svobody, byli si všichni občani před zákonem rovni a nezáleželo na tom, čím kdo je, ani je-li bohatý nebo chudý, nebo jaké je národnosti. V těchto případech byla ideální demokratizace. Tenkráte se jednalo jen o jazyk. Ovšem nikomu se řeč nebrala, mohl každý mluviti tak, jak mu zobák narostl. Jednalo se jen o celostátní řeč, a ta byla u nás německá a v Uhrách maďarská. Státní úřady, byť byly v ryze českém kraji, musely mezi sebou úřadovat a dopisovat si německy. A tak četník vyšetřoval nějaký případ, mluvil s lidmi česky, ale udání musel k soudu nebo na jiný úřad napsat německy. U úřadu a u soudu, když si lidi zavolali k výslechu, museli mluvit česky, neb lid jinak neuměl a též protokol se napsal česky, aby si ho mohl svědek přečíst, když ho měl podepsat, ale jakmile spisy šly dále na jiný úřad, už musela býti němčina. Státní úředníci se samo sebou rozumí museli umět německy. Já sám jsem to jako mladý chlapec nepoznal. Ve škole jsme se vyučovali v českém jazyku a

všude se mluvilo jen česky, a když jsem byl jednou vyslýchán u soudu jako svědek, slyšel jsem všude jen češtinu. Též i v továrně se mluvilo jen česky. Ve školách byla povinná němčina teprve na měšťanské škole a potom na vyšších školách. Kdo prodělal střední školu, ten již uměl dobře německy.

Ve škole nás však učitelé učili dějepis dobře a ti nám tu naši národnost připomínali. Byli to z velké části vlastenci. Pamatuji se, jak nás vyučovali dějepis o českých králích: vyučovali všechno podrobně, ale od toku 1620, to jest po Bílé hoře, jsme se učili jen to, od kdy do kdy který panovník vládl, a když to žák věděl, stačilo to na jedničku. Jenom o Karlu VI. jsme se učili, že byl poslední Habsburk, s ním vymřel rod po meči a poněvadž měl šest dcer, vyhlásil nějakou pragmatickou sankci, podle které může nastoupit na rakouský trůn po jeho smrti žena. Toto vyhlásil všem okolním vladařům, kteří to vzali na vědomí a slíbili mu jeho dceru uznávati za panovnici na celém území, které zdědí po otci. Jen co umřel a nastoupila jeho dcera Marie Terezie, pruský král Bedřich smlouvu nedodržel, vtrhl s armádou do Čech a odtrhl od Rakouska velkou část Slezska s Kladskem. Protože tyto země patřily dříve ke koruně české, proto že vlastně byla okradena česká koruna, proto jsme se o tom učili. Marie Terezie si vzala za manžela Františka Lotrinského, ale jméno Habsburk bylo dále používáno u jejích dětí, kterých měla osmnáct. Tímto způsobem se rakouský trůn a Habsburk udržel. O Františku Josefovi I. jsme se učili jen to, kdy se narodil a kdy nastoupil na trůn, a potom o tom, jak prohrál válku s Pruskem v roce 1866. To nás také mrzelo, protože náš lid „Prajzy“[3] vůbec neměl rád. Ve škole jsme si dvakrát do roka zazpívali rakouskou hymnu, a to na začátku školního roku a na konci. „Kde domov můj“, tu jsme zpívali často.

Před narukováním

Takto to u nás vypadalo v r. 1914 před první světovou válkou. Lid nebyl hloupý, všechno se sledovalo, noviny se hodně četly a o válkách, které před tím byly, jsme dobře věděli. Sledovali jsme válku italsko-tureckou v roce 1911 o Tripolis, potom válku balkánskou 1912, kdy Řecko, Černá Hora, Srbsko a Bulharsko vyhlásili válku Turecku, potom když se v r. 1913 seprali vítězové mezi sebou a ti všichni proti Bulharsku.

V tu dobu chodil jsem do továrny a o polední přestávce se četla národní politika. Je samozřejmé, ž tyto války náš lid velmi zajímaly, neb Rakousko mělo na Balkáně své zájmy, a proto když tam byla válka, obsadilo svoje hranice vojskem, a proto byla provedena částečná mobilizace a mnoho mladých může z Čech muselo nastoupit vojenskou službu. V roce 1914 na jaře byl klid. Noviny psaly jen o tom, že koncem června a začátkem července budou se konati v Bosně císařské manévry. A najednou, bylo to v neděli 28. června večer, přišla zpráva, že v Sarajevu byl zastřelen následník rakouského trůnu Ferdinand se svou manželkou Žofií. Bylo z toho hodně rozrušení. Ne že by je tak velmi někdo litoval, to bylo myslím většině lidí jedno, ale byla tu obava, co z toho vzejde. Ta obava, jak se později ukázalo, byla oprávněná. Noviny se rozepsaly o tom, jak zůstaly dva sirotky, to musí býti potrestáno, a také bylo. Na místo dvou sirotků bylo jich potom statisíce, neb ne-li miliony. Rakousko obvinilo z vraždy malé Srbsko, ačkoliv pachatel nebyl příslušník Srbska. Byl to sice občan národnosti srbské, ale příslušník Bosny, tedy občan rakousko-uherský.

Jak jsem již vpředu napsal, vinu neslo Rakousko-Uhersko tím, že v roce 1908 připojilo Bosnu k říši, a tím vzniklo záští obyvatelů Bosny i Srbska proti Rakousku. Obyvatelé Bosny jsou národnosti srbské, a proto šli se Srbskem proti Rakousku-Uhersku. Byl to boj národností. Je pravda, že pachatel byl v Bělehradě v Srbsku na práci, ale aby zavraždil Ferdinanda, k tomu nebyl najmut občany nebo vládou ze Srbska, to učinil sám ze svého rozhodnutí z důvodů čistě národních, že těžce nesl, že Bosna byla okupována Šváby, tj. Rakouskem.

3Tj. Prusy.

Několik dní po atentátu na poli politickém bylo dost klidu a císař sám prý ani válku nechtěl, byl však popichován generálním štábem, a když mu slíbil pomoc Vilém II., císař německý, tak se do toho pustil. Vláda rakousko-uherská podala Srbsku ultimátum, v něm bylo pět bodů. Čtyři body by Srbsko splnilo, ale pátý bod, ve kterém bylo Srbsko dožadováno, aby rakousko-uherské četnictvo mohlo volně v Srbsku vyšetřovat a zatýkat, to už Srbsko dovolit nemohlo, a tak to začalo. Pamatuji se dobře, tak jako by to bylo dnes, když moje maminka dne 26. 7. 1914, bylo to v neděli, přišla asi v 9:30 hodin z Náchoda, kde byla v kostele na ranní mši, a celá rozrušená říká, tak je mobilizace. Mařena, to jest moje sestra, která byla v Náchodě také v kostele, to četla na plakátě a prý všichni vojáci do třiceti sedmi let musí ihned na vojnu.

Já jsem byl doma, právě jsem vstával, a tak hned, jak jsem se nasnídal, šel jsem na náves a tam na rohu hospody, kde se vyvěšovaly úřední vyhlášky, byla na červeném papíře mobilizační vyhláška. Pokud se pamatuji, bylo na vyhlášce napsáno: „Částečná mobilizace“ a pod tím byly uvedeny jednotlivé vojenské útvary, ku kterými měli záložníci ročník narození 1877 a mladší do dvaceti čtyřech hodin nastoupiti službu. Částečná mobilizace byla uvedena proto, že bylo nejprve mobilizováno osm armádních sborů, a to ze šestnácti, které mocnářství rakousko-uherské mělo. Druhých osm sborů bylo zmobilizováno 1. srpna 1914. Aby čtenář dovedl si představit, co asi byl jeden sbor, tak k tomu chci podotknout, že rakousko-uherská armáda mohla postaviti v době války, když zmobilizovala všechny záložníky do čtyřiceti dvou let, čtyři miliony vojáků. Rozdělí-li se to průměrně na šestnáct dílů, tak vyjde dvě stě padesát tisíc. Tolik asi znamenal jeden armádní sbor. Náš kraj hradecký patřil k devátému sboru se sídlem v Litoměřicích. V Praze měl sídlo sbor číslo osm. Sbor číslo devět byl mobilizován mezi prvními. Dne 1. srpna 1914 byla provedena mobilizace posledních pěti ročníků do čtyřiceti dvou let, a tím byla provedena úplná mobilizace rakousko-uherské branné moci. Když jsem na návsi četl mobilizační vyhlášku, přišla tam stará paní Müllerová, již vdova, a říká mně: „Tak hochu, tak musíš také na vojnu.“ Já jí odpověděl: „Ale kdepak, vždyť mám teprve osmnáct let a na mě nedojde.“ Ona na to, že to nebude dlouho trvat a budu tam také. A potom začala nadávat císaři, všechny možné nadávky na něho a celou vládu. Měla také proč. Syn hospodář musel na vojnu a k tomu i jeden kůň, dobrý tahoun. Mě dobře znala, protože jsem u nich, když jsem chodil do školy, po dva roky pásl dobytek.

Dne 28. 7. 1914, když jsem šel domů z továrny, tak již jsme věděli, že Rakousko-Uhersko vypovědělo Srbsku válku. Nejdřív se myslelo, že rakouská armáda Srbsko porazí a bude konec. Jenomže se to jinak zamotalo. Tehdy byla Evropa rozdělena na dva tábory, tak jako v dnešní době. Jeden tábor si říkal Trojspolek a druhý Trojdohoda. Trojspolek, to bylo Německo, Rakousko-Uhersko a Itálie. Itálii se však mnoho nevěřilo a smlouvu s Itálií mělo Rakousko-Uhersko jen do 22. května 1915. Jakou měly tyto země mezi sebou smlouvu, to nevím, poněvadž jak se ukázalo, Itálie Rakousku <na> pomoc nešla a po vypršení smlouvy vypověděla Rakousku-Uhersku dne 23. 5. 1915 válku.

Trojdohoda, to bylo Rusko, Francie a Anglie. Polsko tenkráte nebylo samostatný stát, a tak Německo s Ruskem hraničilo. Varšava, Lodž, Lublin patřily k Rusku, Poznaň již byla zase německá. Krakov a Lvov, ty patřily Rakousku.

Německo mělo s Rakouskem smlouvu, že kdyby došlo k válce mezi Itálií a Rakouskem, nebo mezi jiným balkánským státem a Rakouskem, bude Německo neutrální. Bude-li Německo ve válce s Francií, bude Rakousko neutrální, ale bylo-li by Rakousko napadeno Ruskem, tak Německo je povinno Rakousku vojensky poskytnout pomoc, a naopak kdyby Německo bylo napadeno Ruskem, musí Rakousko pomoci Německu. Protože Rusko jako stát slovanský, zastalo se Srbska a 1. 8. 1914 vypovědělo válku Rakousko-Uhersku, a hned nato ještě v týž den vypovědělo Německo válku Prusku. Francie jako spojenec Ruska vypověděla ihned válku Německu. Tenkráte se vladaři na vypovězení války dlouho nerozmýšleli, to bylo natotata, ihned. Všechna čest se jim zase musí nechat, že smlouvy, které

mezi sebou sjednali, dodrželi. On sice císař Vilém II. řekl, že smlouva je cár papíru, ale dodržel ji. Také bez vypovězení války se druhý stát nepřepadl. Ono sice Rakousko Srbsko přepadlo, ale napřed mu to řeklo. Ne jak to je nyní ve zvyku bez upozornění v noci se přepadají jako lupiči. Německá armáda byla hned pohotově a hned první den války šlo vše na plné obrátky. Rakouská armáda byla v Srbsku odražena a německá armáda chtěla válku brzy skoncovat, a proto chtěla Francii napadnout přes Belgii, a když Belgie na to nepřistoupila, vypovědělo Německo Belgii válku. Protože tím byla porušena neutralita Belgie, tak zase Anglie vypověděla válku Německu. Ono těch vypovězení válek Německu bylo tenkráte ještě více, ale to nebylo v Evropě, to bylo mimo Evropu a na to se na všechno nepamatuji. Vím, že také Japonsko bylo proti Německu. Tato nepřátelství neměla však na výsledek války velké váhy. Bojiště, to byla Evropa, zde se o všem rozhodovalo.

Všechen náš lid, jak ani jinak nemohlo být, válku sledoval a samozřejmě, že velká většina českého národa nepřála si vítězství Rakouska a Německa. Já bych ten náš národ rozdělil asi tak do tří skupin. Drtivá většina přála Rakousku a Německu porážku. Potom byla jistá část lidí, kterým to bylo jaksi lhostejné, kdo to vyhraje, jen aby byl pokoj, potom nepatrná část národa, a to vysocí státní úředníci a v činné službě důstojníci z důvodů existenčních byli při Rakousku. Němci a Maďaři, ti byli pro válku, a Vídeň s Budapeští oslavovala válku. Přešlo je to však dost brzy. Rakouským armádám na poli válečném štěstí nekvetlo. Malé Srbsko se ubránilo a ruská armáda vojsko rakousko-uherské porážela. Vojsko rakouské sice na začátku války vtrhlo do ruského Polska až k Lublinu a bylo by pochodovalo dále, kdyby nenarazilo na armádu ruskou. Šli kupředu, pokud jim v tom nikdo nebránil, ale jakmile armády na sebe narazily, bylo po radosti. Vojska rakousko-uherská začala ustupovat a v polovině září 1914 byla úplně poražena u Lvova a pak se již nezastavila, až někde v Karpatech. Tenkrát jsme mysleli, že Rusové do Vánoc budou v Praze a bude po válce.

Ještě dnes o tom přemýšlím, jak to bylo možné, že malé Srbsko, které mělo tenkráte asi čtyři miliony obyvatel a mělo za sebou dvě války, v roce 1912 proti Turecku a <v roce> 1913 proti Bulharsku, se v <roce> 1914 ubránilo takové velmoci, jakou bylo Rakousko. Vždyť rakouská armáda srbskou armádu počtem několikanásobně převyšovala, byla lépe vyzbrojena, a přece Srbsko neporazila. Bylo to asi vedení. Tenkrát každý arcivévoda byl nějakým vedoucím generálem a též i nižší šlechta, kde byli dva synové, byl jeden u armády nějakým důstojníkem. Neříkám, že byli hloupí, to snad ne, ale já je přirovnávám k dnešním našim komunistům. Když <byl> někdo ze šlechtického nebo panovnického rodu, tak to stačilo, aby se stal u armády nějakým vedoucím vysoce postaveným důstojníkem bez ohledu, jestli je k tomu schopen nebo ne, právě tak jako nyní u nás, ať je to ve vládě u vojska nebo v závodech, stačí být dobrým uvědomělým soudruhem. Ať mi to čtenář promine, ale je to tak, vždyť ještě dnes, a je to po lednu 1968, může být na vedoucích místech jen ten, kdo je politicky dobře uvědoměn, tj. když je komunista. Pakli je ve vládě nějaký nekomunista, tak stejně musí dělat, co soudruzi chtějí. Proto to u nás tak hospodářsky vypadá. A takto na to doplatilo Rakousko, nebylo schopného vůdce a ten, kdo by tomu rozuměl, nepřišel ke slovu. Pro náš národ to bylo dobře. Někdo může namítnout, že v Rusku to bylo také tak, ano bylo, a proto to tam také podle toho dopadlo.

Když byla rakouská armáda u Lvova ve východní Haliči poražena, stačilo ruské armádě jen to, aby stačila prchajícího nepřítele pronásledovat, pokud možno zbytky armády nepřítelovy zajmout a dostat se ke Karpatům zároveň s ním a tam to dodělat. Stačilo, kdyby pěchota dokázala ujít denně asi těch dvacet kilometrů. Zde se Rusové opozdili, jinu ruský člověk má na všechno dost času. Snad by armáda stačila nepřítele pronásledovat, ale nestačilo zázemí vojsko zásobovat. Rakousko stačilo se v Karpatech zakopat a když tam Rusové dorazili, tak se zakopali také a začala poziční válka. Rusové se sice dostali přes Karpaty až k Humennému, ale dál to nešlo, nebylo zásobování a nepřišla ani posila.

Mezitím se Rakousko vzpamatovalo a začalo cvičit zálohu, tak zvanou „landstrum“ domobranu. Nejprve 26. 8. 1914 nastoupili nováčci odvedení na jaře 1914. Potom v říjnu byly odvody ročníků, které měly jíti k odvodu v příštím roce, a to ročník 1892, 1893 a 1894. Po odvodech ihned nastoupili 26. 10. službu. Hned nato byly odvody nevojáků až do třiceti sedmi let stáří a ti nastoupili natřikrát, a to 16. 1. 1915, 1. 2. a 15. 2. 1915, a potom přišel ročník 1895, který nastoupil 15. 3. 1915. Přes zimu a na jaře mělo Rakousko čas tuto domobranu vycvičit, a tak již v květnu 1915 mělo čerstvou a dost početnou armádu.

Německá armáda na začátku postupovala zejména na západě velmi dobře a rychle, takže císař Vilém II. prohlásil vojákům, že než spadne listí ze stromů, bude po válce a půjdou domů. Myslel tím rok 1914, a ono to bylo, když padaly listy ze stromů, ale až v roce 1918. Ona totiž armáda německá postupovala rychle přes Belgii a třemi proudy se hrnula na Paříž v domnění, že když padne Paříž, bude Francie žádat o mír, a s Ruskem si společně s Rakouskem poradí. Jenomže když začátkem září byli již Němci blízko Paříže, tak francouzský maršál Jofer zmobilizoval v Paříži všechna auta a přes jedinou noc přepravil jednu armádu nepříteli do týlu a Němci, když nechtěli býti obklíčeni a zajati, museli narychlo sedmdesát kilometrů zpět. To byla tak zvaná bitva na řece Marně, která zachránila Paříž, a myslím, že měla hodně vlivu na celou válku. Od této doby byla bojová linie na západě jaksi ustálena a ani jeden, ani druhý nemohl docíliti nějakého většího územního zisku. Druhá velká bitva se odehrála ve Francii na jaře 1916, tak zvaná bitva o Verdun, a i tato bitva při ohromných ztrátách na lidských životech zůstala nerozhodná.

Já na začátku války pracoval jsem v tkalcovně u Bartoňů v Starém Městě nad Metují, nyní Náchod II. Protože tato firma dodávala zboží nejvíce do Srbska, tak brzy po zahájení války nebyl odbyt, a tak se začalo pracovat jen pět dní v týdnu a též i méně, a protože v Náchodě u firmy Docktor, která byla státním dodavatelem, bylo práce dost, odešel jsem v měsíci září 1914 tam. Továrna, tkalcovna, říkali tomu Docktorova filiálka, byla na místě, kde je nyní závod Rubena. Pracovali jsme ráno od sedmi do dvanácti hodin a od třinácti do osmnácti hodin. V poledne byla jedna hodina na oběd. V této přestávce chodili jsme po Náchodě dívati se na poštu, kde venku na vývěsní tabuli byl každého dne uveden telegram vrchního velitelství branné moci. Měli jsme z toho legraci, naše armáda nikdy nebyla poražena a když utíkala, tak to se odpoutávala od nepřítele. Při udávání počtu zajatých neb padlých nepřátel číslice nula neměla žádnou cenu, a tak na tom vrchnímu velitelství nezáleželo, když tu nulu na konci čísla přidalo. Tak když bylo zajato tři sta nepřátel, tak ta nula se k tomu přidala, případně dvě nuly, tak už to lepší vypadalo. Můj kamarád Josef Smrček říkal, že „lžou, až to není hezký“, anebo že „Rusové nechávají se schválně zajmout, aby Rakousko vyžrali.“ Ono to tak nebylo. Rakousko se vyžrat nedalo, zajatcům toho jídla moc nedalo, a tak jen v zajateckém táboře v Josefově zemřelo ruských zajatců mnoho tisíc, nikdo to nepočítal, a to zemřeli jenom z hladu. Hlad, to je zárodek všech nemocí. Tělo je slabé a nemoci neodolá. Tento můj kamarád válku nepřežil. Ještě v roce 1915 při cvičení s ručními granáty vyhodil granát a když nevybuchl, tak se tam na něho šel podívat, a když ho vzal do ruky, explodoval, jeho těžce zranil, a v nemocnici potom zemřel. Na podzim 1914 se fronty, jak na východě, tak na západě, ustálily a armády se připravovaly na jaro. Cvičily se zálohy.

Odvod na frontu (duben 1915) a vojenský výcvik

Dne 31. ledna 1915, když jsme šli v polední přestávce do Náchoda, tak jsme viděli zase hlouček lidí státi u vyhlášky. Šel jsem se také podívali a přitom čtu, že se má přihlásiti k odvodnímu soupisu ročník 1896, to byl teda můj ročník. Přihlásil jsem se u starosty na obecním úřadě na Lipím, kde moji rodiče bydleli, a 27. 3. 1915 byl jsem povolán k odvodu do Náchoda, a tam uznám schopným bránit vlast. Po odvodu byla v odvodní místnosti přísaha a

každý nováček obdržel odvodní listinu, kde bylo uvedeno, kdy a kam má nastoupiti vojenskou službu. Tato listina nebyla psána jen v češtině, ale byla již dvojjazyčná, a sice nejdříve v německém jazyku a pod ním v jazyku českém. Byl jsem zařazen k společnému vojsku a 15. 4. 1915 měl jsem nastoupit v Hradci Králové u „k. und k." pěšího pluku číslo osmnáct. „K. und k." znamená císařsko-královský (kaiser<lich>-könig<lich>).

Rakousko-Uhersko mělo tehdá vojsko společné, to bylo to vojsko, které mělo služební řeč německou. Potom byla zeměbrana, která v Rakousku měla služební řeč německou a v Uhersku měla služební řeč maďarskou. U nás tomu říkali „Landswehr" a v Německu „honvéd". Zeměbrana byla původně určena k tomu, aby bránila zem, a neměla býti používána mimo vlastní zem. U zeměbrany v době míru byla služba dvouletá, kdežto u společného vojska tříletá. Jaký byl jiný rozdíl mezi nimi, to nevím, asi žádný. Do fronty museli všichni a kulička si nikoho nevybírala.

A tak dne 15. dubna 1915, bylo to ve čtvrtek, odešel jsem z domova a vrátil jsem se poprvé na dovolenou 22. ledna 1919. To jsem přišel z Užhorodu a dostal jsem osm dní dovolení i s cestou tam a zpět.

Do Královeho Hradce <jsme> přišli nějak okolo poledne, kde nás již na nádraží nějací vojáci čekali, a ti nás dovedli do kasáren osmnáctého pluku. Hned na kasárenském dvoře byly nám odvodní listiny odebrány a podle abecedy nás třídili a určovali, ke které kompanii máme jíti. Já byl určen ku čtvrté náhradní kompanii a odešli jsme na nynější Žižkovo náměstí do budovy bývalého gymnázia, kde naše čtvrtá kompanie byla ubytována. První moc spali jsme jen na holé zemi na podlaze a dva dohromady dostali jsme jednu přikrývku. Hned druhý den ráno dostali jsme šálek černé kávy, potom nás na dvoře seřadili a ve svých šatech šli jsme na „execírák", a tak to začalo každý den. V pondělí jsme šli znova k odvodu, říkali tomu „muršterunk"[4], a potom byli někteří posláni k jiným útvarům, a to buď k dělostřelcům, a něco také k jízdě. Většina nás zůstala v Hradci u osmnáctého pěšího pluku.

V pondělí odpoledne dostali jsme vojenské šaty. Když jsme se do toho oblékli, ani jsme se nepoznali. Někdo to měl velké, jiný zase malé, ale když se to vyměnilo a my si na to zvykli, tak to bylo dobré. Kromě neděle a soboty odpoledne se cvičilo stále. Ve čtvrtek 22. 4. 1918 byl osmnáctý pěší pluk přeložen do České Lípy a naše rota večer asi ve dvacet dva hodin nastoupila do vagonů a jelo se. Ráno byli jsme na místě a naše čtvrtá rota byla ubytována v sále „Apollo", byl to asi nějaký hostinec nebo hotel. Tam bylo vše již pro nás připraveno. Pluk byl přeložen proto, že to byl pluk složený skoro vesměs z českých vojáků. Rakousko snad proto, kdyby se snad lid bouřil a mělo proti němu zakročit vojsko, mělo obavu, že český voják by proti českému lidu řádně nezakročil. Proto české pluky byly přeloženy do Uher nebo do zněmčelých území. Čeští vojáci se již tenkráte neosvědčovali a při každé příležitosti se houfně vzdávali a mnozí i sami k nepříteli přebihovali. Tak v březnu 1915 přeběhli k nepříteli dva prapory dvacátého osmého pěšího pluku pražského, a i třicátý šestý pěší pluk z Mladé Boleslavi se z velké části vzdal bez boje. Oba pluky vrchní velitelství rozpustilo. Do kasáren českých pluků přišli Maďaři a byli tu až do konce války.

Česká Lípa byla tenkráte městem obývaným jen obyvateli německé národnosti. V České Lípě to ušlo a já si ani nenaříkal. Na „execírák" to bylo skoro hodinu cesty, a tak když jsme tam došli, byl hned odpočinek, potom asi třicet minut byly „klencibunky" (prostná cvičení), zase odpočinek, pak pár pochodových cvičení a šlo se domů na oběd, který byl již v jedenáct hodin. Poledne se drželo tři hodiny a ve dvě hodiny odpoledne šli jsme někde v okolí ubytovny cvičit do čtyř hodin odpoledne. Byly to jen dvě hodiny, ale to byla ta největší [v]otrava. Být na jednom malém plácku a tam kdyby jen dvě hodiny ležel, tak to byla nuda. To bylo jenom vpravo <v> bok, vlevo <v> bok, čelem vzad, napravo příč, nalevo příč, vlevo zatočit a vpravo zatočit. To se jeden povel dělal tak dlouho, až se to bezvadně podařilo. Protože dost často se někdo zmýlil, a tak jsme jeden cvik dělali několikrát. Když do bylo

4Musterung

dobrý, byl rozchod a my potom někde seděli nebo leželi a cvičitel hlídal, zda nejde nějaká kontrola. Když někdo vyšší přicházel, byl hned nástup a cvičilo se dále, dokud kontrola neodešla. Po odchodu byl rozchod a leželi jsme dál tak dlouho, dokud se někdo neobjevil, a tak to bylo každý <den> až do čtyř hodin odpoledne. Toto byla pro mne největší nuda z mého vojenského výcviku v rakouské armádě. Pochodová cvičení, ta mne bavila a rád jsem na ně chodil. To nebyla nuda, to se nějak šlo, pak byl „rast" a šlo se zase domů. Když jsme přišli do ubikací, šlo se pro kávu a v pět hodin byl rozkaz a mohlo se jíti ven. Rozkaz byl čtený nejdřív německy a potom česky. Tenkráte jsem poznal, že naše česká řeč není uznávána a náš národ že není svobodný. V rozkazu bývalo uvedeno, které noviny se nesmí číst, že píší protivládně. Pamatuji se, že jsme nesměli číst *Národní politiku*, *Národní listy* a *České slovo*. Museli jsme umět alespoň tato slova: „Herr Hauptmann, ich melde gehorsamst" nebo „Herr Hauptmann, ich pitoše[5] gehorsamst", ostatní se mohlo říkat česky. On také žádný se víc nenaučil. V češtině to znamenalo: „Pane hejtman, já poslušně hlásím", nebo „Poslušně prosím". To i prosit se muselo poslušně. Když pršelo, tak se nikam nešlo a učili nás „dinstreglama"[6] (služební předpisy) a u všeho byl konec. Neuposlechnutí se trestá ve větších případech zastřelením. Sranda to žádná nebyla a skutečně každá maličkost se trestala. Nejvíc neuposlechnutí rozkazu, zběhnutí a zbabělost před nepřítelem. Disciplína železná, tresty se prováděly, a proto přese všechno rakousko-uherská armáda za mnoho nestála. Byla to armáda se železnou disciplínou, dobře vycvičená, dobře vyzbrojená, zejména dělostřelectvo bylo na nejvyšší úrovni, a proto ve skutečnosti v boji za mnoho nestála. Jak jsem již vpředu uvedl, vrchní velení nestálo za nic a i kdyby, tak armáda byla z mnoha národností, a to byla zkáza Rakouska. V zemi, kde bylo padesát jedna milionů obyvatel, bylo jen jedenáct milionů Němců a asi deset milionů Maďarů, a ti chtěli vládnout těm ostatním národům, a to nikdy nemohlo dělat dobrotu. Největší trampoty dělal Rakousku národ český. Byl to národ ze všech rakouských národů nejvzdělanější bez výjimky, průmyslově také nejlepší a rovněž národnostně byl již v tu dobu uvědomělý a věděl, co chce. Takový národ bylo již těžko zvládnout. Na český národ nebylo spolehnutí. Ať si říká, kdo chce, co chce, na rozbití Rakouska má největší podíl náš národ. Je pravda, že i jiní slovanští národové nebyli spolehliví, ale náš národ stál daleko přede všemi v prvých řadách. Podle mého názoru u jiných slovanských národů byli to jednotlivci, kteří to nepřátelství k monarchii dali zjevně najevo, ale národ český až na několik jednotlivců byl celý proti.

Tak ten výcvik pokračoval, a kromě těch všelijakých obratů na místě byla otrava, když nás učili chodit. Ne že by jsme někdo šmajdal nebo neuměl chodit, vždyť jsme byli k pěchotě uznáni za schopné, a proto měl každý nohy v pořádku, ale neuměli jsme chodit tak, jak oni chtěli. Učili nás tak zvaný „parádemarš". To musel voják stát jak svíce, prsa vypjatá a váha musela býti na předních chodidlách, ne na patě. Když se mělo vykročit, tak váha těla musela být přenesena na pravou nohu, levá noha se nezvedla, v koleně se musela ohnout tak, aby noha od kolena dolů byla v kolmé poloze, a potom chodidlo se prudce vymrštilo vpřed a dopadlo na zem. To samé se potom opakovalo s druhou nohou, a tak to šlo dále.

Asi 16. nebo 17. 5. 1915 sestavili z nás pochodovou rotu. Každý dostal nový mundůr a vůbec celou výstroj a výzbroj novou. Všechno bylo nové a tím základní výcvik byl skončen, a pak jsme konali jen pochodová cvičení a dvakrát jsme šli se učit střílet s ostrýma náboji. Ze svého „Apolla" přestěhovali jsme <se> do Volkschule, do nějakého domu, kde byla dříve obecná škola. V České Lípě dříve posádka nebyla, a tak žádné vojenské kasárny nebyly. Ponejvíce jsme se zdržovali v ubikacích a byli v pohotově, abychom v případě potřeby mohli být ihned pohotoví.

Pamatuji se na 23. květen 1915 v noci asi ve dvacet čtyři hodin křičí služba: „Alarm, všechno nastoupit!", a tak jsme vstali, začali jsme všechno balit a v tom přišel rozkaz, že

5Asi: Bitte schön.

6Dienstreglement (= služební řád).

máme na dvoře nastoupit beze zbraní jen tak. Když jsme přišli na dvůr, stál tam ožralý hejtman a začal nám držeti přednášku, že zrádná Itálie vypověděla monarchii válku a my že tu strašnou zradu pomstíme. My jsme ho mnoho neposlouchali a šli jsme si lehnout. Tak jsme se dověděli, že máme o jednoho nepřítele víc a že by to mohlo dříve skončit. Potom byli jsme stále v pohotově a čekali, co bude dále.

Spittal an der Drau (31. 5. 1915 – 18. 6. 1915)

Asi 29. neb 30. 5. 1915 odešly z České Lípy tři pochodové roty na bojiště, a to na ruskou frontu. Naše čtvrtá pochodová rota byla určena na jižní frontu a odešli jsme 31. 5. 1915 odpoledne na nádraží. Tenkrát každý pěší pluk měl čtyři prapory, jeden prapor čtyři roty. Celý pluk byl na frontě a doma v zázemí měl pluk náhradní prapor, kde se soustřeďovali vojáci, kteří přišli z nemocnic jako uzdravení, a potom nováčkové. Z těchto nováčků a z těch, co přišli z nemocnic, sestavoval se každý měsíc pochodový prapor o čtyřech rotách, a ten potom byl odeslán na bojiště za svým plukem, a tam byli doplňovány ztráty. Obyčejně jedna pochodová rota doplnila jeden polní prapor. Naše čtvrtá pochodová rota odjela na italská bojiště doplnit třetí polní prapor, který byl z ruské fronty odeslán na italskou frontu. Dne 1. 6. 1915 ráno, když se rozednívalo, přijeli jsme vlakem v dobytčích vagonech na hlavní nádraží do Prahy a tam jsme dostali šálek kávy. To jsem poprvé viděl z dálky Hradčany a chrám sv. Víta. Po kafi jelo se dál směr České Budějovice, kde jsme byli navečer a druhý den ráno byli jsme v Linci a jeli jsme dál přes Solnohrad (Salzburg) do Korutan do lázeňského městečka Spittal nad Drávou,[7] kam jsme dojeli 4. června 1915. Ubytovali nás ve škole. Byla to budova stavěná do čtverce a uprostřed byl dvůr. Byla jednopatrová a v prvním patře směrem do dvora byla kolem dokola dřevěná pavlač, která stála na kamenných sloupech silných asi čtyřicet centimetrů v průměru.

Dlouho jsme tam nebyli. Ihned první neděli navečer jsme odtamtud museli odejíti. Bylo to takto: V neděli odpoledne bylo volno, a tak jsme po skupinkách, jak kdo chtěl, šli se podívat po okolí. K večeru, když jsem s několika kamarády šel do ubikací něco sníst k večeři, uviděli jsme na dvoře u těch kamenných sloupů přivázaných dvanáct vojínů, a to maďarských honvédu od desátého koňského pluku. Jedna pochodová rota těchto honvédu byla s námi ubytována v této škole. Vypadalo to skutečně divně, když u každého sloupu na dvoře byl uvázaný jeden vojín. Tak jsem se na ně díval a viděl jsem mezi nimi také jednoho desátníka jednoročního dobrovolníka. Jednoroční dobrovolník, to bylo označení vojína, který měl vyšší vzdělání, nejméně maturitu, a byli označeni tím, že měli na rukávech žlutou pásku. Nebyli to však dobrovolníci, jak se jim říkalo, ale nemuseli sloužit tři roky, nýbrž jenom rok. Za Rakouska totiž ještě před válkou rakousko-pruskou 1866 neměli studenti maturanti provinou vojenskou službu. Teprve po této válce přišli rakouští vojenští páni na to, že by maturanti také mohli vojákovat, a že z nich mohl býti vybrán kádr pro záložní důstojníky. Proto byli zbaveni privilegie a museli jíti také k odvodu a který byl uznán za schopného pro vojenskou službu, musel ji také vykonati. Výhodu měli v tom, že tam nemuseli býti tři roky, ale jenom jeden rok. Jak přišli k tomu slovu „dobrovolník“, to nevím. Bylo to asi tak jako u nás se říkalo: „Musíš jíti dobrovolně na brigádu.“ Tak oni také museli jíti dobrovolně konati jeden rok vojenskou službu. Ten desátník jednoroční dobrovolník říkal, že je v civilu učitel národnosti slovenské a že všichni uvázaní vojáci jsou Slováci a že byli uvázáni proto, že se šli vykoupat v řece Drávě. Měli to prý zakázané a ani se všichni nekoupali, někteří stáli oblečeni na břehu, a sbalili je všechny. Proč to měli zakázané nevím, vždyť byl červen a voda byla teplá. Inu byla to rakouská disciplína a rozkaz, třeba sebe blbější, musel se uposlechnout. Když jsem potom přišel do ubikací, bylo tam již hodně křiku a hodně hádek, a to na chodbách mezi

7Spittal an der Drau, město v západní části dnešního Rakouska.

vojáky našeho pluku a mezi vojáky maďarského pluku. Hádka byla vedena v němčině a jak jsem vypozoroval, Češi se zastávali těch uvázaných, a hádka byla tak prudká, že mohlo dojíti i k rvačce. V místnosti, kde jsem byl já ubytován, již někteří vojáci nabíjeli pušky a chtěli vyběhnouti ven, když v tom tam přišel velitel naší roty „leutnant“ Fojtl a nařídil pro naši rotu alarm, zavedl klid a když se všichni vojáci sešli, tak se naše rota spakovala a museli jsme odejíti jinam. Odešli jsme do jednoho hotelu a tam nás ubytovali v nějakých skladištích a všude, kde se dalo. Samozřejmě, že v hotelu hosti nebyli, v době válečné, a to ještě dosti blízko fronty, se tam nikomu nechtělo být. Takto to bylo vždycky, Češi museli vždycky jiným národnostem ustoupit, a to ať již byli v právu anebo nebyli. Je tedy také pravda, že Češi nebyli holubičky a ovečky a že nějakou tu výtržnost a neplechu zavinili oni. Zkrátka, po celém Rakousku-Uhersku o vojácích české národnosti <se> všude dobře vědělo, a nejvíce to, že nechtějí bojovat.

Na Spittal an der Drave mám ještě jednu vzpomínku. Když jsem byl v České Lípě zařazen k pochodové rotě, tak jsem dostal místo na spaní vedle jednoho vojína Valáška, byl asi o deset let starší než já, mohlo mu býti asi dvacet osm let a byl to záložník a šel do fronty již podruhé. Ten mně několikrát říkal, že tam jde nerad a že jistě ví, že se nevrátí a že by rád nějakým způsobem se z toho dostal. Já jsem tenkráte měl trochu nemocné oči. Ráno, když jsem vstával, tak jsme je měl zalepené a v koutcích jsem míval trochu hnisu. On, když to u mě viděl, říkal mi: „S tím běž k „marodvizitě“ a možná, že s tím půjdeš do nemocnice a tím se ti odchod na frontu oddálí.“ Já jsem ho uposlechl a šel jsem k prohlídce. Tam mně do očí nakapali a napsali do knihy služby „Schopen“, a nic se nestalo. Když jsme potom přišli do Spittalu nad Drávou, zase se mně ráno oči zalepovaly a on mi zase říkal: „Běž k lékařské prohlídce a nedej se odbýt.“ A tak jsem ho uposlechl a šel jsem. Tenkrát v ten den se hlásilo od naší rody osmnáct marodů. Na cvičení jsme nešli a službu konající poddůstojník zavedl nás k vojenskému lékaři. Tam to šlo rychle, ne jako dnes u nás v čekárnách, kde se prosedí celé hodiny. Za chvíli byli jsme všichni prohlédnuti. Mně se podíval do očí a nařídil vojínovi od sanity, aby mně nakapal kapky do očí a byl jsem hotov. Když jsme byli všichni prohlédnuti a ošetřeni, tak službu konající poddůstojník „gefreiter“ odvedl nás zpět do ubikací. Po příchodu asi za deset minut slyším volání: „Infanterist Josef Prouza a Antonín Dvořáček ihned s celým „marš adustrikunkem“[8] přijít na dvůr. A tak jsem si to všechno sbalil a jdu na dvůr, kde již byl „infanterist“ Antonín Dvořáček. Tam nám bylo řečeno šikovatelem, jehož jméno jsem zapomněl, že jsme švindléři, že se hlásíme nemocní, když nám nic není a že musíme za trest v plné polní výzbroji cvičit tak dlouho, dokud se rota nevrátí ze cvičení. Z těch osmnácti nemocných měl jsem v knize nemocných od lékaře napsáno: „Dientsbar“, to je: „Služby schopen“. Dvořáček, ten tam měl napsáno „Jeden den volno“, ale protože den předtím byl také u lékařské prohlídky a tam měl napsáno „Služby schopen“, tak musel cvičit za ten včerejšek. Je to také logika. Tak jsme cvičili, obraty na místě, puškohmaty, ve dvou jsme cvičili i čtyřstupy a všechno možné, co tenkrát voják „infanterist“ musel vědět. Cvičili jsme na dvoře před hotelem a když šli okolo dvě ženy, tak začaly nadávat, ale ne nám, nýbrž těm, co nás cvičili, to byl ten službu mající poddůstojník, a když ho bolela huba, tak komandoval „feldwebel“, to jest šikovatel, který to nařídil. Když šly nějaké ženy okolo, tak přestali komandovat. Ono to nebylo tak nic strašného, já jsem z toho měl sám legraci, když jsem viděl, jak ženské, když jdou okolo, jak nadávají. Ony ženské tušily, když cvičíme jenom dva, že je to nějaký trest. Ani mě to nějak nenamáhalo, vždyť v útvaru jsme také tak cvičili, jenom to člověka mrzelo, že je to za trest a že je to nesprávné. Já jsem šel k prohlídce, aby mně byly oči ošetřeny, to se stalo a bylo samozřejmé, že jsem další služby schopen. Dvořáček, ten byl konečně pro ten den uznán jako nemocen, ale neuznal to potom šikovatel.

Antonín Dvořáček byl o dva roky starší než já a nastoupil vojenskou službu 26. října 1914 a šel do fronty již podruhé. Když jsme tak na tom dvoře stáli a měli jsme odpočinek, tak

8Marsch Adjustierun = s celou výstrojí.

Dvořáček mně říkal: „Já toho chlapa znám," myslel toho šikovatele, „a já ho zastřelím," a to říkal několikrát, tak byl rozčilený. Oni oba asi pocházeli někde od Rychnova. Dvořáček byl Čech a šikovatel byl Němec, jak jsme tenkrát říkali „Skopčák", česky však uměl dosti dobře. Já tomu však moc nevěřil a myslel jsem si: „Jsi rozzlobený, a tak to jen tak povídáš." Při tom cvičení jsme dělali všechny cviky, nedělali jsme jen jeden, a to nenabíjeli jsme. Ostré patrony jsme měly u sebe a nabíjet, to nikdo nevelel. Snad se také toho obávali. Asi po půl hodině jsem si vzpomněl, že mně, když se jen trochu udeřím do nosu do pravé dírky, že mně teče krev, a tak když byl povel „K líci zbraň", tak jsem se pažbou trochu udeřil do nosu a krev začala téci. Když to šikovatel viděl, já jsem si krev po tváři rozmazal, tak křičí: „Copak ti je?", já: „Nic, jen to, že mně teče krev." Tak mě poslal k studni se umýt. Když jsem se umýval, tak na dvoře u studny stál jeden štábní šikovatel od zase jiného maďarského útvaru než ten, co byl s námi ubytován ve škole, a ptal se mě slovensky, co tam dělám, a když jsem mu říkal, že jsem nebyl uznán u lékařské prohlídky za nemocného, a proto že musíme nyní za trest cvičit, tak mně říkal, že se to nesmí, a šel něco říkat našemu šikovateli a bylo po cvičení. Tím to však neskončilo.

Když přišla rota ze cvičného pochodu, šli jsme pro oběd. Po poledním odpočinku měla rota školení. To se konalo tak, že každá četa našla si nějaké místo, kde si všichni vojáci sedli na zem do kroužku a vypravovali si anekdoty. Naše druhá četa také si našla nedaleko ubikací místo, kde si všichni posedali do jedné kupy. Já s Dvořáčkem byli jsme voláni, že máme vyčistit záchod. Tak jsme šli. Dvořáček si sehnal kbelík, koště i lopatu a já, jak jsem na to tak koukal, byl jsem najednou volán, že mám jíti k četě ke školení. Bylo to tak: Velitel čety, kadet aspirant, mladý hoch asi o tři roky starší než já, když se četa sešla, tak si hochy prohlížel a ptá se: „Kdepak je ten černý kluk?" Tím tedy myslel mne, protože jsem byl hodně od slunce opálený, a pak si mne pamatoval, že jsem také někdy nějakou tu anekdotu vypravoval. Když mu bylo řečeno, že jsem byl na lékařské prohlídce a nebyl jsem uznán nemocným, a proto za trest mám čistit s Dvořáčkem záchody, zeptal se, kdo to nařídil, a když mu bylo řečeno, že šikovatel, tak dal rozkaz, abych přišel k četě na školení, a záchod ať si čistí, kdo chce.

Protože kadet aspirant byl vyšší hodnost než šikovatel, tak jsem byl od té práce osvobozen. Musel jsem však vypravovat nějakou tu anekdotu. Měl jsem v čepici na zemi položený závěr od pušky a vypravoval jsem. Velitel roty „leutnant" Fojtl chodil okolo od jedné čety ke druhé, ale on česky neuměl, a když viděl závěr položený v čepici, tak byl spokojený a šel dál a my se smáli. Antonín Dvořáček byl od prvé čety a toho nikdo nevolal, a tak záchody čistil a dal do pořádku. Svoji výhrůžku splnil a dne 6. července 1915 šikovatele zastřelil. Jak se to stalo a kdy jsem se to dověděl, napíšu později.

U naší roty čtvrté čety byl jeden vojín z mojí rodné vsi, a to Josef Novák („Snopek", který již několik roků odpočívá na hřbitově v Náchodě II, dříve Staré Město nad Metují).

Nástup k osmnáctému pěšímu pluku (18. 6. 1915)

Dne 18. června 1915 časně ráno nasedla rota do vlaku a jeli jsme asi čtyři stanice od Stittalu nad Drávou do stanice Greifenburgu, kde jsme vystoupili a pochodovali jsme přes Žilské[9] Alpy do Mauthenu, kde byl na odpočinku třetí prapor osmnáctého pěšího pluku, který jsme šli doplnit. Do Mauthenu přišli jsme k večeru. Prapor nastoupil a my jsme byli přiděleni k jednotlivým rotám jako doplněk. Já byl přidělený k deváté rotě. Prapor měl roty čtyři, a to devátou, desátou, jedenáctou a dvanáctou. Antonín Dvořáček, šikovatel <a> Josef Novák byli přiděleni k desáté rotě a jejím velitelem se stal „leutnant" Fojtl. U deváté roty sešel jsem se s krajanem Jaroslavem Mervartem, který byl o dva roky starší než já a vojákoval od 26. 10. 1914. Též už ho hlava nebolí. Dne 19. června 1915 ráno, ještě za tmy byl budíček, šli jsme

9Ve skutečnosti se jedná o Karnské Alpy.

pro kafe a hned po snídani, když se začalo rozednívat, nastoupili jsme a šli jsme do fronty. Šli jsme celý den. Nejprv jsme šli pěkným smrkovým lesem po lesní cestě. Tam jsem poprvé uviděl smrkový strom asi třicet centimetrů silný v průměru, jak byl s kořeny vyrván ze země a asi tři metry odhozen z místa, kde stál. Nechtěl jsem tomu věřit, že by dělostřelecký granát mohl to učinit, a bylo to tak, byla to ráže dvacet jedna centimetrů. Poději jsem tyto děla v Itálii viděl.

Na frontě na hoře Köderhöhe (19. 6. 1915 – 31. 7. 1915)

Asi v jedenáct dopoledne přišli jsme pod vrch Khedrhe,[10] tak až les končil a stromy přestávaly růst a začínala kleč. Tam jsme měli dlouhý odpočinek a dostali jsme oběd. Při odpočinku už nám bylo chladno, a tak jsme se oblékli do plášťů. Když nám bylo řečeno, že devítka obsadí tu horu před námi, jejíž vršek pro mlhu nebylo ani vidět, bylo nám všelijak. Ohromný kopec zasněžený a konec někde nad oblaky. A tak po menáži jsme vyšli první, protože jsme <to> měli nejdále. Jedenáctka a dvanáctka se uhly doleva a desítka, ta šla za námi a obsadila horu od nás nalevo, ale ta byla o nějakých těch stovek metrů nižší. Ještě dnes se na to dobře pamatuji, jak jsme po serpentinách šli na vrch hory a sněhu bylo podle mého odhadu asi dva a půl metru. Utahaní jsme byli do nemožnosti, protože každý měl pušku s bodákem, chlebník se šálkem a baťoh. V baťohu musel míti každý osmdesát ostrých nábojů, čtyřicet jich bylo v nábojnicích, čtyři masové konzervy, čtyři porce sucharů a čtyři porce konzervované kávy, jedno prádlo, jeden pár těžkých okovaných záložních střevíců, jednu přikrývku, jednu stanovou plachtu (celta), plášť, ten jsme měli oblečený, stanové kolíky, polní lopatku a někdo měl aj sekeru, kombinovanou s motykou („bajpiku“) a k tomu ještě jiné svoje věci. S tímto jsme šli z Mauthenu až na samý vrch za jeden den. Říkal jsem si, že kdybych to doma <někomu> řekl, že 19. června je někde na tři metry sněhu, tak by tomu těžko uvěřil. Tak jsme se večer, utahaní jak psi, dostali na vršek hory Khedrhe. Třetí a čtvrtá četa odešla ihned do zákopu a naše druhá četa s prvou jsme byli v záloze a mohli jsme oblečeni spát. Jenom kde a jak. Na samém vrchu hory sníh nebyl, zem byla buď kámen aneb štěrk. Tak jsme si postavili stan a spali pod stanem.

Druhý den ráno hned po kafi byl nástup a hned se měla začnout kopat latrína a nějaké místo, kde by se mohlo odpočívat v noci. Před námi tam byli Maďaři a ti toho mnoho nenadělali, a konečně neměli na to ani čas, vždyť vlastně válka s Itálií teprve začínala.

Staří vojáci říkali, že tam dlouho nebudem, protože když se vykopou latríny, tak se obyčejně brzy odejde, ale tentokrát se trochu zmýlili, my jsme tam na Khedrhe kopali latrínu ještě dvakrát. Po obědě šli jsme vystřídati do zákopu třetí a čtvrtou četu. Pokud byla naše rota na Khedrhe, bylo to tak vždy, že dvě čety byly v zákopech a dvě čety v záloze. Ti vojíni, co byli v záloze, museli vždy něco dělat, ať to bylo, co bylo, a tak jsme raději byli v zákopech a raději se v noci stála stráž než v záloze pořád poskakovat a někdy, když nebylo co dělat, tak se muselo cvičit. Ovšem cvičily se jen puškohmaty, na pochodové cvičení nebylo místo.

A tak jsem 20. června 1915 odpoledne poprvé přišel do zákopu a byl jsem určen až na samé pravé křídlo roty do takové díry vykopané v zemi, právě tak velké, co se jeden vojín vešel. Nikdo mně nic neříkal, co mám dělat, a tak jsem do díry vlezl a ležel. Tlumok jsem si dal pod hlavu a pušku jsem dal ven vedle zákopu, kde byla z drnu udělána jakási střílna. Okolo mé díry byly ze tří stran z drnu a ze šutru jakési stěny a na těch byly asi tři slabá prkénka, na těch bylo trochu toho šutru kamenného. K nepříteli jsem neviděl, to bych musel vylézt ven tam, kam jsem položil pušku. Ve dne se žádná stráž nestála, jen v noci. Přes den stačil jen někde nějaký ten „avisopast“, takový pozorovatel.

10Hora Köderhöhe (2228 m. n. m.), která se nachází asi jeden denní pochod od Greifenburgu.

Khedrhe byla a ještě je hora v Karnských Alpách na samých hranicích Tyrol a je vysoká 2810 metrů nad mořem. Na straně italské pod horou vytéká, pramení řeka Piava. Byl to v okolí nejvyšší vrchol. Zákopy byly pod hřebenem pár metrů na straně italské a pod hřebenem na rakouské straně byla cestička, spíš jenom chodník, po kterém jsme chodili. Tento chodník byl před nepřítelem chráněn hřebenem hory a byl před střelbou úplně bezpečný. Když Italové stříleli z děl, tak buď přestřelili hřeben hory a střela dopadla pod vrchem na rakouské straně, kde když vybuchla, žádné školy nezpůsobila, anebo dopadla na té straně, kde byly zákopy, tam již to bylo horší. Těch střel, které nad hřebenem hory jen přeletěly a spadly na louku pod horou bylo mnoho, snad více než těch, co dopadly do zákopů anebo vedle zákopů.

Kávu ráno a navečer nosili vojíni, kteří byli v záloze, v takové plechové nádobě, říkali jsme tomu „trinktrajmur“, a jak šli po tom chodníku, tak volali: „Kafe“, no a my jsme rychle přeběhli přes hřeben hory a tam jsme dostali svoji porci a pak jsme šli zpět. Protože to bylo jen pár metrů, tak Italové po nás moc nestříleli, neb než by někoho zpozorovali, tak už se zase ztratil a neviděli nic. Tak ten první den, když jsem si svoji porci kafe vypil, šel jsem zpět do svého brlohu, lehl a spal. V noci hodně pršelo a ráno, když se rozednilo, byl jsem celý mokrý. Když přinesli kafe, tak jsem ho vypil a když vylezlo sluníčko, tak jsem z díry vylezl (v noci mě nikdo na stráž nevolal, a tak jsem nikam nešel), rozprostřel jsem vedle brlohu pokrývku, měl jsem ji takovou červenou s černými pruhy po krajích a sám jsem vylezl také a lehnul si vedle tak, aby na mě nebylo vidět, a ohříval se a sušil mokré šaty, které jsem měl na sobě. Asi za hodinu potom začali Italové střílet z děl na naše zákopy a začali nejdříve od našeho pravého křídla tam, kde jsem byl já. Snad viděli moji rozprostřenou červenou přikrývku, a tak stříleli ránu za ránou. Najednou to vedle mne bouchlo, až jsem ucítil, jak se pode mnou země zatřásla a já jsem ihned jak sysel lezl do brlohu, ale než jsem tam vlezl, uviděl jsem, jak kus kamene ve velikosti lidské hlavy dopadl na okraj střechy mého brlohu a odtud se skulil dolů na moji nohu. Bylo to z výšky asi padesát centimetrů, a tak se mojí noze nic nestalo, já se v brlohu přikrčil k zemi a čekal jsem, co se bude díti dále. Ještě potom několik střel dopadlo v mojí blízkosti, a potom Italové přenesli střelbu dále ode mě směrem doleva. Když jsem potom zpozoroval, že nepřítel střílí jinam, tak jsem vylezl z díry a šel jsem se podívat, kam dopadla ta střela, co padla vedle mne. Dívám se a tam, kde byla střílna s mojí puškou, byla díra v zemi a střílna nikde a pušku jsem také neviděl. Odhodil jsem jeden drn a vidím řemen od pušky, a tak jsem pušku vytáhl a oni z ní byly dva kusy, tam, kde má puška krk, byla úplně přeražená. Tak jsem se na ni díval a povídám si, tak tady nejsem nic platný beze zbraně, a tak se ztratím, a vzal jsem pušku, řemen držel oba kusy pohromadě a přeběhl jsem přes hřeben na chodník a šel jsem to hlásit našemu veliteli čety, kadetu Knoblochovi. Samozřejmě, že jsem byl rozrušen tou střelbou a také tím, co mi řekne, že mám pušku přeraženou, jestli si páni nebudou myslet, že jsem to udělal sám. A tak jsem s malou dušičkou šel. Právě v tu dobu Italové odstřelovali asi střed, kde byla naše četa, a já našel kadeta Knoblocha ještě asi se třemi šaržemi schovaného za skálu nedaleko chodníku na druhé straně od nepřítele, takže tam se nemohlo nic stát. Tam jsem s třesavým hlasem hlásil, že mě granát přerazil kvér a ukazoval jsem ho. On se na mě podíval a s hlasem ještě více zaraženým než já řekl: „Hochu, to jsi měl štěstí“, a tím to skončilo. Potom mně řekl, abych zůstal u nich, dokud nepřestane střelba. Tím bylo to odbyté a já odpoledne dostal pušku jinou.

Když jsme byli dvacet čtyři hodin v záloze, museli jsme něco dělati, a tak v prvních dnech stavěla se ubikace, aby ta část, co je v záloze, měla kde spát, a nemusela býti ve dne v noci a za každého počasí venku na dešti. Ti, co uměli zedničinu, z kamení a z hlíny, pokud se sehnala, udělali čtyři zdi a my ostatní museli jsme jíti pod horu až tam, kam mohly povozy dopraviti prkna, a odtud jsme prkna odnášeli na ramenou na horu Khedrhe. Obyčejně dva a dva dostali každý dvě prkna a ty potom se dopravily na místo. Dolů jsme seběhli hned, ale zpět s prknama to trvalo asi tak čtyři hodiny. Byl jsem tam asi dvakrát. Ta naše ubikace

nebyla žádná vila, byla to jen díra v zemi pro jednu četu, asi pro třicet mužů, a uvnitř bylo jen tolik místa, aby si bylo kde lehnout, a byli jsme namačkáni jako slanečci, a když se v noci někdo obracel, tak oba sousedy tím probudil. Vysoké to bylo jen tak, jak je vysoká puška, aby se mohla vedle zdi postavit. Lezli jsme do toho po čtyřech a kdo byl trochu větší, musel se ještě přikrčit. Kdo spal na druhé straně naproti dveřím, kdyby chtěl jíti ven, musel lézti po čtyřech po těch druhých, jinak by se ven nedostal. Ve dne jsme se tam zdržovali jen když pršelo. V noci každý spal jak zabitý a jen sem tam někdo musel ven na záchod.

Ono totiž nebylo, po čem by se muselo chodit na záchod. Nikdy předtím ani potom nezkusil jsem tolik hladu jako tam. Byli jsme čistě odkázáni jen na to, co jsme dostali. Balíky z domova tam nesměly býti posílány, něco koupit nebylo kde a něco ukrást také nebylo co, leda jeden druhému, a to také nebylo možné, neb každý vojín, jakmile dostal oběd nebo kousek chleba, tak to ihned snědl, lépe řečeno spolkl a nic mu nezbylo na uschování. Příčina toho všeho byla doprava. Všechen příděl (fasung) byl odvážen na mulách. Každá mula měla na hřbetě dva baťohy, jeden na levé straně a druhý na pravé straně. Ty baťohy nemohly býti velké a těžké, a tak jedna mula nesla dva pytle chleba, víc by neunesla, a to nebyly pytle velké, a protože se muselo dovážet i dřevo na topení v kuchyni, tak se mohlo dovážet jen to nejnutnější. Muly vodili za provaz Bosňáci, to byli starší muži, kteří nemuseli konat vojenskou službu. My jsme jim říkali „Čuzáci“, proč, to nevím. Protože byli národnosti srbské, tak jsme se s nimi dost dobře domluvili. Cestu k nám na horu udělali jen jednou za den.

Na ně mám také jednu vzpomínku. Jednou odpoledne, když jsem byl v záloze a stál jsem venku blízko té naší ubikace, přinesli dva „Čužáci“ na dvou mulách příděl pro rotu. Ten první přišel o něco dřív na místo ke kuchyni, náklad složil a šel s mulou zpět, a vedle mne, co jsem stál, se oba střetli. Protože serpentina (chodník) byl úzký, tak se těžko vyhýbali. Ten, co vedl mulu s nákladem, šel po té straně k hřebenu hory, a ten bez nákladu se vyhýbal na tu stranu, co byla stráň dolů. Tato mula, jak se vyhýbali, tak se jí pod jednou nohou kus země utrhlo a ona upadla na zem na stráň pod chodníkem a zůstala ležet a „Čužák“ ji držel na provaze, který byl připevněn na ohlávku. Já, když jsem to viděl, přiskočil jsem k mule a chtěl jsem jí pomoct, a proto jsem ji chytil za ocas a chtěl jsem ji tak pomoct vytáhnout na chodník. Neuvědomil jsem si tenkrát, že to není možné, že takové hovado dva lidé neudrží. „Čužák“ ji pustil a mně ukazoval, abych ji také pustil. Ani to nebylo třeba, protože jsem ji už pustil a ona sjela po boku o metr níž a potom po stráni po skalách se koulela jako sud dolů několik set metrů. Dole na rovině se potom zastavila. Byla zabitá a jak jsem ji z vrchu viděl, ležela na hřbetě nohama přeraženými vzhůru. Jak tam dlouho byla, nevím, ale pokud jsem tam byl, byla tam stále, ani supové tam na ni nepřišli. Těchto zvířat, jak jsem později na jiném bojišti viděl, zahynulo podobným způsobem mnoho. Několik jsem jich viděl pod horou Triglav.

Ještě něco o tom stravování. Ráno i večer byla káva černá a v poledne hovězí polévka a kousek, asi 15 dekagramů hovězího masa. Obyčejně asi v deset hodin dopoledne dostali jsme chléb. Říkali nám, že nyní, přede žněma, je chleba méně, a že jeden chléb, který byl dřív na dva dny, musí vystačit na tři dny, tedy asi o jednu třetinu méně. Já však myslím, že toho bylo o hodně méně a že ho nebyla ani polovička, co měla býti. Vím jen tolik, že když se chléb dělil u „švarmu“ (to jest roj), dostal každý vojín kousek kůrky a nějaký ty drobečky, že by se to vešlo do hrsti, a ještě v těch drobkách bylo plno chlupů z pytle. Chléb byl z kukuřičné mouky, který se již sám o sobě drolí, a tak, než ho muly na hřbetě donesly k nám, bylo to už jen samá drť. Příděl byl složen u kuchyně, kde bylo zároveň i velitelství roty, a tak velitelství si vzalo, co chtělo, a zbytek se rozdělil mezi čety. Tam se opakovalo to samé jako u velitelství roty, a protože i u „švarmu“ to bylo také tak, proto na posledního vojína toho mnoho nezůstalo. Když někdy poslali nám na horu kousek sýra, tak nám ani o tom neřekli, anebo řekli, že ho bylo tak málo, že se to nevyplatilo ani rozdělovat, a to že až podruhé. A tak za šest týdnů jsem dostal dvakrát po kousku sýra. Že jsme my mladí, devatenáctiletí hoši o jiném

nemluvili než o jídle, to je samozřejmé. Pamatuji se, jak vojín Novák, křestní jméno již nevím, našel několik plesnivých kůrek od sýra a s jakou chutí je jedl a říkal: „Jen kdyby toho bylo více.“

Já jsem jeden den a noc byl v zákopě společně s desátníkem Macháčkem, byl to tkalcovský mistr z Rychnova nad Kněžnou, byl asi o deset let starší než já. Když navečer jsme dostali kávu, tak já ji pil jen tak, protože jsem neměl ani drobeček chleba, a on mne pozoroval a ptal se mě, jestli nemám chléb, že by mně kousek dal, přikývl jsem hlavou a on vytáhl z chlebníku patku chleba a dal mně ji. Ptal jsem se ho, kolik si mám z toho vzít, a on mně řekl: „Ale sněž si ji celou.“ Mohlo toho být tak asi dvacet deka. Pokud se pamatuji, nikdy před tím ani potom mně žádné jídlo tak nechutnalo jako tenkrát, když jsem jedl ten chléb a zapíjel černou kávou. Přitom jsem si vzpomněl na starou vojenskou písničku, kterou také zpíval můj otec, a jedna sloka zněla: „Vždycky mně říkával můj drahý tatíček, že mně dobrý bude a mně chutnat bude komisní chlebíček“, a on chutnal, ale on ani nebyl. Další sloka byla: „Vždycky mně říkala má drahá matička, že mně dobrá bude a mně chutnat bude z koleje vodička.“ Z koleje jsem sice vodu nepil, protože tam v těch horách vozy jezdit nemohly, a kdyby, tak by kolej za sebou nezanechaly, ale na jiném místě později pil jsem vodu, která natekla ze zákopu ze střechy na zem a tam z ní byla kalužˇ.

Byla nás tam značná část mladých devatenáctiletých hochů, mně ještě ani těch devatenáct nebylo. Byla to doba, kdy tělo roste a sílí, a proto v té době dospívání má býti dostatek stravy, a ona nebyla a námaha byla velká. Nebylo proto divu, když vojíni, ačkoli to bylo přísně pod těžkými tresty zakázáno, snědli své rezervé porce. Nejdřív přišlo na kafé konzervy. To byla mletá káva smíchaná s cukrem v kostkách. Tyto konzervy byly stejně rozmačkané a vlhké, a proto, aby se dále nepokazily, jsme je snědli. Potom přišly na řadu suchary („cvibach“) a naposledy masové konzervy. Protože velitelství vědělo, že vojáci konzervy konzumují, bývala občas prohlídka a každý musel svoje rezervé porce ukázat. No a tak při jedné prohlídce chybělo skoro každému vojákovi nějaká ta konzerva. Já jsem měl jen tři masové konzervy, a protože někdo řekl, že kdo sežral konzervy, bude „zwei Stunde anbinde“,[11] to jest dvě hodiny uvázaný a že na tom nezáleží, jestli chybí jen jedna konzerva anebo všechny, tak jsem ty tři zbývající zapřel a řekl, že nemám nic. Tak nás teda vázali. Protože tam žádný strom nebyl, tak uvazovali u kuchyně na trám a to tak, že každý, kdo snědl konzervy, byl hodinu uvázaný ruce vzadu a pověšený na ten trám a špičkama u nohy měl se dotýkali země. Druhou hodinu měl sedět na zemi, ruce svázané vpředu pod koleny, a mezi koleny a lokty byla prostrčena hůl. Mě to také neminulo, a tak jsem byl také přivázaný na trám u kuchyně. Nemohu si na to vůbec stěžovat a spíš to bylo jen proto, aby se neřeklo, že to jen tak prošlo. Kuchyně byla na svahu, a tak když mě četař přivazoval, stál jsem rovně spíš více dopředu, a tak to vypadalo, že je provaz napnutý. Když odešel, tak jsem udělal krůček dozadu a byl jsem volný, jenom jsem nemohl odejíti. Velitel rody chodil každou partu kontrolovat. Když přišel ke mně, udělal jsem krok dopředu a provaz byl napnutý jak struna. Vždycky byli uvázáni dva a další dva seděli na zemi s holí mezi kolenama a lokty. Jakmile kontrola odešla, učinil jsem krok dozadu a byl jsem zase volný. Uvázaný jsem byl jen asi dvacet minut. Jakmile kontrola odešla, tak nás četař odvázal, protože věděl, že po ty dvě hodiny už kontrola nepřijde. A tak všichni čtyři trestanci seděli jsme na zemi a čekali, až uplynou ty dvě hodiny. Potom zase nastoupili druzí. To trvalo tak dlouho, až se všichni vystřídali. Že ten trest byl pro nás mírný, lépe řečeno legrační, bylo tím, že jsme byli všichni národnosti české, pouze nadporučík Mačunka, velitel roty, byl Polák a jeho náměstek Fendrich byl Němec. Když jsem potom přišel druhý den do zákopu, první moje práce byla, že jsem snědl masovou konzervu, za kterou jsem měl trest již napřed odbytý, a tak postupně každý druhý den jsem vždy jednu konzervu snědl. Přece jsem z toho něco měl.

11Zwei Stunde angebunden?

Hned v prvé dny, jak jsme na Khedrhe přišli, tak desátá rota, která byla od nás doleva na nižším vrchu, jak se jmenoval nevím, vyslala jeden večer patrolu (hlídku) směrem k nepříteli. Vedl ji Josef Bělobrádek z Bělovse u Náchoda se čtyřmi vojíny. Noci v červnu jsou krátké, a proto když se hlídka do rána nevrátila, mělo se zato, že hlídka je někde ukrytá přes den, že se v noci nemohla vrátit, že zbloudila a že příští noc se vrátí. Čekalo se jednu noc i druhou a třetí a hlídka nikde. Protože v tu dobu, když se hlídka ztratila, v těch místech, kam odešla, nepadl ani jeden výstřel jak ze strany italské, tak z rakouské, bylo jisté, že hlídka dala Rakousku sbohem a přešla k nepříteli. Po tomto činu chodily rozkazy jeden za druhým a my, když jsme šli vystřídat kamarády do zákopů, tak jsme museli státi v plné výzbroji ve dvou řadách před kuchyní a nadporučík Mačunka nám četl rozkazy o dezerci, že každý, kdo přeběhne k nepříteli jako ta patrola od desítky, bude po válce přísně potrestán a že za dezerci je trest zastřelením. K tomu přidával svoje komentáře. Nepamatuji se již na všechno doslova, jak nám nadával, ale vím, že říkal: „Vy český psi, vy prasata, vy svině, vy dobytku, jak se dovím, že by někdo chtěl dezertovat, tak ho těmito rukami uškrtím, každého zastřelím, oběsím, to si pamatujte, vy z kurvy syni, vy dobytku, vy psi, vy svině český, všechny vás postřílím, vy prasata.“ Přednášku pronesl vždy v jazyce českopolském, rozuměli jsme mu dobře. Trvalo to vždycky asi padesát minut a bylo to každý den až do doby, kdy byl od nás přeložen k sedmdesátému sedmému pluku polskému. Tam prý ho vojáci při nějaké příležitosti zastřelili, tak jsem to později slyšel vypravovat. Škoda ho nebylo. Byl to krutý člověk, a přitom velký ožrala. Jak říkal jeho „pucflek“, byl stále opilý.

Dne 5. července 1915 byl jsem v zákopech a k večeru slyším, jak z chodníku volal vojín, který roznášel večeři, čaj: „Pojďte si pro čaj.“ Tak jsem si vzal „esšálek“ a šel jsem. Byl to vojín Smetana, tak starý jako já, a roznášel čaj s rumem. On byl z Náchoda, a tak jsme byli krajani, a tak mně nalil moji porci a říkal mi, že abych počkal, že jestli mu zbude, tak až půjde zpět, že mi čaj přidá. Tak jsem čekal a on mně čaj ještě přidal. Přitom mně říkal, že přivezli k rotě hodně rumu a že ho bude roznášet, abych dával pozor, až bude volat, že mně přidá. Tak taky jo, asi za hodinu přinesl rum a dal mně ho plný „esšálek“. Říkal: „Zítra bude útok, a tak proto nám poslali rum,“ však dosud jsme nic takového nedostali. Přišlo ho dost, asi se zmýlili, mělo to být pro dvě kompanie, pro nás a pro desítku, a oni to všechno přivezli k nám, k devítce, a proto, aby se to nemuselo vracet, tak se hned uvařil čaj a zbytek se rozdal jen tak. Šarže, ti mají plné „feld flašky“ a ještě „esšálky“. Já měl dost toho čaje s rumem, už jsem toho měl plnou hlavu, a teď tolik rumu. Nalil jsem si ho do polní lahve a ze šálku jsem ho po douškách upíjel. Večer jsem stál na stráži a měli jsme s kamarádem smluveno, že já budu státi od večera do jedné hodiny po půlnoci a on potom až do rána. Já už měl plnou hlavu rumu, a tak mě na stráží byla dlouhá chvíle, a tak, ačkoli to bylo zakázané, začal jsem střílet. Vystřelil jsem pět nábojů z pušky a někdo na mě křičel, proč střílím, co se děje, já na to, že když je válka, tak se má střílet. Na to mně bylo odpovězeno, abych si šel lehnout a se vyspal. Tak jsem uposlechl a šel jsem spát a nestaral jsem se o to, jestli mě někdo vystřídá.

V noci jsem slyšel ze spánku prudkou dělostřeleckou palbu. To rakouské dělostřelectvo střílelo přes nás na italské pozice, na které jsme měli dělat ráno útok. Kdo bude dělat útok a kam, to jsem nevěděl. Když jsem se probudil, sluníčko již pěkně svítilo, bylo dost vysoko, a jak se tak dívám na ten boží svět, nic jsem nikde něco zvláštního neviděl a neslyšel. Tak jsem se nalekal a myslel jsem si, že rota šla kupředu a já jsem tam zůstal. Zavolal jsem na souseda, co je nového, a dostal jsem odpověď, že nic neví. Byl na tom asi tak jako já. Říkal, že se zeptá dále, a za malou chvíli volá, že se u nás nic neděje, že většina vyspává včerejší rum, ale desítka že ráno útočila na Malý Pal, to byl vršek, vlastně skála, která vyčnívala hodně do výšky. Rakušákům byl ten vršek trnem v oku, protože z vrchu Italové dobře viděli na rakouskou frontu, zejména na postavení desítky. Naší devítce to nevadilo, my byli výše než ten Malý Pal. Tak desátá rota ráno podnikla útok a dlouho to netrvalo a vršek obsadila.

Dlouho se tam však nezdržela, neb Malý Pal byl ze třech stran obklopen italskou frontou, a tak se tam neudrželi, a proto hned odpoledne stahovala se desítka zpět.

Já jsem byl v poledne vystřídán, a když jsem přišel do zálohy, nařídil mně „dienstfielder“, to jest služby vedoucí četař Halbrich (byl z Jaroměře a v den, když jsem já byl zajat, byl zabitý), abych za bojující desítkou donesl v kbelíku pitnou vodu, že budou míti žízeň. Tak jsem šel. Vodu jsem nabral v dolíku na Khedrhe, kam stékala ze sněhu, a která se brala na vaření. Na mytí ne, my jsme se vůbec po celou dobu nemyli. Tak jsem s vodou šel. Cesta tam žádná nebyla, a tak jsem lezl po stráni a zadržoval jsem se alpských růží, kterých tam bylo mnoho. Jinak bych někam spadl a zlomil si vaz. Když jsem hochy od desítky našel, volám na ně, že jim nesu vodu, a dostal jsem odpověď, abych si ji vylil do bot, vody že mají dost. Tak jsem poslechl a vodu jsem vylil, ovšem ne do bot, ale na zem, ono jí stejně mnoho nebylo, protože jsem jí po cestě mnoho rozlil. Šel jsem potom zpět a když jsem si po cestě vyhlédnul pěkné místo na ležení, kde bych byl dobře skrytý, tak jsem si lehnul a čekal, až bude večer, a to proto, kdybych se dříve vrátil, mohl bych dostat zase nějakou práci, a takto jsme se tomu vyhnul.

Zase musím trochu odbočit a tak trochu zkritizovat tu rakouskou armádu a její velení. Oni totiž ti rakouští důstojníci a poddůstojníci, ne všichni, ale většina, si myslel, že válku vyhrají tím, když vojáci budou stále zaměstnáni, a že kdyby jim nechali trochu odpočinku, že by se tím prohřešili na císaři pánu a na monarchii. Snad to nedělali z blbosti, ale prostě byli tomu naučeni, zvykli si na to, nemysleli a měli za to, že to, co oni dělají, je to nejlepší, co mohou pro vlast vykonati. Že kůň potřebuje řádně nakrmit a si odpočinout v suchu a v teple, to věděli, ale že by to také potřeboval voják, to se jim nějak nemohlo v hlavě srovnat. Zkrátka o tom nepřemýšleli. Myslím, že jednání rakouských důstojníků, ta zbytečná a tvrdá sekatura, měla vliv na porážku Rakouska. Disciplína musí být, bez té nemůže býti žádná armáda, ale musí býti rozumná.

Ono to pro náš národ bylo také dobré, alespoň se Rakousko dříve rozpadlo a nám to přineslo svobodu. Když jsem se vrátil zpět, hoši mluvili o tom, jaké měla desítka ztráty, a tak jsem se dověděl, že bylo několik raněných a tři byli zabiti, a to František Zolman, ten přišel se mnou, potom Valášek, to byl ten, co jsem u pochodové setniny vedle něho spával a jak mi říkal, abych se hlásil nemocným. Dále byl zabit šikovatel, co přišel s naší pochodovou rotou a který nařídil Dvořáčkovi a mně, že jsme museli cvičit, když nás lékař neuznal za marody. O tom šikovatel říkal: „Vojáci, kdopak ví, jak to s ním bylo, jestli ho někdo nezastřelil zezadu.“ Teprve za mnoho let jsem se sešel na Lipím s Josefem Novákem („Snopkem“) a při řeči jsem si vzpomněl na to, jak jsme spolu s pochodovou rotou šli na italské bojiště. Při tom jsem se zeptal, jak to tenkrát bylo, když desítka útočila na Malý Pal, on totiž byl přidělen k desáté rotě, kolik jich tenkrát padlo. Na to on mně řekl, že padl Zolman, Valášek a šikovatel, ten že byl zastřelený zezadu do hlavy Tondou Dvořáčkem. Říkal, že když bylo nařízeno, aby se vojáci připravili k útoku, tak Dvořáček si nabil pušku, přiblížil se k šikovateli a jak vyskočili ze zákopu, šel za ním a asi ze dvou kroků ho střelil do hlavy. Někteří vojáci, co byli vedle, to viděli, ale nikdo nikomu nic nehlásil a bylo to odbyté. Tak tedy Antonín Dvořáček svoji hrozbu skutečně, ani ne za měsíc, provedl. Byla to vražda, a ta se nesmí schvalovat. Co však mohl ten ubohý rakouský voják dělat, když byl zbytečně sekýrován a byl odkázán na milost toho svého představeného, který si s ním mohl nakládat, jak chtěl, a nařizovat mu, co se mu líbilo, a nikde žádné dovolání. Jako u toho Dvořáčka. Lékař mu dal jeden den volno, ale že před tím dnem nebyl uznán za nemocného, tak šikovatel sám o své vůli ho trestal, bez toho, že by lékař to chtěl. Já k tomu mohu jen tolik říci, že bylo škoda, že takových Antonínů Dvořáčků nebylo v té době v rakouské armádě více, alespoň u každé roty několik. Potom by ti suroví poddůstojníci a důstojníci chovali se jinak, trochu lidštěji.

Ještě jsem tam zažil podobný případ. Vojín Pábl ze Sněžného, když byl v zákopech, tak večer dostal rozkaz od službyvedoucího četaře Halbicha, že za noc musí si prohloubit

zákop, že je mělký, že se v něm těžko skryje. Druhý den ráno přišel na kontrolu, jestli rozkaz byl proveden, a on nebyl. Já jsem byl asi dvacet kroků od toho, a tak jsem slyšel ze zákopu, kde byl Pábl ještě s jedním vojínem, velký křik. Co kdo křičel, to jsem nerozuměl, ale najednou jsem zpozoroval, jak vojín Pábl, byl to takový menší zavalitý hoch, můj ročník, vyběhl ze zákopu a někam utíkal a Halbich něco křičel. V tom zahlédl jsem dva od dělostřelectva, jeden desátník a druhý četař, jak s holema v ruce honějí Pábla, a když ho dohonili, bili ho těmi holí přes záda a myslím, že i přes hlavu. Ti dva vojáci byli Maďaři a byli od horského dělostřelectva a měli tam vedle nás přímo na frontě dvě horská děla. Pravděpodobně Halbich na ně volal, aby Pábla chytili, že chce utéci. Pábla potom eskorta od naší roty odvedla na praporní velitelství a bylo na něho učiněno trestní oznámení k válečnému soudu. Jak jsem se potom dověděl od toho vojína, co s Páblem byl a jehož jméno si již nepamatuji, tak Halbich ráno přišel k nám na kontrolu a hned na Pádla, proč v noci nic nedělal. Pábl odpověděl, že nemohl, že v noci čtyři hodiny stál na stráži a potom že ho celou noc, a ještě nyní, bolejí zuby, a tak že pracovat nemohl. Tohle všechno Halbich neuznával a vyhrožoval mu s trestním oznámením pro neuposlechnutí rozkazu. A na to Pádl řekl, že takové šikanování, že se raději zastřelí a běžel ke střílně pro pušku. Halbich běžel za ním, aby nemohl se dostat k pušce, a proto Pádl v rozčilení vyskočil ze zákopu a utíkal pryč. Co myslel, to nevím, byl ihned odveden pryč. Četař Halbich, byl to takový od chlastu opuchlý surový chlap. Jak jsem již vpředu uvedl, padl v boji u Gorice, možná ho také někdo odstřelil. Pábl to však nebyl.

Ještě jsem tam zažil jednu příhodu, která se týkala přímo mě. Jak jsem již psal, střídali jsme každý den v poledne. Ti, co šli do fronty, šli po obědě, a ti, co šli z fronty do zálohy, dostali oběd, když se vrátili, a to bylo každý den stejné. Ovšem nestávalo se to často, že by někdo přišel při střídání na to samé místo, kde byl před tím, někdy ano, někdy ne. Ti, co čekali na vystřídání, už byli na to připraveni, tak již čekali někde v úkrytu, a když směna šla, tak vedoucí čety, u nás to byl četař Vániš, to byl hodný hoch o dva roky starší než já, určil místo čekajících jiné. Tak na které místo měli přijít dva, a tak když se šlo okolo, tak tihle dva půjdou tam, tihle tři zase tam, a tak jak byl kdo po ruce, tak šel. Tímto způsobem se stalo, že jsem za těch šest týdnů prošel skoro všechny kryty, které měla obsazeny naše druhá četa. Bylo to asi v druhé polovině července, byl jsem v zákopech asi tak přibližně v polovině fronty, co měla naše četa obsazeno. V tom krytu nás bylo sedm. Byl to jaksi důležitější úsek. V noci stála jedná stráž před zákopy u drátěných překážek a druhá stráž v zákopech, to byl takzvaný „avizopost“, ten měl za úkol, kdyby se vpředu něco stalo, vyrozuměti těch zbývajících pět v krytu. Tak já jsem v noci asi tak od deseti do jedenácti hodin stál stráž u drátěných překážek. Při tom jsem najednou zpozoroval na protějším kopci u nepřítele zablýsknutí. Věděl jsem, že to italské dělostřelectvo vystřelilo. Nemohl jsem předvídati, kam asi mířili a kam střela dopadne, a rovněž jsem nemyslel, abych se někde kryl, a také to nebylo možné, protože do nejbližšího krytu bylo asi padesát kroků a tu vzdálenost bych stejně nepořídil uběhnout za tu chvíli, než granát dopadne na místo určení, a tak jsem klidně stál a počítal jsem, za jakou dobu granát dopadne. Napočítal jsem do sedmi, když vedle mne asi ve vzdálenosti patnáct až dvacet kroků granát dopadl na zem a vybuchl. Výbuch to byl pořádný, neb to byla střela z těžkého dělostřelectva ráže asi dvacet jedna centimetrů. Já ihned po výbuchu jsem si lehl na zem a chlebníkem jsem si kryl hlavu. Nevím, zda by mě nějak chránil, jiného v něm nebylo, než šálek na jídlo a lžíce, ale v takovýchto případech se činí všechno možné, aby se člověk trochu chránil. Dopadlo to dobře, trochu drobného kamení a hlíny, nic jiného na mě nepadlo. Střepiny z vybuchlého granátu se rozlétly dále. Teprve po dopadu granátu uslyšel jsem v dáli, odkud výstřel přišel, zadunění, granát tedy dříve dopadl, než byl slyšet výstřel. Střela byla tedy rychlejší než zvuk. Noc byla dost jasná, svítily hvězdy, a proto bylo dost vidět. Šel jsem se potom podívat, kam granát dopadl, a viděl jsem v zemi dolík asi sedmdesát až osmdesát centimetrů hluboký a na vrchu mohl míti v průměru asi dva a půl metru. Jak si to tak

prohlížím, spatřil jsem znovu zase zablýsknutí na těch samých místech jako před tím. Protože starší vojáci říkali, že dělová střela nedopadne nikdy <tam>, kam padne ta před ní, proto jsem ihned skočil do toho dolíku po první střele a přikrčil jsem se tam. Ihned jsem uslyšel výbuch granátu asi v těch místech, kde jsem stál před tím. Když všechna ta hlína se štěrkem, co granát vyhodil do vzduchu, dopadla na zem a trochu zase na mne, tak jsem z jámy vylezl a šel se zase podívat, jaký to je dolík. Bylo to stejně velké jako ten prvý. V tom vidím další zablýsknutí, a tak jsem skočil do toho druhého dolíku a opakovalo se to samé, trochu hlíny na mne dopadlo a nic více. Tak jsem tak skočil za malou chvíli do pěti dolíků, vždycky do toho posledního. Když jsem viděl po šesté zablýsknutí, tak jsem asi za sedm vteřin uslyšel granát, jak fičel ve vzduch, a ten už nedopadl v mojí blízkosti, nýbrž přeletěl přes hřeben hory a tam dopadl dole pod horu. To byl poslední výstřel. Co to ty Taliány napadlo, že stříleli v noci, nevím, rovněž nevím, zda to stříleli z jednoho kanonu anebo z více. Bylo to šest výstřelů. V noci dělostřelectvo obyčejně nestřílelo, protože to bylo celkem zbytečné, neb nebylo vidět dopad střely a nemohli proto kontrolovat, zda střílejí dobře nebo špatně, jen tak Pánu Bohu do oken. Jen jednou v noci stříleli dělostřelci v noci, a to na 6. července, když měla ráno dělati pěchota útok na italské pozice. Tenkrát jim, tedy Rakušanům, Italové odpovídali. Když střelba přestala, slyším, jak shora ze zákopu někdo volá: „Prouzo, Prouzo.“ Já se ozval a ptám se, co se stalo, a ten, co na mne volal, by to Pavlíček někde od Králového Dvora, říká: „Jsi živ?“ Já nato, že jsem, on zase: „Nejsi raněný?“ A já zase: „No nejsem.“ On říká: „To není možný, to by byl zázrak, kdyby to nic nebylo“, a tak aby uvěřil, šel jsem k němu, potom tedy uvěřil. Myslel, že jsem byl někde schovaný, a tak jsem mu to říkal, jak jsem to dělal.

Vedle nás, co nás bylo těch sedm pohromadě v jednom krytu, bylo to asi ve středu toho vrchu, byli, jak jsem již psal, horští dělostřelci se dvěma děly ráže sedm milimetrů, a také tam byl jeden kulomet. Tenkrát bylo kulometů ještě málo, méně než kanónů, a protože Italové o nich věděli, tak často z kanónů tam stříleli, a přitom se ušlo též i nám pěšákům, kteří jsme byli v jejich blízkosti. Kulomet poznali tím, že když bylo z něho vystřeleno, tak šlo několik ran za sebou, a to už ucho rozeznalo, že to není střelba pěchoty. Z kulometu se totiž málo podaří dát jen jednu střelu, obyčejně je to několik za sebou v stejných intervalech, a to je dobře slyšet, když to udělá „tatata“. Dělostřelci tam byli jenom pro zlost. Oni totiž, když byl úplný klid, tak vytáhli ten svůj kanón, já jsem je často pozoroval, jeden šel s dalekohledem na nějaké místo, kde byl dobře krytý a mohl se dívat na nepřítele, to byl „beobachter“ (pozorovatel), a když něco zpozoroval, tak volal dozadu těm, co stáli u děla, nějaká čísla německy, to znamenalo, jak mají dělo nařídit, a potom vystřelili. Když střela dopadla dobře na místo určení, tak volal: „Gut“, a tak vystřelili znova. Když se mu to nelíbilo, tak volal jiná čísla, a aby dělo jinak nařídili, no a potom zase vystřelili. Nikdy nevystřelili více než asi čtyři nebo pětkrát a dělo odtáhli do úkrytu a schovali se. Ono to vždycky bylo jako když píchne do vosů. Nevím, zda to bylo hned druhý den anebo někdy později po tom, co jsem prožil na stráži tu dělostřeleckou palbu, když jsem na tom jistém místě dopoledne asi v deset hodin stál v zákopech „avisoposta“. Zákop byl asi patnáct metrů dlouhý a z drnů byla postavena zeď v šířce asi čtyřicet centimetrů, aby jí střelba z pušky nemohla prolítnout, a v té zdi byly otvory pro pušky, tak zvané střílny, ve velikosti asi dvacet krát dvacet centimetrů ve vzdálenosti asi půldruhého metru jedna od druhé. V těch střílnách měli jsme každý svou pušku. Ta musela býti nabitá a bodák musel býti na pušce nasazen. Takto byla položena do střílny a to tak, že hlaveň pušky s bodákem mířila směrem k nepříteli. Nás bylo v tom jednom krytu sedm, a proto v těch střílnách bylo sedm pušek. Byla to strašná blbost, protože když byl od toho vzdálen asi třicet kroků. Přes den šest vojínů bylo v krytu a jeden byl u pušek a hlídal je. Kdyby se něco přihodilo a vojáci museli vyběhnout a odrážet případný útok nepřítele, museli by nejdříve hledati pušky, a kdyby jim je tam někdo vzal anebo se tam pro ně už nedostali, byli by beze zbraně. Jinu, bylo to nařízeno, a tak se to muselo provádět podle rozkazu. Toto pravděpodobně nařídil velitel roty nadporučík Mačunka. Na jiných místech, když už u naší

roty Mačunka nebyl, tak se to nedělalo a každý vojín musel míti vždy pušku u sebe. Italové, když se dívali dalekohledem, tak to dobře viděli a mohli si i spočítat, kolik pušek, a tudíž kolik vojáků je a měli dobrý terč, a proto do toho hodně stříleli.

Já jsem <se> v zákopech při té hlídce z dlouhé chvíle bavil tím, že jsem jednu pušku ze střílny vytáhl, na hlaveň jsem pověsil svoji čepici, a tak jsem tu čepici vystrčil ze zákopu, aby ji nepřítel viděl a střílel po ní. Asi dvakrát jsem uslyšel, že kulička ve vzduchu hvízdala, ale potom už nic. Asi zpozorovali, že se někdo baví, a tak na to nereagovali a víc nestříleli. Přitom jsem uviděl, jak naši dělostřelci vytáhli někde z úkrytu ten svůj kanón, a že budou střílet. Také ano. Za chvíli vystřelili jednu ránu, pak druhou a třetí a po čtvrté ráně už kanón táhli pryč, a ještě nebyli schovaní, když dopadla vedle, kde stříleli, první střela od nepřítele. A už to začalo, nepřátelské dělostřelectvo střílelo na naše postavení jednu ránu za druhou. Já jsem samozřejmě v zákopech nečekal a schoval jsem se do krytu a o nic jsem se nestaral. Že jsem z hlídky utekl, z toho jsem strach neměl, protože jsem věděl, že při takové kanonádě mne nikdo nepřijde kontrolovat, a také nepřišel. Všech sedm nás sedělo v krytě, který byl za skálou, a tam se nám nemohlo nic stát, a poslouchali jsme, jaký to byl kravál. Granáty dopadaly blízko nás a slyšeli jsme, jak to všechno okolo duní. Když asi za půl hodiny přestali, tak jsem vylezl z krytu a šel jsem se podívat do zákopu a uviděl jsem zeď u zákopu na dvou místech rozbitou. Na jednom místě v délce asi dvou metrů a na druhém v délce asi tří metrů. Počítal jsem pušky ve střílnách a bylo jich tam jen šest, sedmá chyběla. Šel jsem od jedné ke druhé a dívám se na čísla pušek a moje číslo tam nebylo. Zkrátka moji pušku Italové vystřelili do vzduchu k Pámbíčkovi. Hledal jsem ji pod drnama v hlíně a díval jsem se po okolí, ale nenašel jsem nic. No nedalo se nic dělat, puška byla v trapu. Když jsme potom v poledne byli vystřídáni, tak jsem šel z fronty bez pušky. Při příchodu do zálohy jsem to hlásil službyvedoucímu četaři Halbichovi a on hned spustil: „Sakramentskej chlape, za tu krátkou dobu, co jsi tady, už máš druhý kvér pryč, a sám jsi celej, co si s tím udělal, tu první jsi alespoň donesl přeraženou a z té druhé ani kousek.“ Snad by mně více nadával, ale těch šest, co byli se mnou, mu to dosvědčili. On mezek ani jim nevěřil a nelenoval si a v pravé poledne šel se tam podívat. Když se vrátil, tak mně nařídil, že večer, až se setmí, musím si vzít krumpáč a pušku někde vykopat a že ji musím najít. Poslechnout jsem musel, a tak když se setmělo, šel jsem pušku hledat. Ti, co nás vyměnili, bylo jich také sedm, byl mezi nimi jeden desátník a ten mně říkal, když jsem mu hlásil, proč tam jdu, aby si pušku šel hledat ten ožrala sám, tím myslel Halbicha. Říkal: „Bůh milý sám ví, kam puška odlítla, když do ní granát udeřil. Tady si sedni a seď asi hodinu a potom mu řekni, žes nic nenašel, já mu to zítra potvrdím, žes ji hledal.“ Já jsem ho poslechl a chvíli jsem seděl, ale potom mi to přece nedalo a šel jsem pušku hledat, ale nenašel jsem ji. Granát ji asi vymrštil vysoko do vzduchu a pravděpodobně padla někam za drátěné překážky na italskou stranu. Dostal jsem pušku jinou, a to tak zvanou „mexikánku“. Jméno měla od toho, že rakouské zbrojovky měly objednávky na pušky z Mexika, ale dříve, než je tam mohly odeslati, vypukla válka, a tak zůstaly v Rakousku. Byla to puška jako rakouská, rozdíl byl jenom v tom, že závěr se jinak otvíral než u pušky rakouské. Měj jsem ji jen dva dny. Když druhý den jeden vojín odešel do nemocnice, tak mně dali pušku jeho. To by tak bylo v celku o Khedrhe všechno. Hvízdat kuličky z pušky, to jsem slyšel dosti často, obyčejně při střídání. Jednou se mi též stalo, že jsem šel po hřebenu vrchu, a v tom ve vzdálenosti asi padesáti kroků dopadl granát, a jak se střepiny z granátu rozlétly do výšky, tak jsem uslyšel, jak jedna střepina při dopadu zahvízdla mně okolo levého ramene a zaryla se do země. V jaké to bylo vzdálenosti, zda jeden nebo více metrů, to nevím, a ani jsem nehledal tu třepinu, jenom jsem se rychle schoval do krytu. Ono to bylo už sice zbytečné, když už střepina byla v zemi, ale to už byl ten pud sebezáchovy, že se voják kryl. To jsme se smáli jeden druhému, když granát přelétl s hvizdem nad hlavou, že jsme se vždy skrčili a hlavou uhýbali. Ono to bylo pozdě, když už střela fičela kolem hlavy, se uhýbat, věděli jsme to, ale dělali jsme to vždycky.

Za těch šest týdnů, co jsem tam byl, mohu říci, že Italové na naši rotu vystříleli celé stovky granátů. Bylo to na začátku války a Italové měli střeliva dostatek, kdežto u nás se s ním šetřilo, bylo ho už málo. Zajímavé je to, že od roty, ze sto čtyřiceti lidí, za tu dobu nebyl ani jeden vojín zraněný a zabitý. Bylo to asi tím, že kryty byly ve skalách a obyčejně na takových místech, kde je dělostřelectvo nemohlo zasáhnout. Zato nemocných bylo dost a ponejvíce úplavice. Snad to ani úplavice nebyla, byla to nějaká žaludeční nemoc a byla asi z vody, protože nám zakázali pít vodu, a tak k roztálému sněhu, odkud se brala voda do kuchyně, postavili stráž, která nesměla nikomu dovolit brát si vodu. Jinde voda nebyla a ta, co byla, se pít nesměla, tak nevím, jak to mysleli ti naši představení. Prameny vody byly, ale ty byly pod kopcem asi hodinu cesty a tam pro ni nikdo nesměl, protože se nesměl nikdo ze svého místa vzdálit. Když potom 22. července všechen sníh roztál, tak to už jsme se mohli vzdálit a nositi v kotlích vodu pro kuchyň, dříve ne. Obyčejně to dopadlo tak, že ten vojín, co tu stráž u vody stál, se vody napil a pak onemocněl a šel k prohlídce. Někdo byl uznán a poslán do nemocnice a některý přišel zpět, jak měl kdo štěstí. Já jsem tam za celou tu dobu vodu nepil. Stačila mně ta káva ráno a večer a v poledne polévka. Řídké stravy, ty teda bylo dost, jen ten chléb kdyby byl. Úsek fronty, který měla naše rota obsazen, mohl býti podle mého odhadu dlouhý asi šest až osm set metrů. Fronta byla na západní straně hory. Pro turistu by tam bylo pěkné podívání, zvláště když vycházelo nebo zapadalo slunce a bylo jasné počasí. Nás to však mnoho nezajímalo. Pamatuji se, že jsem jednou navečer ležel v krytu a z venku na mne volal vojín Pavlíček: „Prouzo, pojď se podívat ven na západ slunce, to je nádhera.“ A já mu na to odpověděl: „Pro mne, kdyby zapadal třeba celý svět, tak nevylezu.“

Podle toho je si možno představit, jak jsme byli otrávení a že nás nic nezajímalo, a potom, však jsem to slunce viděl vycházet a zapadat tam častěji. Poprvé a podruhé to ještě zajímá, ale všechno časem omrzí. Pěkná podívaná tam byla, to vidím v duchu ještě dnes, když pod námi na vrchu Freikop<f> se v noci střílelo. Tam na pravé straně Khedrhe, kde fronta naší roty končila, byl pod námi několik set metrů uvedený vrch, jehož hřeben se protahoval na západ, a protože zákopy italské s rakouskými byly nedaleko od sebe, proto vojáci jedni i druzí, jak se setmělo, stříleli, a to z pušek, a někdy se ozval i kulomet. Protože byli o mnoho níže než my, tak oni byli v mlze a my byli nad nimi. Vypadalo to tak, když jsme se z vršku dívali dolů, že pod námi je jezero, tak ta mlha aneb mračna vypadala. Teď v tom jezeře dole pod vodou se střílí a občas nad jezero vylétne světelná raketa, vznáší se do výše, všechnu tu hladinu osvětlí, a když dosáhne svojí výše, zase padá pomalu dolů a ztratí se pod hladinou. To když jsem v noci stál na stráži, rád jsem to pozoroval. Střílelo se tam celou noc, a to proto, aby jedni i druzí upozornili na sebe, že nespí a že jsou připraveni na každý útok.

Ještě jedna věc stojí za zmínku, a to vši. Těch nebyl nikdo ušetřen a bylo jich všude dost. Já jsem je vybíral z košile a ze spodků, každý den, když jsem byl v zákopech a měl čas a když nepršelo. Proto jsem to tělo neměl tak podrápané jako někteří vojíni měli, kteří se raději drbali, než by je vybírali a zabíjeli. Jednou jsem je počítal, a tak jsem jich zabil dvě stě čtyřicet, a to jsem je nezabil všechny, potom mne to omrzelo, a tak jsem toho nechal. Kdyby za to dávali medaile, to bych jich musel mít. Ještě o tom, co jsme si tam vypravovali. Tedy nejvíce jen o jídle a o tom, jak a co dělat, abychom se z toho dostali do špitálu, jiné východisko tam nebylo. Hlídky nebyly vysílány, a tak nebylo možno nějak z toho utéci. Aby vojín sám utekl, to bylo těžké, to by musel v noci, když stál stráž, a to v noci ve tmě, když nezná cestu, v těch horách bylo nebezpečné, to by mohl někde si zlámat vaz. Italové měli zákopy pod námi na jiném vrchu a byly dobře skryté. Mnoho nepřátel jsem tam neviděl, a já, abych řekl pravdu, jsem se o ně nezajímal. Jednou mně desátník Macháček říkal, to byl ten, co mně dal ten skrojek chleba, co bych dělal, kdyby se najednou u nás v zákopě objevili Italové. Řekl jsem mu, že byl šel s nimi, a on mně říká, to se nesmí říkat, ale já bych to udělal také. Bojová nálada nebyla žádná, a kdyby si pro nás v noci přišli, tak by jsme šli všichni, až na toho Halbicha. O holkách, o kterých vojáci nejvíce mluví, o těch řeč nebyla.

Přesun roty do údolí (31. 7. 1915)

A dne 31. července naše rota vrch Khedrhe opustila, byli jsme vystřídáni a odešli jsme na jiné bojiště. Bylo to tam mizerné, ale jak jsem později poznal, jinde to nebylo lepší, a mohu říci, že ještě horší. Byli jsme rádi, že opouštíme ten nehostinný kopec, ale na lepší místo jsme nešli. Mysleli jsme, že půjdeme na nějaký čas mezi lidi na odpočinek, ale nebylo to tak. Zda byla ihned vystřídána celá rota, to již nevím, jenom na to se pamatuji, že jsme dole z kopce byli ihned a že nám to dlouho netrvalo. Prapor však vystřídán nebyl, jednalo se jen o naši rotu. Zkrátila se jen délka fronty našeho praporu o ten kopec Khedrhe.

Vím, že jsme přišli, naše druhá četa, do zákopu v takovém údolí mezi desítkou a jedenáctkou. Přišli jsme tam někdy k večeru, zákopy obsadili a byla přísná pohotovost, že prý Italové se chystají k útoku. Po celou noc se nic nestalo, jen to vím, že jsme tehdy celý den nedostali vůbec nic k jídlu, ani to kafe ne, a že asi v jedenáct hodin dopoledne dostali jsme každý v papíře vepřové přeškvařené sádlo, tak asi deset deka. Tak jsem z toho každý nožem trochu uštipovali, až se celé snědlo. Nebylo mně po tom nic. Když bylo sádlo snědeno, tak ve dvanáct hodin přinesli nám oběd a chleba.

Hned po obědě byl jsem poslán ještě se šesti vojáky na „feldwachu“ (polní stráž) asi čtyři sta metrů před zákopy, co jsme v noci byli. Velitelem stráže byl svobodník Vančura, byl to tkalcovský mistr z Nového Hrádku. Tak asi v jednu hodinu odpoledne jsme stráž vystřídali. Po příchodu ihned jsme museli navázat spojení s polní střiží od jedenáctky, a proto Vančura s předávajícím velitelem šli se tam podívat. Svobodník Vančura mně říkal: „Prouzo, ty máš dobré nohy, a tak pojď s námi, abys věděl, kde to je, a v případě potřeby abys tam mohl doběhnout.“ Tak jsem šel, abych poznal cestu. Naše stráž měla stanoviště v údolí vedle takových velikých silných dubů a stráž od jedenáctky byla tři sta metrů od nás vzdálena směrem do lesa na svahu a také byla ukryta mezi stromy. Protože tam stromy rostly, bylo to o mnoho nižší než Khedrhe, tam na vrchu nerostlo vůbec nic, snad někde trochu mechu a trávy. Cesta k této stráži byla dost prudká, ona to cesta nebyla, snad ani chodník ne, jen tak se šlo po lese mezi stromy, byly to jedle. Po předání zprávy, že není nic nového, že hlídka byla vystřídána, jsme se vrátili na své stanoviště.

Noc byla klidná a ráno jeden šel s polníma lahvemi pro kafe a <když> přišel, přinesl zprávu, že budeme ihned po menáži, tj. v poledne, vystřídáni, a až se vrátíme, dostaneme oběd. Tak jsme čekali a ono již byly čtyři hodiny odpoledne a pořád nic, nikdo nepřicházel nás vystřídat, a tak svobodník Vančura mně nařídil, abys šel k polní stráži k jedenáctce hlásiti, že zde není nic nového a že nás dosud nevystřídali, a proto nevíme, co se to stalo. Když jsem tam přišel, byla tam již jiná stráž než předtím a sešel jsem se tam z naší vesnice se známým Josefem Špačkem (Vohradským). Tak jsme spolu chvíli vypravovali a asi po půl hodině šel jsem zpět. U této stráže mně říkali, že Italové nejsou daleko, že když hulákají, že je to slyšet.

Když jsem odešel, tak potom jsem si po cestě sednul pod strom a přemýšlel jsem o tom, zda bych se neměl jíti na ty Taliány podívat a zůstat u nich. Mnoho chutí jsem měl, jenže jsem nevěděl, jak to provést. Že by mě měli za zběha, to mně ani na rozum nepřišlo, z toho bych si nic nedělal, ale nevěděl jsem, jak v těch horách se k nim dostat, když je nebylo nikde vidět. Hlavní, co mě zdrželo, byl strach, že kdybych tam šel, že některý ten Ital by mě mohl zastřelit. Naši představení nás stále strašili, jak Italové zajatce odstřelují. Já měl strach jen z toho, že ten, který bude stát na stráži a uvidí mne, že ze strachu po mně vystřelí. Pušku jsem si chtěl vzíti <s> sebou a už jsem si vysvlékal košili, kterou jsem chtěl pověsit na hlaveň pušky, a tak jít, ale přece jsem nešel. Dlouho mě to potom mrzelo.

Když jsem se vrátil ke své stráži, tak Vančura mně říkal: „My jsme mysleli, že se již nevrátíš, že jsi zběhl.“ Říkal jsem jim, že jsem zabloudil, a tak proto že jsem se zdržel.

Vančura mně říkal: „Neměl jsi se již vracet.“ Sám se ale také bál tam se dostat. K večeru nás potom vystřídali. Po návratu z hlídky dostali jsme oběd a kousek chleba a hned nato kafe, a když se setmělo, tak naše druhá četa pod vedením štábního šikovatele Fischera šla obsaditi zase jiné místo, říkali tomu Colnohe.[12]

Na Zollnerhöhe (začátek srpna 1915)

Trvalo to celou noc, než jsme se tam dostali. Stále jsme nešli, víc jsme odpočívali, a když se začalo rozednívat, byli jsme jen malý kousek od fronty, kterou jsme měli obsadit. Tam již to bylo hodně nebezpečné a Italové tam byli dobře zastřelení. Oni byli o mnoho výše než my, a proto na nás dobře viděli. Nejdřív jsme měli přeběhnout přes takovou malou proláklinu, kam dobře viděli, a jak první dva vojíni přeběhli na druhou stranu, tak po nich stříleli, a zaslechl jsem, jak svobodníku Prausovi kulička z pušky zavadila o šálek, který měl připevněný na baťohu, jen to cvaklo. Nikomu se potom nechtělo je následovat, a tak pan štábní šikovatel vytáhl pistoli a mířil na jednoho vojáka, že ho zastřelí, když nepůjde. Nevím, co by následovalo, ale najednou se přivalila mlha, jak to v těch horách bývá, a bylo dobře. Italové nic neviděli, a tak nemohli střílet, a my jsme mohli v klidu obsadit zákopy. Před námi tam byli Maďaři. Do toho krytu, kam jsem byl určen já se svobodníkem Prausem, se nám mnoho nechtělo, neb z krytu saniťáci Maďaři vytáhli jednoho mrtvého. Já jsem si vzal jeho polní láhev a svoji, která se mně nelíbila, jsem dal jemu. Saniťákům to bylo jedno a tomu zabitému také. Tak jsme tam vlezli a když se mlha ztratila a my v tom krytu leželi, tak kuličky z pušek stále do krytu padali, a to přes střechu, a tak jsme se přikrčili ke stěně, ta byla z drnu, a tu náboj z pušky neprostřelil. Ten svobodník Praus byl Němec, ale česky uměl obstojně, dlouho tam se mnou nebyl, jak zase přišla mlha, tak šel jinam do jiného krytu, a tak jsem tam zůstal sám, a protože jsme měli nařízeno, abychom sem tam někdy vystřelili, tak jsem se bavil a střílel jsem, ovšem nemířil jsem, jen jsem se tak bavil a kazil munici. Vystřelil jsem dvacet pět nábojů. Italové naše zákopy stále odstřelovali, a tak jsme museli býti opatrní, a přebihovat z jednoho krytu do druhého na návštěvu ke kamarádovi mohlo se uskutečnit, jen když byla mlha.

Před námi bylo údolí v hloubce asi padesáti metrů a v šíři také asi tolik a potom byla prudká skalnatá stráň, která se zvedala několik set metrů do výše, a tam v té stráni měli Italové své pozice. Na pravé straně od nás byla naše dvanáctá rota a do leva se fronta táhla do prudkého kopce a tam na naši četu byli zapojeni maďarští pěšáci. Ti byli až na nejvyšším vrchu toho Colnohe, nemohlo to býti od nás daleko, protože jsem slyšel, jak křičeli na sebe a několikráte jsem zaslechl slovo „igen“, tj. „ano“. Oni byli na nejvyšším bodě, byla to samá skála, a naproti nim byla druhá skála, asi ve stejné výšce, a tam byli Italové, a to „bergsagjegři“, to jest horští myslivci, oni nosili klobouky s kohoutím peřím, tak jako před první válkou naši policajti a také maďarští četníci. Střílelo se tam stále z obou stran, a přitom jsem viděl, jak dva ti Italové v krátkém intervalu za sebou ze skály spadli dolů a kutáleli se jak sud dolů do údolí, a jeden i s kloboukem se dokutálel až před naše kryty a druhý uvázl na polovic cestě, asi se zachytil někde o nějaký kámen. Od nás jeden hoch, když padla mlha, seběhl dolů do údolí, kde ten Ital ležel, a přinesl si ten klobouk. Asi za dvě hodiny potom, když již bylo jasno, tak jsem se díval, kde jsou ti mrtví Italové, a už jsem je neviděl. Pravděpodobně v té mlze je italská sanita odnesla. Zda se to stalo ten den, když jsme tam přišli, anebo až druhý den, to již přesně nevím. Hodně na nás střílelo italské horské dělostřelectvo, a to nejvíce tam, kde byli maďarští pěšáci, ale nám se také ušlo toho dost. Pro kafe a pro oběd museli jsme si sami chodit, to byl určen jeden vojín, aby vždy pro sebe, a ještě pro druhých pět, přinesl jídlo.

12Hora Zollnerhöhe (1931 m. n. m.), v blízkosti Köderhöhe.

V noci na 4. srpna jsem stál asi čtyři hodiny na stráži, a přitom jsem dostal bolesti, a to v břiše, a musel jsem jíti asi dvakrát za sebou na stranu. Tak jsem z toho byl tak moc veselý a říkám si: „Tak jsem zde dnes naposledy, zítra ráno budu se hlásit nemocným a půjdu do nemocnice, bude to asi ta úplavice.“ Na stráži jsem stál asi do půlnoci a potom jsem si šel lehnout. Ráno jeden kamarád donesl v polních lahvích kávu. Když jsem se probudil, bylo po bolesti a já byl zase úplně zdrát a kávu jsem s chutí vypil, ovšem bez chleba, ten jsme dostali později tak někdy k polednímu. Hned z rána začali nás Italové odstřelovat lehkým horským dělostřelectvem. Stříleli hodně, až to nebylo ani hezký, a my jsme museli se stále krýt, a to nebyla žádná veselá zábava. Asi v osm hodin ráno volá na mě soused, že máme od čety jednoho zraněného, a to vojína Meischeidera, je raněný do nohy. Italové stříleli na naše pozice dělostřeleckými granáty a také šrapnely. Rozdíl mezi granátem a šrapnelem byl ten, že šrapnel vybuchl ve vzduchu a to, co bylo vevnitř v náboji, tedy kusy železa a drobné kuličky olověné, padaly prudce k zemi. Granát, ten vybuchl teprve, až dopadl na zem a nárazem vybuchl. Šrapnelu se používalo obyčejně proti pěchotě, když útočila, proti krytům nebezpečný nebyl, ovšem jen tehdy, když kryt byl alespoň trochu chráněn. Granát, ten již byl nebezpečnější, ten již menší kryt dovedl srovnat se zemí. Rakouské dělostřelectvo mělo granáty i šrapnely, a kromě toho jsem tam viděl, že používali dvojitých nábojů, tj. šrapnel-granátů. To když byl vystřelen tento dvojitý náboj, tak nejprve nad italskými zákopy ve vzduchu vybuchl šrapnel, to bylo vidět takový obláček dýmu, a za chvíli druhý díl, to byl granát, který dopadl na zem a tam vybuchl. Já jsem to často viděl, a když rakouské dělostřelectvo střílelo, tak jsem to pozoroval. U Italů jsem tyto dvojité náboje neviděl. Šrapnely, to jsou vlastně ty „kartáče“, jak se tomu dříve říkalo. Náboj měl na špici „tempierung“, to jest časoměřič, a tím se to dalo nařídit, v jaké vzdálenosti, to jest za jakou dobu po výstřelu, má explodovat.

Těžké zranění (4. 8. 1915)

Ten den 4. srpna 1915 jsme toho dělostřelectva užili dost. Asi v deset hodin dopoledne volá na mne soused z vedlejšího krytu, ode mne nalevo, že je raněný vojín Pavlíček, že je raněný do ruky a do nohy. Tak to tak trvalo dopoledne a odpoledne byl dost klid a stříleli po nás už jen pěšáci. Dělostřelci asi vystříleli tu svoji dávku, a tak dali pokoj. K večeru na mne volá soused, že mám jíti pro menáž ke kuchyni, že jsem ještě nikde nebyl, a tak že je na mně řada, abych obešel kryty a vzal si od každého polní láhev a tyto dal do „sancaku“, to jest pytel na písek, a šel ke kuchyni, a tam mně do lahví nalejou polívku a pro každého dají porci masa. Tak jsem kryty opatrně obešel a rozkaz jsem provedl. Do pytle jsem dal šest polních lahví a hodil si to přes levé rameno, a když jsem zpozoroval, že z italských zákopů nestřílejí, tak jsem vyběhl. Musel jsem přeběhnout asi padesát kroků přes tu proláklinu, kam byli Italové dobře zastřelení. Uběhnu poklusem několik kroků a tu ucítím prudkou ránu do pravé ruky, kterou jsem měl volnou podle těla. Připadalo mně to, jako by mě někdo praštil pořádným klackem přes ruku. Podíval jsem se, jestli ruka není pryč, ona tam byla, ale bez vlády visela dolů podle těla. Při úderu jsem vykřikl: „Ježíš Maria, už ji mám!“ Hoši od dvanáctky to slyšeli a volali na mne: „Kam jsi ji dostal?!“ Odpověděl jsem, že do pravé ruky, a oni na mne: „Ihned si lehni, nebo po tobě střílejí.“ Tak jsem si lehnul a za chvíli hoši na mně křičejí: „Jestli můžeš, tak vstaň a kousek popoběhni, teď nestřílejí.“ Tak jsem poslechl a jako při cvičení jsem vyskočil, pár kroků jsem udělal, a zase jsem si lehnul. Hoši na mne volali: „Vstaň a utíkej ještě asi deset kroků doleva sem k nám a budeš z dostřelu.“ Tak jsem se tam šťastně dostal. Pytlík s láhvemi jsem samozřejmě zahodil. Když jsem přiběhl tam, co byli od dvanáctky, tak u nich byli saniťáci od naší deváté roty a čekali, až bude tma, aby mohli odnésti Meischeidera a Pavlíčka. Ti mne hned obvázali. Krev z ruky tekla potůčkem a plášť měl jsem na pravé straně celý zakrvácený. Rukáv u pláště i u blůzky kabátu natrhli a ránu zavázali. Když jsem se na tu ránu

podíval, bylo to veliké jako bývalá pětikoruna, tak se mně udělalo špatně, a tak mně dali napít vody, a když jsem se přestal na ránu dívat, bylo mně zase dobře. Protože měl jsem obvaz velmi utažen, a to proto, abych tolik nekrvácel, začala mně ruka v zápěstí opuchat. Když potom přišel jeden starší saniťák, tak mě znovu převázal a bylo to dobrý. Toho jsem se zeptal, zda nebudu mrzákem. On mně říkal, abych zkusil, zda mohu pohybovat prsty, a když to šlo, povídá: „Až se vyhojíš, nic ti nebude.“ To mne jaksi rozveselilo a já si začal prozpěvovat tu písničku o tom, „jak jsem plezírovaný“, a šel jsem sám pěšky ke kuchyni naší roty, kam mne saniťáci poslali, abych tam na ně čekal, oni že půjdou pro ty dva zraněné do fronty a na nosítkách je odnesou a u kuchyně se sejdeme.

Když jsem přišel ke kuchyni, nikdo tam nebyl, a protože jsem byl hladový jako vlk, tak jsem hledal něco <k> snědku a našel jsem v jednom kotli hovězí polévku a rýži, a tak si levou rukou ji nabral a najedl se, a pak jsem tam našel hovězí maso, a tak jsem snědl dva kousky, jeden mně patřil a druhý jsem si vzal navíc. Tam jsem si lehnul na jakousi lavičku udělanou z dřevěných latěk a usnul jsem. Probudil jsem se, když se začalo rozednívat, a to zimou. Vstal jsem, chvíli jsem přešlapoval, abych se zahřál. Když potom přišli dva saniťáci pro mne s nosítkama, odmítl jsem si do nich lehnout a šel jsem s nimi pěšky na praporní obvaziště („hilzplatz“). Meischeider a Pavlíček tam již byli, saniťáci je tam přes noc dopravili. Říkali mi, že když přišli s raněnými ke kuchyni a viděli mne spát, tak mne nebudili a s raněnými odešli a pro mne se potom vrátili. Dostal jsem kávu a kus chleba, a tak když byl žaludek plný, byl jsem spokojen a měl jsem dost dobrou náladu. Na obvazišti byli čtyři nemocní a my tři ranění. Lékař tam ještě nebyl a obvaziště hlídal jeden četař, takový šikovný hoch, asi dvacetičtyřletý. Ten prodával cigarety, a tak jsem také na něm chtěl, aby mně nějaké prodal. Říkal mně, že již „retka“ a „spartky“ nemá a že má jen „menfistky“ a ty že budou pro mne drahé, že stojí pět haléřů jeden kus. Tenkrát byly „retka“ za jeden haléř, „drama“ za dva haléře, „spartky“ za tři haléře, „dáma“ za čtyři a „menfistky“ za pět haléřů. My jsme tenkrát dostávali ve frontě třicet šest haléřů na den, a protože jsem tam dostal pětkráte žold po 3,60 korun a ani haléř nebylo možno utratit, měl jsem peněž dost, a tak jsem si koupil za korunu dvacet „memfistek“, a protože jsem nikdy takové drané cigarety nekouřil, tak mně velice chutnaly, a tak jsem jich vykouřil několik za sebou. Ten četař, byl to Čech, když viděl moje zranění, mi říká: „Ta rána má cenu více jak tisíc korun, dnes, to je 5. srpna 1915, spojenecká vojska německá a rakouská dobyla Varšavu a nyní se Rusko vzdá a s Itálií to půjde rychle ke konci a dříve, než se vyléčíš, bude po válce.“ Tehdy Polsko nebylo svobodné a Varšava patřila říši ruské. Mně tím nasadil brouka do hlavy a já byl z toho nešťasten, že bude brzy mír, kamarádi budou doma a já budu muset být v nemocnici a nebude moci jíti domů. Jak jsem byl naivní. Válka potom trvala ještě více než tři roky a já jsem ještě šel třikrát do fronty. Poprvé, když jsem po vyléčení šel do fronty jako rakouský voják, potom jako československý zahraniční voják proti Rakousku, a potřetí jako československý voják bránit Slovensko proti Maďarsku.

Asi okolo osmé hodině přišel lékař a začala prohlídka. Nejprve vzal nemocné a já pozoroval, jak je prohlíží. Šlo mu to rychle a netrvalo to tak dlouho, jako když dnes se jde k lékaři. S každým byl brzy hotov. Někoho poslal dále do nemocnice a někoho zase vrátil zpět k rotě. Myslím, že všem vynadal, co mluvil, to nevím, protože mluvil německy, a podle toho, že skoro na každého křičel a byl rozzlobený, asi nadával. Potom šel na prohlídku Meischeider a na toho křičel nejvíce. Mne to rozzuřilo, když vidím, jak zraněným nadává. Že se rozzlobil na nemocné, to už bylo samozřejmé, ti byli vždycky počítáni jako simulanti, neb nikomu nemocnému se nevěřilo, kdyby měl třeba duši na jazyku, ale že se nadává i raněnému, to mně nešlo do hlavy. Pak jsem přišel na řadu já. Když mně obvaz z ruky sundal, díval se na ránu, něčím to očistil a znovu zavázal a zacházel se mnou jaksi jemně a nic mně neříkal. Protože jako rakouský voják byl jsem zvyklý na samé ponižování a výtky, bylo mně to dost divné, že mně také nevynadal jako Meischeiderovi.

U obvaziště byly dva povozy, každý s jedním koněm a jedním vojákem, a ti, co jsme byli posláni dále, jsme si do vozu nasedali a vezli nás z hor dolů mezi lidi na jiné obvaziště, kde byla zároveň marodka, a tam zůstali ti lehčí nemocní s menšími úrazy, kteří se brzy vyhojí. Jak se to jmenovalo, to nevím, bylo tam těch nemocných a raněných plno. Já, protože jsem měl průstřel („durchšus“), dostal jsem na obvazišti červenou cedulku, která značila „do nemocnice v zázemí“. Bylo to jako těžké zranění. V poledne dostali jsme menáž a řadili nás k odjezdu dál od fronty. Byla tam celá řada asi dvaceti povozů, v každém byl zapřažen jeden kůň, a vojín, který povoz řídil, seděl na koni. Byly to dvojkolové káry a v každé byly dvě lehátka pro nemocné. Do jednoho lehátka byl jsem určen, a tak jsem na tu káru vylezl a lehnul si. Za spolucestujícího měl jsem jednoho vojína maďarské národnosti, který celou cestu naříkal a nejvíc, když kola od káry narazila na cestě na kámen nebo na nějaký výmol na cestě a s námi to hrklo. On musel míti nějaké těžké poranění, anebo byl tak choulostivý. Já měl ruku položenou na prsou, a tak při hrknutí káry to ruka nepocítila tak prudce, a proto jsem velké bolesti neměl a klidně jsem ležel a pozoroval okolí. Tam jsem poprvé viděl růst kukuřici. Nevěděl jsem, co je to za rostlinu, a tak jsem se zeptal vojína, který nás vezl, a on mně řekl, že je to kukuřice. Ten vojín byl z Moravy a mluvil česky.

V nemocnici v Hermagoru (začátek srpna 1915)

Na poloviční cestě mezi polní nemocnicí a městečkem Hermagorem jsme přenocovali a hned druhý den ráno jeli jsme dále do Hermagoru. Tam v nemocnici byli jsme vykoupáni, umyti a šaty byly odvšiveny. To dělalo se tak, že se oděv bez kožených součástek dal do kotlů a na to se pustila žhavá pára a ta po jisté době všechny vši a jejich vajíčka zničila. Vřelá voda tomu neublíží, musí to být teplota vyšší, než je var vody. Kůže tu teplotu nevydrží, a proto se mně stalo, že opasek kožený, který jsem nechal v kalhotech, po této dezinfekci byl zničený, byl úplně zpuchřelý. V Hermagoru jsem byl před jednu noc. Pamatuji se, že když jsem tam šel do lékařské ordinace, tak jsem šel se strachem. Někteří vojáci říkali, že ten, kdo má průstřel, tak někdy musejí lékaři ránu čistit, a to dělají tak, že ji vypalují.

Když jsem do ordinace přišel, tak tam byl jeden muž v bílém oděvu německé národnosti a rukou mně ukázal na židli, abych si sednul. Potom mi obvaz odvázal a vzal petrolejovou lampičku bez cylindru, zapálil ji a já jsem si povídal: „Tak, už to začíná,“ a čekal jsem, co bude dál. On vzal břitvu a chvíli držel ostří břitvy nad plamenem a potom s břitvou v ruce přistoupil ke mně a okolo rány mně oholil všechny vlasy. Potom přišel lékař, ránu mně prohlédnul, očistil, něčím to namazal, zavázal, poklepal mně na rameno a mohl jsem jíti. Jednali se mnou velice slušně a nemohu si na ně stěžovat. Přede mnou byl v ordinaci vojín Meischeider a ten se vrátil z ordinace celý červený, rozčilený, a když byl v ordinaci, tak bylo slyšet z ordinace křik a nadávání. Meischeider, když jsem se ho tázal, co mu říkali, leželi jsme na posteli vedle sebe, tam mně říkal, že mně to někdy poví, dnes že ne.

Teprve asi za čtrnáct dní, když jsme spolu byli v jednom nemocničním baráku v Knittefeldu, mně to všechno vypravoval, proč mu lékaři všude nadávali. On si totiž tu střelnou ránu do nohy udělal sám a oni to poznali, a proto vždycky ten křik s ním. Tak mně vypravoval, jak to provedl. Říkal: „Víš, co jsme tam zkusili, a proto jsem se 3. srpna, když jsme přišli na to Colnohe, [se] rozhodl, že to už víc nevydržím a že se sám postřelím, a tak když dne 4. srpna italské horské dělostřelectvo na nás stále střílelo, tak jsem to provedl. Byl jsem společně v jednom krytu se svobodníkem Vanžurou. Pušky jsme oba měli ve střílně a já jsem si vzal jeden náboj, kuličku jsem odstranil, vysypal jsem z náboje asi polovičku prachu, nechal jsem tam prachu jen tolik, aby mně kulička mohla poranit, kuličku jsem dal zase do náboje, náboj nabil do pušky, z krytu, co jsme měli nad hlavou drny, jsem jeden vzal, položil na nohu, pušku s bodákem jsem opřel o nohu, kam jsem se chtěl postřeliti, a čekal jsem, až

nějaký ten dělostřelecký granát padne vedle nás.“ Vanžura po celou tu dobu spal, a tak o počínání Mescheiderova nic nevěděl. „Když potom vedle vybuchl nepřátelský dělostřelecký granát, tak jsem zmáčknul u pušky kohoutek, rána vyšla a já ihned jsem se otočil a dal pušku na místo, kde byla.“ Aby prázdnou nábojnici z pušky vyndal („zarepetýroval“), to už neměl čas. Vanžura, když mu vystřelil vedle hlavy, se ihned probudil a říkal: „To to muselo udeřit někde vedle nás,“ a jak se tak dívá a vidí kus drnu na zemi a ve střeše vidí díru, kde ten drn dříve byl, povídá: „Ono to praštilo do našeho krytu“, a přitom uviděl, jak z nohy krvácím. Říká: „Vždyť ty jsi raněný,“ a vzal mě za nohu, střevíc mi vyzul a ránu obvázal.“ Udělal jsem to tak, že Vanžura byl přesvědčený, že jsem byl raněný od nepřátelského granátu.“ Podle čeho lékaři poznali, že si zranění způsobil sám, nevím. Obyčejně to poznali podle toho, že místo, kam byl střelen, bylo od prachu opálené a okolo byla kůže tmavší. Já jsem jeho ránu neviděl, ale podle toho, že z náboje ubral prach a potom se střelil skrze drn, tak by neměl býti okolo místa vstřelení opálen. On se postřelil blbě a to tak, jak v krytu ležel a měl levou nohu pokrčenou, tak se střelil do chodidla levé nohy mezi patou a prsty, tak asi uprostřed chodidla, a střela mu vyšla ven nártem, tedy udělal si zranění zde zdola nahoru, což se zdá býti normálně nemožné. Místo, kudy střela byla vstřelena a kudy vyšla ven, to lékaři dobře poznali, a to tak, že místo, kam kulička vlétla, bylo malé, a ona, když prolétla, tak tam, kde vylétal ven, bylo maso navrchu, tedy místo první, kudy do těla vlétla, bylo malé, a kudy vylétla, bylo již hodně větší. Ovšem to je jen pro normální zranění od pušky a nesmí to být střela „dum dum“. Tyto náboje byly mezinárodně zakázány, protože jejich účinek byl strašný. Po takové střele byl každý mrzákem na doživotí. Zranění od jiných zbraní bylo jiné. Zda byl Meischeder po vyléčení trestán, to již nevím, neb já jsem ho viděl naposledy 20. září 1915, když jsem odcházel z nemocnice v Knittefeldu, a on tam ještě zůstal. Nohu již měl zahojenou, ale protože u něho lékař zjistil velkou srdeční vadu, zůstal dále v nemocnici.

V nemocnici v Knittefeldu (7. 8. 1915 – 21. 9. 1915)

Dne 7. srpna 1915, bylo to v sobotu po obědě hned druhý den, co jsme přišli do Hermagoru, odešli jsme na nádraží, kde na nás čekal sanitní vlak, nasedli jsme a jeli pryč. Kolik nás bylo, to nevím. Odpoledne dostali jsme svačinu ve Willachu. Na nádraží na peroně, kde vlak zůstal stát, byly stoly a na nich byla ve sklenicích bílá káva a čaj a vedle každé sklenice byl krajíček chleba pomazaný máslem. My, co jsme mohli chodit, vyšli jsem ven a mohli jsme si vybrat buď kávu, nebo čaj. Těm, co zůstali ve vlaku, to ošetřovatelky donesly do vlaku. Já jsem si vzal kávu, tu jsem vypil hned a chleba jsem měl v sobě také dosti brzy a tam jsem se ohlížel, kde bych co uchytil, ale ono to nešlo, všude nás hlídali, aby nikdo se nevzal o jeden kousek více. Tak jsem vlezl do vlaku na kraji, přešel jsem celý vlak a na druhém konci jsem zase vylezl a tam jsem si zase vzal čaj s chlebem, ale jedna ta ošetřovatelka mne poznala, jenomže já už jsem měl druhou dávku snědenou. Potom jsme nasedli a jeli dále. Večeři jsme dostali ve vlaku a tam jsem poprvé jedl fazoli na kyselo. Protože <ti>, co byli nemocní, fazoli nechtěli, a tak ji kuchaři dali každému, co kdo chtěl, a tak jsem ji dostal plnou misku, a protože jsem byl stále hladov, tak jsem ji všechnu snědl a nic se mně po ní nestalo, myslím, že jsem ani větry neměl. Konečně ani nevím, protože jsem spal celou noc. Ráno, když jsem se probudil, už bylo světlo, a když potom zůstal vlak stát, byli jsme v Knittefeldu.

Tam byla nemocnice postavená ze dřevěných baráků. My, co jsme mohli chodit, vylezli jsme z vlaku a tam na nás již čekali a odvedli nás do koupelny, kde jsme se měli vykoupat a umýt. Když jsme tam přišli, byl to také dřevěný barák, tak tam byli ošetřovatelé, co byli staří vojáci, a mezi nimi byly také ošetřovatelky. Všichni ti ošetřovatelé pospíchali, protože přijel celý sanitní vlak s marodama, a tak, aby byli hotovi, ihned abychom se vysvlékli. Většinou to byli samí nemocní, a tak jim vysvlékání šlo rychle. Ranění, ti zůstali většinou ve vlaku a čekali, až budou do koupelny dopraveni. Já jsem měl na krku z bílé hadry

uvázaný takový šátek přehozený před sebe a v něm jsem měl položenou ruku, předloktí ve vodorovné poloze. Tak mně vysvlékání dobře nešlo, nejdřív jsem se chtěl vyzout, a tak jsem začal rozvazovat řemínky u střevíců, když najednou u mne stála ošetřovatelka, taková hezká červenolící, asi tak stará jako já. Podívala se na mne, usmála se a pomohla mne vysvléci. Potom mne zavedla do koupelny, kde jsem si sednul do vany a ona mne pomohla umývat. Špinavý jsem již nebyl, neb před dvěma dny byl jsem vykoupán v Hermagoru, jen ta raněná ruka byla celá černá, ještě na ní byla zaschlá krev. Ošetřovatelka mluvila německy, a tak mně něco říkala a ukazovala na ruku, nevím, co chtěla, nerozuměl jsem jí. Tak se mně stále dívala do očí a ruku mně přitom z toho šátku vytahovala ven, a když se jí to podařilo a já nekřičel, tak mně celé zápěstí u ruky, co nebylo v obvazu, umývala a dost se jí to podařilo, krev vymyla, ale trochu té špíny na hřbetě zápěstí tam ještě zůstalo, to se bála, aby mě to nebolelo. Pomohla mně otřít a obléci podvlékačky a do košile jsem si oblékl jen levou ruku, rukáv od košile druhé ruky visel podél těla.

Potom mě vyvedla ven, kde čekali s nosítkami dva ruští zajatci, kteří mne odnesli do nemocničního baráku číslo deset. Já jsem chtěl jíti pěšky, ale ošetřovatelka to nedovolila, a tak jsem do nosítek vlezl. Ona mně dala na nosítka takovou velkou červenou růži a šla se mnou až do baráku, tam mně odestlala postel a já si lehnul, růži položila vedle mne a odešla. Tato ošetřovatelka v našem baráku číslo deset zaměstnána nebyla, ale ještě potom, co jsem tam byl, prošla ještě třikrát přes naši světnici, co jsem ležel a vždycky se na mne pěkně usmála. Růže se mně brzy ztratila, to asi nějaký ošetřovatel, když jsem spal, tak ji někam vyhodil, aby nenadělala smetí, neměl o takové věci zájem.

Barák číslo deset měl dvě světnice, v každé bylo třicet lůžek, uprostřed byla chodba a na konci chodby byly záchody, umývárna a jedna místnost pro ošetřovatele. Za druhou místností byla místnost pro ordinaci. Bylo nás tedy v jednom tom baráku šedesát nemocných. V celém tom táboře bylo těch baráků mnoho, kolik, to nevím. V naší světnici, kde jsem já ležel, bylo nás třicet, a to všechny možné národnosti, které v rakouské monarchii byly. Češi jsme tam byli tři. Jeden byl operován v obličeji, byl nějak opuchnutý od zubu, a tak to museli lékaři řezat, ten za týden odešel. Druhý, to byl Moravák, asi čtyřicetiletý strejda, ten byl těžce raněný, nějak mu spadl kámen na záda na lopatku, a tak mu ji rozdrtil, byl v sádře a říkal mně, že má velké bolesti, a když já jsem odešel, tak tam ještě byl, ale říkal, že mu je již trochu lepší.

Ihned po příchodu do baráku přinesli mně ošetřovatelé kávu a krajíček chleba. Po jídle jsem usnul, probudil mne ošetřovatel, byl to Čech, a že mám jíti k lékařské prohlídce, a tak jsem vstal a on mne tam dovedl. Tam byl lékař „regimentarzt“ národnosti německé, a ten ránu řádně prohlédnul, vybral mně z rány takové malé kousky kostí, díval se na mne a byl spokojen, že jsem se ani nehnul a byl zticha, řekl mi: „Bravo“. Potom se mne ptal na národnost a já mu řekl: „Čech“, a to jsem to u něho prohrál, pokaždé, když jsem tam přišel, jiného neřekl, než: „Čech“. Snad jsem měl říci „Böhmen“, ale já jsem řekl „Čech“.

Čechů tam bylo poměrně dost. Jedna ošetřovatelka uměla dobře česky, ani jsem o tom nevěděl. Stalo se to tak: Jednoho dne dopoledne, asi tak čtvrtý den, co jsem byl v nemocnici, vyšel jsem ven jen tak v košili a v podvlékačkách a na nohou jsem měl takové tlapky, ty jsem dostal, když jsem měl jíti na záchod, abych nemusel jíti bos, a venku bylo hezky, jsem se dozvěděl, že v táboře je také kantýna. Vrátil jsem se k mému lůžku, kde jsem měl pod hlavou schovanou peněženku, vzal jsem si ji a šel jsem hledat kantýnu. Na konci tábora jsem ji našel a když jsem vešel dovnitř, sedělo tam několik vojínů a popíjeli víno a pivo a někteří též jedli salám i vuřty. Byli oblečeni všelijak a asi dva byli tak jako já v košili a podvlékačkách. Já jsem si k pití nic neporučil, ale koupil jsem si dvacet deka salámu a dvě housky a hned jsem to snědl. Protože tam měli také na prodej chléb, koupil jsem si jeden dvoukilový bochníček za šedesát haléřů a šel jsem s ním ke svému baráku. Když jsem tam přicházel, tak mne uviděl náš lékař pan „regimentarzt“ a zavolal na jednu ošetřovatelku a začal výslech. Ta ošetřovatelka

dělala tlumočníka, uměla velmi dobře česky a myslím, že vůbec byla Češka. Lékař se ptal, kde jsem chleba vzal a proč jsem ho vzal, řekl jsem, že jsem ho koupil za šedesát haléřů v kantýně. Proč jsem ho kupoval, zda mám málo toho, co dostávám, a tak jsem řekl, že je toho dost, ale že bych toho snědl více. Tak potom zakázal všem pacientům chodit do kantýny a mně předepsal dvojitou dávku chleba. Dostal jsem ji jen po tři dny a potom zase nic. Ten koupený chleba jsem snědl a dost jsem se s ním přepodal. Krájel jsem ho tak, že jsem bochánek si dal mezi kolena, kterýma jsem ho držel, a levou rukou jsem si ukrojil, kolik jsem chtěl. Ona ta strava, co jsem dostával, nebyla špatná a bylo by ji snad i dost pro toho, kdo stále leží, ale já byl za ty dva měsíce vyhladovělý, tělo bylo vysíleno, potom značná část úbytku krve, jinak jsem byl úplně zdráv, a tak se chtělo jíst. Potom, já sám z celé světnice dostával jsem ze třiceti pacientů obyčejnou vojenskou stravu a žádné přilepšování, ještě o ten chléb, co se dostával v kasárnách, měj jsem méně, jen tři malé krajíčky denně. Jeden ráno s kávou, potom o svačině jeden krajíček s kávou a jeden k večeři. Krajíčky byly dost malé a sotva by vážili deset dekagramů. Ostatní pacienti měli lepší dietu a dostávali nějaké přilepšení. Někdo dostal mléko, nebo vajíčko, dostávali i někdy víno, a i jiné dobroty. Já to všechno viděl a bylo mně to dost líto, že jsem jako každý jiný nemocný a zranění mám dost těžké, větší, než měli někteří, a jsem jako opomíjený, který si to lepší nezaslouží.

Když jsem později přišel do jiného baráku, kde byl jeden Moravák, co chodil s lékařem, a říkal jsem si o jinou dietu, odpověděl mně, že mám moc zdravou barvu a dobře vypadám, a tak že mně lékař nic nepředepíše. Tam v té nemocnici jsem poprvé vážně na Rakousko zanevřel, a to už mě nikdy neopustilo. Také se mně stalo, že jedna ošetřovatelka se mně ptala v německé řeči, to jsem rozuměl, od kterého jsem regimentu, a když jsem odpověděl, že „achtzehn“, odpověděla: „achtundzwanzig“ (28) a přitom ukazovala, že „achtundzwanzig“ se vzdal a že celé „Böhmen jsou takoví a ten achtzehn také“. Zkrátka neměli nás Čechy rádi. Potom se nemuseli divit tomu, že jsme jim to oplatili a to Rakousko pomohli rozbourat. Jinak se chovali k nám slušně, ale tu nenávist k našemu národu nedovedli jak Němci, tak Maďaři i Poláci utajit. Poláci nebyli všichni stejní, to jen jistá část byla proti Čechům zaujatá, myslím, že to byli ti pitomější. Ostatní národnosti byli na tom asi tak jako my, s tím rozdílem, že náš národ jako národ vzdělaný byl jim nejvíc trnem v oku. Oni se vojáci jiných národností také vzdávali, ale nedělali to tak provokativně, a řekl bych uvědoměle, jako Češi.

Když jsem do nemocnice přišel, tak první tři dny jsem skoro stále spal, to mne ošetřovatelé museli budit k jídlu a též i když jsem měl jíti k lékařské prohlídce. Bylo to asi únavou a potom snad proto, že jsem byl mlád. Vím, že celou dobu, co jsem vojákoval, jsem vždy dobře spal a bylo to dobré, alespoň ta doba lépe uběhla. Mohl jsem spát celou noc a přes den, když jsem měl volno, též, a to nejen já, to ti ostatní mladí hoši také. Spaní, to byla jediná věc, která mě netrápila a na kterou jsem nemohl naříkati.

Každý den odpoledne přicházely k nám do desátého baráku dámy (my jsme jim říkali „staré rašple“) a dávaly nám cigarety, co samy doma ušmudlaly. To chodily od jednoho lůžka ke druhému, v ruce měly krabičku s cigaretami a na přikrývku kladli cigarety, a to jak která měla, buď jen po jedné, nebo po dvou, a protože jich chodilo denně několik, tak mně to stačilo. Ony „rašple“ nedávaly každému stejně, někomu dali více, podle toho, jak se jim kdo zalíbil. Já jsem jich dostával ze začátku dost, někdy až dvacet denně, ale když se dověděly, že jsem Čech, tak už to bylo slabší. Mně to bylo jedno, peníze jsem měl, a tak jsem si mohl koupit. Kouřit jsme mohli, ale když byla lékařská prohlídka, tak ne.

Jednou odpoledne měl jsem 37,5 stupně teploty. Odpoledne nikdy prohlídka nebyla, to lékař přišel jen se podívati do ordinace, a když se nic nestalo, tak šel dále. Ten den mu řekli, že mám teplotu, a tak se na mne přišel podívat a já jsem právě kouřil. Tak se mne ptal, zda mně ta cigareta chutná, a když jsem mu nerozuměl, tak druhý lékař sekundant v hodnosti četaře, mladý hezký člověk, spustil na mne správnou češtinou, jestli mně kouření chutná, a

když jsem řekl, že ano, tak řekl: „Tak je dobře," a odešli. Chodil s ním stále a já nevěděl, že je Čech. Možná, že to byl Žid, ale mluvil česky bezvadně. Zkratka Čechů tam bylo dost, ale jeden o druhém ani nevěděl. Asi šestý den po příchodu do nemocnice dostal jsem zpět svoje šaty a mohl jsem choditi odpoledne na vycházku a mohl jsem odejíti též ven z tábora. Samozřejmě jsem to využil a když byl čas, tak jsem byl venku na procházce. Chodilo nás více, i z naší světnice chodili se mnou. Právě to mne zajímalo, že jeden pacient, který ležel ode mne přes jedno lůžko a vždy mluvil německy, když dostal šaty, přišel ke mně a říká mně česky: „Tak odpoledne pojď s námi ven někam na výlet." Tak jsem šel s ním a připojili se k nám ještě dva jeho sousedi a všichni rozuměli česky. Možná, že to byli naši Skopčáci, ten první uměl velice dobře česky a ti dva uměli také dost, ale o těch bych neřekl, že by byli Češi. Všichni byli od tyrolských „jegrů" (myslivců) a bavili se tím, že Rusko bude brzy poraženo a s Itálií že to potom brzy skoncujem. Byl jsem s nimi na vycházce celkem třikrát. Dne 18. srpna 1915 měl jsem již ránu zahojenou, a proto jsem byl poslán do baráku číslo sedmnáct na doléčení.

Tam hned při první prohlídce lékař říkal tlumočníkovi, byl to Moravák a byl lékař písař, že jsem švindlér. Lékař mně prohlížel ránu a ptal se, zda to ještě bolí, a já jsem po pravdě řekl, že na vrchu ne, ale uvnitř ještě cítím bolest. On tomu nevěřil, a já skutečně nemohl jsem s rukou nic dělat, ani jsem s ní dosud nejedl. Tento barák byl velký a leželi jsme tam ve čtyřech řadách a prohlídka byla sice každý den, ale jen u toho, kdo měl teplotu. Sešel jsem se tam zase s Meischeiderem a s Pavlíčkem, ale měli již také rány zahojené. Pavlíček to neměl asi tak moc zlé. On byl poraněný jednou kuličkou z pušky do pravé ruky a levé nohy. Stalo se mu to tak, že šel do vedlejšího krytu si zapálit cigaretu, sám zápalky neměl. Když přišel k sousednímu krytu, tak si sednou na bobek do dřepu a od kamaráda si cigaretu od cigarety zapaloval. Cigaretu držel v pravé ruce, a přitom byl raněn do pravé ruky a zároveň do stehna levé nohy, obě zranění byla lehká, říkali tomu „štrajsus", nebyl to plný průstřel.

Tady každý desátý den byla hlavní prohlídka a kdo byl uznán zdráv, byl poslán do rekonvalescence do Klagenfurtu (Celovec). To jsme všichni pacienti museli býti svléknuti do půl těla a státi před svým lůžkem. Lékař chodil od jednoho ke druhému, každého prohlédnul a koho uznal za zdravého, napsal mu na tabuli u postele písmeno „R", to znamenalo rekonvalescent, a ten potom odešel s transportem pryč. Protože jsem tam přišel 18. 8., tak mne 20. srpna dali pokoj, ale již 31. srpna při hlavní prohlídce stál jsem v podvlékačkách u svého lůžka a čekal na prohlídku. Když přišel ke mně, tak mně sluchátkama prohlédnul a potom houbou smazal diagnózu co byla napsána na tabuli u lůžka a křídou tam napsal velké „R". To znamenalo, že s prvním transportem půjdu do rekonvalescence. Ovšem mně nikdo nic neříkal a já jsem byl v nemocnici poprvé, a tak jsem ten postup nevěděl, a proto po obědě jsem se oblíkl a šel ven na procházku, a když jsem se vrátil, říkal mně soused, že po mně byla sháňka, že mě hledali, že jsem měl s transportem odejeti. Jeli tedy beze mne. Já jsem sice slyšel, když jsem seděl venku na lavičce, že volají nějakého Prouzu, ale že to jsem já, jsem nevěděl. Pravděpodobně to četl nějaký Němec a v němčině, když na písmenu „u" není háček, tak to čtou za „n" a písmeno „z" čtou za „c" a tak mne volali „Pronca" a já jsem na to nereagoval. Nic se nestalo a já jsem zůstal na svém místě tak, jak jsem byl. Deset dní uteklo a chystal se transport nový a lékař zase chodil a prohlížel. Já zase stál v podvlékačkách před svým lůžkem a lékař zase mne prohlížel. Když byl hotov, tak vzal zase do ruky houbu na utření tabule a když se na tabuli podíval, viděl tam napsané „R". Vzpomněl si na to, že v minulém transportu jsem chyběl a že jsem to byl já, a tak mně rozzlobeně něco německy říkal a nakonec říká: „Verstehen Sie?", a já mu na to řekl, že nerozumím, tak si odplivnul a šel dál. Odpoledne po obědě nikoho z baráku nepustili ven a co jsme byli uznáni za zdravé, odvedli nás na nádraží a jeli jsme do Klagenfurtu. Pavlíček s Meischeiderem zůstali v nemocnici. Pavlíčel měl bronchitidu a Meischeider srdeční vadu a více jsem se s nimi již nikdy nesešel a nevím, co se s nimi stalo.

Rekonvalescence v Klagenfurtu (21. 9. 1915 – 11. 10. 1915)

Do Klagenfurtu přijeli jsme 21. září 1915 a ubytovali nás v táboře pro rekonvalescenty. Bylo nás tam asi dvanáct set, všech možných národností. Byly to dřevěné baráky a nebyly to ani kasárny, ani nemocnice, asi tak něco uprostřed. Lůžka byla dřevěná, spíš taková lehátka, a každý dostal dvě prostěradla a jednu přikrývku. Pořádek a čistotu jsme si museli udržovat sami, neb ošetřovatelé tam již nebyli a rovněž pro jídlo chodili jsme si sami. Strava byla pro všechny stejná, ráno černá káva, v poledne kousek hovězího masa s polévkou a někdy k tomu byl nějaký příkrm, ale to bylo jen někdy, a k večeři zase jen černá káva. Chleba bylo již málo, to, co mělo býti na jeden den, bylo rozděleno na dva dny. Byl již druhý rok války a Rakousko mělo nouzi, a to nejen o potraviny, ale snad o všechno. Málo platné, v Rakousku nebyla ta organizace ve státním aparátu tak jako v Německu, a proto to neklapalo, ani v armádě, ani v hospodářství. Rozloha říše byla veliká, pole dost, před válkou všeho nadbytek, a najednou takový nedostatek. Hladověla armáda a hladověl i doma všechen lid, až na ty bohaté zemědělce. Něco nebylo v pořádku a nikdo nevěděl, jak tomu odpomoci. Disciplína veliká, zavíralo se, věšelo se, střílelo se, a nic nepomáhalo.

V Klagenfurtu mně zle nebylo, to již bylo na podzim, a tak jsem si kupovával navečer jablka. Za deset haléřů jsem dostal obyčejně tři velká jablka, a tak jsem se najedl. Peníze mně však ubývali, neb v Rakousku, když byl voják v nemocnici, nedostal ani haléř. Mysleli si, že když leží, jídlo dostane, takže již jiného nic nepotřebuje. Kdo byl kuřák, tak na tabák neměl, a kouření nebylo zakázáno. Dopoledne chodili jsme na „esecírák“ cvičit. To nás sehnali dohromady a v čtyřstupech beze zbraní, a i bez opasku jsme šli. Na cvičišti, když se cvičily „kleicibunky“ (prostná cvičení), tak to šarže rozdělili tak, že ti, co byli raněni do nohy, nemuseli cvičit, když byl nějaký ten skok, a ti, co byli do ruky, zase nemuseli cvičit s rukama, potom se cvičila pochodová cvičení. Ovšem když jsme tam šli, tak mnoho vojáků po cestě se ztratilo, vždy nás došlo na cvičiště sotva polovička. Já jsem se nikdy neulil, protože chodit a bloumat po městě, to mne nebavilo, a při cvičení byla legrace. To jsme tam chodili, jen aby nebyla dlouhá chvíle.

Bylo to už koncem září a na okolních vrchách už byl napadnutý sníh, a tak když jsem se tak díval a vzpomněl si, že tam zase brzy musím jíti, nebylo mně veselo, nestálo to tam za mnoho v letních měsících, natož nyní na zimu, ale nedalo se nic dělat, a čekat, co bude dál. Když jsem tam šel poprvé, nešel jsem rád, ale byl jsem k tomu jaksi lhostejný a potom také trochu zvědavý, jak to ve frontě vypadá.

Posledního září odpoledne sehnali nás dohromady na dvůr a byl „mužsterunk“, tj. odvody, a lékař prohlížel, kdo je schopen jíti do fronty. Šlo to rychle, lékař, asi německé národnosti, měl u stolku jednoho Bosňáka, který dělal tlumočníka, a u druhého stolku zase seděl jeden vojín, jaké byl národnosti, to nevím, a ten zapisoval ty, co byli odvedeni a uznáni schopnými. Lékař dohromady nikoho neprohlížel a na zraněné se ani nedíval. To mohl někdo kulhat, jak chtěl, nebo skákat po jedné noze, tak byl každý schopen. Ono se nemohl tomu lékaři nikdo divit, do fronty se nikomu nechtělo, a tak každý dělal ze sebe většího maroda, než byl, a lékaři to věděli, a proto nikomu nevěřili. Prohlíželi jen toho, kdo se hlásil s nějakou nemocí, buď plic, nebo srdce. Když přišla na mne řada a přišel jsem k Bosňákovi, tak se mne ptal, tak jako každého: „Znáš německy?“, a já na to: „Znám, ale myši“, a šel jsem se dát zapsat k tomu druhému stolku a lékaře jsem si ani nevšimnul. Ti, co stáli okolo, co byli Češi, se smáli, a lékař, ten se smál také, aniž věděl čemu. On se asi smál tomu, že jsem se šel hned dát zapsat a jeho jsem si ani nevšiml. Zajímavé na tom bylo to, že večer po kafi sháněli ty, kteří byli uznáni za zdravé, a sehnali jich sotva polovinu, ostatní se někde vytratili. Tak odešli jen ti, co je sehnali. Já jsem byl mezi těmi, co nemohli sehnat. Nevím, jak to bylo možné, ale

bylo to asi tak, že ten, co to zapisoval, tak napsal jméno, jaké mu kdo řekl, a pak se k tomu nikdo nehlásil a je možné, že někdo neřekl ani své pravé jméno. Já, když je řadili, tak jsem mezi ně nešel a šel jsem ven do města na procházku.

Asi za týden potom, bylo to tuším v sobotu 9. října dopoledne, přišel ke mně jeden takový vousatý kaprál (desátník) a povídá mně: „Ty jsi od osmnáctých?“ – to se poznalo tenkrát podle vyložení. Já na to, že jo, a on mně říká: „Já dnes mám „štacionvachu,“ to je hlavní stráž, „a mám si vybrat šest vojínů, kteří půjdou se mnou, a protože jsem od osmnáctých, tak bych nejraději si vybral od osmnáctého pluku, tak jestli by ti šlo držet pušku na rameni, tak půjdeš se mnou.“ Mně se moc nechtělo, ale nic jsem neříkal, a tak že půjdu. On si mne zapsal a řekl, že po menáži půjdem. Zbraně dostaneme na strážnici. Asi za hodinu potom přišel ke mně jeden hoch také od osmnáctých, byl to holič, vidíval jsem ho na baráku, jak holíval, a říká mně: „Ty máš jíti odpoledne na „štacionvachu“ a tak já půjdu za tebe, tobě se asi nechce a já půjdu, a už jsem si to s kaprálem vyřídil.“ Já jsem na to odpověděl: „Když jsem řekl, že půjdu, tak půjdu.“ A on si přivedl kaprála a ten tedy povídal, „tak to nemusíš se mnou jít, když chce jíti on, ať tedy jde.“ Tak jsem nešel a myslel jsem si, zde je to lepší, alespoň se v noci vyspím. Jenomže byl v tom háček, ten, co si to za mne vzal, byl tam již delší dobu, a proto se někde dověděl, že odpoledne bude zase „musterunk“ (odvody), a když bude na strážnici, že se tomu vyhne, a já jsem to nevěděl. Také se tak stalo. Ještě před menáží byly uzavřené všechny východy z tábora, nikdo nesměl ven, a jakmile jsme snědli oběd, hned byl rozkaz, aby každý si sbalil svoje věci a všichni z našeho baráku jsme šli do jiné budovy, kde byla prohlídka. Tam jsme šli k lékaři jeden za druhým, jak jsme byli v baráku ubytováni, a tak se nemohl nikdo vyhnout. Každý se musel vysvléknout do půl těla a čekat, až bude vyvolán. Když přišla řada na mne, tak jsem se dostavil k lékaři, on mne sluchátkami prohlédnul, zkoušel tep a pak mně něco německy říkal. Já jsem odpověděl: „Nerozumím“, a on nato čistou češtinou mi říká: „Na co jsi byl v nemocnici, vždyť ti nic není.“ Řekl jsem, že jsem byl raněný a ukázal jizvu po ráně, on to prohlédnul a poslal <mě> ke stolku, kde zapisovali ty, co byli uznáni za zdravé. Potom jsem musel jíti do řady na pravou stranu, tam jsme museli býti tak dlouho, než byla prohlídka hotová, a po prohlídce seřadili nás do čtyřstupu a „mašírem marš“, a odešli <jsme> na jiné místo do jiné budovy, kde jsme přenocovali. Druhý den byla neděle, tak nám dali pokoj, ale všechny vchody do budovy byly uzamčené a my ven nesměli, jen pro jídlo jsme šli pěkně v útvaru, aby se nikdo neztratil. V pondělí ráno 11. října vedli nás do vojenského skladiště, kde dostal každý, co mu na výstroji chybělo, a kromě toho dostal každý ruksak (baťoh) a všechny věci, které má míti voják, když jde do fronty. Mantel jsem dostal nový, protože jsem ho neměl, byl roztržený, když mě ve frontě obvazovali, a tak jsem ho někde pohodil, už nevím ani kde. Šaty mně nové nedali, že jsou zamazané, to prý nevadí, však prý čisté bych tam stejně ušpinil. Jeden hoch říkal, že mu jsou šaty malé, a proto by chtěl nové. Šikovatel, který to vydával, hocha vzal za límec a říkal, aby se ohnul k zemi, a když to udělal a šaty nepraskly, tak nic nedostal, že prý mu to je dost velké. Potom jsme si všechny ty vyfasované věci složili do baťohu a ve druhém skladišti dostal každý pušku s bodákem a opasek a sto dvacet ostrých nábojů, a bylo to všechno, a po menáži odvedli nás na nádraží a nastoupili jsme do vlaku.

Zpět na frontě u své roty (od 11. 10. 1915)

Jeli jsme asi šest zastávek na jih od Klagenfurtu a tam jsme vystoupili. Bylo to tak nějak k večeru. Tam, co jsme vystoupili z vlaku, nevím, jak se to jmenovalo, stáli již vojíni a byli jsme vyvoláváni podle jmen a každý byl přidělen k tomu vojínovi, ke kterému pluku patřil. Náš transport byl sestavený jen z pěšáků, ale od různých pluků. V okolí této zastávky byly rozmístěné pochodové roty od různých pluků a tam jsme byli my posláni. Hned po přečtení

jména vojína bylo tam uvedeno také číslo pluku a vojín, který tam na nás čekal, zavolal na toho, kdo byl vyvolán. Od osmnáctého pluku se nás tam sešlo celkem devět. Jak se který jmenoval, to nevím, jen se pamatuji, že jeden se jmenoval Fiala a jeden Vendelín Novotný, s tím jsem se dobře znal a kamarádili jsme spolu. Všech osm bylo ročník 1895, tedy já byl z nich nejmladší. Vojín, který na nás na nádraží čekal, dovedl nás do jedné vesnice, jejíž jméno již nevím, ku páté pochodové rotě, patnáctého pochodového praporu, osmnáctého pěšího pluku. Přišli jsme tam, když už byla tma, a vojín nám ukázal, kde je rota ubytována, a řekl nám, kam a kolik má jich jíti si lehnout. Já jsem přišel do jedné stodoly, kde již vojáci leželi, ale dosud nespali. Hned bylo vyptávání, jak se který jmenuje, odkud je a proč sem přišel a kde byl. Tak jsem jim řekl svoje „anále“ a všechno, na co byli zvědavi.

Ráno, když jsme vstali a šli pro kávu, tak jsem se sešel s Josefem a Ferdinandem Čechem z naší vesnice a ze Starého Města nad Metují s Františkem Kupkem, který z naší vsi měl manželku. Po kávě šli jsme na cvičiště s rotou. Chvíli jsme cvičili „klencibunky“, když tam za námi přišel „leutnant“ (poručík) František Horák, velitel roty. Když se tak po rotě dívá, zavolal na četaře, který velel, a ptá se ho: „Copak je to za zamazance v těch špinavých hadrách?“ Když mu to bylo hlášeno, co jsem zač, museli jsme z řady vystoupit a on si nás prohlížel. Byl to Čech, a proto s námi mluvil ihned česky a říká nám: „Jste takhle fešáci kluci a cvičit umíte, jenomže vám nedali čistý mundůr.“ A když koukal na mne, povídá: „Bože hochu, vždyť ty to máš ještě celé zakrvácené, to ti musíme sehnat něco jiného.“ A tak když jsme přišli ze cvičení, šel jsem do kanceláře roty a hlásil se službyvedoucímu šikovateli, který mně řekl, že nyní nic nemají, ale že něco objedná, kolik bude třeba, a tak za několik dní dostal jsem nové takové pěkné modrošedé kalhoty a nový kabát. S tímto mundůrem jsem již rakouskou vojenskou službu dodělal.

Asi za týden potom byl polní prapor číslo tři, který měla naše rota doplnit, vystřídán, a z kopců slezl dolů. Kdy to bylo a kde, to bylo to, co mně už vymizelo z paměti. Vím jen tolik, že se říkalo, že prapor má plný stav a doplněk nepotřebuje a pátá rota že zůstane jako záloha, ale že u polního praporu jsou někteří vojíni slabšího zdraví, takže ti budou vyměněni za čerstvé síly. Tak se také stalo a někteří vojíni od polních rot byli přiděleni k naší páté rotě a od této zase někteří byli přiděleni k polním rotám. Já byl zase přidělený k deváté polní rotě, u které jsem byl dříve, a zase i ke druhé četě. Se mnou tam byli přiděleni též bratři Josef a Ferdinand Čech a též i Kupka. U druhé čety už jich bylo málo, co jsem s nimi byl dříve, a byly to vesměs nové tváře. Jen četař Vanyš Karel a Halbrich, již šikovatel a službyvedoucí, tam byli. Po to dobu, co jsem byl v nemocnici, byl prapor doplněn jednou pochodovou rotou od dvanáctého pochodového praporu, potom jednou rotou od třináctého pochodového praporu a naposled jednou rotou od čtrnáctého pochodového praporu. Protože každá pochodová rota měla vždy plný stav, to jest dvě stě padesát mužů, a polní prapor po tu dobu, co jsem byl v nemocnici, nebyl v žádném boji, prodělával po tu dobu jen poziční boje, a tak ztráty byly nepatrné a ponejvíce odešli jen nemocní, proto doplnění nebylo zapotřebí.

Přesun roty k Terstu (konce října 1915)

A snad právě proto, že prapor měl dost lidí, musel někam jinam, kde by se již o to postarali, aby trochu prořídl, a tak jednoho dne jsme nasedli do vlaku a jeho se. Jeli jsme celou noc a mysleli jsme, že jsme dojeli na konec světa, a zatím jsme byli jen o pár kilometrů na jih a přiblížili jsme se k rovinám a kousek k moři. Že jsme tak dlouho jeli byli tím, že jsme objížděli jedno pohoří, a protože vlak jel pomalu a více se stálo, než se jelo, proto to tak dlouho trvalo. Po vystoupení z vlaku pochodovali jsme celý den po takovém nerovném terénu. Mělo to být někde blízko městečka Nabreziny, některý z vojínů při pochodu říkal: „Tamhle to je Nabrezina.“ Je to v dnešní Jugoslávii nedaleko Terstu. Druhý den po tomto

pochodu byli jsme všichni utahaní a já jsem měl na patě od střevíců odřené nohy, takových nás byla většina. Měl být celý den úplný odpočinek, ale nebyl. To si někdo vzpomněl, že by se mohlo něco dělat, a tak byl nástup a bylo nám řečeno, že za dvě hodiny bude prohlídka pušek, aby si ji každý vyčistil. Ještě jsme s tím nebyli hotovi a už zase byl nástup a byla prohlídka rezervé porcí, tj. zda má každý konzervy a suchary v pořádku. To už asi jinak nemohlo být a rakouský voják nesměl míti takové volno, aby mohl říci ráno, že celý den bude míti pokoj. Ono se toho mnoho nenadělalo, ale byla to taková jak se říká buzerace, otrava lidí.

Tam na tomto místě, nevím, jak se to jmenovalo, byli jsme dohromady asi čtyři dny. Muselo to býti poblíž fronty, protože bylo slyšet dělostřeleckou palbu, říkali nám, že jsme druhá záloha. Měli jsme stále pohotovost, ale na cvičení jsme museli chodit. Druhý den po kávě byl rozkaz, všechno spakovat a nastoupit. Tak jsme všechno složili a ti, co si venku postavili na noc stany, to museli rozebrat a šlo se. Daleko jsme nešli, jen asi půl hodiny na jednu louku a tam na nás čekal jeden generálmajor, takový menší zavalitější strejda s červenými lampasy na kalhotách. Chtěl, abychom cvičili prostná cvičení („kleicibunky“), a protože vedoucí roty nevěděl dát ihned k tomu povel, tak se pan generálmajor rozčílil, dal rozkaz k rozchodu a hned nástup dvojřad a potom sám komandoval: „Nieder – auf,“ a to sedmkrát za sebou. Byli jsme v plné výzbroji a při tom několika vojínům se potrhaly kšandy u baťohu. To se stalo naší desáté rotě. Potom nás generál opustil a šel otravovat jiné roty. My jsme potom už mnoho necvičili a brzy jsme šli zase tam, kde jsme nocovali, ke kuchyni.

Kuchyň, to byl pro vojáka ve frontě jakýsi domov, a okolo kuchyně se všechno točilo, a i komando bylo vždycky vedle kuchyně. Ještě po dva dny jsme se tam zdržovali a chodili cvičit, jenomže víc jsme se museli skrývat než cvičit, protože každou chvíli letěl nad námi nepřátelský letoun, který vše pozoroval. My, když letěl nad námi, jsme se museli hned rozprchnout, aby v případě, kdyby shazoval bomby, nebyly velké ztráty na životech. Nikdy však jsem neviděl, že by letadlo shazovalo bomby. Rakouské dělostřelectvo po letadlech střílelo, ale rovněž jsem neviděl, že by nějaké letadlo bylo sestřeleno. Rakousko mělo tenkrát málo letadel, a tak italská letadla mohla létat, jak chtěla. Oni jich také mnoho neměli, ale měli jich více než Rakousko.

Na místě Mrzli vrh u Tolminu v dnešním Slovinsku (konce října 1915 – 25. 11. 1915)

Čtvrtý den večer jsme šli zase na nějaké nádraží, nasedli do vlaku a jelo se zase celou noc. Objeli jsme zase nějaký ten kopec a přijeli jsme do Santa Lucie, to jméno si pamatuji, a k večeru jsme pochodovali k Talinu a vím, že už byla tma a naše rota chtěla jíti po takovém dřevěném mostě přes řeku Sveň (Izonka) a kdyby nás tam nezastavila rakouská stráž, tak by nás zavedli přímo k nepříteli, a tak jsme se vrátili a šli jsme po levém břehu řeky, a druhý den k večeru byli jsme na místě, na Zmrzlém vrchu.[13] Cesta tam byla mizerná, prudké stoupání, ale samotný Zmrzlý vrch nemohl býti tak velmi vysoký, neb na vrchu rostly ještě bukové stromy. Napravo od Zmrzlého vrchu byla hora Slem, kde byl druhý prapor osmnáctého pluku.

Pod Zmrzlým vrchem na západní straně byl hřbitov padlých a zemřelých vojínů od našeho pluku, byl tam celý les dřevěných křížů, nevím, kolik jich bylo, nepočítal jsem je, jenom to vím, že když jsme šli okolo, mysleli jsme: „Kdoví, jestli tam nebude pro mne také místo.“

Kdy jsme tam přišli, přesně nevím, ale pamatuji se, že to bylo asi koncem října, neb na všech svatých, to jest 1. listopadu, jsme již byli v zákopech, jestli se o tom může mluvit, že to byly zákopy. Prvé tři dny a tři noci byl jsem ubytován pod kořeny jednoho bukového stromu, a to na levé straně, a na pravé straně tohoto stromu byl pod kořeny ubytován František Kupka. Do těch děr jsme lezli po čtyřech a vylezl jsem jen tenkrát, když jsem byl volán, že mám jíti

13Zmrzlí vrch = Mrzli vrh u Tolminu v dnešním Slovinsku.

na „vartu“ (stráž), a když bylo přineseno jídlo. Celé ty tři dny pršelo a chvílemi i mrzlo, a tak jsem byl stále ve vodě a v blátě, ležel jsem v tom sajrajtu a byl jsem přikryt jednou přikrývkou a stanovým plátnem. Jednou jsem vylezl ven proto, že byl volán „alarm“ a někdo křičel: „Střílet, nepřítel útočí.“ Ono to nebyla pravda, ale když byl rozkaz ke střelbě, tak jsem si položil pušku nad krytem, kde ležel Kupka, a střílel jsem jen proto, aby se střílelo a abych se zahřál. Vystřílel jsem deset nábojů, nikoho jsem však ani neviděl, a když byl rozkaz zastavit palbu, tak jsem přestal a vlezl jsem zpět do díry. Kupka vůbec ani nevylezl a potom mně říkal, že se střílelo a že i nad ním někdo střílel.

Italové po nás stříleli hodně, ale většinou jen střílelo dělostřelectvo, a tak když jsem v té díře pod kořeny ležel, přál jsem si při každé té ráně, aby to prásklo do té mé díry, abych měl pokoj. Už jsem tomu nevěřil, že bude brzy konec, a tak jsem si myslel, že stejně někde zahynu, a tak že bude lepší, když to bude dřív, alespoň se vyhnu těm trampotám. Nebylo mně však vyhověno.

Po třech dnech byli jsme vystřídáni a odešli jsme do zálohy. Bylo to již večer a byla tma jako v pytli a my jsme cestu neznali, a tak jsme s Kupkou přešli jen přes vršek a když jsme byli za hřebenem Zmrzlého vrchu, tak jsem řekl Kupkovi: „Já nikam nejdu, lehnu si zde a počkám až do rána, až bude světlo.“ On na to, že sám také nikam nepůjde, a tak jsme baťohy položili si pod hlavu, přikryli se přikrývkou a stanovým plátnem a spali jsme. Když jsem se probudil, tak mně bylo tak pěkně teplo a nechtělo se mně ani pohnout, ale uslyšel jsem vedle sebe šramot, a tak jsem vystrčil hlavu z pod deky ven a vidím Kupku, jak už stojí, a bylo již světlo a okolo všude plno sněhu, a já byl celý zavátý sněhem, a proto mně bylo pod tou sněhovou pokrývkou tak teplo. Kupka říkal, že již je dlouho vzhůru, ale že mě nechtěl probudit, když jsem tak dobře spal. Tak jsem vstal, hledal jsem pušku ve sněhu a když jsem ji pod sněhem našel, šli jsme do zálohy.

V záloze jsme byli jeden den a šlo se znovu do zákopů. Tak to šlo stále stejně, vždy jeden den v záloze a jeden den v zákopech. Josef Čech brzy onemocněl, šel k lékařské prohlídce a víc se nevrátil. Lékař ho uznal nemocným a odvolal ho do nemocnice. Za několik dní po něm odešel k lékařské prohlídce František Kupka, a toho též odeslal lékař do nemocnice. Nemocných na tom Zmrzlém vrchu bylo velmi mnoho a ponejvíce to byli nemoci žaludeční, a bylo to nastydnutím a také stravou. Jídla jsme měli o něco více, než když jsem byl na Khedrhe, bylo po žních, a tak chléb byl lepší a bylo ho o něco víc, alespoň mně to tak připadalo, a tolik hladu jsem nepociťoval, snad to bylo tím, že jsem již byl asi také nemocný na žaludek. V zákopech jsme jídlo nedostávali, střídat jsme se mohli jen za tmy a přes den jsme nic nedostali, až teprve v noci, když jsme přišli ze zákopu, a to jsme dostali najednou polévku, kousek masa a kávu, potom druhý den, když jsme byli v záloze, byla strava normální, a v zákopech zase nebylo celý den nic.

Bylo to tam špatné. Pamatuji se, jak jednou odpoledne, když jsem byl v zákopech, postavil jsem se na okraj zákopů a s celým poprsím jsem se ukazoval nepříteli s tím úmyslem, že budou po mně střílet, a když mě trefí do hlavy, že budu míti pokoj, myslel jsem si, že válka bude trvat dlouho a že to stejně nevydržím, a tak když mě zabijou, budu mít od toho trápení pokoj. Když jsem tam tak stál, slyšel jsem třikráte ficeti kuličku kolem hlavy. Po třetím zafičení slyším, jak četař Karel Vanyš na mne volá, ležel v krytu za mnou: „Schovej se, vždyť po tobě střílejí, a myslím, že jsi raněný, vždyť máš na levém rameni v plášti díru od kuličky, která tam prolétla.“ Tak jsem se schoval a musel jsem se vysvléci, ale raněný jsem nebyl. Kulička z pušky prolétla skrz plášť na levém rameni, prolétla přes blůzu, a ještě roztřepila na rameni košili, a na rameni jsem měl červený flek bezbolestný. Vanyš mně povídal: „Měl jsi štěstí.“ Teprve potom jsem si uvědomil, jaká to byla ode mne blbost, a potom jsem se toho nalekal. Uvědomil jsem si, že kdyby náboj vlétl o tři centimetry níže, nebyl bych zabitý, ale mohl bych býti úplně zmrzačený, a přijíti v rameni o levou ruku, a to jsem nechtěl. O život mně nešlo, ale mrzákem, to jsem nechtěl býti.

Že to tam bylo skutečně mizerné, je možno usuzovat z toho, že vojíni sami se mrzačili, aneb hleděli k tomu, aby jim omrzly nohy, a vymýšleli se všelijaké možné i nemožné případy zranění. Tak mně říkal jeden vojín od naší čety, jméno již nevím, snad se jmenoval Výr nebo nějak podobně, byl z Kramolny od Náchoda, že on má připravenou jehlu a až někde poblíž, kde bude, praskne šrapnel nebo granát, tak si jehlu píchne do oka a bude mít od vojny pokoj, jedno oko že mu stačí a při prohlídce řekne, že mu kousek střepiny od dělostřeleckého náboje poranil oko. Jestli to provedl, nebo ne, to již nevím, ale říkal mně to, když jsme byli v záloze, oni tam také někdy granáty dopadaly. Já jsem, když jsme byli v záloze, byl většinou s Ferdou Čechem.

Jednou odpoledne, když jsme byli v záloze, mně Ferda řekl: „Josko, dnes večer, až budeme v zákopech, tak mě musíš střelit do ruky, už tu z mojich známých nikdo není, Kupka a náš Joska jsou v nemocnici, a tak jsi zbyl jen ty a musíš mně to udělat.“ Já jsem odporoval a potom jsem mu to slíbil, že mu to udělám. Seděli jsme pod stromy, byly to buky, a já jsem si vysvlékl košili a jen tak v kalhotech jsem seděl polonahý a hledal jsem v košili vši. Chumelilo se a Ferda mi říká: „Že ti není zima, takhle sedět nahý, a ono si chumelí.“ Já jsem vši zabíjel dále a on seděl kousek ode mne a říkal: „Já půjdu kousek dál na velkou stranu“, a šel. Já, když jsem nemohl všechny vši vybrat, tak jsem košili zahodil, povídal jsem si: „Však mám v baťohu ještě jednu,“ a tak jsem si vzal blůzu a plášť a šel jsem do takového dřevěného srubu, kde jsme spali a měli svoje věci uloženy, se obléci. Když jsem si vzal jinou košili a oblíkl se, tak mne volá jeden vojín: „Prouzo, ten tvůj kamarád tamhle upad, běž se tam podívat, co mu je,“, a tak jsem šel. Ležel tam bez vědomí, a tak jsem šel pro sanitu a ti ho na nosítkách odnesli. Ještě jsem mu dal na nosítka jeho baťoh, ale zmýlil jsem se, a jak mně později říkal, torna nebyla jeho, ale byla to torna někoho jiného. Nezlobil se však a byl docela spokojen. On byl, a dosud je, velký kuřák dýmky a ve své torně měl hodně tabáku a o ten přišel, ale zase v torně, kterou omylem dostal, byly pěkné nové vycházkové střevíce, které si ponechal. Ten vojín, co mu byla torna zaměněna, nemohl již nic dělat a myslím, že mu to bylo lhostejné. Já tím, že Ferda odešel do nemocnice, byl jsem zbaven slibu, že ho postřelím, nebo toho jsem se velmi obával, ani ne proto, že kdyby se to provalili, byl bych brán k zodpovědnosti, ale největší obavu jsem měl z toho, že kdyby se to dobře nepovedlo a on by potom zůstal mrzákem, tak by mne to stále velmi mrzelo. Takto jsem si oddychl.

Po jeho odchodu zůstal jsem u roty ze známých sám. Ferda mně psal, že onemocněl na tyfus a do fronty se dostal, jak mně říkal, až po roce. Zmrzlý vrch je v Julských Alpách nalevo od hory Triglav, na který jsme pěkně viděli, a od našeho praporu napravo byl vrch Slem a tam byl druhý prapor našeho pluku, od kdy tam byl a do kdy, to nevím. „Zmrzlák“, jak jsme mu říkali, byl porostlý listnatými stromy, ponejvíce buky, ale vypadalo to tam, kde byla fronta, jako na hřbitově, jeden strom nebyl celý, každý byl buď přeražený anebo měl větve uražené. To všechno bylo způsobeno italským dělostřelectvem. Oni měli střeliva dost, a tak stříleli do našeho a odnesli to i stromy. Když dělostřelectvo střílelo doleva a stromy praskaly a když vojín byl pod těmi stromy schovaný, tak to nebylo nic příjemného.

Na Zmrzlém vrchu byl „šticpunk“, to je vysunutý zákop do nepřátelské linie, a tento zákop, tak asi okolo 20. listopadu 1915 obsadila druhá četa deváté polní roty našeho pluku, u které jsem byl i já. Od italské fronty daleko jsme nebyli, snad asi tak sto kroků. Na samém konci, a tedy nejblíž k nepříteli, byl kulomet od šedesátého šestého pěšího pluku se šesti vojíny. Byl to kulometný oddíl, který byl sám pro sebe, a k naší četě nepatřil a ani od nás stravován nebyl. Vedle toho kulometu jsem jednoho dne z rána stál stráž, bylo to z rána, začalo se rozednívat, a zákopem z vršku dolů směrem ke mně šel jeden náš vojín. Když přišel blíže, tak jsem ho poznal, že je to Vendelín Novotný, co jsem s ním kamarádil, když jsme byli spolu v Klagenfurtu v rekonvalescenci. Ptám se ho, kam jde a on mně říká: „Ale jdu se podívat za tebou, slyšel jsem, že jsi zde a že to máš hodně blízko k Taliánům. Já na to: „Daleko nejsou, je to dost blízko.“ On potom začal volat: „Vendelíne, Vendelíne“, a oba jsme

měli hlavy vystrčené ze zákopu a dívali se k italským zákopům. V tom jeden takový černý Ital vylezl ven ze zákopů, v ruce měl nějaké dveře nebo prkno, asi něco v zákopech dělal, a koukal na nás. Když Vendelín na něho volal a ukazoval, aby šel nám, tak on zase ukazoval, aby my jsme šli k němu. Vendelín se dlouho nerozmýšlel, vyskočil ze zákopu a šel k Italům a ten Ital šel naproti Vendelínovi. Asi v poloviční cestě se setkali, podali si ruce, Ital mu dal bochníček chleba a Vendelín jemu zase nějakou cigaretu a rozešli se. Mezitím již okolo nás stál hlouček našich vojínů a Italové také stáli na zákopech a dívali se k nám, zkrátka přestalo nepřátelství. Od nás tam šli ještě dva vojíni podati si ruce s nepřítelem. Já jsem jíti nemohl, protože jsem byl ve služba a stál jsem na stráži.

Brzy nato z levé strany přiběhl k nám do zákopů jeden Ital, bez pušky, ale s opaskem a bajonetem. Četař Vanyš hned k němu přiskočil, opasek s bajonetem mu vzal a odvedl ho dozadu k velitelství roty do zajetí. Velitel roty, nadporučík Maček mu řekl, že ho měl zastřelit, a ne vodit do zajetí. Za chvíli přiběhl zase jeden a Vanyš ho zase odzbrojit a odvedl dozadu do zajetí, při tom mu velitel roty říkal: „Tak jich přiveď více a ne jen po jednom." Tak jich dohromady přiběhlo k nám sedm, naposled přiběhli tři najednou.

Samozřejmě, že toto bratříčkování s nepřítelem nebylo vhod vojenským pánům a že se o tom brzy dověděl celý úsek fronty. Když byli odvedeni do zajetí poslední tři Italové, kteří k nám přiběhli, přišel k nám jeden „leutnant" (poručík) od šedesátého šestého pěšího pluku, a byl to velitel toho kulometného oddílu, co vedle měl kulomet. Tento poručík volal do italských zákopů něco ve francouzštině a bylo mu odpovídáno a za malou chvíli nato přiběhl k nám italský nadporučík, rozdal mezi naše vojíny několik cigaret a mluvil s tím rakouským poručíkem, co mluvili nevím, protože francouzsky nikdo nerozuměl. Ten italský nadporučík podal si ruku s tím rakouským poručíkem a dal mu hvězdu, kterou si sundal z rukávu. Ta hvězda, to byl odznak italských vojínů, tak asi jako u rakouských vojáků rozeta. Při tom, jak se domlouvali, ten Ital měl jednu nohu dole v zákopu a druhou pravou nohu měl nahoře a já jsem z toho usuzoval, že chce vyskočil a utéci, a protože jsem byl stále ve strážní službě, tak jsem stál hned vedle něho a pozoroval jsem ho. V tom najednou Ital podal rakouskému poručíku ruku a vyskočil rychle na zákop a skočil dolů ze zákopu s úmyslem prchnout. Já, když jsem to zpozoroval, tak jsem ho chytil pravou rukou za šos kabátu a chvilku jsem ho držel, ale protože jsem ho držel pravou rukou, kterou jsem neměl ještě úplně zdravou, tak jsem ho neudržel a pustil jsem ho a on po zádech sletěl dolů přes zákop asi patnáct kroků. V tom přiskočil četař Vanyš a z pušky po něm střelil. Ostatní všichni se dívali, co se děje, a já tedy, když jsem byl jako strážný, tak jsem vystřelil také jednou. Viděl jsem, jak Ital ležel na zemi, něco křičel. Ani jedna rána ho však nezasáhla a konečně já jsem ani nemířil a vystřelil jsem jen proto, že jako strážný, v jehož obvodě se to stalo, jsem střílet musel. Ital dostal se zpět ke svým a že nebyl poraněn, bylo zjištěno tím, že na místě, kde bylo po něm vystřeleno, nebyla žádná krev. Teprve potom rakouský poručík začal četaři Vanyšovi nadávat do trotlů, že střílel, a říkal, že to dojednal s oním italským důstojníkem, že převede do zajetí celou rotu, prý asi dvě stě padesát vojínů. Myslel-li to Ital vážně, kdo ví.

Po tomto incidentu bylo slyšet z italských zákopů velký ruch, jako když se nabíjejí pušky a nasazují bodáky. Italové na nás nestříleli, ale bylo takové ticho, jako před bouří. Od nás již nikdo na ně nevolal, oni na nás také ne, a už jsme se kryli, neukazovali se a já poprvé jako voják pocítil jsem jakýsi strach a obavu, co se z toho vyvine. Ten rakouský poručík, když s Italem mluvil francouzsky, mohl také nám říci, oč se jedná, a nás vyrozumět, aby jsme mu při cestě zpět nedělali překážky a nechali ho klidně odejít. Byl to rakouský oficír, který si myslel, že každý musí uhodnout jeho myšlenky. Ovšem nemohl naprosto nic dělat, protože jednání četaře Vanyše bylo naprosto správné. Večer, když se setmělo, a koncem listopadu to bývá brzo, čekali jsem, že nám přinesou něco k jídlu, a zatím tam přišli jiní vojáci, snad to byli Poláci od sedmdesátého sedmého pěšího pluku, kteří nás přišli vystřídat. Zdali jsme byli

vystřídáni proto, že jsme se začali kamarádit s nepřítelem, anebo to bylo v plánu už před tím, to nevím, vím jen to, že před tím nikdo o tom, že budeme vystřídáni, nemluvil.

Na frontě u Gorice (od 25. 11. 1915)

Odešli jsme ze „Zmrzláku“ a šli jsme, celý třetí prapor, na nádraží do Santa Lucie a odtud jeli jsme celý den a celou noc, kudy a kde všude, to nevím, jenom vím, že hoši říkali: „Kam nás to jenom vezou, snad na ruskou frontu“, až jsme přijeli do Laibachu (Lublaň) a někdo říká: „Když jsme v Lublani, tak to je v Koruta Krajině, a tak to nebude ruská fronta.“ Potom jsme někde vystoupili a někam šli, až jsem se octli v Gorici nedaleko italské jižní fronty. Tam jsme někde byli již před několika týdny. Že jsme tak dlouho byli ve vlaku, to bylo tím, že se ty hory objížděli a jelo <se> tudy, kde byla volná trať, a potom se více stálo, než jelo. A tak 25. listopadu přišli jsme do Gorice, kde naše rota byla ubytována ve škole.

Jak jsem se po roce dověděl, byl ten „šticpunk“, co jsme se tam s nepřítelem bratříčkovali, za pět dní potom italským dělostřelectvem a minomety úplně zničen a na živu zůstalo jen pět vojínů, co nás vystřídali. Proč to Italové udělali, to nevím. Pravděpodobně ten italský nadporučík, jak tam byl, si všechno pěkně prohlédnul a věděl, že tam byl kulomet, a tak to zařídil, anebo to bylo proto, že bylo po něm vystřeleno? Že by to byla trestná odplata? Nevím. Dozvěděl jsem se to náhodou v zajetí na podzim v roce 1916 od jednoho vojína Friedmana, který přišel do zajetí v <roce> 1916 a vypravoval o tom, jak 28. 11. 1915 Italové na Zmrzlém vrchu zničili předsunutý zákop. Tak jsem se ho zeptal, jak to všechno ví, a on říkal, že v tu dobu byl u sedmdesátého sedmého pěšího pluku a že v tu dobu byl kousek za frontou, když se to stalo. Byl to Žid, ale hlásil se jako Čech a byl také stále mezi námi.

V Gorici jsme byli dvě noci a dva dny. Já již jsem byl trochu nemocen a měl jsem bolesti v břiše, a tak jsem po městě mnoho nechodil a již jsem polehával. Po celé dva dny měli jsme volno. V městě toho mnoho nebylo ku koupi, a tak jsem si tam koupil půl kilogramu kostkového cukru, jiného nebylo k dostání, a už ani peněz jsem mnoho neměl. Výplata – „lenung“, který měl býti vyplacen 21. 11., nebyl vyplacen ani ještě 27. 11., a to prý proto, že prý neměli drobné. Bylo to pro vojína 3,70 Kč a tuto částku mně rakouská monarchie dosud dluží. S výplatou nepospíchali proto, že „rechnungunterofizier“ (účetní poddůstojník) věděl, že se půjde do boje a tam voják peníze nepotřebuje, a ti, co tam zůstanou, je nebudou již potřebovat ani se o ně dožadovat, a tak mu to zůstane v jeho kapse. On dostal takový příděl, jaký byl stav, když měla být výplata, to bylo 21. 11. 1915. Na takové případy měli rozumu dost.

Dne 27. 11. 1915 před šestnáctou hodinou měla naše rota nástup a v šestnáct hodin vyšla rota ze školního dvora ven do ulice, šli jsme kousek přes město a když jsme přišli k dřevěnému mostu přes „Izinku“ (Soča), viděli jsme, jak nepřátelské dělostřelectvo most ostřeluje, a proto nešli jsme přes most v semknutém útvaru, ale pokud možno v hloučcích nebo jednotlivě. Most jsme přešli beze ztrát. Potom jsme se uhnuli na severozápad od Gorice a šli jsme trochu do kopečka. Tam jsem viděl jednu příhodu, na kterou do smrti nezapomenu. Byli jsme všichni utahaní, námahou a nedostatkem potravy, do nemožnosti vysílení, a tak pochodovat s celou výzbrojí dosti rychlým krokem do kopce každý nevydržel, a tak jeden vojín upadl na zem a nemohl vstát. Když to uviděl nadporučík Maček, přišel k němu a jak měl v ruce hůl, o kterou se opíral, ačkoliv nic nenesl, jen opasek a pistoli, a touto holí ubožáka bil přes záda a přes hlavu tak, jak když zlý čeledín bije koně. Já, když ho mlátil, šel jsem okolo ve vzdálenosti dvou kroků, vojín ani nekřičel a jen tak ležel na zemi na baťohu, který měl na zádech. Pušku jsem sevřel vší silou a myslel jsem si, že kdyby mně se to stalo, že svojí poslední silou bych ho probodl. Co se s tím vojínem stalo, nevím, byl od první čety, starší, asi třicetiletý záložník. To jsme šli v dvojstupech a začalo se již stmívat.

Přišli jsem do nějakého údolí, a to již byla tma a museli jsme jíti jeden za druhým a dávati pozor, aby se neztratilo spojení. V údolí byl nějaký stromový porost, jaký, to nebylo již vidět. Rovněž nevím, jak to dlouho trvalo. Asi uprostřed cesty museli jsme zůstati stát, protože šlo nás již jen asi polovička, některý vojín nestačil jíti, a tak se ztratilo spojení, a tak ti, za námi, než našli spojení, to nějakou dobu trvalo. Vojíni říkali, že nadporučík Maček toho vojína, který spojení ztratil, zastřelil. Jestli to byla pravda, potvrdit nemohu, ale bylo by to možné, lidský život neměl cenu a zastřelení vojína by vždycky oficír nějak odůvodnil.

Když bylo navázáno spojení, šli jsme dále a za chvíli pochodu vylezli jsme z údolí na břeh a před námi se rozkládal mírný svah bez stromového porostu. Snad to bylo pole, nevím, bylo to v noci a nebylo dobře vidět, jen když nějaká světelná raketa vzlétla do výše a kousek místa ozářila. Když jsme stáli na břehu, bylo nám řečeno, že jdeme „frštěrkovat“ (posílit) polský sedmdesátý sedmý pěší pluk, který musel před náporem nepřítele ustupovat. Aby se čtenář nepletl s tím, že sedmdesátý sedmý pěší pluk nás přišel vystřídat na Zmrzlý vrch a že byl zase zde u Gorice, je to tak, že málokdy se stalo, aby byl pluk celý na jednom místě pohromadě. Obyčejně byl každý prapor sám o sobě, a protože pluk měl tenkrát čtyři prapory, je možné, že příslušníci jednoho pluku byli třeba na čtyřech místech.

Ofenzíva u Gorice (27. 11. 1915)

Náš kadet, jehož jméno jsem zapomněl, velel: „Bajonet auf“ a „Ladet“. To jest: „Nasadit bodák!“ a „Nabít zbraň““, a přitom česky říkal, aby jsme byli připraveni, až přijde povel „Vorwärts!“, tak aby jsme běželi kupředu a křičeli „Hurá“ a že naše rota má se držet směrem doprava. Vedle mne stál starší vojín, již asi přes třicet let starý, který při nasazování bodáku na pušku a při nabíjení pušky se celý třásl, a tak jsem se ho ptal, zdali mu je zima, a on mně odpověděl, že mu zima není, ale to, co děláme ve frontě před nepřítelem, není žádná legrace, a že za to nemůže, když se strachem celý třese. Jméno vojína již nevím. Za malou chvíli potom náš velitel čety velel: „Vorwärts!“ a my jsme začali běžet kupředu směrem k nepříteli. Kolik nás vyběhlo, to nevím, ale pravděpodobně mnoho nás nebylo. Byla tma, a tak nebylo nic vidět, a když někde byla vystřelena světelná raketa a okolí osvítila, tak jsem ihned lehl na zem, aby mne nebylo vidět.

Hned, jak jsme začali útočit, sáhl jsem si do chlebníku pro kostkový cukr, který jsem si v týž den v Gorici koupil, a dal jsem si několik kostek do úst a několik jsem dal, co vedle mně šel kamarádovi, a řekl jsem mu: „Tu máš cukr, sněz ho, ať máme sladkou smrt.“ Při tomto útoku, co jsem přešel z místa, odkud jsme vyšli, až po drátěné překážky k nepřátelským zákopům, což nemohlo trvat dlouho, protože vzdálenost nebyla tak velká, snad jen asi dvě stě metrů, jsem několikrát zaslechl: „Pomoc, sanita, pomoc,“ a též jen naříkání. Sám jsem slyšel několikrát hvízdat kuličku v malé vzdálenosti ode mne. Vzpomínku na to nemám právě pěknou, ale musím k tomu podotknout, že jsem ani neměl strach, šel jsem tak lhostejně, otupěle, snad asi jako to hovado, když jde na jatka.

Když jsem přišel k drátěným překážkám, tak jsem se díval, jak bych se dostal přes ně dále. Tam stál jeden náš vojín a povídá mně: „Támhle je v překážkách díra od granátu, tam půjdem“, a tak jsme přešli a skočili do nepřátelských zákopů. Nepřítel již na tomto místě v zákopech nebyl. Několik našich vojínů asi v těch místech přišlo do zákopů již dříve přede mnou a nepřítel se stáhl zpět. Místo, kde se toto odehrávalo, bylo nedaleko Gorice a vršek se jmenoval „Oslavia“. Nechť si čtenář nemyslí, že když to byl útok na bodáky, že útočící vojsko běženo jako lavina a že vojáci běželi a skákali tak jako závodníci na atletické dráze. Ne, byli jsme všichni utahaní, jak jsem již dříve uvedl, šli jsme do útoku v plné výstroji a výzbroji, a proto, když je někdo oblečen v zimním oblečení, v plášti, na zádech má baťoh a v něm všechen svůj majetek, je opásán řemeny a v ruce ještě pušku, a přitom ještě jde do

kopečka, tak je každý rád, že jde, o nějakém běhu se nedá mluvit. Bylo to stádo utahaných lidí, kteří šli, protože museli, a kdo by nešel, byl zastřelen odzadu od svých velitelů. Tak to bylo jedno, padnout tam anebo tam. Tenkráte to tak bylo, útočilo jen vojsko, obyčejní vojíni a nižší šarže, důstojníci zezadu to poháněli asi tak, jako když pasák žene stádo dobytka. Zda při tomto útoku všichni vojíni běželi kupředu, aneb zda někteří se někde ukryly, aneb při běhu lehli k zemi a dále nepostupovali, to nevím, ale je pravděpodobné, že nás do nepřátelských zákopů přišlo velice málo, a ti, co se tam nedostali, nemohli všichni býti zabití nebo ranění.

Protože byla noc, tak nepřítel při střelbě neviděl cíl a střílel jen tak nazdažbůh, a proto nemohl všechny postřílet, proto myslím, že většina lehla k zemi a leželi tam a ukrývali se někde až do rána. V noci je nemohl nikdo kontrolovat. Když jsem přišel do nepřátelských zákopů s tím druhým vojínem, co jsme se sešli u drátěných překážek, tak jsem ho poznal, byl to Antonín Macháček, tak starý jako já a byl rodák z Dolní Radechové u Náchoda. Z levé strany z nepřátelských zákopů bylo slyšet, jak někdo volá několikráte za sebou: „Osmnáctí, za mnou!“ a tak Macháčkovi povídám: „Tak tam půjdem,“ a on nato: „Ale bylo nám nařízeno, že se máme držet více doprava a toto je volání z levé strany.“ Já na to odpověděl, že půjdu za tím voláním, a on, že půjde také, ale nejdříve že musí jíti na velkou stranu. Říkal jsem mu, aby to udělal v zákopech, ale on nato, že ne, to že by nebylo pěkné udělat o v zákopech a odešel, více jsem ho již neviděl, a jak jsem se asi za rok dověděl, byl při té velké straně zasažen střelou a usmrcen. Druhého dne ho našli při tom jeho oddechu. V Dolní Radechové jsem četl na desce, kde byla uvedena jména padlých za první světové války, též i jeho jméno, jenom datum je uveden 28. 11., a ono to bylo ještě 27. 11. 1915 v sobotu večer.

Šel jsem asi dvacet kroků doleva a tam se zákop v pravém úhlu zahýbal k jihu. V tomto ohybu bylo asi dvacet nepřátelských vojínů beze zbraně a u nich stál jeden rakouský vojín. Italové se vzdali, odložili zbraně a čekali, až je Rakušáci odvedou do zajetí. Jenomže kam je odvést, a kudy je vést? Nikdo nevěděl, jak to udělat, a potom tam byl u nich jen jeden vojín, já byl druhý. Tak jsem tam chvíli stál a při tom jsem rovnal italské pušky do řady a opřel jsem je o zadní stěnu zákopu, aby pěkně byly urovnané. Potom jsem si na malou chvíli sednul, abych si odpočinul. Za chvíli jsem vstal a šel jsem zákopem dále, odkud bylo stále voláno: „Osmnáctí, za mnou!“ Kousek dál viděl jsem v zákopě ležet jednoho Itala, jak z pušky střílí, a tak jsem ho chytil levou rukou za nohu a táhl zpět, aby nestřílel. Když se otočil a uviděl Rakušáka, tak pušku pustil, vzdal se, když jsem mu rukou ukázal, aby šel tam, kde stáli ostatní Italové, tak poslechl a šel. Nevím již přesně, zda čtyři nebo pět Italů jsem poslal za tím prvním. Všichni klidně šli. Nevím, jak to bylo možné, že ti, co šli přede mnou, nechali je u střílen ležet a střílet a šli zákopem dál. Byli přede mnou jen čtyři a snad si myslili, že za námi jde alespoň jedna četa a že udělá pořádek a oni že budou stále rychle postupovat zákopem kupředu. Když jsem ušel několik kroků, slyším za sebou dupot, jako když více lidí běží, a v tom za mnou volá jeden náš vojín: „My jsme zajatí.“ Já na to volám: „Jak je to možné, vždyť my je zajímáme.“ On na to odpověděl: „No jo, oni když tam v tom ohybu stáli a já jsem byl u nich sám a z našich nikdo nepřicházel, tak se shlukli, něco si říkali a pak mě odzbrojili a nyní běží sem.“ Já jsem v tu dobu měl v pravé ruce svoji pušku v ponosu a v levé jsem měl italskou pušku, kterou jsem chtěl opřít o stěnu zákopu, a v tom cítím, jak mě někdo zezadu tahá za pušku a chce mně ji vzíti. Držel jsem ji pevně, a když jsem se otočil, abych viděl, kdo to je, tak vitím Itala, a tak jsem pušku pustil a tu druhou jsem odhodil. Ital mě plácl rukou po pravém rameni, díval se na mne a smál se. Byl to asi ten, co jsem ho tahal za nohu a vzal mu pušku a on mně to za pár minut, ne-li ještě dříve, odvedl.

Zajetí (27. 11. 1915)

V tu chvíli nemohl jsem pochopit, jak je to možné, že jsme zajat, když naši jsou jen kousek od nás. Nejprv jsem si myslel, tak je po dovolené, na kterou jsem se těšil a o které jsem si myslel, že ji dostanu na Vánoce, ale v tom jsem se zaradoval, když jsem si vzpomněl, že tímto mám již válku za sebou a že se z války vrátím živ a zdráv. Bylo nás zajato šest. Ti čtyři, co byli přede mnou, byli již také odzbrojeni. Ten, co volal stále: „Osmnáctí, za mnou!“ byl nějaký Šimek a jak potom říkal, myslel, že do italských zákopů dostala se celá rota a on proto šel stále kupředu v domnění, že ti, co jdou za ním, nepřítele odzbrojují. Nevím, jak se to všechno odehrálo, píši jen o tom, co jsem sám zažil a viděl. Nám bylo řečeno, když jsme vyšli z Gorice, že jdem posílit sedmdesátý sedmý pěší pluk, který musel na jednom úseku ustoupit, a my to máme dostat zpět. Já jsem tam na tom kousku zákopu, co jsem byl, jiného vojáka neviděl než naše osmnáctníky. Rozhodně když jsme šli do útoku, tak před námi kromě nepřátel nikdo nebyl. Rovněž je zajímavé, že za námi více vojáků nepřišlo, vždyť do útoku nešlo nás několik, šel celý prapor, a ten měl tenkráte pět rot a to devátou, desátou, jedenáctou, dvanáctou a k tomu ještě pátou pochodovou, která nebyla dosud rozdělena, neb všechny polní roty měly plný stav. Nebylo to jinak možné než tak, že když byl dán povel k útoku, tak šlo dále jen pár vojínů a ti ostatní kousek šli a pak lehli k zemi a někde se ukryli. Tma byla, a tak je nikdo neviděl.

Šimek potom říkal, že šel stále nepřátelským zákopem kupředu, Italové žádný odpor nekladli, až přišel na jednoho italského důstojníka, který na něho namířil pistoli. Josef Matuška, který šel za Šimkem (již nežije, padl jako legionář), říkal, že když italský důstojník namířil na Šimka pistoli, tak Šimek sahal si na opasek, kde měl připevněný ruční granát v úmyslu ho použít. V tomto jeho počínání mu zabránil Matuška, který mu řekl: „Neblbni, vždyť nás je pár a když hodíš granát, tak nás pozabíjí.“ Šimek uposlechl a vzdal se. Ve výpovědi se shodli a Šimek potom říkal, že neví ani, co si tenkrát myslel s tím ručním granátem.

Italové se k nám chovali velice slušně, tak jako kamarádi, a jeden Ital dokonce jednoho našeho vojáka chytil kolem krku a dal mu pusu. Hned nám dávali „toskána“, to jsou italské viržinka bez slámy, na obou kocích jsou slabší, uprostřed jsou silnější a kouří se tak, že se uprostřed přeřízne a jsou z ní dva kusy, jsou však z takového silného tabáku a každý kuřák kouř z nich nesnese. Také jsem jich několik dostal. Ovšem v zákopech jsme na jednom místě nestáli, hned nás posílali pryč, všechno se dělo při chůzi. Já, když jsem si to všechno v hlavě srovnal a uvědomil si, že jsem v zajetí, tak jsem si vzpomněl, že nám v rakouské armádě říkali, že Italové každého vojáka, kterého zajmou, prohlíží, jaké má zbraně a zda střelivo nemá rezavé, a u kterého najdou, že má náboje rezavé, toho že na místě zastřelí. Prý to dělají proto, že náboj, když není čistý a je rezavý, tak když tímto nábojem je někdo poraněn, tak mu nečistota přijde do krve a je prý z toho otrava. Myslím, že to s tou otravou nebude pravda, ale říkali nám to, snad proto, aby nás donutili udržovat všechno v čistotě. Protože jsem byl stále již několik týdnů na dešti, ve sněhu, v mrazu stále venku, měl jsem všechny náboje rezavé, a proto jak jsme nepřátelským zákopem šli, tak jsem otevřel „sunky“ a všechny náboje jsem vyházel a baťoh s ostatními náboji jsem hodil na zem. Bylo to však všechno zbytečné.

Když jsme kousek popošli a přišli k jednomu krytu, kde byl asi velitel, tak nás prohlédli, všechno, co jsme měli u sebe, nám odebrali <a> vyšli jsme ze zákopu směrem do zázemí. Nevím, kde se najednou tolik stráží nabralo, ale každý ten Ital, jak jen mohl, vzal si pušku, nasadil na ni bodák a už se k nám připojil. Nás bylo šest a strážných bylo přes dvacet a hádali se mezi sebou, kdo má jíti s námi a kdo má zůstat v zákopech. Mně to připadalo tak, že by s námi nejraději šli všichni. Jinu, chtěli se alespoň na chvíli vzdálit z fronty. Do této doby kromě střelby z pušek a z kulometů bylo jinak ticho a dělostřelectvo mlčelo, konečně proč by mělo střílet v noci, když by stejně nebyl zásah viděn. Mlčeli jak Italové, tak i Rakušáci.

Když jsme však šli do italského zázemí do zajetí, tak jak by se najednou roztrhl pytel a začali střílet obě strany. Snad to bylo tím, že italské dělostřelectvo dostalo zprávu, že nepřítel

útočí, a tak aby před italskými zákopy uzavřelo prostor, by nepřítel nemohl postupovat, a rakouské dělostřelectvo začalo střílet proto, že začalo střílet italské dělostřelectvo, a pak asi proto, aby podporovalo útok pěchoty, která nemohla prorazit kupředu. Když jsme o tom druhý den přemýšleli, přišli jsme k názoru, že ani jedna strana neměla chuti do nějakého boje a to všechno, co se dělo, bylo jenom proto, že to tam nahoře nařídili. Voják zůstal jenom člověkem a neměl pochopení pro vraždění. Konečně vždyť vojáci byli také jenom lidé oblečení do uniformy. Kdyby rakouské vojsko mělo bojového ducha a skutečně s elánem útočilo a bojovalo, tak jak je to učili a jak to generálové chtěli, tak při té nebojovnosti Italů by byla válka brzy skoncována. A zase z druhé strany při početní přesile Italů s při její větší technice a při trochu větší bojovnosti Italů by rakouská armáda musela býti v několikati týdnech úplně rozdrcena. No to je to slovo „kdyby“.

Když jsme opustili italské zákopy a šli do zázemí a když při tom začala ta kanonáda z obou stran, tak stráže, které nás vedly, začaly nás pobízet k rychlému běhu a volaly stále: „Avanti!“, to jest: „Kupředu!“. Chtěli se dostat z dosahu střel, a tak jsme šli hodně rychle, pokud jsme mohli, už jsme nic nenesli, a tak se to dost dobře šlo. Jenom už byla tma, a tak jsme museli koukat, kam šlápnem, aby jsme někam nespadli. Při tomto rychlém pohybu najednou vedle dosti blízko dopadl rakouský dělostřelecký granát, a při tom jeden ze zajatců, již nevím, který to byl, šlápl na vylité makarony, kuchaři, kteří vymývali kotlík, tak co jim tam zůstalo, vylili na zem, a ten náš vojín na to šlápl, zmohl se a upadl, a to právě v době, kdy ten rakouský granát vybuchl. Několik Italů k němu přiskočilo, začali ho zvedat a mysleli, že byl zasažen a že se mu něco stalo, on však klidně vstal a běžel dál. Italové, když zpozorovali, jak k tomu pádu došlo, začali se smát, a ještě více nás pobízeli a hulákali: „Avanti, avanti!“, a tak jsme běželi jako na atletické dráze při závodech, snad by nám ani Zátopek nestačil. Jak dlouho jsme tak rychle šli nevím, ale když již jsem slyšeli, že granáty dopadají za námi, tak jsem zvolnili a zase jsme slyšeli: „Piano, piano!“, to znamená. „Pomalu!“, a tak jsme šli dále pomalu. Když jsme byli v dosahu rakouského dělostřelectva, tak ne že jenom Italové se chtěli z toho dostat ven, my zajatci jsme se snažili také, a proto pokud nám síly stačili, tak jsme běželi. Kdyby to bylo ve dne, byla by to pěkná podívaná, jak přítel i nepřítel společně utíkají. Já jsem se také snažil, a přitom jsem si myslel, že když už jsem jednou v zajetí, ať tam doběhnu celý ve zdraví.

Když jsme tak uběhli několik kilometrů a již střelba byla slyšet jak vzdálená bouře, tak v jedné vesnici v nějaké místnosti, snad v šatlavě, nás ubytovali. Dali nám tam trochu slámy a každému jednu přikrývku a spali jsme. Ráno, když již bylo světlo, tak nás probudili, dali každému jednu masovou konzervu a pro dva jeden bochánek chleba a pro snídani šli jsme dál. To už nás bylo třináct, kde ty ostatní sehnali, to nevím, od našeho pluku byl jen jeden a byl to „pucák“ od velitele roty Maška, byl to Němec, a jak se pucák od „oberleutnanta“ [se] tam dostal, to nevím, byl to starý strejda a že by byl tak bojovný a hnal se do útoku, to pochybuji, pravděpodobně se tam dostal nějakou náhodou, anebo přeběhl, kdož to ví.

Hned za frontou, když jsme šli do zajetí, tak bylo to asi praporní velitelství italské, zavolali: „Kdo umí německy?“ a Josef Matuška se přihlásil, a tak se ho vyptávali, kolik nás útočilo a on jim řekl: „Ein Zuk“ a když jim to ještě jednou opakoval, tak ho vyhodili a běžel za námi a pak nám to říkal. On ne že by jim to snad nechtěl říci, ale on více neviděl než tu jednu četu, u které byl. Z toho lze si usoudit, co může jeden ubohý infanterista vědět, ví jen to, co vidí, a toho bylo velice málo a v noci ještě míň.

V zajateckém sběrném táboře Cervianamo (od 28. 11. 1915 – začátek prosince 1915)

Když nás potom v neděli dopoledne dne 28. listopadu 1915 vedli dále do sběrného tábora Cervianamo, tak nás po cestě asi osmnáctkráte fotografovali. To když jsme přišli do vesnice,

tak už tam stál někdo s aparátem, požádal velitele transportu, aby jsme se postavili do řady a už nás zvěčnili. Přitom jsme dost často slyšeli: „Austria caput“ a přitom ukazovali rukou, jak je Austria malá: „Austria poco“. Přitom nevěděli, že právě my Češi jsme měli tu Austrii také rádi jako oni a myslím, že ještě méně. Nám to bylo srdečně jedno, jestli je Austria kaput. Jinak nám neubližovali, dívali se na nás jako na nepřítele. Když se nás potom ptali, jaké jsme národnosti, tak většinou nevěděli, co to je Čech. A když jim někdo, kdo uměl německy, řekl, že jsme ze země Böhmen, mysleli, že jsme cikáni, neboť tak oni nazývají cikány. Jenom to jim nešlo do hlavy, že nejsme tak černí a že na cikány nevypadáme. Jejich vzdělanost v dějepise nebyla valná.

A tak když jsme šli do toho sběrného tábora, viděl jsem ty veliké zálohy Italů za frontou, zdálo se mi, že to jsou samí mladí hoši od dvaceti do pětadvaceti let, všichni mně připadali stejně velcí, pěkně urostlí, zdraví chlapci, ne jako my unavení, utahaní, podvýživou oslabení, říkali jsme si mezi sebou, že kdyby skutečně s chutí zasáhli do boje proti Rakousku, tak by skutečně musela ta „Austria býti caput“. To „kdyby“ se vždycky vyskytuje a těžko na to dáti odpověď. Též jsem si já kolikráte myslel, že kdyby tenkráte, když jsem byl v Celovci v rekonvalescenci a měl jsem jíti na stráž na „stazionwachu“ a že kdybych byl šel, že jsem nepřišel do fronty s patnáctým pochodovým praporem a že bych šel se šestnáctým pochodovým praporem, a ta rota od toho praporu, u které bych byl, se již do boje u Gorice nedostala, byla několik kilometrů od fronty, a když potom ten náš třetí prapor po boji u Gorice se vrátil z boje a hodně oslabený přišel do zázemí, tak tato rota ho doplnila. Nedostal bych se do zajetí a těžko odpověděti, zda to „kdyby“ bylo mně ku prospěchu, anebo ke škodě. Sám bych měl za to, že pro mne bylo lepší, že jsem na tu „stazionwachu“ nešel. Ušel bych sice těm trampotám na tom Zmrzlém vrchu a boji u Gorice, ale nepřišel bych do zajetí. Ten náš třetí prapor přišel zase na frontu tam, kde byl již na začátku války s Itálií a moje devítka přišla zase na Khedrhe a tam byla až do října 1917. Když byli Italové v říjnu 1917 u Caporetta poraženi, tak z hor ustoupili do rovin, a tak i třetí prapor odešel z Khedrhe a šel kupředu dále do Itálie. V tu dobu jsem již byl československým dobrovolníkem. A tak zůstává slovo „kdyby“ nezodpovězeno.

Když jsme přišli do sběrného zajateckého tábora v Cervianamu, šli jsme do koupelny, vysvlékli jsme se, šaty svázaly do rance a ten hodili do pece, kde byly teplou horkou párou zničeny vši a jejich zárodky hnidy. Nám v takovém dřevěném baráku ostříhali vlasy na hlavě dohola, potom jsme se postavili do řady, každý dostal kousek mýdla a takovou hadicí nás postříkali vodou. Když jsme se trochu namydlili, tak nás zase postříkali, aby to mýdlo z nás spláchli, a byli jsme hotovi. Mezitím šaty vytáhli z pece a my se oblékli a šli jsme do tábora mezi ostatní zajatce.

V táboře byly postaveny stany a pod každým stanem byli čtyři zajatci. Tábor byl kolem dokola obehnán ostnatým drátem a okolo stála italská stráž, aby nikdo neutekl. O nás o Čechy starost míti nemuseli, byli jsme rádi, že jsme tam. Dostali jsme dobrou hovězí polévku s makaronama i kousek masa a jeden bochánek chleba. Hlad jsme neměli. Italové chodili okolo a začali obchodovat, nabízeli všechno možné a dávali to za rakouské peníze. Já jsem jich však mnoho neměl. Dohromady jsem měl jednu stříbrnou korunu, za kterou jsem dostal dvě krabičky cigaret, asi mě ten, co mně ji prodal, ošidil, neb jak jsem zjistil později, dostal bych za korunu takových krabiček pět. Potom jsem měl niklový dvacetník, který jsem dal holiči, že mě ostříhal, a v kapse mně zůstaly tři dvouhaléře a jeden haléř, ty jsem měl u sebe myslím déle než jeden měsíc a ani ty jsem nezahodil. Oni totiž tyhle dvouhaléře a haléře brali jako svoje drobné a haléř měl cenu jako dvouhaléř, a tak jsem za každý kus dostal jednu cigaretu. To jsme mezi sebou tyhle drobné sbírali a když toho bylo tolik, že za to byla krabička cigaret, tak ji šel některý do kantýny koupit a potom dostal každý tolik cigaret, na kolik si dal.

Na tento sběrný tábor jsem nezapomněl. Pamatuji se, že každou noc několikráte jsem se probudil, když se mně zdálo, že jsem volán, že mám jíti stát „vartu“. To jsem se probudil, sednul jsem si, dívám se, kde jsem, a když jsem si uvědomil, že jsem v zajetí, tak jsem si klidně zase lehnul. Toto se mně stalo často po několik nocí za sebou, než jsem se uklidnil. V táboře jsem byl jen několik dní a nebylo nás tam mnoho, snad jen asi tři neb čtyři stovky. Asi za dva dny po nás tam přišlo asi něco okolo sta zajatců od našeho praporu, byli od desítky, a ti říkali, že devítka měla velké ztráty, oni potom byli zajati 28. 11. 1915 v neděli dopoledne. Několik jich přišlo od jedenáctky a dvanáctky, od naší desítky za námi nepřišel již nikdo.

Karanténa v Udine (začátek procince 1915)

Asi za tři nebo čtyři dny šel jsem s transportem, bylo nás asi sto dvacet, na nádraží, vsedli <jsme> do vlaku a jeli jsme dále do města Udine, kde bylo již více zajatců a tam jsme byli podrobeni karanténě. Museli jsme udělati stolici na takovou bílou misku, tu označili jménem, čí to je, a po zjištění, že v tom výkalu není žádná nakažlivá nemoc, nás třídili a za čtrnáct dní jsem jel s transportem dále.

Zajatecký tábor v pevnosti Forte Bogato (od 23. 12. 1915 – začátek ledna 1917)

Jako rakouský voják při cestě vlakem jsem jinak necestoval, jen v dobytčím voze, ale jako zajatec vždycky jsme jeli v pořádných osobních vozech. Z Udine jsme vyjeli někdy okolo poledne po obědě a kudy jsme jeli, to nevím, strážní, co jeli s námi, nám říkali, kde jsme, ale buď jsem spal, anebo si nepamatoval ty města, jenom vím, že když jsme byli v Miláně, tak strážní říkali: „Milano“. Z toho jsem vyrozuměl, že jsme v Miláně. Ráno, když už bylo světlo, tak jsme z vagónu najednou viděli stožáry z lodí a strážný říkal: „Genova“. On to byl Janov, a i italsky se to píše Genova.

Tam jsme vystoupili z vlaku a šli jsme pěšky do kopce, až jsme přišli do pevnosti Forte Bogato. Janov je přístav a kdysi to byla samostatná republika. Kolem Janova na souši jsou kopce a na každém je pevnost a od jedné pevnosti ke druhé je zeď asi dva metry vysoká a asi metr silná, všechno je z kamene. V tu dobu, co jsem tam byl, bylo všechno, myslím ty zdi, v úplně dobrém stavu. Forte Bogato byla pevnost ze všech největší a byla k Janovu nejblíže, okolo pevnosti byly zdi místami pět až šest metrů a snad někde i více vysoké. Samotná pevnost nebyla tak veliká, samotný dvůr mohl býti asi dvacet pět krát dvacet pět metrů a okolo byly zdi, okna byla na dvůr a také ven. Uvnitř byly silné zdi, ale místnosti nebyly uzavřené každá zvlášť, to snad ani světnice nebyly, byly to takové jako výklenky asi čtyři krát čtyři metry velké a směrem do dvora okolo té zdi se chodilo. Do pevnosti vedly dvě cesty, jedna zdola od Janova a druhá od pevnosti Spele a obě se před branou spojily. Brána byla ve zdi asi dva a půl metru vysoká a asi tři a půl metrů široká, byla železná a byla dvojdílná, otvírala se uprostřed a jedna část se otvírala doprava, druhá doleva. Před bránou byl příkop, ale vodu jsem v něm nikdy neviděl, a přes příkop byl padací most, zrovna tak jako to píší dějepisci o těch starých hradech. Zda ten most zvedali do výšky nebo ne, to jsem neviděl, ale pravděpodobně ne. Kromě pevnosti bylo tam šest nově postavených dřevěných baráků a později ještě nějaké přistavěli. Celková plocha, která byla okolo Bogata obehnána, zdi mohli míti asi dva hektary v rozměru.

Když tam náš transport přišel, bylo to 23. 12. 1915, tak nás ubytovali na půdě, protože nebylo jinde místo. Bylo nám tam velmi zima, dostali jsme jen trochu slámy pod sebe a jiného nic, přikrývali jsme se jen pláštěm. Druhý den bylo 24. prosince, Štědrý den, a na ten den

nezapomenu. Celí jsme byli přiděleni k polské grupě, nás Čechů bylo málo, a Poláci jako dobří katolíci, že prý se budou postit, a tak jsme celý den nic nedostali a mysleli jsme si, že bude lepší večeře, ale chyba lávky, k večeři jsme dostali jen černou kávu a chleba na ten den jen poloviční porci. Druhý den a další dny byly již normální.

Na té půdě jsme dlouho nebyli a za několik dní přestěhovali jsme <se> do jednoho dřevěného baráku, které byly postaveny vedle původní pevnosti. My Češi, mohlo nás býti asi šedesát nebo něco přes sedmdesát, obsadili jsme jednu polovičku baráku číslo jedna. Druhou polovičku obsadili Poláci, rovněž barák číslo dva a tři obsadili Poláci. Tyto tři baráky tvořily dohromady jednu grupu, to by byl asi tak jeden samostatný celek, který měl sám svoji samostatnou kuchyň a též i samostatnou kancelář, kde se rozdělovaly dopisy, došlé balíky, peníze, a když nám od 1. dubna 1915 byl vyplácen žold patnáct centesimů denně, tak zvaná „činkvina“, tak i ta byla zde vyplácena. Přesto, že nás Čechů byla sotva jedna šestina, v kanceláři byl jeden Ital a dva Češi. Jeden byl šikovatel, snad degradovaný důstojník, Bohumil Tvrdík, a druhý byl desátník Novotný. Oba to byli nějací ouřadové a uměli kromě němčiny také dobře italsky. Spali s námi, i pro jídlo chodili s námi, jen přes den byli v kanceláři. Plat za to neměli, ale nebyla jim zato dlouhá chvíle jako nám. „Činkvina“ jsme říkali žoldu, výplatě. Dostávali jsme ji každý pátý den, dohromady sedmdesát pět centesimů. Protože italsky „pět“ se řekne „cinque“ a protože jsme peníze dostávali vždy za pět dní, od toho to byla „činkvina“. Kolik nás v té grupě bylo, nevím, nevím ani, zda baráky byly stejně velké, ale myslím, že celá grupa měla okolo pěti set lidí, snad o něco více anebo méně. Tyto tři baráky měly samostatný dvůr a tak každý den dvakrát, a to ráno po snídani a na večer po večeři, jsme se museli seřadit do čtyřstupu, každý barák zvlášť, a počítali nás. Dlouho to netrvalo. Jeden Ital hornista zatroubil na horn a my jsme se šli postavit na své místo a jeden Ital vždy počítal jeden barák, a když přišel službyvedoucí důstojník, tak mu hlásil počet, a když to všechno souhlasilo, tak hornista zatroubil a šlo se do baráku. Jednou se stalo, že z našeho baráku jeden chyběl, a tak bylo hledání, až ho našli, jak utíká ze záchodu, řemen měl ještě pověšený na krku, neměl čas se opásat, jak pospíchal. Nic se však nestalo. Italové měli sami velkou radost, že ho našli a že jim to souhlasilo.

O tomto sčítání musím napsati také jednu epizodu. Když jsme se seřadili před sčítáním do čtyřstupu, tak když přicházel italský důstojník převzít hlášení o početním stavu, tak velitel baráku, který stál na pravém křídle a byl to obyčejně rakouský polní šikovatel, velel: „Hauptacht!“, to je: „Pozor!“ a po hlášení zase velel: „Rut!“, to jest „Pohov!“, rozchod a velel: „Abtreten!“. Tedy všechno se komandovalo po německu. Nevím, jak a kdo na to přišel, ale někdo z Italů si vzpomněl, že když italští zajatci v Rakousku musejí poslouchat na německé komando, tak proč by rakouští zajatci nemohli poslouchat v Itálii na italské komando. A tak velitel tábora Forte Bogato nařídil, že při sčítání zajatců musí se komandovat italsky. Nepamatuji se na datum, kdy to začalo, ale vím, že to bylo někdy v létě v roce 1916. Rakouští velitelé baráků se však domluvili mezi sebou, že po italsky velet nebudou, a když nesmějí velet německy, že budou mlčet. A tak jo. Když ten den nadešel, od kdy se mělo velet italsky, tak jsme byli zvědavi, jak to dopadne. Velitel našeho baráku, štábní šikovatel, buď Polák nebo Rusín, oni byli společně Rusíni s Poláky. Velitel nás Čechů, polovičky baráku číslo jedna, byl četař Zámořský, byl to v civilu učitel a byl od osmého pěšího pluku, který se doplňoval z kraje brněnského, a byl to Moravák, ten byl jako zástupce velitele baráku číslo jedna. Když italský důstojník, byl to nadporučík, my jsme mu říkali „Trabuko“, snad proto, že byl menší, silné postavy, tak asi jako doutník trabuko, přišel k prvnímu baráku a my Češi jsme stáli hned na kraji na pravém křídle, tak četař Zámořský vystoupil z řady a zavelel: „Attenti!“, a my Češi postavili jsme se do pozoru a cvakli kramflekama jedna radost, bylo to všechno naráz, najednou. Trabuko se zasmál, převzal hlášení a povídá: „Bravo.“ Potom šel k řadě, kde stáli zajatci baráku číslo dvě. Velitel baráku šikovatel Polák stál na pravém křídle a ani se nepohnul. Trabuko chvíli stál, díval se, a když nic, tak milého komandanta udeřil „reištokem“

přes tvář a zavelel si sám: „Attenti!“. Toho, co nechtěl velet v italštině, nechal odvést. To samé se přihodilo u zajatců u baráku číslo tři. Tak také byl velitel odveden pryč. Jak jsem se dověděl, bylo to tak všude. Komandanti byli zavřeni v base, ta byla pod zemí v hlavní pevnosti, pěkné to tam prý nebylo a prý dostali hodně nařezáno. Jak ta basa, vězení, vypadala, to nevím, já jsem tam nebyl a nestál jsem o to. Tak asi tři dny rakouské šarže odolávali a po každém sčítání šli do vězení, až na ten náš první barák, tak Zámořský komandoval: „Attenti!“, „Pozor“, „Riposo!“, to jest „Pohov!“ a „Rompeteri rigen!“, to jest: „Rozchod!“. Myslím, že to bylo čtvrtý den, když se páni poddůstojníci umoudřili, slíbili komandovat italsky a byl svatý pokoj.

Kolik jich bylo ve vězení nevím, ale už se tam prý nemohli ani všichni směstnat, kolik jich tam bylo. Myslím, že nás mohlo býti asi půldruhého tisíce. Ve staré pevnosti byli ubytováni Maďaři se Slováky, potom Bosňáci a Jihoslovani. Němci s Rumuny tvořili další grupu, která byla mimo pevnost, a to v barákách vedle nás. Počet by se dal zjistit podle toho, kolik se na Bogato dopravovalo chleba. Ten se pro nás pekl v Janově a elektrikou byl dovežen v pytlích na konečnou elektrickou stanici a odtud jsme ho odnášeli na ramenou do tábora. To se pro něho chodilo střídavě, jednou z jednoho baráku a potom zase z jiného, a protože v jednom pytli bylo čtyřicet bochánků, dalo by se podle toho spočítat, kolik nás bylo. Myslím, že těch pytlů mohlo býti okolo padesáti. Tedy asi pro dva tisíce lidí, ale to bylo i pro Italy, kteří tam byli a kteří dostávali ten samý chléb jako my zajatci. Jeden bochánek vážil asi šedesát dekagramů a byl určen na jeden den pro jednoho. Pokud jsem byl v Itálii, dostal jsem ho každý den. Snad později byl o nějaké to deko menší.

Proč ti rakouští poddůstojníci dělali takovou opozici a nechtěli velet v italské řeči, byly to jen tři povely, to nevím, pravděpodobně byli tak věrni císaři pánu, anebo byli tak pitomí. Mysleli si, že by se zpronevěřili své vlasti. Kdyby to byli samí Němci, snad, ale Polák, když to nebyla jeho mateřština, a tak se mu bránil a nechal se raději zbít. Když byli tak věrní císaři, tak neměli přijíti ani do zajetí a měli se bránit. S tím, co dělali, tím císaři pánu nepomohli a monarchii nezachránili.

Já, když jsem přišel do zajetí, nebyl jsem zdráv. Již několik dní před zajetím měl jsem průjem a bolelo mě břicho, k lékaři jsem nešel, protože by mne stejně neuznal, a tak jsem chodil, dokud jsem mohl. Lepší mně nebylo a bolesti jsem měl stále a ani v zajetí jsem se nehlásil nemocným. Ani jíst mně nechutnalo a průjem nepřestával. Stále jsem slábl. Myslel jsem si, že v zajetí se zajatcem mnoho starostí si nenadělají a že zajatec buď vydrží, anebo zahyne. Doufal jsem, že to samo přejde, ale nepřešlo. Bylo to 26. 2. 1916, takhle někdy v sobotu přinesli jsme si z kuchyně v plechovce teplou vodu a do půl těla jsme se umývali. Já se také vysvlékl a umýval jsem se do půl těla. Při tom někteří hoši, co byli vedle mne, říkali mně, že mám znát všechna žebra a že by se na mně mohly děti učit počítat. Zdali se přitom smáli ani nevím, vím jen to, že se na mne díval František Šturza, asi tak třicetiletý zajatec, a povídá těm mladším hochům: „To se nesmějte, tomu hochu něco je, ten není zdráv, takto jak vypadá by ho přece neodvedli a nevzali na vojnu.“ A přišel ke mně a říká: „Ty jsi nemocen a zítra běž k lékaři.“ Na mé námitky, že mě stejně neuzná za nemocného, mně řekl: „Tak tam budeš chodit tak dlouho, až tě uzná a přijde na to, co ti je.“ Tak jsem poslechl a druhého dne jsem šel k lékaři, ale jak jsem měl s ním mluvit, když to byl Talián? U prohlídky byl jeden ze zajatců, nějaký Bosňák, který uměl italsky, ale neuměl česky a rozuměl jsem mu málo a on mně asi také ne. Vysvlékl jsem se do půl těla a rukou jsem ukazoval na břicho, nebylo to však nic platné, on lékař díval se mně do úst, do očí, poslouchal na prsou a poslal mne pryč a ani žádné prášky jsem nedostal.

Když jsem přišel od prohlídky, tak se mne Šturza ptal, jak jsem dopadl, a on mně říká: „Zítra jdi zas.“ Tak jsem šel a dopadl jsem jako den před tím. Tak jsem šel šestkrát. Po šesté se vysvlékám, lékař stál vedle a jak jsem si vysvlékal košili, uviděl, že ji mám na podolku zamazanou od lejna, a tak rozzlobeně začal na mě něco mluvit a ukazoval na zamazanou

košili. Já jsem tomu porozuměl, co asi říká, a proto jsem mu ukázal na břicho a on pochopil a začal mně břicho omakávat a za chvíli mně říká tlumočník, ten Bosňák, abych šel do koupelny se vykoupat a potom že mám přijít na marodku a že tam nějaký den zůstanu. Tak jsem šel do baráku, kde jsem měl svoje lůžko, svůj majetek: jednu košili, jedny podvlékačky a jeden pár onucí, sbalil jsem do jednoho pytlíku, pověsil vedle lůžka o ohlásil, že jdu na marodku a nevím, kdy se vrátím. Na marodce bylo několik lůžek a jedno mně bylo přiděleno, a tak jsem si lehl. V baráku jsme přes den ležet nesměli. Když jsem mohl ležet, bylo mně trochu líp, ale dobře mně nebylo. K jídlu dostával jsem mléko a také někdy vajíčko. Průjem jsem měl stále. Asi druhý nebo třetí den přišel ke mně ten Bosňák, co dělal u lékaře tlumočníka, on obsluhoval i na marodce, a říká mně: „Ty půjdeš domů do Austrie, od 1. 4. 1916 budou se vyměňovat s Austrií invalidi a nemocní a ty také půjdeš domů na výměnu.“ Mě s tím však mnoho nepotěšil. Když jsem o tom přemýšlel, tak jsem tomu rád nebyl, a to proto, že jsem si říkal: „Tak jsem tak nemocen, že již zdráv nikdy nebudu a jestli se mýlí a uzdravím se, tak mě v Austrii zase poženou do fronty.“ Dopadlo to dobře, než se dohodli a dříve, než invalidé a nemocní byli vyměňováni, já už byl zdráv. Lékař cestou tlumočníka se mne vyptával, zda v rodině není někdo nemocný, buď rodiče nebo sourozenci, a sepsali toho se mnou celý arch.

V nemocnici v pevnosti Spele (březen 1916 – 11. 5. 1916)

Osmý den, to bylo už v březnu, poslali mne na sousední pevnost Spele, kde byla taková menší nemocnice pro zajatce a mohlo tam býti na čtyřicet lůžek. Bylo to asi půl hodiny daleko a šel jsem pěšky. Tam jsem byl až do 11. května 1916, kdy jsem byl poslán zpět do tábora Forte Bogato už vyléčený, ale ještě slabý. V této nemocnici ve Spele byl takový vojenský lékař v hodnosti plukovníka, a když mě prohlédnul, tak nařídil stále ležet a předepsal mně dietu. Chleba jsem dostával denně půl porce, to je půl bochánku, vůbec žádné maso, ráno černou kávu, v deset hodin půl litru teplého mléka, v poledne extra „zupu“ a večer zase extra „zupu“. Ta polévka (extra Suppe) byla čistá bez zavářky a byla hodně mastná, to byla moje strava po šest týdnů. Každý den jsem dostával do zadnice jednu injekci, a to pokaždé do jiné půlky. Dával mně ji jeden desátník od sanity, byl to polský Žid a uměl dost dobře česky a mohu říci, že byl to hodný člověk, mně říkal, že se uzdravím, ale že musím stále ležet a že to bude dlouho trvat. Lékař, když byla dopoledne prohlídka, tak ani ke mně nešel, teplotu jsem nikdy neměl a měl jsem vždy pod normál. Jednou za čtrnáct dní se u mne zastavil, podíval se na jazyk a ohmatal břicho a šel dále. Na jedné té světnici, nebyla uzavřena – měla jen tři zdi – jsme byli čtyři, dva Slovinci a dva Češi. Ten druhý, to byl nějaký Josef Vyskočil, syn řezníka z Prahy, a také byl od dvacátého osmého pěšího pluku pražského, ten ani nemocný nebyl, ale při zajetí byl těžce zraněn, střela mu prošla někde blízko srdce, a tak tam byl jen tak na odpočinku, ránu už měl zahojenou a mohl chodit, a k nám se přišel jenom vyspat. Ten se uzdravil. Jeden z těch Slovinců byl stále hladov, měl, jak se říká, hladové souchotiny a dostával také jen půlku chleba a jednou jsem viděl, jak lékaře prosil, by mu předepsal celý chléb, a lékař mu nevyhověl, a ještě mu kontroloval chlebník a nějaký chléb mu vzal, zkrátka lékař nechtěl, aby mnoho jedl. Jednoho dne ráno jsem se probudil a ten nemocný sousedbyl pryč, jeho postel byla prázdná, a když jsem se ptal, kam šel, dozvěděl jsem se, že v noci umřel, a tak ho odnesli a já jsem ležel vedle a ani jsem o tom nevěděl.

Když jsem byl v této nemocnici již několik týdnů a prohlížel jsem si ty svoje ruce a nohy, tak mně bylo všelijak. Nohy jsem měl ve stehnách slabší, než jsem míval dříve ruce a už jsem ani nevěřil, že bych mohl býti zase někdy zdráv a takový, jak jsem býval. Za nějaký čas potom, co vedle mne zemřel ten Slovinec, dopoledne při prohlídce říkal lékař tomu saniťákovi, co chodil s ním a dělal tlumočníka, abych hodně jedl a předepsal mně celý chléb.

Myslel jsem si, že už tam jsem dlouho a k ničemu to nevede, a tak že to lékař nařídil, abych hodně jedl a šel tam, kam šel ten můj soused Slovinec. Kromě celého chleba dostával jsem zase k obědu kousek masa. Trochu jsem jedl více, ale stále ne tolik, kolik bych měl. Průjem byl trochu slabší, avšak necítil jsem se stejně dobře. Když jsem tam byl jedenáctý týden, tak jsem dostal najednou větší chuť k jídlu a asi po čtyři dny za sebou jsem snědl s chutí celý chléb, a i ostatní stravu, co jsem dostával. V tu dobu jsem si tak myslel: „Ono tu v nemocnici není tak zle, je tu přece lepší pořádek než v táboře“, a dokonce se mně tam začalo líbit. Za pár dní potom při dopolední prohlídce, lékař, ačkoli ke mně přišel jen tak asi jednou za čtrnáct dní, přišel ke mně, prohlédnul mě a pomačkal břicho a řekl, že po obědě mohu jíti zpět do tábora, odkud jsem přišel. Byl jsem tedy z nemocnice propuštěn. A tak 11. května 1916 odešel jsem z nemocnice ze Spele do zajateckého tábora na Forte Bogato. Když jsem odcházel, tak v šatech a v plášti vážil jsem padesát devět kilo, a to už jsem byl zdráv.

Zpět v zajateckém táboře ve Forte Bogato (od 11. 5. 12916)

V táboře přišel jsem zase na svoje místo a moje lůžko i pokrývka tam zůstalo tak, jak jsem odešel. V táboře mě již ani nečekali, že se vrátím, ale místo mně tam nechali. Rovněž mně tam zůstal plátěný pytlík, v kterém jsem měl jednu košili a jedny podvlékačky. V košili jsem nalezl pod paží ve švu jednu veš, která tam zůstala a neztratila se. Byla taková seschlá, ale když jsem ji nehtama smáčknul, tak praskla, byla mršinka ještě živá a čekala na mne.

V táboře jsem se rychle zotavil. Bylo to v šestnáctém roce a Itálie byla teprve rok ve válce, a tak zajatci dostávali plnou dávku jídla, a ta byla postačující. Já kromě toho dostal jsem z domova dvacet korun, za které jsem dostal osmnáct lir a nějaké centy, a tak jsem si jednou v týdnu v pátek kupoval od jednoho zajatce, byl ubytován v naší partě a byl kuchařem, sýr. Ten kuchař, jmenoval se Groh, byl to starší člověk, asi čtyřicátník, byl někde od Ostravy, a tak v pátek dostávali jsme k obědu nemastnou rýži a kus sýra a on jako kuchař si nějakou tu porci schoval a pak sýr, jednu porci po dvaceti centech, prodával. Ovšem ne veřejně, to by nešlo, ale potají, a protože věděl, že jsem měl peníze, tak přišel s tím ke mně a já jsem si každý pátek koupil pět porcí za jednu liru. Porce mohla býti asi patnáct až osmnáct deka. Takto jsem si přilepšoval a rychle jsem se zotavoval. Na práci jsem nikam nemusel, a tak mně bylo docela dobře.

Pokazil mně to nějaký Pepík Macků, byl tak starý jako já, byl takový silný zavalitý chlapec a rád s každým zápasil a nikdo ho neporazil. Asi tak za několik týdnů, co jsem přišel z nemocnice, jsem šel v baráku okolo něho a on mě chytil kolem pasu a říká: „S tebou nebude těžká práce, tebe lehko položím.“ Já jsem se mu postavil na odpor a dost dlouho jsme spolu zápasili a nepoložil mě. Ostatní se koukali, smáli se a když jsme se smírně rozešli, říkal náš komandant četař Zámořský: „To když můžeš s Mackem zápasit a nedáš se mu položit, tak to můžeš také chodit na práci a chodit pro „fasunk“.“ No a od té doby mě nikdy nevynechal. No ono toho nebylo mnoho, vždycky tak asi jednou za deset dní se někam šlo.

Ještě jedna příhoda se tam na Forte Bogato stala, co jsem tam byl, a o které chci také něco napsati. Bylo to v noci 1. července 1916, když v noci již jsem spal, slyším venku dva výstřely z pušky a za chvíli u našeho baráku číslo jedna se prudce otevřely dveře a vešlo několik Italů do našeho baráku s velkým křikem a nadávkami („porco dio prigimero“), a šli v baráku na tu druhou půlku, co byli Poláci. Slyšel jsem hodně křiku a nějaké údery. Samozřejmě, že jsem měl hlavu schovanou pod přikrývkou a dělal jsem, že spím, a jak jsem pozoroval, všichni na naší půlce ztichli a každý dělal to, co já, dělal, že spí, ačkoli ten křik, rámus a ty údery musely každého probudit. Teprve ráno jsem se dověděl, co se stalo. Pět Poláků chtělo utéci, ale nepodařilo se jim to. Bylo to takto: Jak jsem již napsal, okolo celé pevnosti byly zdi ve výšce asi od čtyř do sedmi metrů vysoké, a <u> těch zdí v jistých

vzdálenostech byly postaveny strážní budky a v každé byla stráž, a tak ke zdi nemohl se nikdo přiblížit, a proto zde byl útěk nemožný. Když se šlo někdy pro „fasunk“ (příděl potravin nebo dřeva), tak to bylo také nemožné, protože s námi byla vždy početně silná stráž, a tak ti, co chtěli utéci, si usmyslili, že prchnou záchodovou dírou. Pro nás, co jsme byli v dřevěných barácích mimo hlavní pevnost, byl záchod pod zemí. Chodilo se tam po schodech dolů (kolik bylo těch schodů nevím, ale mohlo jich být přes dvacet). Záchod, mohl býti asi pět metrů dlouhý, asi tři metry široký a strop byl klenutý. Kdyby to mělo dveře a bylo to u vchodu uzavřené, mohl by to býti dobrý sklep. Uprostřed bylo místo pro chůzi asi jeden metr v šíři a po obou stranách byl záchod. Na kamenných zdech od uličky, co se mohlo chodit, ve výši asi třiceti centimetrů byla kamenná deska z břidlice po celé délce záchodu a v té bylo na každé straně asi osm neb deset otvorů. Pod otvory byl kamenný žlab, který měl spád k pevnostní zdi, a tak odpad mohl stékati dolů ke zdi, kde byla žumpa, a odtud otvorem ve zdi asi čtyřicet krát čtyřicet centimetrů odtékal ven po zdi dolů na stráň a tam na stráni vysychal a ztrácel se. Záchod se denně čistil, ale práce tam byla snadná. Do toho prvního, do té díry hned z kraje, se nalila voda a všechno, co tam bylo, se spláchlo a odplavalo do žumpy, a když byla ucpaná, tak se to jenom prošťouchlo a bylo to spravené. Celé čištění tedy bylo v tom, že se to polilo vodou a ta sama odtekla. Tak tudy chtěli prchnout.

Pamatuji se na to, že dopoledne 1. července 1916, když jsem byl na tomto záchodě na potřebu, viděl jsem tam několik zajatců, jak pečlivě čistí záchod a ponejvíce byli tam, co byla žumpa, a ten výkal, co byl v žumpě, pořád tlačili holemi ven, aby tam nic nezůstalo a žumpa byla čistá. Proč to dělají jsem nevěděl, myslel jsem si, že to chtějí řádně vyčistit a z dlouhé chvíle se tím baví. Oni to čistili proto, aby v žumpě bylo pokud možno nejméně toho sajrajtu, by se moc nezamazali při prolézání otvorem ve zdi ven. V noci se to mnoho nezaneslo, protože nejvíc se chodilo na záchod ráno. Otvor ve zdi, kudy odtékal výkal, byl od země ve výši asi něco před dva mety, a tak počítali s tím, že když prolezou nohama napřed a rukama se budou držet spodní části otvoru, tak že nebudou nohami vysoko od země a že při dopadu na zem se jim nemůže nic stát. Já sám jsem ten otvor ve zdi viděl, a tak skutečně, jak to měli v plánu, při dopadu by se jim nemuselo nic stát. Dále si myslím, že z Janova by šli jen v noci stále směrem na sever a že by asi za čtyři dny mohli dojíti na švýcarské hranice, a tam by se dostali na neutrální půdu a ze Švýcarska že by se lehko dostali domů do Rakouska. No dopadlo to pro ně špatně. Kdy se dostali domů, to již nevím. Snad by se jim ten útěk podařil, kdyby to na ně zase ti druzí, co o tom věděli nebo kterým se o tom svém plánu svěřili, neprozradili. Italové, když se o tom dozvěděli, tak v těch místech, kudy se měl útěk provést, postavili dvě stráže, které již napřed věděly, co se má stát. Strážní pozorovali, kdo v noci jde na záchod, kolik jich tam šlo a kolik se jich vrací. Jak jsem již uvedl, v noci se mnoho na záchod nechodilo, a tak to byla lehká kontrola. Bylo to v létě, a tak kdo šel na záchod, šel jen v spodním prádle v košili a v podvlékačkách, v plášti se v noci šlo, jen v zimě nebo když pršelo. Ti, co chtěli prchnout, šli v šatech, ale přes šaty měli přehozenou košili a spodky, takže vypadali, jako by byli ve spodním prádle. S sebou si však nesli slamník plný slámy a ten hodili do žumpy, aby se sami příliš nezamazali. No a tak když to měli již všechno připraveno a už jim chybělo jen prolézt ven otvorem, kudy odtékal výkal, tak stráž dvakrát vystřelila a bylo po všem. Vím, že po těch výstřelech, které mne probudily, slyšel jsem rychlé kroky, které šly k našemu baráku, a dveře se otevřely a zase zavřely, ale to se stávalo, že v noci šel někdo na záchod a při tom musel dveře otevřít a zase zavřít. Za malou chvíli potom přišli Italové s křikem, jak jsem již uvedl, a šli rovnou na tu stranu, kde byli ubytováni Poláci. Z našeho baráku byli tři: jeden četař, jeden desátník a jeden svobodník, a další dva byli z druhého baráku. Italové je hned našli, a to po čuchu (po vůni záchodové) a tak komu smrděly střevíce, toho sebrali, odvedli pryč a při tom mu také nějakou strčili. Co se s nimi stalo nevím, ale pokud jsem tam byl, zpět se nevrátili a ani nevím, jak to trestali.

Co si o tom má člověk myslet nevím, byli to Poláci a ti nikdy nevěděli a myslím, že nevědí ani dodnes, co jsou a co by chtěli. Byl to národ poddaný jako my, od Rakouska nic dobrého neměli a byli mu oddání, a z druhé strany byli zas proti němu. Na tom Forte Bogatě jsme se zle neměli, mohu říci, že jsme se měli dobře, jenom že nám byla dlouhá chvíle, ale rozhodně to bylo ve všem mnohem lepší než být v rakouské armádě. Chtěli se stát slavnými a dostat nějakou medaili. No nedopadlo jim to. V roce 1916 v italském zajetí nebylo zle a těm zajatcům, co byli v rakouském zajetí, se o tom ani nezdálo. Dostávali jsme každý den bochánek chleba, který měl míti šedesát dekagramů, no snad některý ten bochánek měl o nějaké to deko méně, potom třikrát denně teplou stravu. Ráno černou, ale dobrou kávu, ne z cikorky, a bylo jí asi dva decilitry, a v poledne a večer teplé jídlo a bylo to: v neděli, v úterý a ve čtvrtek v poledne hovězí polévka a kousek hovězího masa asi deset dekagramů a večer něco přes půl litru makaronů. V pondělí, ve středu a v sobotu byla rýže s malým kouskem masa (rizoto), také asi něco kolem půl litru, a druhé jídlo byly makarony. To nebylo stejné, někdy byla rýže v poledne a večer makarony, anebo to bylo obráceně. V pátek byla rýže neomastěná a k tomu asi patnáct dekagramů ementálského sýra a večer makarony. Někdy za čas byla večer bramborová anebo fazolová polévka. Práce dohromady žádná a co se dělalo, to bylo jen pro nás pro tábor, nošení přídělu a někdy nějaká oprava cesty, a to jsme konečně rádi šli. Nikdo nesměl býti otrhaný anebo nečistý, zamazaný. Každý měl svoje lůžko a slamník, dobře vycpaný slámou. Když měl někdo roztrhané střevíce, tak nesměl jíti ani pro příděl chleba. V táboře byla obuvnická dílna, kde střevíce spravovali. Kdo měl rozedrané šaty, dostal nové oblečení, ovšem italské. Každý zajatec měl nárok za rok na tři košile, dvoje spodky a jedny střevíce. Prádlo bylo pěkné bílé a lepší jakosti než v Rakousku u armády. V létě jsme dostali všichni zajatci, ať měl šaty jakékoli, novou plátěnou uniformu italskou, barvy jako měli naši hasiči, takovou béžovou. U rakouské uniformy musel míti každý výložky na límci barvy, jaká mu patřila. Já a ještě asi šest, co jsme byli od osmnáctého pěšího pluku, měli jsme výložky červené do fialova, a potom jsme si <je> předělali, a to proto, že Poláci měli většinou výložky barvy do červena a po tomto incidentu, co chtěli utéci tím záchodem, tak Italové měli na ně vztek a když se někam šlo, tak když viděli červené výložky, tak už říkali: „Polaco, Polaco“ a někdy jim i něco udělali, nějaký ten strkanec, a tak aby nás nepovažovali za Poláky, přišili jsme si tam kousek jiné látky.

Já na Italy nařík at nemohu a podle mého úsudku již tehdy byl to slušný kulturní národ a jednal se zajatci slušně, o nějaké brutalitě nemůže být ani řeč. Italové vůči zajatcům dodržovali přesně všechny mezinárodní úmluvy a s každým jednali slušně. Byl jsem jako zajatec třikráte v nemocnici a všude bylo se mnou jednáno naprosto slušně a zacházeli se mnou <slušně>, i s těmi ostatními zajatci, jak jsem pozoroval, také tak. Lékař nečinil rozdíl mezi zajatci a mezi jejich lidmi, u nich byl každý člověk, a to se Italům nemůže vzít. V Rakousku jednali s vojínem podle toho, jaké byl národnosti, kdežto u Italů byl člověk jako člověk. Proto všechna čest italským lékařům. To by tak bylo asi všechno o zajateckém táboře Forte Bogato.

Ve volné chvíli, která vlastně byla stále, bavili jsme se meze sebou všelijak. Vypravovalo se, někdy se zpívalo, někdo chodil na procházky po táboře a někteří podnikavější provozovali i řemeslo. Vedle naší party byl velitel šesté party svobodník („feiter“) nějaký Pikart, a ten byl rytec a Italové mu nosili desky kamenné, břidlicové a on jim do toho takovým malým dlátkem vyryl obrázek, který mu přinesli, na vzorek, byly to většinou panoráma nějakého města. Oni mu za to mnoho nedali, ale na cigarety a na nějakou tu skleničku vína to dalo a potom mně říkal, že mu ujde dlouhá chvíle a cvičí se v řemesle, byl to rozumný člověk, asi třicetiletý. Potom tam byl truhlář o rok starší než já a ten uměl ze dřeva udělat pěkné věci, a to dřevo nekupoval, to dokázal udělat ze dřeva, co bylo na vaření pro kuchyň. Vím, že Italové vždy říkali, že barák číslo jedna je prima barák, tam že Boemi umí všechno udělat. O válce jsme se mnoho nebavili, dohromady jsme moc nevěděli, a když

někdo dostal někdy nějaký balík a v tom byly staré české noviny, tak to, co v nich bylo, už zase nebylo pravda, protože přišly až za několik týdnů od vydání. Když byla nějaká větší ofenzíva, tak se o tom něco šuškalo a za chvíli to ztichlo a zase nic. V sousedním baráku mezi Němci byl jeden Čech, bydlel ve Vídni a byl to Rakušák, a ten vždycky když někdy mezi nás Čechy přišel, tak měl různé zprávy z bojiště a o všem věděl, ale všechno ve prospěch Rakouska a pokaždé říkal, že již válka brzy skončí ve prospěch nás, tedy Austrie. To bylo v roce 1916, a jak to skončilo víme. Když se o válce mluvilo, tak veřejně nadávat na císaře pána a jeho zem, to se každý obával již z toho důvodu, že by to někdo mohl si poznamenat a napsat domů a tam by měli nepříjemnost, a tak byl každý zdrženlivý a raději se o konci války a jak to bude nemluvilo.

Že jsou v Rusku československé legie, o tom jsem tenkráte vůbec nevěděl. Snad o tom někteří věděl, ale nemluvili o tom. Jednou odpoledne, bylo to už na podzim 1916, přišel mezi nás do baráku desátník Jaroslav Novotný, co pracoval v kanceláři, a přišel jaksi ouředně s kusem papíru a tužkou a ptal se, kdo by chtěl jíti do Ruska. Já jsem ihned zvedl ruku a hlásil jsem, že bych šel. Ovšemže nevěděl jsem, o co se jedná a myslel jsem si, že když Itálie a Rusko jsou spojenci, a tak že si mezi sebou budou vyměňovat zajatce. Já raději bych byl v Rusku, a to proto, že jak se říkalo, tak mají zajatci volno a mohou chodit do práce a mají se dobře. Ono v tom zajetí, když jsme dohromady nic nedělali, byla hodně dlouhá chvíle, a tak jsem si myslel, že tam by to lepší utíkalo, myslel jsem ten čas. Že se jednalo o vstup do armády, to jsem nevěděl. Novotný hned si mne zapsal a potom se hlásilo ještě několik mladých hochů. Můj velitel party („freiter“) jak viděl, že jsem se hlásil, ihned protestoval a říkal Novotnému, že on jako velitel páté party, ku které jsem patřil, je za mne zodpovědný a že nedovolí, abych se hlásil do Ruska, a přišel ke mně a říká mně: „Vždyť ty nevíš, o co se jedná a kam to chceš vlézt.“ Novotný potom odešel zpět do kanceláře grupy a dále nevím, co se dělo. Vím, že od této chvíle bylo mezi námi hodně debaty a u desátníka Novotného jsem jaksi vstoupil do ceny, vždycky se potom na mne smál jako na kamaráda a jednom mně řekl: „Ty jsi chlapík.“ Samozřejmě, že z toho ze všeho nic nebylo, ale za několik týdnů přišli k nám do baráku zajatci Češi, kteří byli na jiných pevnostech okolo Janova a přišli s tím, že všichni zajatci v Itálii, kteří se hlásí k české nebo slovenské národnosti, budou všichni soustředěni do jednoho tábora, aby byli pohromadě. To už se hodně debatovalo též i mezi zajatci jiné národnosti, a samozřejmě, že jsme byli odsuzováni jako zrádci císaře, který právě v tu dobu zemřel. Nejvíc to odsuzovali Maďaři, Němci a Poláci. Ostatní se na nás dívali jaksi nechápavě a bylo jim to divné, že když již máme válku za sebou, že tam zase chceme vlézt, přitom když to Rakousko vyhrá, o čemž nepochybovali, budeme potrestáni, a že nás šibenice nemine.

V zajateckém táboře Santa Maria Capua Vetera soustřeďujícím Čechy a Slováky (10. 1. 1917 – asi září 1917)

A tak se stalo, že italská vláda na žádost naší zahraniční vlády povolila, aby zajatci Češi a Slováci byli soustředěni v jednom táboře, a tak dne 10. ledna 1917 v ranních hodinách opustili jsme náš tábor Forte Bogato, kde jsem byl přes rok, a odešli jsme na nádraží v Janově a odtud odjeli jsme vlakem podél Středozemního moře do zajateckého tábora Santa Maria Capua Vetera, kam jsme přišli 11. ledna 1917.

Zajatecký tábor Santa Maria Capua Vetera byl kolébkou italských legií. Bylo tam čtyřicet dřevěných baráků a v každém bylo místo pro sto dvacet lidí. Bylo nás tam necelých pět tisíc, a to jen Čechů a něco málo Slováků. Tábor byl v pěkném kraji nedaleko Neapole a z tábora byla pěkně vidět sopka Vesuv a každý večer byla vidět nad sopkou jasná ohnivá záře, to asi od toho, jak v sopce v kráteru šlehaly plameny. Zde bylo lepší pohodlí, než na Forte Bogato a bylo také i více vody. V táboře bylo několik vodovodů a v každém celá řada

kohoutků, a tak vody bylo dost. Na Forte Bogato byly vodovody jen dva, a to jeden v původní pevnosti a druhý pro dřevěné baráky a voda se musela pumpovat venku mimo pevnost a odtud se hnala do pevnosti do rezervátu, a tak když některá parta, která přes den vodu pumpovala a dost se nesnažila, tak již večer voda v táboře nebyla. V Santa Maria o vodu nouze nebyla. Prádlo jsme si sami neprali a na spaní dostal každý dvě prostěradla, která se asi jednou za měsíc vyměňovala. Čistota tam byla a podle mne byl to hezčí tábor než Forte Bogato. V baráku byly po obou stranách pryčny, a to jedna dole a druhé nad první. Já jsem si vylezl na horní pryčnu, a to proto, aby na mě z vrchu nepadaly blechy. Těch tam bylo dost a kolikráte večer nenechaly ani pořádně spát. To jsme kolikrát mudrovali o to, co je lepší, zda veš, nebo blecha. Někdo říkal, že veš je lepší a nechá se chytit, kdežto blecha ne, ta uskočí. Jsou to obě paraziti a těžko se v tom vyznat.

Baráky tam byly postaveny pěkně v řadách ve stejné vzdálenosti jeden od druhého a uprostřed tábora bylo jakési náměstí, kde hoši hráli i kopanou. Zde v táboře se dne 10. ledna 1917 založil dobrovolný sbor a přihlásit se mohl každý zajatec národnosti československé. Jak se na Forte Bogato o politice a české otázce ani nemluvilo, tak v Santa Maria se propaganda rozjela ihned na plné obrátky. Bylo nás tam okolo pěti tisíc jen československá národnost a mezi tolika zajatci bylo i mnoho vzdělaných lidí a našli se lidé ode všeho možného. Byli tam učitelé, profesoři a i žurnalisti a dokonce jeden akademický malíř Bartoš. Důstojníci počínaje kadetem aspirantem tam nebyli, ti byli zvlášť v jiném táboře. Vůbec nevím, jak bych to napsal, jaký dojem na mne učinila tato změna. Nedovedu se snad jasně vyjádřit, ale na mne to velmi působilo. Jak jsem již vpředu napsal, bylo dostatek vody, o prádlo jsme se nemuseli starat, každý měl dvě čistá prostěradla, ráno se nemuselo to poležení uklízet, večer dávat dohromady. Tady se jen pěkně složily přikrývky a mezi ně se pěkně složily prostěradla, a to byla celá práce pro celý den. Nosit dřevo do tábora, chléb a jiné potřeby, to se zde neznalo. Každý desátý den jsme se šli do koupelny pod sprchu se vykoupat, jednou asi za týdne nás vedli na procházku po okolí. Strava, ta byla stejná.

Nejvíce na mne působilo to, že když jsem šel po táboře, že jsem slyšel všude jen česky mluvit, to snad byl ten největší pocit z toho ze všeho. Dříve na Forte Bogato se ozývaly všechny možné jazyky, které ve střední Evropě jsou, a tady jen a jen český. Já byl ubytován v baráku číslo šest. Vedle mne ležel Tonda Bulba, o rok starší než já, a ten již od února přihlásil se do dobrovolného sboru, a tak jsme spolu o tom večer než se usnulo debatovali. Bylo jich tenkráte z našeho baráku ze sto dvaceti jenom šest. Já jsem s ním souhlasil a říkal jsem mu, že až to povolejí, že půjdu také, ale že je na to času dost. Ve vedlejším baráku číslo sedm byl nějaký novinář někde z Moravy, snad od Přerova, a to byl dobrý řečník a uměl tak lidi přesvědčovat, že v krátké době se většina z tohoto baráku přihlásila. Debatovalo se o tom hodně a snad ani o jiném se nemluvilo. Náhledy byly různé, jako vždy, kde se sejde mnoho lidí, sto hlav, sto rozumů. Podle mého bych řekl, že snad velká většina byla pro, ale, a to snad nyní někdo těžko pochopí, bylo tu velké riziko. Třeba si uvědomiti to, že vojín, který mnoho měsíců strádal, hladověl a byl stále šikanován a vystaven stále nebezpečí smrti v rakouské armádě, nějakou šťastnou náhodou zůstal zachován při životě a zdraví a dostal se do zajetí, kde od těch válečných trampot byl vysvobozen, a nyní měl se znova tam vrátit. To nebyla maličkost, o tom dlouho se rozmýšlelo, a přitom se každý musel zamysleti nad tím, že když půjde do boje, že jsou jen dvě možnosti, a to buď zvítězit, anebo padnout. Třetí možnost zde nebyla, v zajetí čekala šibenice. Bylo to těžké rozhodování. Národ náš po tři sta let byl zapojen do rakouské říše, bylo to mnoho generací, někteří si mysleli, že to již ani jinak nemůže být jak to je, a potom, jednalo se o zachování sebe sama.

Mnoho a mnoho se o tom mezi námi mluvilo, co by se stalo, kdyby Německo a Rakousko nebylo poraženo. Co potom, co se stane s tím, kdo ztratí zdraví a bude mrzákem, co si počne, jak by s námi naložili, a tak se přišlo jen k tomu jednomu závěru, když půjdu, tedy vítězství, nebo smrt. V našem baráku naproti mně měl pryčnu jeden starší vojín, asi tak ke

čtyřicítce, a ten říkal: „Já bych pro to udělal všechno, pracoval a všemožně pomáhal, ale já mám doma ženu a pět dětí, to nemohu udělat, co by se s nima potom stalo, o mne nejde, ale tam doma o ně.“ Takových byly tisíce a každý někoho doma měl, a když neměl děti a ženu, zase měl rodiče, kteří na něm lpěli, a tak by se těžko někdo našel, kdo by nikoho neměl. Vzdor tomu všemu, co jsem uvedl, řady dobrovolníků rostly, pomalu, ale přece. Na velikonoční svátky v roce devětasedmnáctém bylo již dobrovolníků v táboře Santa Maria asi osm set.

V tu dobu dobrovolníci měli slavnost, ve čtyřstupech pochodovali na náměstí v táboře, měli sokolské cvičení a cvičili dobře. Italové si to fotografovali a když udělali pyramidu, tak byli požádáni, aby to opakovali, což učinili a vůbec pěkně cvičili, byli to většinou sokolové, a potom, času na to bylo dost, a tak se to povedlo. Při této slavnosti byl vystaven obraz „Za svobodu“ od akademického malíře Bartoše. Dostavil se také jeden řečník (jméno již nevím) v ruské uniformě v hodnosti kapitána a ten skutečně pěkně mluvil o našem československém odboji (byl to Čech). Pobízel všechny ke vstupu do řad dobrovolníků a pěkně od začátku probral naše dějiny, jak byl národ stále utlačován a že byl již na začátku zániku a nyní že nastala chvíle rozhodující, že národ buď zahyne, anebo zvítězí. Dobrovolníci stáli v řadách pod tribunou a my ostatní jsme přihlíželi. Potom zahráli, měli takovou malou kapelu, a zazpívali „Hej, Slované“ a „Kde domov můj.“ Při zpěvu písně „Kde domov můj“ všichni stáli v pozoru a my jsme všichni smekli čepice a stáli též v pozoru, pouze několik provokatérů, jako by si toho nevšímali, chodili okolo a bavili se mezi sebou, když však byli těmi druhými upozorněni, že když nechtějí poslouchat zpěv naší hymny, ať odejdou z místa slavnosti, tak se jaksi zamrzeli, smekli čepice a stáli klidně, než se dozpívalo.

Dobrovolníkem československých zahraničních legií v Santa Maria (12. 4. 1917)

Já, když jsem tam tak stál a všechno sledoval, bylo mně všelijak a styděl jsem se, že nestojím v řadách dobrovolníků, a tak jsem se rozhodl, že do jejich řad vstoupím, což jsem dne 12. dubna 1917 učinil a přihlásil jsem se. Jsou okamžiky v životě, na které se nikdy nezapomene, a tak též i já nezapomněl jsem na to, když při této slavnosti <došlo k> odhalení obrazu „Za svobodu“, na kterém byl namalován Čech, Moravák a Slezan a Slovák, jak stojí na mrtvolách rakouských vojínů a vysoko nad jejich hlavami vlaje československý prapor. Při zpěvu národních písní jsem si sám k sobě říkal: „Copak já nejsem Čech? Vždyť já mezi ně také patřím.“ A bylo rozhodnuto. Nebyl jsem sám, který takto smýšlel, bylo nás několik set, kteří učinili to, co já. Vím, že po tomto vystoupení počet dobrovolníků vzrost na jeden tisíc sedm set padesát. Bylo nás nyní v táboře Santa Maria více než třetina dobrovolníků a velká většina s námi sympatizovala, ale nebyla rozhodnuta. Tenkráte měli jsme dobré zprávy o jednotlivých bojištích, protože jak jsem již uvedl, bylo mezi námi mnoho inteligence, kteří uměli aneb se též brzy naučili italsky a francouzsky a také četli zprávy z novin, a proto jsme byli o všem dobře informováni.

Na frontách to tenkráte pro spojence, to jest pro Itálii, Francii a Anglii dobře nevypadalo. Jejich největší spojenec Rusko prožívalo první revoluci, při které car Mikuláš byl zbaven trůnu a nastoupila demokracie. Někteří sice říkali, že když v Rusku je zbaven car moci, že to půjde všechno lepší kupředu a že carevna Kateřina, sestra německého císaře Viléma, přála vítězství Německu, a proto pokud mohla, všechno sabotovala, a nyní, když je odstavená, že půjde všechno v pořádku. Jak se tenkrát mluvilo, tak v ruské armádě to neklapalo a když některý ten vojevůdce rakouskou anebo německou frontu prorazil a chtěl postupovat za nepřítelem, bylo mu ze záhadných důvodů nařízeno postup za ustupujícím nepřítelem zastavit. Také se stávalo, že dělostřelci žádali střelivo a pěchota zase potřebovala obuv, a tak se také stalo, že dělostřelcům přišla obuv místo střeliva a pěchotě zase přišly

náboje do kanónů. Ruští důstojníci a vůbec ruská inteligence těžko nesla, že jejich armáda, početně mnohem silnější, ztratila mnoho území a stále ustupovala, a proto ta vzpoura proti panovníkovi a jeho rádcům. Jenže každá hůl má dva konce a co je k něčemu dobré, zas je to na jinou věc špatné, a tak to bylo i s únorovou ruskou revolucí v roce 1917. Někteří mezi námi říkali, že revoluce a změna vlády ve státě, který je ve válce, k ničemu dobrému nevede, že je to rozkol v národě, a měli pravdu. Celá ta veliká říše ruská, a samozřejmě též její armáda, skládala se z veliké části z mužiků, to jest ze sedláků, z rolníků. Ti neměli nikdy zájem o nějakou válku a o nějakou moc, ti sloužili jenom carovi. Car byl jejich pán, car byl nejvyšším církevním hodnostářem, to byl jejich papež, car byl pro ruského člověka to nejvyšší, co mohlo být, a tomu oni platili daně a tomu oni sloužili v armádě, za něho bojovali, když nařídil, a za něho i umírali. A nyní najednou cara nebylo, car byl zbaven veškeré své moci, a proto proč oni měli bojovat a umírat, vždyť Austrijec a Germán, to je také člověk. V Rusku a v ruské armádě nastal rozvrat a v tu dobu začala se formovat italská legie. Několik set mladých hochů chce z několika tisíc zajatců postavit armádu a chce porazit nebo alespoň přispět k porážce armád německých a rakouských, na které nestačily milionové armády ruské.

Na frontě západní ve Francii byl klid, německé armády stály před Paříží a jedním dělem, tak zvanou „tlustou Bertou“ ráže padesát dva centimetrů, Paříž odstřelovali. Pozice nebyla zrovna růžová a nebýt toho, že v tu dobu vstoupily do války proti Rakousku a Německu Spojené státy severoamerické, byla by morálka v Itálii i ve Francii hodně upadla. Protože USA dohromady žádnou armádu neměly, museli začít zbrojit a vojáky cvičit, byl zapotřebí čas a vydržet. Toto jsme všechno věděli. Hlavní vedení dobrovolnického sboru bylo v Santa Maria v baráku číslo deset, kde byl ubytován Jan Čapek, starosta sboru, dále Bedřich Havlena, jeho jednatel, a další třetí, pokladník, jehož jméno již nevím. Se všemi třemi si osud zatočil, Jan Čapek padl u Piavy, Bedřich Havlena tam byl zajat a pověšen a ten třetí dostal se do zajetí, a protože uměl italsky a nebyl prozrazen, tak přečkal válku v rakouském zajateckém táboře jako italský zajatec. Když jsem se přihlašoval, tak Havlena se mnou zapsal všechna potřebná osobní data a zaplatil jsem příspěvek ve výši pěti centesimů, to bylo asi pět haléřů, a z každé „činkviny“, to bylo za pět dní, jsem přispíval s pěti centesimy. Po přihlášce dostal jsem bíločervenou stužku, kterou jsem si přišil na čepici nad levým okem, to byl náš odznak.

Že nebyli všichni pro armádu, uvedu jeden případ. Asi tak někdy koncem února 1917 jsem stál na rohu našeho náměstí v táboře, když přišlo k nám do tábora několik zajatců, a jak to už bývá, kdo byl vedle, tak si je prohlížel, neuvidí-li náhodou svého nějakého známého. Uviděl jsem mezi nimi jednoho dost vysokého zajatce, asi čtyřicet let starého, který měl na čepici číslo osmnáct a volal: „Není tu někdo z vás od osmnáctých?“ Já jsem k němu přistoupil a říkám: „Já jsem od osmnáctých“, a on, odkud jsem, a když jsem řekl, že od Náchoda, on na to: „Já jsem také z Náchoda,“ a tak jsme se domluvili. By to Kulhánek z Dobrošova. Já jsem ho sice dříve neznal, ale protože jsme oba byli z obcí, které spolu sousedí, tak jsme si tak vypravovali, co je kde nového, a o těch známých, které znal on anebo zase já. Chodil jsem k němu do baráku dost často. Jednou mně říkal, že se mu to tady v táboře nelíbí, že by nejraději někam jinam, prý mezi Moraváky, ti jsou lepší než Češi, nejsou takoví neznabozi a vůbec, co se zde mezi zajatci děje, to už přestává všechno. Vždyť oni, co nosí ty bíločervené pentličky na čepici, oni chtějí jíti zase bojovat proti nám, proti Rakousku, to je něco proti zákonům: „A kdybych byl doma, všechny bych je udal četníkům.“ Já na to nic neříkal, jen jsem ho poslouchal. Když potom jsem se k nim přihlásil a přišil si na čepici také tu bíločervenou pentličku, tak jsem ho druhý den v táboře potkal. Já když jsem ho uviděl, tak ještě několik kroků před potkáním jsem ho pravou rukou zdravil a volám: „Nazdar!“ On se jen na mne okem podíval a když uviděl na čepici bíločervenou pentličku, tak mně ani neodpověděl, dělal, jako by mne neviděl a šel dál. Bylo konec kamarádství. Mně to bylo jedno a jemu asi také. Více jsem s ním v Itálii nemluvil, až v září 1919, tedy už po válce, jel jsem vlakem z Náchoda z dovolené na Slovensko, když ve vlaku na chodbě v osobním voze vidím

jednoho italského legionáře, ve kterém jsem poznal Kulhánka, a on mne také poznal. Já byl v rakouské uniformě, jak tenkrát četníci nosili (byl jsem již měsíc u četnictva) a na límci jsem měl na každé straně velké písmeno „S“, to znamenalo „Stráž“. Já jsem na něho nezačal mluvit, ale on hned ke mně a začal: „Tak ty jsi u četníků? A já člověče pořád sháním nějakou službu a nemohu nic sehnat, že už jsem starý.“ Jak přišel do armády nevím, jistě byl nějakým způsobem k tomu donucen a doma se potom vytahoval, že chtěl. Bůh ví, čím byl. Jinu, všude jsou různí lidé, dobří i zlí.

Po přihlášení druhý den, když nově přihlášených bylo více, zavolali nás před barák číslo deset, kde jsme stáli v řadě a skládali jsme slib, byl krátký a tohoto znění: „Slibuji na svou čest, že v případě potřeby půjdu se zbraní v ruce bojovat proti Rakousku-Uhersku a Německu.“ Podáním ruky starostovi sboru Janu Čapkovi byl slib potvrzen. Záznam o tom je dosud uložen u Vojenského historického ústavu Praze. Je uložen ve vojenském historickém archivu.

Tak jak to všude bývá, i zde bylo mnoho proti, snad ani ne že by nesouhlasili se svobodou národa, ale mně to připadalo tak, že by s tím souhlasili, jen kdyby nemuseli sami nésti kůži na trh, a protože se báli jíti zpět na bojiště a aby se jim nevytýkalo, že se bojí, proto si vymýšleli důvody proti. Nic jiného to nemohlo býti, poněvadž se hlásili jako Češi a kdo nechtěl být mezi zajatci české národnosti, mohl se hlásit k jiné národnosti a mohl odejíti, a oni neodešli a zůstávali mezi námi.

Oční nemoc a léčení v nemocnici v Santa Maria

Já ihned po příchodu do Santa Maria jsem onemocněl, bolívali mne oči a když jsem pohnul očníma víčky, tak mne oči pálily a do světla jsem se nemohl podívati a čepici jsem nosil tak, že jsem měl stínítko stažené na oči. Když mně to nepřestávalo, šel jsem k lékaři. Byl to také zajatec české národnosti v hodnosti nadporučíka. Chodil jsem tam každý den a jeho pomocník, vojín od sanity, též zajatec, mně do očí kapal nějaké kapky. Když to nepomáhalo, tak mně lékař řekl, abych nekouřil, že kouř očím škodí, a tak jsem uposlechl, a když ani to nepomáhalo, řekl jsem lékaři, aby se mnou něco dělal, že nemoc se neléčí a že je to stále stejné. On na to, že mne pošle do nemocnice a já jsem souhlasil. Ono zajatcům v Itálii, alespoň u nás v Santa Marii, se nikomu do nemocnice nechtělo, a to proto, že v nemocnici neměl tu volnost jako v táboře, potom v táboře bylo patnáct centesimů denně, za které si mohl koupit deset cigaret „populárek“, v nemocnici nedostal ani jeden centesimus, a potom i stravy bylo v nemocnici méně než v táboře. Jaký to rozdíl, vojín ve frontě si jiného nepřál více než se dostat do nemocnice, třeba by tam i hladověl, a zde se zase každý nemocnici, pokud mohl, vyhýbal.

Když jsem přišel do nemocnice, dostal jsem nemocniční prádlo a když přišel lékař do ordinace, tak jsem tam byl zavolán. Lékař, Ital v hodnosti kapitána, takový řekl bych sympatický člověk, měl černé kudrnaté vlasy a černý plnovous, který mu každý den, když přišel do ordinační místnosti, jeden italský vojín, asi holič, upravoval. Když byl hotov, tak nejprve zavolal nově příchozí nemocné a potom teprve začal prohlídku s ostatními. Když jsem k němu do ordinační místnosti přišel, podíval se na mne a ukázal rukou na židli, abych si sednul. Potom vytáhl z kapsy u kalhot nůž a seřezával kousek třísky, to si dělal takovou malou lopatku na mast. Když byl hotov, přistoupil ke mně, chytil mne za řasy na levém víčku oka a obrátil je, aby spodek víčka byl navrchu. Uměl to tak šikovně, že jsem to sotva postřehl, co udělal. Potom lápisem mě tam na víčku něco vypaloval. Měl jsem tam asi nějaké pupenečky, které činily tu bolest, a on je lápisem vypaloval. Bolest to byla veliká, ale já ani nekviknul, a když to vypálil na horním víčku, potom začal na spodním víčku. Potom tou lopatkou, co si udělal, nabral mast a dal do oka a obě víčka přimáčknul <k> sobě. Toto jsem

s tím druhým okem pozoroval. Když léčil pravé oko, to jsem už neviděl, jak to dělá, protože levé jsem měl zalepené, ale bolest to byla stejná a postup takový, jako u levého oka. Když byl hotov, plácl mne po zádech a řekl: „Avanti!“ Tak jsem odešel. Oči jsem měl zalepené, a tak jsem neviděl a jen tak po hmatu jsem šel na svoje lůžko. Jeden z nemocných mne pak dovedl k mé posteli. Lehnul jsem si a ani jsem se nepohnul a když přinesli oběd, ani se mně jíst nechtělo, ale chuť k jídlu jsem měl, a tak jsem to snědl, aniž bych věděl, co <jsem> snědl, a hned jsem si lehnul a ležel dál. Když přinesly ošetřovatelky, byly to milosrdné sestry, večeři, to už bylo dobře a už bolest byla mírnější a já se mohl dívat na ten Boží svět. Ještě asi dvakrát mně lékař v očích něco vypaloval, to však už bylo mírnější, a pak jsem chodil jen na kontrolu. Trvalo to však asi tři týdny nebo dokonce čtyři, než uznal, že jsem zdráv a z nemocnice mne propustil. Já jsem nespěchal, protože jednalo se o oči, a tak jsem si přál, aby byly zdravé. Mrzelo mne jen to, že jsem byl jen krátký čas dobrovolec, zaplatil jen asi třikráte příspěvek po pěti centesimech a oni mně vypláceli z té společné pokladny patnáct centesimů denně a já jsem to za celou tu dobu ani potom v příspěvcích nezaplatil.

Strava v nemocnici byla velmi dobrá, ale bylo jí také velmi málo. Bylo to tak skutečně pro nemocného na žaludek. Ráno byla bílá káva asi dva decilitry a kousek chleba, asi osm dekagramů, v poledne dobrá hovězí polévka, ve které bylo pár makaronů a kousek hovězího masa a zase kousek chleba. Večer bylo trochu makaronů nebo rýže. Když si na to člověk zvyknul, tak to stačilo, ale obezita by z toho nebyla. Nemocnice pro zajatce v Santa Maria byla částí italské vojenské nemocnice. Zajatecký tábor byl hned vedle jezdeckých kasáren a při nich byla i nemocnice. Od italských nemocných jsme samozřejmě byli odděleni, ale z oken naší místnosti, kde jsem byl, viděl jsem na kasárenský dvůr a vždycky v neděli večer poslouchal jsem jejich večerku. To jeden vojín hornista chodil okolo kasárenského dvora a přitom troubil večerku. Trvalo to myslím že asi dvacet minut, než to vytroubil, a přitom obešel několikrát kolem dokola kasárenský dvůr. Uměl to hezky a dobře se to poslouchalo. Tato slavnostní večerka byla jen v neděli. Italové měli hornu s klapkama, tak asi jako je křídlovka, a proto se dalo na ni všechno vytroubit. Rakouská horna byla bez klapek. Ještě dnes se na to pamatuji, jak naši hornisti, když jsme byli pod Altissimem, jak záloha troubila večerku. My italští legionáři za večerku jsme měli nápěv písničky „Dobrú noc, má milá, dobre spi, nechť sa ti snívajů sladké sny“. Když ho naši hornisti, praporní hornista s hornistou od naší šesté roty spustili dvojhlasně, tak všechno utichlo a celý druhý prapor od třicátého druhého pluku poslouchal a po celou tu dobu se nikdo ani nepohnul.

Když jsem se vrátil zpět do tábora, nic se nezměnilo a vše bylo při starém. Propaganda byla stále a nábor pro dobrovolníky neustal. Debaty pro i proti byly stále. Bylo nás mnoho, které to již přestalo zajímat a chtěli by jsme rádi nějakou změnu. Tehdy se říkalo, že budeme vyzbrojeni a půjdeme na frontu u Soluně, to by bylo na pomoc Angličanům a Francouzům proti Turecku. Turci a Bulhaři byli tenkráte spojenci Německa a Rakouska a Anglie a Francie chtěly dobýti Dardanely, aby mohly míti spojení s Ruskem a dodávati jim válečný materiál a vůbec všemocně pomáhat Rusku. Co na tom bylo pravdy a odkud ta zpráva byla, to nevím, snad o tom mluvil ten řečník v uniformě ruského kapitána, co mluvil o velikonočních svátcích v táboře při odhalení obrazu „Za svobodu“. Samozřejmě, že z toho nemohlo nic být, protože italská vláda nedovolila vyzbrojení zajatců a upotřebení jich na bojištích.

Na polnohospodářských pracích v provincii Salerno (léto 1917)

Až dosud Itálie válečných zajatců na práci nepotřebovala a nechávala je v zajateckých táborech. Ale v létě roku 1917 na začátku třetího roku války i ona měla nedostatek pracovních sil, a proto si vzpomněla na zajatce. Z našeho tábora mělo jíti také několik part na polní práce, ale chtěli jen dobrovolníky, snad proto, že u nich se nemuseli báti, že by se pokusili o útěk.

Tak když přišla do tábora zpráva, že kdo by chtěl jíti na polnohospodářské práce, tak jsem se také přihlásil. Bylo to asi koncem června, když nás třicet dobrovolníků odešlo do okresu Batapalia, provincie Salerno, na senoseč. Sami jsme nešli, šlo s námi šest italských vojínů jako stráž. Byli však naprosto zbyteční, my by jsme stejně nikam neutekli, ale oni prostě nám nevěřili.

Byli jsme ubytováni v nějaké stodole nebo kůlně, podlaha byla betonová a každý měl slamník a jednu přikrývku. Nejprve několik dní jsme na zahradě mezi citronovými stromy okopávali kukuřici a pak jsme šli na seno. Byl to nějaký velkostatek a polí jsem tam viděl málo, většinou samé louky a mezi tím divoké stromy. Na loukách se pásl mnoho dobytka a tam jsem poprvé uviděl buvola, vypadal divoce, celý černý, a zatím to bylo docela dobré zvíře. Na louce byl jeden žací stroj a potah nikde. „Padron“, to jest majitel byl s námi a ukazoval, že si máme potah najíti mezi pasoucím se dobytkem. Někteří byli z hospodářství, a tak tomu rozuměli a šli si uchytit pár volů, zapřáhli je a už se sekalo, jenže teplo bylo, a tak když objeli se žacím strojem asi třikrát kolem dokola, tak voli měli vyplazené jazyky až po kolena a dál nemohli. Když to ukazovali „padronovi“, tak jen mávl rukou a ukazoval, že aby voly vyměnili. A tak vždycky s jedním párem jezdili asi třikrát dokola, potom je pustili a chytili si jiný pár, bylo jich tam dost a všichni uměli tahat. My ostatní jsme to hráběmi ohrabovali. Protože tam je v létě pořádné teplo, tráva se neobracela ani nedávala do kup a všechno to schlo jedna radost.

Byli jsme rozděleni na dvě místa. Druhý den jsme to na vozech sváželi na jedno místo a tam se seno ukládalo do velikých stohů, jeden stoh byl veliký jako chalupa a vysoký tak, jak vysoko jsme s podávkami dosáhli. Já ještě s jedním jsme jezdili s dvěma buvoly, já byl jenom závozník, ten druhý byl z hospodářství, tak ten povoz řídil, on nakládal a já podával na vůz, byla to dvojkolejová kára, kola byla hodně velká. Když jsme přijeli na místo, tak jsme seno shodili na zem vedle stohu a já jsem ho potom podávkami podával na stoh, kde byli dva civilové Italové, kteří to rovnali. Byli to takoví malí strejčkové a mně bylo tenkráte dvacet jeden rok, a tak jsem měl z nich legraci. Oni chtěli, abych jim na stoh podával jen malé hromádky sena a já jsem jednou nebo dvakrát podal tak, jak chtěli, a potom jsem nabral na vidle, co se jen dalo nabrat, a hodil jsem to na stoh na ně, a tak jsem někdy některého senem zavalil. Samozřejmě, že dědek nadával a já jsem se to učil a po něm opakoval. On potom se zase rozčiloval, že šeredně nadávám, ale já jsem nic jiného neříkal, jen jsem to opakoval po něm. Jednou také jsem za sebou na strejce hodil asi třikrát pořádně sena, strejce nebylo na stohu vidět, jen slyšet, a v tom se ohlédnu a koho nevidím, jak „padrona“, který se na to díval. Myslel jsem, že bude také nadávat, ale o ne, díval se na mne, smál se také a potom mně ukazoval, jaké hromádky mám brát a podávat na stoh. Něco jako by ukazoval a říkal, že jsou to staří lidé a že nestačili to rovnat. Oni strejci říkali, čemuž jsem porozuměl, že zajatci mají dobré jídlo, dost se nažerou a potom mají sílu a z bujnosti nevědí, co by dělali. Konečně měli pravdu, my jsem se tam měli na stravu skutečně velmi dobře a práce nebyla namáhavá, a protože jsme byli vesměs mladí, asi od dvaceti jedna do dvaceti osmi let, tak když se chtělo, tak šla práce od ruky. Po celou dobu mé vojenské služby od 15. 4. 1915 do 18. 8. 1919 jsem se nikdy neměl tak dobře, jako tam. Dostávali jsme každý druhý den jednu veku dobrého žitného chleba, ráno asi půl litru dobré černé kávy, v deset hodin kus sýra ve velikosti husího vejce, který byl velmi chutný a dal se olupovati jako cibule. Potom byla teplá strava v poledne a večer. Obyčejně byla dobrá hovězí polévka a kus hovězího masa a byl ho pěkný kousek, asi tak patnáct dekagramů, a druhé jídlo byly buď makarony posypané s rozstrouhaným sýrem anebo rýže vařená s masem hovězím, takové rizoto. Stravy bylo, že pro každého jedlíka to stačilo. Vařil jeden z nás, nějaký svobodník Pepík Soukup, on byl řezník a uměl německy a také trochu italsky. Vždycky ráno se nás ptal, když jsme šli do práce: „Tak kluci, copak chcete, abych vám dnes uvařil?“ a podle dohody uvařil, co jsme chtěli. Byl takový menší, zavalitý blonďák a Italky ho okukovaly, snad se jim líbil, že byl blonďák, on ani opálený

mnoho nebyl, a to se jim snad líbilo. My, co jsme byli opálení a tmavší pleti, tak jsme u nich nevzbudili žádný zájem. Ono nám to bylo jedno, byli jsme stejně hlídáni a nikam jsme se nemohli rozejíti, museli jsme po práci býti stále pohromadě a sami někam odejíti jsme nesměli. Potom jsme dost často, každý den však ne, dostávali půl litru vína italského červeného. Říkali jsme mu víno „negro“ nebo „bianco“, to znamená víno červené a „bianco“ bílé. Stávalo se často, že někdo víno ani nechtěl, a tak jsem ho kolikrát měl plný šálek a zbylo mně ještě na druhý den. K této stravě jsme dostávali za den padesát centesimů a patnáct centesimů byl žold, dohromady šedesát pět centesimů. Aby si čtenář mohl učiniti <představu>, jakou hodnotu mělo těch šedesát pět centesimů, tak za to si mohl koupiti půl litrů vína a dvacet cigaret, těch lepších. „Macedonek“ jen deset.

Malárie: zpět v nemocnici v Santa Maria (asi srpen 1917)

Mně se to velmi líbilo, bylo to velmi dobrý, ale byl to kraj, který ještě dnes, jak jsem nedávno četl v novinách, je zamořen malárií a všichni jsme na ni onemocněli. Já jsem onemocněl asi šestý týden. Když jsme tam přišli, tak nám „padron“ dával chinin, abychom ho užívali, a ti, kteří poslechli a alespoň někdy tu tabletku užili, dostali také malárii, ale průběh nemoci nebyl tak prudký a nemoc byla mírnější. Já byl jeden z těch, který jsem nevzal do úst za celou dobu ani jednu tabletku a byla to chyba. Onemocněl jsem, dostal jsem horečku, několik dní jsem vůbec nic nejedl, jen pil, a když to trvalo už devět dní, tak mě „padron“ poslal zpět do nemocnice v Santa Maria. Šli jsme tři a já byl na tom nejhůř. Když jsme v Neapoli na nádraží přesedali do jiného vlaku, museli mne ti druzí dva podpírati, jinak bych snad ani do vlaku se nedostal. Bylo to v srpnu 1917 a přišel jsem na tu světnici v nemocnici, kde jsem byl asi před dvěma měsíci s nemocnýma očima. První asi tři nebo čtyři dny jsem byl v horečce, že jsem o sobě ani nevěděl. Za tu dobu dostával jsem každý den do zadnice injekci, nevěděl jsem však o tom, jenom když jsem se probral, cítil jsem, jak mne obě půlky na zadnici bolí. Ti, co vedle mne leželi také s malárií, říkali mně, že jsem za tu dobu jednou slezl z postele a vytáhl jsem z pod postele nočník, který mně tak dali, a udělal jsem potřebu vedle nočníku. Oni to potom uklidili. Já o tom vůbec nevím. Rovněž i lékař, které mně léčil oči, mne poznal a zhrozil se toho, jak jsem vypadal, a prý, jak mně říkali, měl o mne velký zájem a každý den i mimo prohlídku přicházel ke mně a dával mně injekce. Když potom jsem se probral a on přišel na prohlídku, tak mne prohlédnul, pozoroval tep a pak se trochu usmál a povídá: „Bono, bono“, tj.: „Dobrý, dobrý.“ Na ceduli měl jsem napsáno: „Malarie tropico“.

Byl jsem tam měsíc a pak jsem byl poslán do tábora Santa Maria. Když mě první horečka přešla, cítil jsem se zdráv a žádné bolesti jsem necítil, jen jsem měl stále, tak mně to připadalo, hučení v hlavě a necítil jsem se dobře na slunci. Co jsem byl v nemocnici s malárií, několik zajatců tam zemřelo. S jedním jsem večer mluvil, zdál se být docela zdravý a ráno byla jeho postel prázdná, v noci ho odnesli. V této nemocnici bylo mnoho štěnic, nikdy bych tomu nevěřil, kdybych to na vlastní oči neviděl. To jsem jednou v noci dobře nespal a můj soused si svítil svíčkou a chodil okolo postele. Lůžka byla železná s drátěnou vložkou. Ptám se ho, co dělá, a on nato: „Nemohu spát, strašně mne žerou štěnice, a tak jsem vstal, on odhrnul prostěradlo a žíněnky a ukazoval na drátěnou vložku. To jsem nikdy neviděl, bylo jich tam jako mravenců a on je tou svíčkou pálil. Zničil jich mnoho, ale stejně to nepomohlo. Ve dne se hledat nesměly, oni ani ve dne na nikoho nejdou, oni to jsou noční dravci, to blechy a vši, ty jsou obojetné, ty žerou v noci jako ve dne. Já jsem měl od nich pokoj, ne že by v mé posteli nebyli, ale asi jsem jim nebyl pochuti, a tak si mne nevšímaly. Jednou jsem sice měl také jakýsi pupeneček na těle, snad to bylo do nich, ale nevím to jistě.

Ještě o jednom příběhu bych se mohl zmínit a který by stál za to, o něm něco napsat a který se mně přihodil v nemocnici v Santa Maria. Já a ještě <jeden> vojín, nějaký Bednář,

měli jsme postele naproti dveřím, které vedly do ordinační místnosti a bývaly často pootevřené, a byl rozkaz, že nikdo z nemocných nemá chodit k těmto dveřím a koukat se dovnitř, když lékař ordinuje. Když tam lékař nebyl, tak byly zamčené na zámek. Jednou odpoledne při ordinaci jeden známý z druhého konce světnice přišel ke dveřím a díval se dovnitř. Já jsem to viděl, a proto jsem mu říkal: „Copak tam čumíš?“ On se na mě podíval a odešel na své místo. Bednář, co ležel vedle mne, to zaslechl a když ten dotyčný odešel, řekl mně: „Takhle neslušně nemáš mluvit a odhánět od dveří, vždyť ty ani nevíš, že je to kadet aspirant.“ To byla za Rakouska nejnižší důstojnická hodnost a dosáhl této hodnosti jen maturant. Já na to odpověděl: „Nevypadá na to, a když jím je, tak to na něho také platí, aby se tam nedíval, a potom když je kadetem aspirantem, tak má býti mezi důstojníky, a ne mezi námi.“ Bednář mně na to řekl: „On bude velmi velký demokrat a chce býti jen mezi vojáky, mezi důstojníky jíti nechce.“ Já jsem na to nic neříkal, jen jsem řekl: „Je to takový ušmudlaný kadet.“ Víc jsme o tom spolu už nemluvili. Byl bych na to ji zapomněl, ale za nějaký čas Italové přemístili všechny Čechoslováky ze Santa Maria do Paduly, kde bylo více místa, a tam jsem přišel do baráku číslo deset a ten kadet aspirant, jmenoval se Pepík, druhé jméno jsem zapomněl, tam byl ubytován také. Pan kadet se o nic nestaral, velení nad barákem nechtěl, ačkoliv jako nejvyšší šarži by mu to patřilo, a chodil jen s obyčejnými vojáky. Veliteli baráku četaři to bylo jaksi divné, protože pan kadet ani postavou, ani vzhledem, ani chováním nepřipomínal nějakého inteligenta. My v zajetí mohli jsme psáti jeden dopis, bývat to korespondenční lístek se znakem Červeného kříže, jednou za týden, a aby někdo snad toho nezneužil, tak každý na lístek musel napsali svoji plnou adresu, a to proto, aby někdo nezasílal lístků několik. Bylo to proto, že se lístky cenzurovaly, a když bylo v táboře sedmnáct tisíc zajatců, tak té korespondence jen za jeden týden byly celé kupy. Pan kadet napsal domů také lístek a jako zpáteční adresu musel napsat: „Prigionero di guera kadet aspirant Josef, Padula, baraco n. 10, Italia“. Doma lístek asi za měsíc dostali a ihned mu odepsali na adresu, jak uvedl. V dopise mu však psali, jak je to možné, co udatného provedl, že je kadetem aspirantem, když dosud byl jen obyčejným sluhou u kadeta. Tento dopis velitel baráku při rozdávání pošty zadržel a přečetl si ho a již věděl, jak to bylo. Hocha udal a odvedli ho a zavřeli. Ono by na tom nic nezáleželo, ale byl to podvod. Jak jsem již psal, měli jsme obyčejní vojíni patnáct centesimů denně žoldu, a poddůstojníci měli více, a on jako kadet dostával nejméně denně padesát centesimů a tím italský stát poškozoval. Je pravda, že to ten velitel baráku mohl si nechati pro sebe a neudávat ho, ale když on to byl takový ušmudlanec, ani pořádně psát a německy vůbec neuměl. Jinu, kdyby byl jen trochu rozumný, tak by to neudělal. Byl to čeledín, a protože by u kadeta sluhou, tak než byl zajat, tak si to důstojnické označení na blůzu přišil a na čepici si dal jinou rozetu. S Bednářem jsem se více nesešel, abych mu to mohl říci, že jsem se tenkrát nemýlil. Vojín Bednář byl o tři roky starší než já a asi o půl roku byl déle na vojně než já, a tak snad měl větší respekt před oficíry než já, jak slyšel něco o vyšší šarži, myslel, že je to něco vznešeného, jinak byl hodný chlapec.

A tak ta práce se mi nevyplatila, ta malárie za to nestála, ale vyléčil jsem se a následky to nemělo, a tak jsem alespoň při tom uviděl kousek Itálie. Je to blízko Neapole a okolo vede železniční trať, a tak když jsme jeli okolo, tak nás Italové na to upozornili. Viděl jsem to jednou při jízdě z vlaku. Přes Neapol jsem také jel a na zátoku neapolskou, a též i na samý Neapol, jsem se také díval z vlaku. Je to to samé, jak je to na obrázkách anebo jako když to ukazují v televizi, to jenom že se to vidí ve skutečnosti. Tam, kde jsem pracoval, bylo to poblíž moře, jednou v neděli s námi jeden strážný šel, a tak se nás několik v moři koupalo. Já jsem plaval dost daleko od břehu, a když jsem se vracel zpět, byl jsem unavený, nebyl jsem vytrénovaný, dva roky před tím jsem se ve vodě nekoupal, a tak mě už bolely ruce. Chtěl jsem plavati na znak, ale to nešlo, ono moře se pořád vlní a voda mě stále šplouchala přes hlavu, a tak jsem musel plavat na prsa, a když jsem přišel na břeh, byl jsem hodně unavený a víc jsem do vody nelezl. Je to dost na jihu, a když jsme tam přišli, tak obilí již bylo sklizeno a senoseč

teprve nastala, proč to bylo, to nevím. Bylo to asi tím, že na jaře tam je země asi dlouho zamokřená a že tráva byla dost ve vodě. Je to kraj bažinatý, a proto se tam zdržují moskyti, a ti přenášejí malárii. Vím, že když jsme šli po louce, byla zem hodně rozpraskaná, až dva metry do hloubky a v šíři několika centimetrů, a tak při chůzi jsme museli dávat pozor, aby <někdo> náhodou nohou nevstoupil do pukliny a nohu si neporanil. Že to je kraj bažinatý, <o tom> svědčilo i to, že jsme tam viděli na poli slámu od obilí, které bylo naseto do řádku jako u nás brambory, Sláma byla jen na vrchu řádku, mezi řádky nebylo nic. Podle toho, že sláma byla dosti dlouhá, tak u obilí při sklizni uřezaly jen hlavy a slámu tam nechali, konečně nač by jim byla sláma, když bylo dost sena, a doškové střechy tam neměli.

Buvoli jsou černí a vypadají na první pohled jako by byli to zlí tvorové, ale oni jsou docela hodná zvířata. Řekl bych, že jsou mnohem chytřejší než naši voli. Díval jsem se na ně při zapřahání do vozu. Tam nemají chomouty, ale jařma, a to když přišli k vozu, sami si hlavou, oba najednou, jařma hodili na krk a Tonda Mikula, který s nimi jezdil, jen k nim přišel, jařmo jim pod krkem upevnil, a už se mohlo jet. Jařmo je ze dřeva a používá se tam místo chomoutu, dobytek táhne náklad hlavou, lépe vyjádřeno šíjí, protože jařmo má položené za hlavou na krku. Něco podobného mají u krav a volů na Slovensku. Na buvola ovšem neplatí bič a myslím, že ani hůl, to snad ani necítí, kdyby ho prásknul bičem. Tam na ně mají hole, na špici hole je zabodnutý hřebík, a když kočí chce, aby buvol sebou pohnul, tak ho tím hřebíkem píchne do zadnice, kde má slabou kůži, a to ucítí a pohne se. Jinak jsou to líná zvířata, ne-li líná, tak alespoň pomalá, a rádi se vyvalují v kalužině nebo ve vodě. Tam, co jsme s nimi jezdili, tak vedle cesty asi ve vzdálenosti třiceti kroků byla jakási močalina a tam jsme museli dávati dobrý pozor, aby nám tam neutekli i <s> fůrou sena. Jedné partě se to stalo, že jim tam utekli i s fůrou sena a museli jim druzí pomáhat odtamtud je dostat. V tomto močalisku utopil se jeden osel, jak, to nevím. Viděli jsme ho, jak tam ležel, již celý nadmutý, a nikdo se o něho nestaral a ani nevím, kdo ho odstranil. Viděl jsem ho tam asi tři dny stále na jednom místě ležet. Snad ho odstranila africká zdravotní policie, to jest supi. Neviděl jsem je, ale když létají na Balkán a někdy až na Podkarpatskou Rus, tak proč by nepřiletěli na jih do Itálie, vždyť to z Afriky nemají tak daleko. To by tak bylo asi všechno, co si pamatuji z té práce, co jsem byl v Itálii.

Ještě jedna příhoda by byla, co bych mohl napsat. Bylo to jednou po výplatě a nás několik se usneslo, že by jsme mohli jíti v sobotu navečer po práci a projít se, tak jsme šli, ovšem sami jsme jíti nesměli, a tak s námi šla stráž, jeden z těch, co nás hlídali. Měl <s> sebou pušku, ale to jen, aby nešel prázdný, byla to stará „vendlovka“ na jeden náboj. Ona by mu nebyla ta puška nic platná, nás bylo několik mladých zdravých silných hochů a on jeden takový střejček, který byl určen jen na to hlídání, do fronty ze zdravotních důvodů nemusel. Daleko jsme nedošli, jen k nejbližší hospodě, a tam jsme zapadli a dali si víno. Stálo jeden litr osmdesát centesimů, a tak jsme každý dal na jeden litr. Strážný, ten mnoho peněž neměl, oni měli jen deset centesimů na den, a proti nám zajatcům, oni, kteří nás hlídali, byli chudáci, my jsme měli šedesát pět centesimů na den a myslím, že jsme tam měli i lepší stravu než oni. Řekl bych, že to byla ironie, ten, co byl hlídaný, trestanec, měl se mnohem lépe než ten, co ho hlídal. No, to už tak na tom světě bývá. Tak jsme popíjeli a nejvíc ten strážný, nic ho to nestálo a vína bylo dost, a tak do sebe převracel skleničku za skleničkou, ani se mu domů nechtělo. Dal si potom přece říci, a tak jsme šli, jenomže strážnému to nešlo, a tak dva ho chytili každý z jedné strany pod paží, jeden mu vzal „vendlovku“ a za zpěvu se šlo domů. Tam nás seržant, velitel stráže, čekal. No my zajatci byli jsme trochu veselí, ale v pořádku, jen ten strážný se mu nelíbil. „Vendlovku“ od toho našeho si vzal a něco mu říkal a asi nadával. Chtěl to druhý den hlásiti, ale na naši přímluvu mu to odpustil a od té doby nikoho na procházku nepustil, a tak jsme potom nikam nechodili, jen na práci.

V táboře československých zajatců v Padule (asi od září 1917)

Když jsem byl potom z nemocnice propuštěn, šel jsem zpět do tábora Santa Maria, ale ten již byl z větší části opuštěn a už nás tam bylo málo a za nějaký den i já jsem byl poslán do tábora v Padule. Byli jsme tam přemístěni proto, že v Padule byl tábor asi pro sedmnáct tisíc a v Santa Maria jen pro necelých pět tisíc. V Padule bylo asi šedesát šest dřevěných baráků a v každém bylo asi dvě stě čtyřicet lidí. Byl to jeden z největších táborů v Itálii. Podle mého bych řekl, že tábor Santa Maria byl lepší než v Padule, ale ubytování a strava, to bylo stejné. Padula od Santa Maria není daleko, jen několik železničních zastávek a myslím, že to bylo o něco více k jihu a byla tam i více rozšířena malárie, kterou jsme v Santa Maria neznali. Mne se malárie držela dost dlouho, a to až do června 1918, v tu dobu jsem měl poslední záchvat a od té doby již nikdy. Záchvat, to je teplota, a jak to vykládal lékař, je to tak, že maláriové bacily se v těle za dvacet čtyři hodin rozmnoží a tělo se tomu brání a bílé krvinky ty bacily ničí, a tím je zvýšený krevní oběh a nastává teplota. Po nějakém čase, asi za hodinu, teplota přestane, a protože při tom boji mnoho krvinek zahynulo, tak krevní oběh je pomalý a nastává zimnice. Když se to všechno uklidní, tak je zase dobře a za dvacet čtyři hodin se to opakuje, ovšem není to vždy stejné a já jsem ty záchvaty nemíval pravidelně každý den, někdy za dva dny a též i později. Samozřejmě, že při tom tělo slábne. Mne vyléčilo to, že jsem přišel na jaře 1918 do jiného kraje, a to mne uzdravilo.

V Padule, kde bylo nás na sedmnáct tisíc, začal nábor dobrovolníků dál pokračovat a propaganda ve prospěch dobrovolníků začala jet naplno. V každém baráku byl vedoucí dobrovolníků a každý den před večerkou byl jakýsi denní rozkaz pro dobrovolníky, kde se četlo, co je ve světě na bojištích nového, jak postupuje nábor dobrovolníků, kolik jich ten den se přihlásilo a zkrátka začalo to jako v armádě. Italské velení tomu nepřekáželo. Mezi zajatci nastávaly boje, samozřejmě byly to jen slovní potyčky a hádky, každý chválil své, ale Rakušáci, to byli ti, co se nepřihlásili, ztráceli pozice, v slovních potyčkách nemohli zvítězit, protože pravdu neměli. Nejvíce debaty bylo mezi nově příchozími, kteří přišli do zajetí poslední dobou, tam byly náhledy různé, jedno byli pro, druzí proti. Ten dlouhý národnostní útisk a ta dlouhá doba národa v říši rakouské byly velmi znát.

Pamatuji se, jak jeden zajatec říkal druhému: „Jakou můžeme míti samostatnost, když národ je chudobný, nemáme železnici a všechny státní budovy, to je přece rakouské.“. Takovéhle byly také řeči a takové byly rozumy. Když mu na to druhý dobrovolec řekl, že nově se tvořící stát přebírá všechen státní majetek, tedy i železnici a všechny železniční stroje a vozy a všechno, co je na jeho území, nemohl to pochopit. Jiní zase se odvolávali na svoji vojenskou přísahu, kterou složili. Každý měl nějakou výmluvu, ale nebylo to nic jiného než strach o sám sebe. V Padule jsme se sešli s Adolfem Markem z naší vesnice, již nežije. Byl o osm let starší a když jsme se v Padule sešli a on viděl u mne na čepici bíločervenou stužku, ihned na mne: „Tak ty jsi také u nich, ihned na můj rozkaz se běž odhlásit.“ Říkal mně: „Kdyby jsme byli doma, tak to by bylo něco jiného, ale tady v zajetí, tu se nedá nic dělat.“ Když jsem ho neposlechl a řekl jsem mu, že u toho zůstanu, přestal se mnou mluvit a více jsme se nesešli. Potom za nějaký čas přišli za mnou někteří dobrovolci od našeho osmnáctého pěšího pluku, teda krajani, a říkali mně: „Poslyš, všichni, co jsme zde od osmnáctých, tak se již všichni přihlásili, jen ten Adolf Marek ne, a tak když jste spolu z jedné vesnice, tak mu domluv, ať nedělá osmnáctým ostudu a přihlásí se.“ Já jsem jejich žádost odmítl s tím, co mně on říkal, a že by to bylo marné a on že se mnou se nestýká. Tak mně to uznali a jak to dopadlo nevím, jen to vím, že se domů vrátil jako italský legionář. Když jsem byl jednou na dovolené, tak jsem se s ním jednou sešel, dohromady jsme spolu nemluvili, jen jsme spolu prohodili pár slov. Nebylo o čem mluvit. Byly to tehdá těžké doby. Dnes po takové době se o tom může ledaco říci, ale tu dobu prožívat nebylo nic lehkého.

Když začátkem října 1917 rakouská armáda učinila u Caporetta, to je tam, kde vytéká řeka Soča, italsky Izonka, <na> italskou frontu a velká část italské armády byla zajata a zbytek utekl domů a my jsme v zajateckém táboře se o tom dověděli a někteří též viděli, jak italští karabiníci, to jest četníci, vodí a chytají dezertéry až u Salerma, nebylo nám do smíchu. Rakouská armáda valila se z hor do italských nížin a italská armáda prchala a nikdo ji nemohl zadržet, vojáci měli války dost a konečně Italové nebyli tehdy dobří vojáci a myslím, že nejsou ani dnes. Nebýt toho, že Francie poslala do Itálie ihned několik divizí a něco též Anglie, a tím se podařilo na řece Piavě rakouskou armádu zadržet. Itálie může stejně děkovat rakouské armádě, že se tenkráte úplně nezhroutila a že rakouská armáda hladová šla více za tím, aby ulovila něco k jídlu, a na pronásledování prchajícího poraženého nepřítele jí nezbyto tolik času. Tím se stalo, že na Piavě byli Francouzi dříve než Rakušani a tam se potom fronta ustálila.

Po dobu, co jsem byl na práci, tak tam jsme se nic nedověděli, co se na bojištích děje, a tak jsme ani nevěděli, že naši dobrovolníci v Rusku svedli bitvu u Zborova. O tom jsem se dověděl, když jsem přišel zpět do tábora. Mluvilo se o tom různě, jedni říkali, že to bylo naše velké vítězství a že se tam vyznamenali, a druzí zase říkali, že sice prorazili rakouskou frontu, ale že museli couvnout zase zpět na původní pozice a že měli velké ztráty. A jak to již bývá, ti, kteří byli při nich, všechno vychvalovali, a ti, co byli proti, zase naopak všechno hanili a ke vstupu do našich řad tím zrazovali. Pravda byla tato: U Zborova dne 2. července 1917 československá dobrovolná brigáda v síle asi třech tisíc mužů zvítězila, dobila první, druhou i třetí linii zákopů, pobila mnohem více nepřátel než měla sama ztráty, mnoho nepřátel zajala, ale u ruské armády nebylo pro to pochopení, ta již byla v rozkladu, a proto nevyužila tohoto vítězství, za československou brigádou nepostupovala, a proto českoslovenští dobrovolníci sami byli početně příliš slabí, aby mohli sami za prchajícím nepřítelem postupovat, a proto se museli stáhnout zpět na původní pozice. Ztráty byly značné, okolo dvou set mrtvých a asi tolik raněných. Vrchní velitelství ruské armády vydalo o tom chvályhodnou zprávu a psaly o tom všechny spojenecké noviny. Bylo to pro dobrovolníky jakési povzbuzení, ale ti druzí zase poukazovali na to, že co může hrstka odvážných lidí učiniti, když u těch druhých není pro to pochopení, a to že se může státi všude, že dobrovolníky pošlou na nejhorší místa a když jste dobrovolníci, tak běžte a můžete tam zůstat, když k tomu chcete.

Byl to dosti vážný argument a nábor začal váznout. Pamatuji se, že na podzim 1917 při čtení večerního rozkazu bylo nás dobrovolníků přihlášených necelých pět tisíc, to jest ze všech československých zajatců, co jsme byli v Padule, necelá třetina, a nově přihlásivších <se> bylo čím dále méně a byly také dny, kdy se nepřihlásil nikdo a někdy se stalo, že se i někdo odhlásil. Z tohoto je vidět, jak to rozhodování „mám jíti, nemám jíti“ bylo těžké. Debaty o tom byly stále, jiného snad ani na programu nebylo. Byly při tom i rvačky a myslím, že několik při tom přišlo i <o> život. Já sám jsem nikoho utlučeného neviděl, ale slyšel jsem, že jednoho našli utopeného ve vodovodě, to jest utlučeného tam hodili, aby se řeklo, že se utopil. Jeden se zase oběsil, o jednom říkali, že při práci kousek za táborem spal ve stanu a tam uhořel. Šuskanda říkala, že byli utlučeni a potom to bylo zařízeno tak, že přišli o život nešťastnou náhodou. Píši o tomto, že jsem o tom slyšel jen vypravovat, ale na vlastní oči jsem to neviděl.

Jednou jsem viděl jednu rvačku v našem baráku číslo deset v Padule. Bylo to takto: Do zajateckého tábora v Padule někdy na podzim 1917 přišel dobrovolec Bořil, byl to také zajatec, a to ten, co uměl v Santa Maria dobře mluvit, a skoro celý barák číslo sedm, kde on byl ubytován, se přihlásil do řad dobrovolníků. Nevím, čím byl, ale asi redaktorem nějakého časopisu někde na Hané na Moravě a byl povolán československou národní radou do Paříže jako její pozdější člen. Z Paříže byl poslán do Paduly, aby dobrovolný sbor zorganizoval a povzbudil. Tak jeden den odpoledne byla v táboře na volném prostranství svolána chůze dobrovolců a všech ostatních zajatců. Toto volné prostranství bylo na kraji tábora trochu na

kopečku, celý tábor byl postaven na mírném svahu. Od tohoto prostranství níže byly postaveny v řadách za sebou dřevěné baráky. Barák číslo deset byl od tohoto prostranství druhý v řadě. Já v tu dobu jsem byl nemocen, a tak jsem nikam nešel a ležel jsem na svém lůžku na horní pryčně, když najednou slyším takový hřmot, jako kdyby bylo zemětřesení, a najednou se u našeho baráku rozlétnou dveře a dovnitř vběhla celá tlupa zajatců, snad okolo třiceti anebo snad i více, a začalo fackování a křik. Všechno jsem z mé pryčny pěkně viděl a rány padaly jen to dunělo. Právě tam naproti mně přes uličku na dolních pryčnách byli ubytováni zajatci, většinou šarže, desátníci, svobodníci a myslím že i četaři tam byli, a všichni Rakušáci, nebyl z nich nikdo dobrovolníkem, a ti dostávali. Ono to bylo všechno na sucho a jen rukama, a tak to nebylo tak zlé. Jak jsem se potom dověděl, celá věc se přihodila takto: Na tom volném prostranství mluvil Bořil, dobrovolníci stáli na jedné straně okolo něco a na druhé straně opodál stáli ti druzí. Přitom jak Bořil mluvil, tak někdo z těch nedobrovolníků vykřikl: „Hanba Bořilovi“ a na tento výkřik se dobrovolníci vrhli tam, odkud výkřik zaslechli. Rakušáci, kdyby zůstali státi na místě a prostě řekli a zadrželi toho, kdo to křičel, nic by se nebylo stalo, jen ten, co to vykřikl, by byl zadržen a nějakou by dostal. Oni však ne, jak uviděli, že se na ně běží, tak se otočili a začali utíkat každý do svého baráku na svůj pelech a ti ostatní za nimi, a tak když utíkalo najednou několik tisíc zajatců, tak to byl rámus jako zemětřesení. To, co se stalo v našem baráku, bylo též i jinde. Vyřizovaly se staré účty. Nechci tvrdit, že z řad rakouských poddůstojníků nebyli dobrovolci, bylo jich mnoho a stáli v prvních řadách, ale zase hlavní kádr proti právě tvořili oni. Dlouho náboru odolávali a Rakousko mělo v nich dobrou oporu, byli dlouho věrni císaři pánu, ovšem ne všichni. Jak se tak který zajatec v Itálii stavěl k dobrovolnému sboru, lehko by se dalo zjistit podle toho, kdy se přihlásil, a dobu, kdy přišel do zajetí. Podle toho by se dalo zjistit, na které straně kdo stál. Doba byla těžká, dnes po více než padesáti letech zdá se to býti jiné, než to v tu dobu bylo. Když potom přišla zpráva, že v Rusku je zase revoluce, a to revoluce bolševická, začalo se již veřejně mezi dobrovolníky mluvit, že s ruskou armádou se již nemůže počítat a že celá tíha války se přenese na západní frontu ve Francii a na jižní frontu na Itálii. Byli jsme všichni jaksi zamlklí a [j]i zatrpklí, ale vůle byla stále.

Nasazení za italskou frontu při opevňovacích pracích (od února 1918)

Pak přišel únor 1918 a italská vláda povolila, aby českoslovenští dobrovolníci byli použiti přímo za frontou při opevňovacích pracích. Do tábora v Padule přišli i zajatí důstojníci rakouští, české národnosti, kteří se přihlásili dobrovolně ke sboru a byli určeni jako velitelé jednotlivých pracovních útvarů. Sestavilo se myslím že celkem sedm praporů. Každý prapor měl čtyři roty a jedna rota měla čtyři centurie, tj. jedna centurie bylo sto lidí, takže jeden prapor měl jeden tisíc šest set lidí. Dělalo se to tak, že u každého pracovního útvaru byla polovina dobrovolců a zbytek ze zajatců československé národnosti, kteří před odchodem z tábora museli se slibem zavázat, že nepřeběhnou k nepříteli, to jest neutečou do Rakouska. Každý dostal úplně novou výstroj, novou italskou zelenou uniformu, na které na blůze bylo červenobílé vyložení, italskou čepici, tlumok, chlebník, stanové plátno a vůbec všechno, co dostávají vojíni před odchodem na frontu, vyjma zbraní a nábojů. Prapory šly v krátkém intervalu za sebou a myslím, že v druhé polovici března 1918 byly již všechny prapory vyslány za frontu. Já jsem odjel se čtvrtým praporem a již si nepamatuji, u které jsem byl centurie a u které roty.

Při odcházení na tyto práce viděl jsem v našem baráku jeden případ, který stojí za zmínku. Přes jednu uličku ode mne, co jsem měl svoje lůžko, byl také jeden zajatec, nedobrovolník, který byl odeslán, myslím, že s druhým praporem, na práci. Byl celý zarostlý plnovousem a zdál se být to již podle vousů starší člověk. Večer před odjezdem si to nějak

rozmyslel a že nepojede, a tak se odhlásil. Co bylo dál, to nevím, jenom jsem viděl, jak přiběhl na svoje lůžko a za ním přiběhlo několik dalších již do italské uniformy oblečených dobrovolců a tam na lůžku ho zbili, uniformu italskou z něho strhli a potom ho někam odvlekli, co se s ním stalo, to nevím. Jak potom jsem se dověděl, byl to mladý hoch dvacet tři roků stár, jen ty vousy ho dělaly starším. Já jsem to bití tenkráte odsuzoval, že se neměl nikdo nutit, ale dnes říkám jen tolik, že to bylo úplně v pořádku, protože když se jedná o budoucnost národa, má jíti každý a ne jen někdo. Jeden by dal život a své zdraví a druhý nic a z výsledku boje a osvobození národa by měl také zisk. Vždyť když národ jde do války, musí jíti každý schopný muž a kdo by nešel, byl by také přinucen, a ještě horšími prostředky. Protože to bylo v zajetí, národ neměl možnost své příslušníky k vojenské služba nutit, a proto mělo se jíti dobrovolně.

Na práci jsme byli všichni nedaleko Verony a dělali jsme opevnění pro kulomety a někdo zase pro dělostřelectvo. Tanky v tu dobu ještě nebyly, ty vymysleli Angličani, a ještě v prvé válce je použili proti Němcům, Italové je neměli. Při těchto opevňovacích pracích spali jsme pod stany a práce nebyla nijak namáhavá a nikdo nás nehonil a my sami jsme se snažili, aby se práce udělala, vždyť to bylo pro náš prospěch. Stravy bylo dostatek a každý se dosyta mohl najísti. Propaganda pokračovala dále a dobrovolníci přibývali.

Podpis slibu československých legií v Itálii (25. 4. 1918)

Dlouho jsme na té práci nebyli, neb asi v polovici měsíce dubna 1918 (snad to bylo 18.) italská vláda na přání naší národní rady v Paříži uznala naši národní radu za prozatímní vládu a povolila utvořit ze zajatců československé národnosti dobrovolnou armádu, která by společně s italskou armádou šla bojovat proti Rakousku-Uhersku. Přání dobrovolců se tedy splnilo. Toto rozhodnutí italské vlády mělo pro nás i pro celý československý národ velký význam, jedna velmoc, a tehdy již jen jediný stát, který v tu dobu válčil s Rakouskem, uznal československou armádu, povolil její utvoření na své půdě, a tím uznal ji, náš národ a budoucí republiku.

V dubnu 1918 byl na srbské frontě klid, fronta tam vlastně žádná nebyla, celé Srbsko bylo obsazeno rakouskou armádou, která byla až v Albánii, kterou Rakousko také obsadilo. Ruská fronta již ani neexistovala a jestli snad ještě někde byl nějaký ruský voják ve frontě, tak již nebojoval. Ruská armáda byla v rozkladu a vojáci většinou odešli domů. Čeští dobrovolníci na Rusi asi 6. a 7. března 1918 svedli s postupujícími Němci poslední bitvu u Bachmače, a to již jen proto, že Němci je chtěli obchvátit a zničit, a proto je odrazili, nasedli do vlaků a odjeli na východ s úmyslem dostati se do Vladivostoku a odtud loďmi na západní bojiště do Francie. Že se to nepodařilo, nebyla jejich vina.

V tu dobu, nevím přesný datum, ruská bolševická vláda uzavřela v Brestu Litevském potupný separátní mír s Německem a Rakousko-Uherskem. Tím porušila bolševická vláda úmluvu se svými spojenci, a to s Francií a Anglií, podle které žádný stát z této dohody nesměl uzavříti mír bez souhlasu ostatních. Ruští bolševici úmluvu nedodrželi. Vymluvili se asi na to, že to, co ujednala předcházející ruská vláda, pro ně neplatí. V této separátní smlouvě se bolševická vláda zavázala ihned vrátit Německu a Rakousko-Uhersku všechny válečné zajatce, včetně československých dobrovolníků. Vrátit a odzbrojit Čechoslováky, to byla jedna z hlavních podmínek pro bolševickou vládu. Protože Čechoslováci byli vyzbrojeni a byla to dobrá organizovaná a disciplinovaná armáda, o které bolševici věděli, že dobrovolně se nevzdají, proto aby vyhověli Němcům a Rakušanům, šli na naše dobrovolníky se lstí. Nejprv bolševici vyjednávali, aby vydali zbraně a beze zbraní odjeli na východ. Při dohadování Čechoslováci bolševikům uvěřili a dohodli se na tom, že si ponechají jen na obranu každou desátou pušku a něco nábojů. Když Čechoslováci zbraně odevzdali, tak na

jedné železniční stanici byli bolševiky přepadeni. Bolševici chtěli jeden útvar, který tam projížděl, zajmout. Když bolševici je vyzvali, aby se vzdali a oni neposlechli, tak začali do vlaku střílet. Čechoslováci však nebyli tak hloupí a při odevzdávání zbraní neodvedli tolik zbraní, kolik a jak měli umluveno, a tak při střelbě do vlaku hoši popadli pušky, vyřítili se z vlaku na bolševiky, porazili je a sami opanovali celé nádraží. O tomto přepadení se dozvěděly též i ostatní útvary, a tím se dostaly československé legie do křížku s ruskými bolševiky. Čtenář ať si sám udělá o tom úsudek, kdo byl na tom na vině. Československá legie v Rusku tímto zásahem nemohla se dostati na západní bojiště do Francie.

My ihned druhý den po svolení italské vlády o utvoření naší armády odešli jsme do jednoho místa, kde to bylo, to nevím, a tam v jedné budově, asi v nějakém velkostatku na dvoře, sešel se celý prapor a ve čtyřstupech jsme stáli v řadách, a to dobrovolníci, i ti druzí, všichni vedle sebe. Budova byla dost rozlehlá a na dvůr jsme se všichni nevešli. Budova byla jednopatrová a v patře směrem do dvora byla po jedné straně balkonu pavlač a v celém patře byly asi obytné místnosti. Na verandu vedly dřevěné schody. Když jsme tam byli všichni seřazeni, tak tam přišel jeden civilista, Čech, snad to byl Sychrava, budoucí vyslanec Československé republiky v Římě, ale to nevím jistě. Tento civilista nám řekl, o co se jedná, že Itálie povolila utvoření naší armády a nás sem přivedli proto, aby jsme svým podpisem potvrdili, že dobrovolně vstupujeme do nové československé armády a že budeme, bude-li to třeba, bojovat proti Rakousku a Německu. V prvním patře v jedné místnosti je kancelář, kde se bude podepisovat. Co jsme byli již přihlášeni, vystoupili jsme z řady a šli jsem po schodech do prvního patra k podpisu.

Mezitím Sychrava mluvil a mluvil skutečně dojemně, tak že by i kámen změknul. Všechno to, co mluvil, si nepamatuji, a mohu uvésti z jeho řeči jen něco. Říkal mimo jiné: „Přišel jsem k vám z domova, byl jsem sem za vámi poslán. Jak to vypadá doma, zajisté víte, a kteří jste již zde dlouho, mohu vám říci jen jedno. Doma je zle, je tam bída, hlad, lidem berou poslední sousto od huby, rekvizice stále jedna za druhou, lidé jsou zavíráni a trestáni pro každé špatné slovo, a to není všechno, vyhrožují celému českému národu, že po vítězné válce s námi zatočí, že český národ bude zničen. Bratři, přátelé, národ náš je ve smrtelném zápase, jedná se o jeho bytí a nebytí, doma jsou jen ženy, děti a starci, muži jsou v rakouských uniformách po frontách, a proto národ se obrací na vás, kteří jste zde za hranicemi, aby jste národu pomohli a vysvobodili ho z tohoto jařma. Národ doma na vás vzpomíná, je na vás hrdý a věří, že ho nezklamete.“ Když domluvil, tak po první řeči mnoho jich odešlo učinit podpis, ale ještě jich mnoho zůstalo na místě nehybně stát. Řečník za chvíli mluvil zase. Říkal: „Přišel jsem z domova a národ doma si přeje, aby jste všichni splnili svoji povinnost, je to mobilizace, je to rozkaz od našeho národa doma, ale protože jste v cizině, musí to být formou dobrovolnosti.“ Po této druhé řeči zase někteří šli k podpisu. Potom mluvil potřetí a dost ostře, mluvil, že to bude hanba pro každého, kdo nepůjde, a mnoho jiného, a když řekl: „Již jsem domluvil a více mluvit nebudu,“ tak jeden desátník vystoupil z řady, mávnul rukou směrem k místnosti, kde se podepisovalo a šel, a za ním šel ještě značný houf k podpisu. Asi okolo dvou set však zůstalo státi na místě a nic je nedojalo, stáli jako kámen. Když řečník domluvil a řekl, že je to jeho poslední slovo a ti se z místa nehnuli, tím dali najevo, že nepůjdou. Tak dobrovolci, kteří stáli na schodech a na pavlači rychle seběhli dolů s nožemi v ruce a všem těm zarputilým z límců odřezávali bíločervené výložky, a přitom se [j]i fackovalo a byli ze dvora odvedeni a posláni zpět do zajateckého tábora. Zda si to potom některý rozmyslel, to nevím a s tím se ani žádný nepochlubil. Když jsme se vrátili zpět, na práci jsme již nešli a odjeli jsme do města Foligno, kde se tvořily jednotlivé pluky, prapory a roty. Já jsem byl zařazen k třicátému druhému pluku a k šesté rotě a službu jsem začal konat podle potvrzení, které mám z archivu legií, dne 25. dubna 1918.

U třicátého druhého pluku československých legií

Byly utvořeny čtyři pěší pluky s číslem jedna, dva, tři, čtyři. Později byly pluky přejmenovány na čísla třicet jedna, třicet dva, třicet tři, třicet čtyři. Bylo to proto, že čísla od jedné do dvaceti měly míti pluky v Rusku, od dvaceti jedna do třiceti pluky ve Francii a od třiceti jedna výše pluky v Itálii. Ovšem tolik dobrovolníků se nepřihlásilo, aby bylo tolik pluků, jak se předpokládalo. V Rusku to dotáhly na dvanáct pěších pluků, ve Francii byl pluk číslo dvacet jedna a dvacet dva a <pluk> číslo dvacet tři se začal tvořit ku konci války z amerických Slováků, a v Itálii to byly <pluky> třicet jedna až třicet čtyři a později byl utvořen pluk číslo třicet pět a po skončení války byl ještě utvořen pluk číslo třicet devět, a to z vojínů, kteří konali výzvědnou službu, a byl proto nazván plukem výzvědným.

Každý pluk v Itálii měl tři prapory a každý prapor měl čtyři roty, a to tři roty pěší a jednu rotu kulometnou, takže každý pluk měl dvanáct rot, z toho devět pěších a tři kulometné. Každá rota pěší měla čtyři čety, a to zase tři čety obyčejné pěší a čtvrtá četa byla takzvaná „pistolky“, a to proto, že tato četa měla dvě pistolky. Byly to dvě hlavně a do každé hlavně se mohl dát zásobník s dvaceti pěti náboji. Já byl zařazen k těmto „pistolkám“. Bylo nás u této čety dohromady dvacet sedm, a to u každé „pistolky“ třináct mužů, to jest u dvou dohromady dvacet šest, a jeden velitel čety. Každý měl určeno, co má dělat. První střelec nosil na zádech pistolku a jeden nesl podstavec, protože z pistolky mohlo se dobře střílet jen tehdy, kdy byla postavena na podstavec, který se skládal ze tří železných nožek. Velitel pistolky, nosič pistolky a nosič podstavce byli vyzbrojeni každý jednom pistolí a my ostatní měli jsme karabiny, to jest krátké pušky. Náboje do pistolek byly ráže devět milimetrů a byly krátké jako do obyčejných pistolí. Každý nosič pistolky a nosič podstavce měl dva zástupce a ostatních šest, to byli nosiči nábojů pro pistolku. Každý však musel uměti s pistolkou střílet a s ní zacházet. U těchto pistolek byli jsme samí mladí hoši tak do těch dvaceti pěti let. Starší byli u pěších čet, a ještě starší byli u sanity, a ti nejstarší byli dáni ku „trénům“. Rovněž u kulometných rot byli jen ti nejmladší.

Když jsme šli do fronty, měl jsem sto dvacet nábojů pro svoji karabinu a dvě stě nábojů pro pistolku. Já byl zařazen jako nosič nábojů. Pistolka nesla do dálky pět set metrů a nepočítala se u ní vzdálenost na kroky jako u pušky, ale na metry. Kromě těchto pěších rot byly ještě oddíly vrhačů plamenů, ale to již nevím, jestli byl u každého praporu jeden takový oddíl, anebo jen jeden oddíl u celého pluku. Dělostřelectvo jsme neměli, něco bylo sestaveno koncem války, ale to nepřicházelo v úvahu. Velitelé roty a čet byli Češi, od praporu výše to byli italští důstojníci. Nevím, jak to bylo, ale co jsem sám viděl a slyšel, vyšší šarže jak poručík u nás nebyla, potom byli povyšováni, a tak domů již přišli kapitáni a majoři. Nevím, zda do zajetí vyšší šarže nepřišly, anebo když přišly, tak do československé armády se nepřihlásily. Vyšší důstojník, to již byl aktivní a takoví ti již svojeho císaře nezradili. Vždyť ani v Rusku, kde těch zajatců bylo poměrně mnoho a též i mnoho důstojníků vyšších šarží bylo, a také do odboje nešlo, byli to jen ti nižší a záložníci, nebo jak se tenkrát říkalo „rezervisti“. Nemůže se jim dnes nikdo divit, byli to státní zaměstnanci vychovaní v tehdejší době, měli se ve své službě dobře, a tak jak se říká, „čí chleba jíš, toho píseň zpívej“, a oni se toho drželi. Oni byli Češi a třeba se i k svému národu hlásili, ale z toho nic neměli, a proto pevně stáli za Rakouskem. Dnes by se mohlo namítnout, že to mohli předvídat a podle toho jednat, ono to nebylo tak jednoduché, jak se nyní zdá. Vždyť Německo bylo nejsilnější velmoc na světě ihned za ruskou říší a Rakousko bylo také velmoc a jistě kdyby vedoucí těchto států předvídali, jak to dopadne, tak by do toho nelezli, vždyť oni to začali. A když se válka začala, tak Německo vítězilo všude, jen armáda rakouská byla bita na jihu od Srbů a na východě od Rusů, ale co rakouská armáda prohrála, vždycky to Němci napravili, a proto výsledek byl nejistý, ale spíš se vše klonilo na stranu Německa a Rakouska, teprve v druhé

polovině července 1918 začala se válečná štěstěna trochu usmívat na Francii, a potom to již šlo rychle.

Ať nyní milý čtenář sleduje moje řádky: Německo s Rakouskem válku začalo v tom přesvědčení, že vyhrajou, a ihned na začátku se jim to dařilo, rakouská armáda sice dostala na frak na jihu i na východě, ale již v roce 1915 za pomoci Němců a Bulharů bylo Srbsko úplně poraženo a obsazeno a ruská armáda ustupovala z dobytých území a v roce 1917 se již ruská fronta začala rozpadávat, aby v roce 1918 se úplně rozpadal. Na západě Francie držela se již z posledních sil a v Itálii, jak jsem již uvedl, nějaká vůle do války nebyla. Jak měl obyčejný prostý člověk na to nahlížet? Proto nedivte se tomu, že v Rusku bylo na dva miliony rakouských zajatců, z nichž bylo tři sta tisíc Čechů a Slováků, a z nich jen padesát tisíc splnilo svou národní povinnost a ostatní, dvě stě padesát tisíc, to jest pět šestin, vrátilo se domů jako rakouští zajatci. Jak to bylo v Itálii, jsem již uvedl, jak pracovala propaganda a co to dalo přesvědčování ke vstupu do dobrovolného sboru. Ve Francii, i tam bylo něco podobného jako v Itálii. Rakousko s Francií neválčilo, a proto rakouští zajatci ve Francii nebyli. Francouzští legionáři se skládali ze dvou transportů dobrovolníků z Ruska, potom ze zajatců ze Srbska, kteří, když Srbsko bylo poraženo, byli převezeni italským loďstvem na Sardinii a potom do Francie, potom tam přišli zajatci z Itálie a část tvořili Češi, kteří bydleli před válkou ve Francii a šli dobrovolně k francouzský armádě a při utvoření legií přišli k nim, potom mezi nimi byli i Čechoslováci z Ameriky. Nebylo to nic jiného než národní nadšení těchto lidí, národní uvědomění a odhodlání ke všemu, a protože to národní uvědomění u každého nebylo, a to odhodlání chybělo vůbec, proto nešel každý. Po válce říkali ti, co byli doposledka rakouskými vojáky: „Já jsem neměl to štěstí dostat se do zajetí a jíti do legie.“ Snad někdo měl pravdu, že neměl příležitost dostati se do zajetí, ale kdo chtěl utéci, ten si vždycky příležitost mohl najíti, zejména na frontě ruské, kde byla fronta pohyblivá. Mnoho bylo takových, kteří sami říkali: „Já jsem mohl býti zajatý několikrát, ale vždycky jsem utekl, neb jsem se zajetí bál“, a po válce měl potom mnoho rozumu.

Já, jak jsem již uvedl, byl jsem zařazen k šesté pěší rotě, k třicátému druhému střeleckému pluku, ke čtvrté četě, a tam jsem byl až do 5. 11. 1918, kdy jsem byl přeložený k třicátému prvnímu střeleckému pluku, k šesté rotě a druhé četě, a u tohoto pluku jsem konal službu do 18. 8. 1919.

Výcvik československých vojáků ve Spele

Když v druhé polovici dubna 1918 byla v Itálii zřízena československá armáda, měli jsme nejprve výcvik, aby jsme si zvykli na české velení. Výcvik netrval dlouho, již v druhé polovině května odjížděli jsme na frontu. Naše šestá rota třicátého druhého pluku byla na výcviku v městečku Spele. Bylo to město na kopci a ulice byly dost prudké, je to asi hodinu pěšky od Foligna, kde jsme byli vyzbrojováni. Na mapě jsem to nenašel. Výcvik probíhal hladce, a protože každý z nás měl již výcvik v rakouské armádě, tak s tím nebyla práce.

Nejhorší bylo to, že jako zajatci dostávali jsme jako žold patnáct centesimů denně a jako vojáci dostali jsme jen deset centesimů, a protože cigarety jsme nedostávali, tak těch deset centesimů nestačilo a někteří vojíni, aby si pomohli k penězům, tak civilnímu obyvatelstvu prodávali součástky ze svojí výstroje, jako přikrývky, stanové plátno a i prádlo. Když se na to přišlo, tak byla prohlídka a bylo málo těch, kteří měli všechno v pořádku, já mezi nimi nebyl, také jsem jednu součástku prodal a chyběla mně do počtu, nevím však, co to bylo. Potom jsme dostali na den padesát centesimů, a to už bylo postačující, za to bylo cigaret dost, a ještě zbylo na víno, které tenkráte platili jsme osmdesát centesimů na jeden litr. Strava byla dobrá, každý den měli jsme v poledne hovězí polévku a pěkný kousek hovězího masa, ráno byla dobrá černá káva bez cikorky a bylo jí asi půl litru, a večeře byla dobrá, buď

makarony nebo rýže, a každý den bochánek dobrého chleba. Bylo to postačující a nikdo neměl nouzi a také nemusel shánět něco k jídlu.

Tam jsme byli úplně volni a po cvičení mohl si jíti každý kam chtěl. Bylo nám to divné, že domy nemají okna na ulici, a na náš dotaz jsme se dověděli, že je to proto, že kdo má u domu okna do ulice, musí platit z toho větší daň, a proto okna byla většinou do dvora.

Znovu v nemocnici s malárií (začátek června 1918)

Kdy naše rota odešla ze Spele, nevím, neb já někdy, asi to mohlo býti začátkem června, jsem dostal velkou teplotu a byl jsem poslán do nemocnice, a rovněž nevím kde, v kterém městě, jsem v nemocnici byl. Ne že bych si to nepamatoval, ale prostě nevím, kde to bylo. Byl jsem tam odvezen autem, a protože jsem měl vysokou horečku, již nevím, jak a kam a jak dlouho jsem jel. Jen vím, že když jsem se z horečky probral, byl jsem v nemocnici a v místnosti, kde jsem ležel, bylo nás šest, těch pět, to byli Italové. Byl jsem ve vojenské nemocnici, a protože jsem italsky neuměl, nedozvěděl jsem se, kde to bylo. Co mně bylo, nevím, ale myslím, že to byl ještě nějaký ten záchvat z malárie. V nemocnici se mnou lékaři dobře zacházeli a já jsem sám chtěl, když mně bylo trochu lepší, z nemocnice odejíti, ale lékař se jen usmál a nepustil mě, až teprve za několik dní, když už jsem neměl několik dnů žádnou teplotu.

Vedle mne ležel též jeden Ital, který si stěžoval na plíce a lékař mu zakázal kouřit, ale on stejně na záchodě, nebo když byl na chodbě, tak kouřil. Když bylo před prohlídkou, tak si prsty otíral o stěnu, aby mu konečky prstů zbělely. On při kouření nepoužíval špičky („cigáršpičky“), a proto měl konce prstů od cigaret žluté, a to byl důkaz, že kouří. Pamatuji se, že při jedné prohlídce, byla to jeho poslední prohlídka, lékař mu prsty prohlížel, a přitom mu něco vytýkal. Ital, byl asi tak starý jako já, kleknul na kolena a sepjal před lékařem ruce a prosil ho, aby ho nechal ještě v nemocnici, nebylo mu to však nic platné a po prohlídce přinesli mu oblek a musel jíti ke svému oddílu. Šel nerad a na rozloučenou mně podal ruku.

On se mně divil, že neumím italsky. Jednou totiž přinesl nějaké noviny, nač to měl, to nevím, na čtení ne, protože čísti neuměl, a já jsem je vzal do ruky a začal jsem je čísti, a protože jsem se již dříve naučil italskou abecedu a jak se která písmena čtou, tak jsem četl nahlas a on tomu rozuměl a já ne. Bylo mu to divné, že to přečtu a nerozumím tomu.

Hledání třicátého druhého československého pluku

Za několik dní byl jsem také z nemocnice propuštěn a odvolán k pluku. Byli jsme tam tři Čechoslováci a byli jsme posláni všichni najednou k pluku, byli jsme všichni tři od třicátého druhého pluku. Ani jsem nevěděl o nich, až když jsme dostali propouštěcí listinu při odchodu z nemocnice. Jeden byl starší, tak asi okolo čtyřicítky, ten druhý byl mladý. Mne si zvolili, abych dělal komandanta a tlumočníka, já neuměl italsky nic a oni dohromady ještě méně, a tak jsme cestovali. Nejhorší bylo to, že mezitím náš třicátý druhý pluk již byl na frontě, ne sice přímo v bitevní čáře, ale byl v první záloze nedaleko Gardského jezera pod horou Altissimou. To jsme samo sebou nevěděli, a tak jsme je šli hledat.

Jak jsme cestovali a kudy jsme všude chodili, to nevím. Pamatuji se jen na to, že jsme někdy šli pěšky, někdy nás nějaké vojenské vozidlo kousek odvezlo a pak vyložilo, zkrátka šli jsme k frontě. Na každém vojenském velitelství jsme se hlásili, a tam nám dali další směrnice, kudy máme jíti dál a všude jsme dostali potvrzení, že jsme se tam hlásili. Všude jsme dostali buď stravu, menáž, a když neměli, tak každý dostal jeden bochánek chleba a jednu masovou konzervu. Nouzí jsme netrpěli, obyčejně konzervu jsme snědli a chleba, co jsme nesnědli, tak jsme ho zahodili. Když jsme šli podél fronty, tak v příkopech vedle silnice bylo toho chleba

zahozeno mnoho. Vojáci měli jídla dost a civilní obyvatelstvo taky již nebylo, a tak to neměl, kdo by to posbíral a nějak zkonzumoval.

Asi třetí nebo čtvrtý den při tom putování, když jsme hledali ty Čechoslováky, nás jeden italský komandant povolal do města Mestre, to je poblíž Benátek, tam že jsou Čechoslováci, a tak jsme je tam také našli. Nebyli to však od třicátého druhého pluku, ale byl to jeden prapor, myslím, že třetí od třicátého třetího pluku a to ten, co se zúčastnil boje na řece Piavě při poslední rakouské ofenzivě ve dnech 15. – 18. června 1918. U tohoto praporu byli i zakladatelé italské legie Jan Čapek a Bedřich Havlena, oba tam zahynuli. Jan Čapek padl v boji a Bedřich Havlena byl mezi těmi osmnácti, co tam byli zajati a pověšeni. Havlena, ten si sám hodil smyčku na krk. Do zajetí přišli takto: Třetí prapor byl odvolán do fronty, kde obdržel svůj úsek. Při útoku Rakušáků prapor útok odrazil, ale po levé straně i napravo, kde byli Italové, ustoupili, a tak praporu hrozilo nebezpečí obklíčení, a proto dostali rozkaz ustoupit, a tak rozkaz provedli a ustoupili, a<le> hlídka osmnácti mužů, kteří byli vpředu někde u nějakého mostu, nebyla vyrozuměna, aby odešla, a tak tam zůstala a padla do zajetí. Proč ta hlídka nebyla vyrozuměna, aby odešla, to nevím, snad asi na to nebyl čas, anebo na ni bylo zapomenuto, a jak to už při ústupu bývá, každý se stará sám o sebe. Hlídka, když byla zajata, tak odznaky československé příslušnosti odstranila, ale nebylo to nic platné, sami zajatí Italové upozornili Rakušáky na to, že to jsou Čechoslováci. Jak jsem se později dozvěděl, tak jeden se zachránil, již jsem zapomněl jeho jméno, ale znal jsem ho dobře, on byl jednatelem dobrovolců. Jan Čapek byl starostou, Bedřich Havlena byl pokladníkem a tento třetí byl jednatelem. Zachránil se tím, že uměl italsky a při zajetí vmísil se mezi zajaté Italy, a tak byl v Rakousku v zajetí a válku přečkal. Toto, jak to tam bylo při tom boji na Piavě, nám to tam hoši v Mestre vypravovali a při tom hodně nadávali a říkali, že na italské vojsko není žádné spolehnutí a že se s nimi těžko bojuje a byli hodně rozmrzelí, a jak jsem pozoroval, znechucení. Bylo jich hromadu obvázaných a dost jich bylo nemocných.

Dlouho jsme se tam nezdrželi, byli jsme posláni do Verony, tam že již se dozvíme, kde třicátý druhý pluk je. A tak jsme šli. Teď to šlo již rychleji, když jsme věděli, kam máme jíti. Ono to bylo stejně dost daleko, protože od Benátek k Veroně je to skoro přes celou severní Itálii. Vlaky tam nejezdili, ale vojenských aut jezdilo dost, a tak jsme jeli kousek autem, kousek pěšky, a tak šestý den po odchodu z nemocnice jsem se hlásil u své šesté roty.

Po cestě jsem viděl, jak Italové měli za frontou spoustu balónů, snad na každém kilometru tři nebo čtyři. Balón byl snad sto nebo ještě více metrů ve výši, pod balónem byl koš a v něm byl jeden pozorovatel a ten dalekohledem pozoroval, co se kde na nepřátelské straně stane, od něho po laně byl připevněn telefonní drát, a tak všechno, co kde viděl, telefonoval dolů, kde se podle toho zařídili. Takhle tu válku pozorovat zezadu, kde nehrozilo nebezpečí, to bylo dost zajímavé. Když jsme přišli do Verony, tam už o Čechoslovácích dobře věděli, a potom všechny potraviny dovážely se z Verony auty to hor k pluku, a tak tímto způsobem jsme se dostali ku svým. Jeli jsme vozidly nebo pěšky, z Verony to bylo dobrých třicet kilometrů, a to stále stoupání. Bylo dobře, že jsme měli od každého velitelství, kudy jsme šli, potvrzení, že jsme se tam hlásili, neb se to zdálo býti dlouhé šest dní cestovat, dnes by se za tu dobu vrátili z měsíce.

U třicátého druhého československého pluku

Tak jsem se dostal zase k šesté rotě, s kterou jsem válku dokončil. Náš třicátý druhý střelecký pluk s třicátým prvním střeleckým plukem jsme byli pod horou Altissimou u Gardského jezera a byli jsme jako první záloha plukům třicet tři a třicet čtyři, které byly v zákopech. Ubytováni jsme byli pod stany, a protože to bylo v létě, bylo tam hezky. Každý den ráno kromě neděle chodili jsme cvičit, a to cvičení prostná a pochodová. Odpoledne bylo nějaké

školení a cvičení se zacházením se zbraní. V sobotu odpoledne byl klid, a tak jsme si prali prádlo. Nedaleko byl pěkný horský potůček a tam jsem chodil každou sobotu odpoledne a vypral jsem si jednu košili, spodky, onučky, kapesník a ručník. U potoka jsem se vysvlékl, prádlo vypral, pověsil na nějaký keř a počkal, až uschne, a potom jsem si ho zase oblékl. Co se dělo ve světě, jsme všechno dobře věděli, než naši důstojníci uměli většinou dobře italsky, a tak nám všechny zprávy přečetli. Náš velitel roty kapitán Josef Pešek vždy nám řekl, co se kde stalo a jak boje pokračují.

Dny utíkaly a my jsme dělali pořád to samé, až v noci z 21. na 22. září 1918 slyšeli jsme z bojiště prudkou střelbu dělostřeleckou, a to z nepřátelské strany. Nás bylo pod stanem pět a ráno za svítání vždy šel jeden se šálkami do kuchyně pro kávu. V ten den jsem byl na řadě já, a tak jsem šel. U kuchyně byl službu konající vojín, který nám řekl, že je rozkaz obléci se do zeleného a všechno si připravit, jen stany nerozebírat a čekat na další rozkaz. Obléci se do zeleného, to znamenalo obléci se do šatů, s kterými se šlo do boje. My jsme měli každý dva obleky, jeden plátěný, takové šedivé barvy, který jsme stále v létě nosili, a potom druhý oblek byl soukenný zelené barvy, který se nosil v zákopech. Tak jsme kávu vypili, pak byl rozkaz v plné zbroji nastoupit a potom jsme pochodovali směrem k frontě. Do fronty jsme nedošli, než při pochodu přišel rozkaz: „Nepřítel odražen a záloha není zapotřebí.“ Tak jsme se z poloviční cesty vrátili zpět ke svým stanům. Potom jsme se dozvěděli, co se stalo. Rakouské velitelství se dozvědělo, že na frontě proti nim jsou Čechoslováci, nevěděli však kolik a měli za to, že to je nějaká menší skupina, a tak ji chtěli zničit. Proto v noci na 22. září 1918 začali prudkou dělostřeleckou palbou československé zákopy odstřelovat a potom rakouská pěchota zaútočila. Dostali se až k předním hlídkám a jednu československou hlídku úplně obklíčili, takže jejich velitel myslel, že již jsou zajati, tak se zastřelil. Hlídka se však nevzdala, bránila se, a když se nepřítel přiblížil až k československým zákopům, byl poražen. Nevím, neviděl jsem to, ale říkalo se, že z Rakušáků se jich málo vrátilo zpět, že většina jich byla pobita, nikdo se nešetřil. Na jednom místě v úžlabině prý <bylo> nalezeno devadesát zabitých. Na československé straně bylo jen několik padlých. Hlídka, který byla obklíčena, byla vysvobozena. U padlých Rakušáků byly nalezena dovolenky, ty by dostaly, kdyby se vítězně vrátili zpět. No nedopadlo jim to.

S třicátým druhým československým plukem na frontě (říjen 1918)

Za několik dní po tomto boji byly oba pluky, třicátý třetí a třicátý čtvrtý, vystřídány pluky třicátým prvním a třicátým druhým. Bylo to myslím že na Václava, když naše rota přišla do fronty ku Gardskému jezeru nedaleko městečka Rivy. Riva byla tehdy rakouská a Rakousko ji drželo po celou válku. My jsme na ni ze zákopu pěkně viděli. Dlouho jsme tam však nebyli, myslím, že asi tak do polovic října, a potom všechny čtyři pluky byly přemístěny z tohoto úseku od Gardského jezera na frontu k řece Piavě, ovšem ne přímo do fronty, ale jako záloha, bylo to poblíž města Padovy. Proč jsme odtamtud odešli nevím, ale říkalo se, že proto, že náš velitel italský generál Graciani chtěl všechny čtyři pluky nasadit do boje v rovinách na řece Piavě a frontu nepřítele porazit a jak on sám říkal, jít dále až do Prahy. Co je na tom pravdy nevím, pamatuji se jen na to, že u roty zapisovali, kdo umí plavat a že právě ti, co umí plavat, by šli první přes řeku Piavu proti nepříteli. Mysleli, že kdo umí plavat, že v řece by se přece tak brzy neutopil jako ten, kdo plavat neumí. Já byl zapsán jako plavec. Něco na tom pravdy je, neb v tu dobu asi čtrnáct dní před koncem války přišel rozkaz, že generál Graciani již není naším velitelem a že velení nad Čechoslováky převzal italský generál Picioni. Proč, to v rozkaze uvedeno nebylo, ale šuškalo se, že Československá národní rada, která byla spojenci a též italskou vládou uznána, nepřála si, aby všechno československé vojsko v Itálii bylo najednou vrženo do prudkého boje, kde by jich mnoho zahynulo. Národní rada:

Masaryk, Beneš a Štefánik měli říci, že toto vojsko budou potřebovat doma a tam že bude zapotřebí každý jednotlivý voják, a proto generál Graciani od nás odešel. Národní rada povolila upotřebit československá vojska jen na hlídky a menší boje, ale ne všechno najednou. Použít všech čtyřech pluků mělo se jen v tom případě, když by to bylo velmi nutné. Jak byl ten Masaryk prozíravý, jak počítal s každým vojákem.

Potom přišel 25. listopad[14] 1918, italská letadla stále lítala do fronty a odtamtud se začínala ozývat bubnová palba dělostřelecká. Čekali jsme, co bude dále, až večer již byla tma, dne 28. října 1918 někdo přinesl zprávu, že je mír, Rakousko kapitulovalo a je vyhlášena samostatná Československá republika. Radost byla veliká. Mně tu radost zkazila zpráva z domova, dostal jsem právě v tu dobu lístek, kde mně psali, jsme všichni zdrávi, jen Toník ne, ten se s námi rozloučil na věky. Toník, to byl můj o dva roky starší bratr, který dne 18. června 1918 padl jako rakouský voják v bitvě na Piavě.

Rozdíl mezi službou v rakouské armádě v a československých legiích

Dříve než skončím tyto moje *Paměti na boje o naši samostatnost*, chtěl bych ještě něco napsati o vojenské službě v rakouské armádě a ve vojsku československém. Chci popsati, jestli to dovedu, ten rozdíl, který dle mého úsudku byl značný ve prospěch československého vojska. Když jsem sloužil v rakouské armádě, byl jsem u tehdejšího osmnáctého pěšího pluku v Hradci Králové, který byl většinou český, Němců bylo velmi málo. Tedy v Rakousku jsem byl mezi Čechy a v Itálii také jen mezi samými Čechy. Vojenské cvičení, služba i disciplína byla všude stejná, poslouchat se muselo, v boji šlo o život všude, v Itálii to bylo o to horší, že zajetí znamenalo šibenici, a přece jak se jinak sloužilo v československém vojsku! V Rakousku, pokud jsem konal výcvik, tak to by šlo, protože jsme se v noci mohli v suchu vyspat a strava byla dobrá, tak tedy postačující, a poněvadž jsem byl zdráv, tak mne ten výcvik nepřišel za těžko. Ve frontě to bylo jiné, ne snad špatné, bylo to tak mizerné, že proto nemám ani správný výraz. Ve frontě, to není posvícení, to je samozřejmé, to není nic příjemného na jedné straně i na druhé, ale jedná se o to zacházení s člověkem a to, podle mého úsudku, píšu jen sám o sobě, jak jsem to cítil a prožíval, bylo v Rakousku pod psa. Strava byla nedostačující, ale i to by se uznalo, když není, tak není, ale když to tak nebylo, jeden měl a druhý neměl. Důstojnický sbor nikdy za celou válku neměl nouzi. A potom v rakouské armádě zacházeli s člověkem hůř než s dobytkem, o koně se starali, aby měl co žrát a byl trochu v suchu a nezahynul, ale o vojáka se nestaral nikdo, ten mohl zahynout. Bylo to tak, jak řekl nám jeden důstojník, že kůň má větší cenu než voják, koně musejí sedlákovi zaplatit, ale vojáka mají zadarmo, ten nic nestojí.

Kromě toho v Rakousku někteří ti důstojníci (ne všichni) byli tak nepředstavitelně blbí, že si to rozumný člověk nedovede ani představit, tu jejich nadutost a blbost. To nebyla disciplína, co oni dělali, to byla jejich nadutost, nafoukanost, že si dělali s vojákem co chtěli, nikdy vojáka v žádném případě nešetřili, nikdy se nestarali o to, aby voják dostal to, co mu patří, aby měl řádný odpočinek, aby nebyl stále zbytečně šikanován, aby mu nebylo ukládáno více, než může vydržet, a proto bylo tolik nemocných, a na konec vojáci chyběli, sami se o ně připravili, tolik jich nepadlo, kolik jich špatným zacházením zahynulo. Kromě toho to stálé nadávání a vyhrožování nebylo také nic příjemného. Jako nám oberleutnant Mačunka, stále vyhrožoval: „Vy svině, vy psi, vy dobytku, já vás všechny postřílím“.

V československé armádě, pokud jsem já sloužil, byla také disciplína, poslouchat se muselo, to na vojně ani jinak nejde, ale to bylo všechno lidský, řekl bych, že kamarádský, když se to musí udělat, tak se to udělalo, nikdo nikoho nesekýroval a zbytečně se nic nedělalo, zkrátka pravý opak toho, co se dělalo v Rakousku. Ovšem chci k tomu říci to, že

14Patrně se jedná o chybu autora rukopisu, správné datum mý být zřejmě „25. říjen 1918“.

v československé armádě si to nemohl sebevyšší důstojník dovolit někomu vyhrožovat neb nadávat. Druzí vojíni by se šikanovaného zastali a ten důstojník by si nemohl jíti na vojíny stěžovat, protože by nepochodil. Byla to věc vládní soustavy, v Rakousku si mohl vojín na svého nadřízeného stěžovat, ale nikdy nepochodil, tomu, na koho by si stěžovatel, se nic nestalo, ale stěžovatel to vždy odnesl. Proto když důstojník nebo třeba i poddůstojník věděl, že se mu nemůže nic stát, proto jednal, jak chtěl. Vyšší velení to schvalovalo, neb v tom vidělo udržení disciplíny v armádě. Že na to Rakousko doplatilo, to si ani neuvědomovali, a myslím, že ani po prohrané válce nikdy neuvědomili. Rakousko-Uhersko který, co se týče hospodářského celku, byl by stát ideální, ale z ohledů politických, byl to stát nemožný. Aby prospíval, nesměli by panovat Habsburkové a snad ani oni za to nemohli, byla to pangermánská politika, nadřazenost německého národa a později i národa maďarského nad národy jinými. Vždyť Rakousko-Uhersko mělo před vypuknutím války padesát milionů obyvatel a národy, které vládly, a to Němci i Maďaři, byli v menšině, měli méně obyvatel než národy, které ovládaly. To přece nemohlo býti stále a jednou tomu muselo býti konec. Kdyby tyto národy měly svobodu a mohly se volně vyvíjet, jinak by to dopadlo a myslím, že k válce ani nedošlo, neb by nebylo proč.

Ještě něco k legii v Itálii. Nebyli všichni dobrovolníci svatí, bylo mezi námi také dost nedobrých, a jak jsem již vpředu uvedl, mnoho jich bylo ke vstupu do dobrovolného vojska násilím donuceno, a tak se stal případ, který jaksi pošpinil dobrovolníky, ale to již bývá všude a ve všech armádách světa, že se mezi nimi najdou zrádci a zbabělci. To již na světě snad ani jinak býti nemůže. Tak se stalo, že když italské legie, všechny čtyři pluky, byly po výcviku odvolány na frontu, tak jedna četa, nevím, od které roty, ale byl to pluk buď třicet tři nebo třicet čtyři, dezenterovala, rozutekla se. Byla to snad nějaká taková parta, která se držela pohromadě a byla z těch, které byli ku vstupu nějak donuceny, nešli ze svého přesvědčení. Samozřejmě že zbývající tři čety, když to zpozorovaly, tak dezentéry všechny do jednoho pochytali. V tu dobu přijel do Itálie generál Štefánik, který, když se to dozvěděl, nařídil, aby ti, co prchali k rakouským hranicím a chtěli přeběhnout do Rakouska, byli zastřeleni. Rozsudek byl vykonán a sedm legionářů bylo zastřeleno. Ostatní byli pozavíráni. Já sám jsem to neviděl, neb v tu dobu jsem ležel v nemocnici a dozvěděl jsem se to při návratu k rotě. Ono se nikomu nechtělo umírat, každý chtěl žít, ale zde se jedná o čest každého jednotlivce, když se k něčemu zaváže, mám si to nejprve dobře rozmyslet a potom to splnit.

Překrucování československých dějin komunisty

Tedy 28. října 1918 Národní výbor doma v Praze vyhlásil, že národ český a slovenský odtrhuje se od Rakouska a chce žíti samostatně ve svobodném státě. Samozřejmě, toto prohlášení mohlo býti provoláno jen tenkráte, když již Rakousko-Uhersko bylo poraženo a nemělo již moci vývoj dějin zastavit. Již 14. října 1918 dělníci, kováci, stávkovali a již se dožadovali pro národ svobody, ale byli rozehnáni, a tak se muselo čekat, až Rakousko bylo u konce svých sil.

Proč to všechno píši: píšu to proto, aby čtenář si o všem učinil jakousi představu, jak to všechno bylo a že to povídání komunistů, že velká říjnová revoluce poučila národy, jak a co mají dělat, aby byly, a že nebýt této revoluce, nebyl by ani náš národ svobodný. Je to od á až do zet lež. Je to právě opak, co oni hlásají. Velká říjnová revoluce zabrzdila vývoj války a snad o celý rok prodloužila válku a tím oddálila vznik naší svobody. V Rusku bylo na dva miliony rakouských zajatců a též mnoho (nevím kolik) zajatých Němců. Tito zajatci museli Rusko propustit a také je propustilo. Zajatci byli znova vyzbrojeni a posláni na francouzskou a na italskou frontu. Byly to statisíce nových vojáků, které Německo s Rakouskem poslalo na fronty a nebýt toho, že do války zasáhly Spojené státy severoamerické, byli by Němci válku

vyhráli a svobodné Československo by nebylo. Komunisti tvrdí, že lid chtěl svobodu, to je tedy pravda, ale lid doma nemohl nic dělat, kdyby něco doma začal, byl by zničen, a proto ten lid čekal na své syny, které tam na druhé straně bojovali. Vždyť ti legionáři byli synové toho lidu, který si přál svobodu, a konali jen to, co si ten lid přál. To by tedy bylo všechno, co bych mohl napsati a co vím o vzniku naší svobody.

Já jsem 20. 12. 1918 nastoupil se šestou rotou třicátého prvého střeleckého pluku cestu domů a do Českých Budějovic jsme dorazili na Štědrý den 24. 12. 1918. To jsem byl již u třicátého prvního pluku, ku kterému jsem byl dne 5. 12. 1918 přeložen.

Proč to komunisti překrucují? Ti mladí to nevědí, jak to bylo a ti staří se stydějí za to, jací byli. Vždyť Gottwald byl také v Rusku v zajetí, do československého vojska nevstoupil a potom se za to styděl, že se bál o sebe, a takových bylo mnoho. Pak to mají nařízeno z Ruska, ti se také stydí za ten potupný separátní mír, který uzavřeli s Německem a Rakousko-Uherskem a tím zradili svoje spojence. Tak to je, jak jsem napsal, a nijak jinak.

A tak se říše rakousko-uherská rozpadla a na jejím území vznikly nové státy, a to: Československo, Maďarsko, a Rakousku zůstaly jen země alpské obývané Němci. Severní část Halič a část Těšínska připadla novému státu Polsku, Bukovina a z Uher ta část, co byla obývána Rumuny, připadla Rumunsku, jižní Slované spojili se se Srbskem, a tak vznikla Jugoslávie a jižní část Tyrol a území okolo Terstu, kde bydleli Italové, připadla Itálii.

O vznik Československé republiky se zasloužil T. G. M. a československé legie

Na rozpadu rakousko-uherské říše, a tak vzniku Československé republiky, má zásluhu T. G. Masaryk a československé legie. Ať o tom mluví a píše, kdo chce, jak chce, na tom se nic nezmění, to jsou fakta, a československý národ to uznal a bylo to uzákoněno, zákon zněl: „Masaryk zasloužil se o stát.“ Ovšem bez armády by těžko spojence přesvědčil o tom, že československý lid si nepřeje býti ve společném státě s Rakousko-Uherskem a že chce být samostatný. Masaryk byl poslancem říšského sněmu ve Vídni a vždy byl proti odnárodňovací politice, kterou vedl tento stát. Sám o tom píše ve svých pamětech z první světové války: „Byl jsem s rodinou na prázdninách v Německu, když vypukla válka, a viděl jsem tam mobilizaci. Všichni záložníci nastupovali v klidu, vážně a neviděl jsem ani jednoho opilého. Ihned jsem jel s rodinou domů do Prahy a při překročení hranic pozoroval jsem nástup českých záložníků. Jaký to byl rozdíl, málokterý byl střízlivý a nálada mezi záložníky byla protiválečná. Potom podle zpráv z bojiště bylo pozorovat, že české pluky nejsou spolehlivé a vojíni že nebojují, jak by měli, a že při každé příležitosti se vzdávají a přebíhají k nepříteli. Když jsme se my vedoucí národa sešli a mluvili o této situaci, dohodli jsme se o tom, že my jsme lid popuzovali proti Rakousku, a ten lid že nás poslechl, ale nemá nikoho, kdo by ho vedl, a proto jsme se dohodli, že musíme také něco učinit ve prospěch národa. A tak jsme se dohodli, že doma v Rakousku se nedá nic dělat a že je zapotřebí, aby někdo šel za hranice a tam spojce (Francie, Anglie, Rusko) informoval o československém národě a jeho touze po svobodě. Navrhovali mne, protože jsem tyto země nejlépe znal, a potom rozuměl jsem jejich řeči.“ Masaryk kromě češtiny a němčiny rozuměl všem slovanským jazykům a mimoto uměl dobře anglicky, jeho manželka byla Američanka, potom uměl francouzsky a italsky. „V prosinci 1914 odešel jsem přes Švýcarsko do Paříže, kde jsem navazoval styky s vedoucími státníky francouzskými. V tom mi velmi pomohl Rastislav Štefánik, který byl již delší dobu ve Francii jako hvězdář, a při vypuknutí války dobrovolně se přihlásil do francouzské armády a byl v tu dobu leteckým důstojníkem. Když jsem potom se stýkal s vedoucími politiky francouzskými i anglickými a poukazoval na to, že vojíni české národnosti přebíhají k nepříteli a že nejsou spolehliví a že jsou proti Rakousku-Uhersku, bylo mně na to odpověděno, že přebíhají asi proto, aby si zachránili život. Anglie vůbec nechtěla o rozbití Rakousko-Uherska jednat a

přála si ho zachovat. Když potom v Rusku hned na počátku války utvořila se Česká družina z Čechů a Slováků, kteří bydleli v Rusku a jako rakousko-uherští příslušníci nemuseli nastoupit vojenskou službu v ruské armádě, a příslušníci této družiny, bylo jich asi osm set, byli rozmístěni k jednotlivým armádám, kde konali službu výzvědčíků a se osvědčili, potom již se mně lépe pracovalo. Poněvadž ruští velitelé žádali stále více těchto rozvědčíků a již nebyli a nebylo je odkud doplňovat, tak se šlo mezi zajatce a hledali se dobrovolníci. Bylo to však těžké, protože dle mezinárodních úmluv nesměl žádný stát používat zajatce k válečným úkonům, natož je vyzbrojit a poslat do boje. Když se k tomu v roce 1916 ruská vláda odhodlala, vzrostla Družina na jednu brigádu, tj. dva pluky a další se tvořily. Když potom 2. července 1917 se tato brigáda v boji vyznamenala, potom se mně již dobře pracovalo.“ Tolik T. G. Masaryk. Když potom celé tisíce Čechoslováků všude, kde byli, hlásilo se do armády bojovat proti Německu a Rakousko-Uhersku, nebylo možné, aby to spojenci přehlíželi, museli dáti Masarykovi za pravdu a uznali, že národ československý si svobody zasluhuje, a proto uznali Československou národní radu a tím i zřízení našeho svobodného státu. Bez těchto dobrovolníků a jejich odvahy v každém boji by i Masaryk nic nepořídil.

Pamatuji se, že po bitvě na Dosso Alto dne 21. – 22. 9. 1918 Masaryk po zprávě vrchního velitelství italské armády o vítězství italské legie nad Rakušany poslal telegram asi v tomto smyslu: „Dobře jste se drželi, děkuji vám.“ Rovněž i ve Francii se československé jednotky vyznamenaly.

Končím a věřte tomu, ať si říkají komunisté, co chtějí, bez T. G. Masaryka a československých legií by samostatnost Československé republiky nikdy nebyla. A dále mám za to, že by ani rakousko-uherská říše nebyla zničena. Nějaké území, které by musela odstoupit Itálii a Srbsku, by ztratila, ale říše by zůstala. To však je jen můj náhled. Konec.

Dodatek z roku 1970

Kapitulace Německa

Dnem 28. října 1918 kapitulací Rakousko-Uherska první světová válka neskončila. Bylo tu ještě Německo, které se dosud nevzdalo a bojovalo. Ovšem to již byla jen otázka času, kdy se vzdá a uzná svoji porážku. Jeho spojenci – Turecko, Bulharsko a potom i Rakousko-Uhersko odpadli a německá armáda ustupovala na celé frontě.

Výsledek se dostavil 11. listopadu 1918, když Německo žádalo o příměří, které bylo přijato, a tím vlastně válka skončila. Vilém II. císař německý mezi tím uprchl do Holandska a tam již zůstal do konce svého života.

Spojenci Francie, Anglie a Spojené státy americké obsadili kus Německa až po Rýn, ale ostatní Německo neobsadili. Snad to byla chyba, měli obsadit i Berlín, ale bylo to tím, jak sami spojenci řekli, že Německo nekapitulovalo, ale žádalo jen o příměří a v případě, že by příměří nebylo přijato, tak by snad německá armáda dále bojovala a mohlo by přijíti o život dalších sto tisíc spojeneckých vojínů, a to již spojenci nechtěli, měli té války již také dost a byli rádi, že je konec.

Dnes, když od té doby uplynulo více než padesát let, se to zdá býti jiné, než to tenkráte bylo. Války měl každý dost, až po zuby. Vždyť v srpnu 1918 jeden pěší francouzský pluk odmítl jíti do fronty, a proto každý desátý vojín byl zastřelen. Francouzi již nechtěli bojovat a vůbec všechny armády měly toho dost. Když se Němci po válce o tom, co se stalo ve Francii, dozvěděli, tak je mrzelo, že žádali o příměří, mysleli, že kdyby nějaký čas ještě vydrželi, že by byla vzpoura ve francouzské armádě, ovšem byli tam ještě Angličani a Američani a tam ještě morálka byla. Německo již vyhrát nemohlo, neb po kapitulaci Rakousko-Uherska by spojencům proti Německu pomohla armáda italská, která, i když nebyla tak bojovná, ale byla

početná a dost silná, aby rozhodla. Též i my jsme s tím počítali, že v případě potřeby nás též upotřebí proti Německu. Nedošlo však již k tomu.

Druhá světová válka

Již mnohokrát jsem si vzpomněl na to, když jsem jako rakouský vojín a později jako československý legionář byl v zákopech, jak jsme si my vojíni mezi sebou vypravovali, že kdo tuto válku přežije, že bude míti navždy od válek pokoj a že již nikdy žádná válka nebude a že to lidi vůbec nepřipustí, aby se válka opakovala. A jak to dopadlo? Za dvacet let byla válka nová, a ještě není konec, mír dosud nebyl uzavřen. A jinde v Asii, v Africe válčí se vesele dále a nevypadá to na to, že by chtěli přestat, a přitom každá strana říká, že válčí proto, aby byl mír. Jaká je to ironie. Válčí se, zbrojí se plným tempem, vyhazují se miliardy na zbrojení, cvičejí se miliardové armády, děti k tomu mají již od školy, staří lidé cvičejí protiletadlovou obranu, a to všechno jen a jen pro ten mír, a přitom lid nemůže si koupit, co by potřeboval ku svému životu, a to všechno pro ten mír. Co si o tom má myslet nezaujatý rozumný člověk, nic, než že všechno je propaganda a lež a lež. Hitler také křičel do světa, že chce mír, a válku, kterou on začal a všechny země a národy, které přepadával, dělal jen pro mír a všechno dělal proto, že mu to ty národy, které přepadnul, vnutily, a též i tu druhou válku mu vnutily. Kdyby mu daly, co on by chtěl, mohl býti mír, ale protože mu nevyhověly, proto byl nucen je přepadnout a válčit. Je to ironie, ale bylo to vskutku tak, takto to Hitler říkal.

Kdo je tím vinen? Jak mně říkal jeden známý, každý má svoji pravdu. To říkal také Hitler, měl svoji pravdu. Budoucnost ukáže, kde, na které straně pravda byla. Ovšem potom ani historik nesmí býti zaujatý a nesmí nadržovat tomu ani tomu. Můj úsudek je ten, že když někdo bere někomu něco, co mu nepatří, je na vině, a ten, kdo se brání, má pravdu. Řekl bych, že je každého povinnost bránit si svoje právo a kdo ho porušuje, je vinen. Každý tvor na světě si brání svůj život a svoji svobodu i svůj majetek, a proto na to má právo i lidský tvor. Proto říkám, že je to ostuda lidstva dvacátého století, že se lidstvo nedovede domluvit a spojit se proti každému, kdo porušuje právo a vnucuje druhému to, co nechce. Každý národ má si žíti tak, jak mu to nejlépe vyhovuje, jinému dát pokoj a nevnucovat jinému svoji vůli a svoji formu a způsob života. Dokud se lidstvo nedomluví a nespojí proti společnému nepříteli, dotud pokoj nebude a války nepřestanou. Právě tak, jak mezi lidmi jsou dobří a zlí lidé, tak je to i mezi národy. Darebák musí býti vždy držen v mezích zákona. U jednotlivce to jde, neposlechne-li, je zde policie, která zakročí a zjedná pořádek, ale u národů to nejde. Společnost národů nemá policii a nemá vůbec žádnou moc, všechno je jen plané povídání, a proto to je všecko pro kočku. Dokud se národy nevzdají svých armád a Společnost národů nebude míti výkonnou moc, dotud nebude zajištěn klid a mír. Takto kdo se cítí dosti silným, dělá, co chce, a všechno napomínání těch dobrých je zbytečné. Kdo je dnes tím kazimírem je jasné a budoucnost to potvrdí.

Bylo to již po první světové válce, že se utvořila Společnost národů se sídlem v Ženevě, jak to dopadlo? Japonsko, když chtělo přepadnout Mandžusko, vystoupilo ze Společnosti národů a tím se ospravedlnilo, že když není členem, nemusí ustanovení zachovávat. Po Japonsku to učinila Itálie a přepadla Habeš. Společnost národů uvalila na Itálii trestní sankce, podle kterých členové Společnosti národů měli povinnost s Itálií přestat obchodovat, a ani to nepomohlo, poněvadž kdo nebyl členem Společnosti národů, nebyl tímto ustanovením vázán, a ze členů byli zase někteří, kteří se sankcemi nesouhlasili a obchodovali s Itálií dál, a tak bylo všechno pro kočku. Například Československo trestní sankce dodržovalo, ale proto stejně naše obuv, tehdy bylo Československo obuvnickou velmocí, se v Itálii prodávala, a to přes Maďarsko, které se sankcemi nesouhlasilo, od nás obuv kupovalo a prodávalo dále do Itálie. Potom vystoupilo ze Společnosti národů Německo a brzy

na to byla druhá světová válka a mír po dvaceti pěti letech nebyl dosud uzavřen. Společnost národů zasedá každý rok, debatuje se tam, ale k ničemu to nevede. Každý stát si dělá, co chce, ustanovení Společnosti národů neuposlechne a vždy se poukazuje na toho druhého. Většina hlasů se neuznává a jen se mezi sebou dohadujou. Jednotní jsou jen v tom, že se zase za rok sejdou. Konec.

Další vzpomínky na dobu poválečnou

Způsob dopisování se zázemím

Když byl 28. říjen 1918 a najednou přišla zpráva, že je mír, že Rakousko-Uhersko kapitulovalo, byla mezi námi samozřejmě velká radost a těšili jsme se na to, že to, za co jsme šli do boje, za osvobození našeho národa, stalo se skutkem a že již existuje samostatná Československá republika. Byl již večer a naše rota byla ubytována v nějaké cihelně někde poblíž Padovy. Jména obcí, kde jsem byl, nevím, a sám jsem se o to nikdy nestaral, jak se to které místo, kde jsme náhodou nějaký den byli, jmenuje. Jen se pamatuji na větší města, ta mně utkvěla v paměti. Někteří vojíni byli venku a ti ostatní byli na svém místě na pelechu. Já byl též na svém místě, když zpráva o kapitulaci přišla. Při tom také přišla pošta z domova. Já jsem též dostal z domova korespondenční lístek, ve kterém bylo napsáno: „Jsme všichni zdrávi až na Toníka, ten se s námi rozloučil navždy.“ Tak z radosti jsem měl zase smutek, konec války a bratr pryč, jak zahynul, v lístku napsáno nebylo a teprve doma jsem se dozvěděl, že dne 18. června 1918 padl u Piavy jako rakouský voják. Byl střelen do plic a do žaludku, byl zachycen italským kulometem.

Aby bylo jasno, jak jsme si s domovem dopisovali, že jsme jako českoslovenští vojíni za hranicemi dostali z domova zpráv, tak to bylo takto: Každá rota měla jinou adresu. Svoji zpáteční adresu psali jsme jako zajatci „Prigianero di Guera“ Padula, barák, číslo to a to. Všichni jsme měli zajatecký tábor Padula a každá rota měla jiné číslo baráku. Pošta přišla do zajateckého tábora do Paduly a tam již byli naši hoši, kteří nebyli schopni pro frontu a ti poštu třídili a věděli, kam mají dopisnici odeslati, ku kterému pluku a které rotě. Chudáci rakouští cenzoři, ti si mohli na korespondenčních lístcích oči vykoukat a nic z toho nevykoukali. Podfuky se dělaly všude, a čím to kdo lepší uměl, tím více získal. Proto doma také nic nevěděli a mysleli, že jsem pořád v zajateckém táboře. Kromě toho, že bratr nežije, přemýšlel jsem, co budu dělat, až přijdu domů a budu propuštěn z vojenské služby. V tu dobu jsem již byl dostatečně zdráv, ale trpěl jsem stále vlčí mhou, tj. jak jsem již dříve psal, večer při umělém světle jsem málo viděl, a to mne jako velmi trápilo. Říkal jsem si v duchu, ve dne vidím dobře a při lampě už špatně, a to bude pro mne zlé. Počítal jsem s tím, že budu zase pracovat v továrně jako tkadlec a v zimních měsících se musí v továrnách ráno i na večer svítit, a to by pro mne nebylo. Utěšoval jsem se tím, že někteří vojíni také na to trpěli a že je to po čase přešlo, a tak jsem se utěšoval, že mne to také přejde. Trpěl jsem tím již celý rok. Byl to následek po malárii a také to přešlo.

Čekání na cestu domů

Druhý den jsme nic nedělali a jen se debatovalo a čekali jsme, že pojedeme domů, ale tak hned to nešlo. Další dny chodili jsme na pochodová cvičení, a to jen aby nám nebyla dlouhá chvíle. Při tom jsem viděl mnoho rakousko-uherských zajatců, kteří po kapitulaci neutekli domů, nebo nechtěli utéci, anebo také nemohli, a tak je Italové všechny sebrali. Bylo jich mnoho, jen z Československa jich bylo přes čtyřicet tisíc. Kdyby byl tenkráte barevný film a

filmovalo se to, byla by to dnes pěkná podívaná. Byli chudáci jak žebráci, mundůr špinavý, zamazaný, potrhaný a oni sami byli špinaví, nemytí a hubení jako kost a kůže. Koukal jsem na ně, jestli mezi nimi nenajdu někoho známého. Byli hladoví a za kousek chleba by dali všechno, co měli u sebe, hodinky i prstýnky. Jiné věci, které by měly nějakou cenu, to neměli a peníze rakouské kromě stříbrných a zlatých byly bez ceny. My jsme měli zakázáno mezi ně chodit a něco od nich chtíti, a tak mezi ně nikdo nešel. Jaké byli národnosti, to nevím, ale pravděpodobně byli míchaní všech národností, které v Rakousku byly. Kam to Italové potom odvedli, nevím, měli s tím hodně starostí, aby pro všechny bylo dost jídla.

Když potom 11. listopadu 1918 přišla zpráva, že Německo žádalo o příměří a že již i tam je konec války, chtěli jsme jíti domů a ono se to stále odkládalo. Nevím proč, z jakého důvodu nás tam tak dlouho drželi, a teprve po 15. prosinci 1918 začali první vojíni odjíždět domů. Říkali nám, že jsou pokažené kolejnice a než to rozbité dají do pořádku, tak to chvíli tvá, potom zase, že nejsou železniční vagony, a tak stále nějaká výmluva byla. Asi 15. prosince 1918 jsme všichni nastoupili k prohlídce a přišel se na nás podívat prezident T. G. Masaryk, prošel a prohlídnul si všechny útvary, každému se podíval do očí a pak odešel. Nic nemluvil, jen všem odkázal: „Mám vás všechny rád“. Potom s šestou rotou italských a francouzských legií odjel do vlasti a v Praze byl asi 18. prosince 1918.

Dne 8. prosince 1918 si byl nás prohlédnout italský král Viktor Emanuel III. Všichni jsme byli v Padově na náměstí, on stál na tribuně vedle generality a vedle byly naše československé dvě kapely, které hrály pochody a my v šestnáctistupech, tedy všechny čtyři čety vedle sebe, rota za rotou a pluk za plukem, pochodovali. On zdravil a mával na nás. Navíc kapely se střídaly, když jedna ukončila, hned začala hráti druhá. Hoši od muziky se činili, foukali do toho, jak jen nejlepší uměli. Náměstí bylo plné Čechoslováků a okolo náměstí a v oknech, na střechách, všude plno italského obyvatelstva, které mávalo a jásalo. Já jsem z toho mnoho neviděl, protože jsem byl u útvaru a museli jsme býti stále v pohotově a když jsme pochodovali, tak jsme se nemohli moc rozhlížet a museli hledět, abychom byli pěkně v řadě vyrovnaní a neudělali nějakou ostudu. Ono při muzice se to pěkně jde. Nejhorší bylo, že jsme při defilírce přes náměstí šli v šestnáctistupech a když jsme přišli do ulice při přechodu náměstí, tak jsme se do ulice nevešli, a proto, aby jsme udělali místo dalším útvarům, co pochodovali za námi, tak jsme pušku vzali v ponos zbraň a po ulici jsme utíkali, a to dost daleko, a tak jsme se i dost zapotili. Dopadlo všechno dobře a dobře jsme to provedli. Bylo to také filmováno.

Přeložení k třicátému prvnímu československému pluku (5. 12. 1918)

Já v tu dobu jsem byl již u třicátého prvního střeleckého pluku u šesté roty. Byl jsem tam přeložen dne 5. prosince 1918. Jak jsem již na jiném místě psal, druhý prapor třicátého prvního pluku, to jest pátá až osmá rota, byl za války poslán celý na hlídky a později byl znova sestaven z dobrovolců, kteří přišli do armády později, a tak proto, aby byli mezi nimi i někteří staří dobrovolníci, tak od každé čety byli tam přeloženi čtyři střelci, a tak od naší šesté roty třicátého druhého pluku bylo nás šestnáct přeloženo k šesté rotě třicátého prvního pluku. Já jsem byl sice jeden z nejstarších dobrovolníků, ale jak to již bývá při takových přemístěních, že se pošlou ti, kteří nějak nevyhovují. A proto myslím, že to bylo i v mojím případě, jak jsem slyšel, byla tam příčinou ta moje oční mha. Mně to bylo jedno.

Tam jsem se setkal se spolužákem z naší vesnice Josefem Francem, s kterým jsem chodil na Lipím do školy. Ze setkání měli jsme oba radost a večer jsme to šli do hospody zapít. Kolik bianco vína jsme vypili nevím, pamatuji se však na to, že jsem říkal: „Víš Josef, já mám oční mhu, a tak večer, až odtud z hospody půjdem, mne musíš vést, neb já dobře v noci nevidím.“ On říkal: „Však jdem společně k jedné rotě, a tak tě dovedu.“ Když jsme potom vyšli ven, svítil trochu měsíc a Josef mně povídá: „Tady dej pozor, tam je kalužod

vody“, a já na to: „Tu vidím.“ On mně povídá: „Tak to vidíš dobře,“ a od té doby je to v pořádku. Někdo by řekl, že to bylo od toho vypití vína, ale já myslím, že se zdravotní stav zlepšoval a jednou se to dalo do pořádku. Josef Franc mně říkal, že byl v Albánii a tam měl také oční mhu a že je to již úplně v pořádku a že já již budu také zdráv.

Bylo nám to dlouho to čekání na odjezd do vlasti. Republika potřebovala vojáky, aby obsadili hranice a šli pomoc na Slovensko, odkud Maďaři nechtěli dobrovolně odejíti a nás tam zbytečně zdržovali. Výmluva, že nejsou železniční vozy, nebyla na místě, neb ve válce v několikati dnech přesunuly se celé divize z jedné fronty na druhou a nás bylo celkem šest pěších pluků, dohromady asi okolo dvaceti tisíc mužů. Počítalo-li se, že do jednoho vagonu přijde čtyřicet vojáků, tak jedna rota potřebovala pět vagonů pro mužstvo, jeden pro důstojníky a jeden pro kuchyň a pro zásoby na cestu. Stačilo celkem sedm vozů pro jednu rotu, a tak vlak asi se třiceti vozy mohl odvésti celý jeden prapor, a těch praporů bylo osmnáct. Podle toho asi dvacet vlaků o třiceti vozech mohlo lehko všechno odvézt. Ale muselo se nejdříve vyjednávati s Rakouskem, aby přepravu povolilo a zařídilo, neb se muselo jeti přes nově utvořenou Rakouskou republiku. A tak zase chtě nechtě musí člověk přemýšlet, jak se komu měřilo. Rakousko-Uhersko válku začalo, když vítězilo a některé území nepřátelské obsadilo, tak nikdy s nikým o ničem nejednalo, to se jenom rozkazovalo a rozkaz se musel prostě provést bez jakéhokoli jednání. Když ono bylo poraženo, tak již mělo svoje právo a nechtělo se jen tak podříditi. Co ono dělalo, to se mohlo, to byla válka, ale když již válka není, tak se s ním musí jednat jako v době míru.

Jinu, jsou to Němci a ti již nikdy lepší nebudou. Když americký president Wilson přednesl čtrnáct bodů, které mělo Rakousko s Německem splnit, aby mohla válka skončit, tak jeden bod zněl, že všechny národy v Rusku i v Maďarsku a Německu mají býti svobodné a samy si určit svoji státní formu. Pokud válčily a měly naději na úspěch, tak jak Německo, i Rakousko-Uhersko o tom nechtělo ani slyšel, ale jakmile byl konec války, tak se toho dovolávaly a již tenkráte se Sudety, tj. české i moravskoslezské pohraničí, chtělo připojit k Německu. Oni mohli celý český národ opanovat a vyhladit ho ze světa, ale sami aby byli právoplatnými občany Československé republiky, to už ne, jak nemohli Čechům poroučet, tak již s nimi ve společném státě jako rovný s rovným býti nechtěli. Proto plným svým svědomím souhlasím s tím, že když chtěli do Říše, tak že se tam dostali a mají to, co chtěli od 28. října 1918.

Cesta domů (20. 12. – 24. 12. 1918)

Po odjezdu presidenta T. G. Masaryka dočkali jsme se i my toho, že jsme jeli domů. Šlo to po částech a náš druhý prapor třicátého prvního pluku vyjel dne 20. prosince 1918 z Padovy domů do Čech. Dne 24. prosince 1918, to jest na Štědrý den, přijeli jsme do Českých Budějovic, tam jsme přenocovali v tamějších kasárnách a druhého dne jsme jeli dále přes České Velenice na Moravu.

Dříve než jsme přijeli do Českých Budějovic, stala se našemu vlaku nehoda. Ještě v Horním Rakousku asi čtyři nebo pět stanic železničních od československých hranic, bylo to ve večerních hodinách, mohlo býti asi dvacet dva hodin, když jsme nespali a čekali, až vlak přejede československé hranice, že si zazpíváme naší národní hymnu „Kde domov můj“. Byli jsme jako malé děti, těšili jsme se, že již brzy budeme doma, ve své vlasti, když v tom ucítíme velký náraz vlaku a zůstali jsme stát. Já v tu chvíli jsem seděl ve vagonu na zemi a nárazem jsem byl povalen na zem. Ti, kteří stáli, upadli na zem, kamínka, které jsme ve voze měly, se také převrátila, ale v tu dobu se v nich z radosti, že již brzy budeme v Čechách, netopilo, a tak se nikdo nepopálil. Někdo venku křičel: „Všechno do zbraně a jen s puškami a nábojnicemi ven z vagonu!“ Tak jsme tedy vyšli ven a seřadili se vedle vlaku a čekáme, co se bude díti a co se vlastně stalo. V prvním momentě jsme mysleli, že byl na vlak spáchán atentát a že

Němci (Rakušané) nás přepadli, ale nebylo tomu tak. Za chvíli jsme se dozvěděli, co se stalo. Jak vlak jel okolo jedné zatáčky, tak na stráni se uvolnila jedna skála a ta přímo spadla na lokomotivu, kterou převrátila, a tím byl vlak zastaven. Byl jsem na místě, kde se to stalo a viděl jsem to. Vlak táhly dvě lokomotivy. Ta první přejela a na tu druhou, která byla hned za tou prvou, ta skála dopadla. Lokomotiva převalila se na zem a tu prvou strhla z kolejí, vykolejila, ale zůstala stát vedle kolejí. První vůz byl značně poškozen, podlaha byla rozbita a čtyři vojíni prostě z vozu vypadli na zem na koleje. Byli všichni čtyři poraněni, ale ne těžce, dostali se z toho. Bylo štěstí, že ten první vůz za lokomotivou byl skladiště, a tak tam byli jen čtyři. Druhý vůz byl poškozen již méně a tam již byli zraněni je tak, že měli nějakou tu bouli nebo modřinu. Ze železničářů byl jeden mrtvý, a jednoho strojvedoucí, <ten> byl vymrštěn ze stroje ven a byl těžce raněn. Jinak víc poraněných nebylo. Štěstí bylo, že vlak jel úplně pomalu, a proto k většímu neštěstí nedošlo.

Skála se uvolnila proto, že v tu dobu bylo hodně deštivo a jak okolo vlaky projížděly, tím <byl> zapříčiněn otřes půdy, a právě když první lokomotiva tam přijela, skála se uvolnila a spadla na tu druhou lokomotivu. Tak dále se jeti nemohlo a museli jsme čekat do rána, až pro nás přijel jiný nákladní vlak z Českých Budějovic. Skladiště bylo přeneseno na druhou stranu a my vojíni čekali jsme venku. Už se rozednívalo, když vlak přijel. Nastoupili jsme do vozu a odjeli. Tak někdy odpoledne na Štědrý den jsme byli v Českých Budějovicích a byli jsme tam na nádraží slavnostně přivítáni a dostali jsme každý jeden párek s rohlíkem a pivo. O pivo nám tak nešlo, bylo zima, a tak ani nechutnalo. Co nám mohli dát, bylo po tak strašné válce, země česká byla tak vyplundrovaná, že nikde nic nebylo. Obchody byly prázdné, nebylo co prodávat, potravin málo, ještě po žních 1918 se z českých zemí obilí vyváželo do Rakouska, dobytka ve chlévech nebyla ani polovička z původního stavu. Bylo to hrozné, lidé byli hladoví, hubení a špatně vypadali. Ovšemže vždy a při každém režimu se mají někteří lidé dobře, to je tedy pravda, tak i tenkráte někteří na válce vydělali, ale drobný lid a městský lid na to doplatil.

Všichni od naší čety domů nepřijeli, jeden vojín, takový starší, asi třicet pět let starý, zůstal na rakouském území. Jak a proč nejel s námi dále, to nevím. Pamatuji se jen na to, že na jednom nádraží, kde jsme stáli nějakou dobu, a potom byl dán signál k odjezdu, jeden vojín chyběl. Někdo říkal, že ho viděl, když vystoupil z vozu, že šel s polní láhví ku studni si napumpovat vodu, a potom ho již nikdo neviděl. Dohady byly různé, co se s ním stalo, ale pravděpodobně sám dobrovolně tam zůstal. Je vyloučeno, aby ho byl někdo násilně odvlekl, protože na všech nádražích, kde vlak stál, vždy mnoho vojínů vystoupilo a chodilo po nádraží něco okukovat, a proto není možné, že by si někdo dovolil vojáka ukrást. Potom někdo přišel se zprávou, že uměl dobře německy a že před válkou byl nějaký čas ve Vídni. Vůbec již za námi nikdy nepřišel, a tak asi zůstal v Rakousku. Nikdo, když vlak zůstal na nádraží stát, neodešel tak daleko, aby neviděl, že vlak se chystá k odjezdu.

S legionáři ve službě na Slovensku (leden 1919)

V Českých Budějovicích v jedněch kasárnách jsme přenocovali a druhého dne nasedli jsme do vlaku a jeli na Moravu a přijeli jsme do Babic, je to asi hodina cesty od Uherského Hradiště. Tam jsme byli několik dní a dne 2. ledna 1919 ráno nastoupili jsme do vlaku a Vlárským průsmykem nás vezli na Slovensko, jeli jsme přes Žilinu, kde jsme několik hodin na nádraží stáli a mohli jsme jíti podívat se do města. Nesměl jít však nikdo sám, muselo jíti několik pohromadě a se zbraní, to je s puškou. Tak jsem si také Žilinu prohlédl, aniž by mne napadlo, že v okolí Žiliny budu někdy bydlet třináct let. Žilina byla tenkráte mezi námi pokládána za město, kde je mnoho Maďarů a Židů, tedy občanů, kteří Československé republice nepřáli a byli nebezpeční, a proto toto opatření.

Za několik hodin jeli jsme dále a vystoupili jsme z vlaku v Popradu a odešli jsme asi hodinu cesty od Popradu do jedné vesnice, kde jsme byli několik dní ubytováni. Z Popradu vyjeli jsme vlakem za několik dní směrem na Košice a odtud přes Michalany do Michalovců a z Michalovců jsme přišli již pěšky do Sobranců, kde jsme jednu noc nocovali, a odtud jsme šli pěšky do (Ungváru) Užhorodu, kam jsme přišli někdy odpoledne dne 15. ledna 1919. Jeden náš útvar tam přišel před námi, my jsme byli druzí. Když tam ten náš útvar přišel, tak se tam ještě střílelo.

V Užhorodě jsem byl dost dlouho, byli jsme tam ubytovaní v kasárnách bývalého šedesátého šestého pěšího pluku. Jak dlouho jsem byl v Užhorodě, již přesně nepamatuji. Vím je tolik, že jsme tam měli stráže na všech cestách, které vedly do města, a kontrolovali jsme, co se do města dováží a odváží. Nesměly se přenášet lihoviny, proč to bylo, ani již nevím. Služba byla každý druhý den. Po obědě jsme šli do služby a vrátili jsme se zase po obědě, to bylo proto, aby se oběd za námi nemusel nosit. Pro snídani a pro večeři vždy ze stráže jeden šel a přinesl to. Těch stráží okolo města bylo osm, a kromě toho jsme chodili na nádraží a potom ještě se hlídaly jiné vojenské objekty. Bylo tam několik vojenských dřevěných baráků, a tak, aby to lidi nerozkradli, tak u toho stály stráže. Bylo to nezajímavé a dosti unavující být každou druhou noc vzhůru. Sice když jsem si hlídku odstál, mohl jsem si na dvě hodiny lehnout, ale většinou jsme nespali a hráli v karty. Na stráže nás chodilo na jednotlivé místo po sedmi. Na nádraží nás chodilo víc. Pamatuji se, že jsem jednou stál na stráži u železničního mostu hned za nádražím směrem na východ. Já stál na jedné straně a hned na druhé straně byl maďarský voják, který pravděpodobně hlídal ten most také. Oni totiž také hned na druhé straně za nádražím směrem na Čop byli maďarští vojáci a hned za kolejnicemi probíhala demarkační čára.

Já jsem chodil na své straně pod mostem s puškou na ramenu a díval jsem se, jak na druhé straně chodí maďarský voják, a byl jsem připraven okamžitě se bránit, kdyby Maďar něco proti mně zamýšlel. On asi dělal to, co já, koukal na mne, co budu dělat. My jsme však měli přísně nařízeno nezačínat žádné incidenty a chovat se řádně.

Bylo to někdy koncem ledna, když jsem byl ve službě na nádraží, když nám jeden vojín navečer přinesl večeři a při tom donesl poštu a přinesl zprávu, že jsou povoleny dovolené a že nejprve přijdou na řadu ti, kteří již dlouho nebyli doma, a že mezi nimi na prvním místě jsem já. Já jsem totiž nebyl na dovolené vůbec, co jsem byl na vojně, a to již pomalu bylo čtyři roky. Měl jsem z toho radost. Potom jsem dostal z domova dopis od sestry…

(Zde končí rukopis….)